

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
ANABİLİM DALI
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

KUŞAKLARARASI ADALETİN BİLEŞENLERİ VE
ÖLÇÜMÜ: BİR ENDEKS ÖNERİSİ

Efe ÇINAR

Danışman
Prof. Dr. Özlem ÇAKIR

İZMİR – 2019

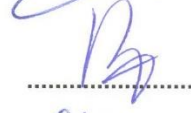
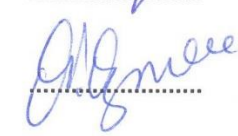
DOKTORA
TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : EFE ÇINAR
Öğrenci No : 2011800631
Tez Başlığı : Kuşaklararası Adaletin Bileşenleri ve Ölçümü: Bir Endeks Önerisi

Savunma Tarihi : 30/12/2019

Danışmanı : Prof.Dr.Özlem ÇAKIR

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Prof.Dr.Özlem ÇAKIR	- Dokuz Eylül Üniversitesi	
Doç.Dr.Barış SEÇER	- Dokuz Eylül Üniversitesi	
Prof.Dr.Ömür Nezcane TİMURCANDAY ÖZMEN	- Dokuz Eylül Üniversitesi	
Prof.Dr.Şenay GÖKBAYRAK	- Ankara Üniversitesi	
Prof.Dr.Suat UĞUR	- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	

EFE ÇINAR tarafından hazırlanmış ve sunulmuş olan bu tez savunmada başarılı bulunarak
oy birliği ☒ / oy çokluğu () ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Erkan GÖKSU
Müdür V.

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum “Kuşaklararası Adaletin Bileşenleri ve Ölçümü: Bir Endeks Önerisi” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

30/12/2019

Efe ÇINAR

ÖZET
Doktora Tezi
Kuşaklararası Adaletin Bileşenleri ve Ölçümü: Bir Endeks Önerisi
Efe ÇINAR

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Programı

Kuşaklararası adalet, son yıllarda giderek daha fazla gündeme gelen ve tartışılan bir konu haline gelmiştir. Siyaset felsefesi, psikoloji, ekoloji, ekonomi gibi disiplinlerin; farklı yönlerini ele alıp zaman zaman atıf yaptığı bu kavramın içeriği konusunda, uluslararası yazında farklı yaklaşımlar bulunmaktadır.

Çalışma, kuşaklararası adalet kavramını ve bileşenlerini tanımlamak, ardından tanımlanan bileşenlerin ölçümüne ve zaman-mekân bakımından kıyaslanabilir hale getirilmesine yönelik bir endeks oluşturma amacı taşımaktadır.

Konuya ilişkin farklı yaklaşımların kökenine inmek için, öncelikle kuşaklararası adalet kavramını oluşturan kuşak ve adalet kavramları ayrı ayrı ele alınmış, kavramların kökeni ve farklı disiplinlerin bu kavramlara yaklaşımları incelenmiştir. Bu amaca yönelik olarak; yazını, ikincil verileri ve uzman görüşmelerini sistematik olarak kullanma imkânı tanıyan gömülü teori yönteminin konstrüktivist versiyonu kullanılarak, kuşaklararası adaletin temel bileşenleri belirlenmiştir. Bu bileşenler Politikalar, Siyasete Katılım, Temsil ve Çocuk Hakları, Demografik Değişim, Sosyal Güvenlik, Ekonomi, Ekoloji, Kuşaklararası Adil Davranış olarak belirlenmiştir.

Bunu takiben, belirlenen bileşenlerin ölçülebilir olanları belirlenmiş, yazındaki farklı ölçüm araçlardan da faydalanılarak, bir “kuşaklararası adalet endeksi” oluşturulmuştur. Çalışmanın son kısmında, oluşturulan endeks ile Türkiye’nin durumu tespit edilmiştir. Endeks kullanılarak yapılacak gelecekteki

ölçümlerde, Türkiye'nin performansını izlemek ve farklı ülkeler ile kıyaslamak mümkün olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kuşaklar, Sosyal Adalet, Kuşaklararası Adalet

ABSTRACT
Doctoral Thesis
Doctor of Philosophy (PhD)
Components and Measurement of Intergenerational Justice: Proposal of an
Index
Efe ÇINAR

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Labor Economics and Industrial Relations
Labor Economics and Industrial Relations Program

Intergenerational Justice is a concept which gradually draws more attention and is being discussed more widely in the last decade. There are different approaches regarding to the meaning of the concept in international literature from different disciplines such as political philosophy, psychology, ecology, economy; which approach the topic from different angles and refer to it.

This work aims to defining the concept of intergenerational justice and its components; to develop an index to quantify the dimensions and to make these dimensions comparable in terms of time and space.

To get to the root of the approaches to the topic, the terms “generation” and “justice” are referred separately, the origins of the terms and different approaches from different disciplines are discussed. For this purpose, using the constructivist version of grounded theory which allows the researcher to synthesize literature, secondary data and expert interviews systematically, the main dimensions of intergenerational justice are determined. These dimensions are emerged as political participation, representation and children rights, demographic change, social security, economy, ecology, intergenerational fairness behavior.

Then, measurable components are determined, whit the help of measuring methods in the literature and expert interviews, intergenerational justice index is developed. Finally, using the index, the state of the Turkey is measured

comparable to OECD countries. Using the index, it will be possible to track progress of a country and compare it with other countries.

Keywords: Generations, Social Justice, Intergenerational Justice

KUŞAKLARARASI ADALETİN BİLEŞENLERİ VE ÖLÇÜMÜ: BİR ENDEKS ÖNERİSİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
TABLOLAR LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
EKLER LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM ÇALIŞMANIN KAPSAMI

1.1. ÇALIŞMANIN AMACI VE ARAŞTIRMA SORUSU	4
1.2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ VE KATKISI	4
1.3. TEMEL KAVRAMLARIN TANIMLANMASI	5
1.3.1. Kuşakların Tanımlanması ve Sınıflandırılması	5
1.3.1.1. Aile Kuşakları	6
1.3.1.2. Sosyal Kuşaklar	7
1.3.1.3. Kronolojik Kuşaklar	7
1.3.2. Adalet ve Kuşaklararası Adalet	11
1.4. YÖNTEM	20
1.4.1. Araştırma Deseni	20
1.4.2. Araştırmanın Yaklaşımı ve Tasarımı	21
1.4.2.1. Örneklem Yöntemi	25
1.4.2.2. Katılımcıların Belirlenmesi	26
1.4.2.3. Derinlemesine Görüşmeler	28

1.4.2.4. Kuşaklararası Adalet Endeksinin Oluşturulması	28
1.4.3. Araştırmanın Kısıtları	29

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELLERİ

2.1. KUŞAK İÇİ VE KUŞAKLARARASI ADALET	31
2.2. SOSYAL ADALET VE KUŞAKLARARASI ADALET	35
2.3. DAĞITIMSAL VE SÜREÇSEL ADALET YAKLAŞIMIYLA KUŞAKLARARASI ADALET	38
2.4. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE KUŞAKLARARASI ADALET	39
2.5. KUŞAKLARARASI ADALETE KARŞIT GÖRÜŞLER	42
2.5.1. Kimliksizlik Sorunu	42
2.5.2. Kaynakların Tanımlanması Sorunu	46
2.6. KUŞAKLARARASI ADALETİN BOYUTLARI	48
2.6.1. Politikalar	48
2.6.2. Siyasete Katılım, Temsil ve Çocuk Hakları	52
2.6.2.1. Dezavantajlı Gruplar Olarak Çocuk ve Gençlerin Temsili	52
2.6.2.2. İyilik Hali Perspektifinden Doğmamış Çocuk Hakları	63
2.6.3. Demografik Değişim	66
2.6.4. Sosyal Güvenlik	68
2.6.5. Ekonomi	71
2.6.5.1. Ulusal Borç	72
2.6.5.2. İşgücü Piyasası	73
2.6.5.3. İşletmeler	74
2.6.6. Ekoloji-Çevre	75
2.6.7. Kuşaklararası Adil Davranış	79
2.6.7.1. Sosyal İkilemler	81
2.6.7.2. Zamanlararası ve Kişilerarası Mesafe	84
2.6.7.3. Kuşaklararası Özdeşleşme	86
2.6.7.4. Geçmiş Kuşaklarla İlişkiler	90
2.6.7.5. Kuşaklararası Kaytarma ve İndirgeme	91
2.6.7.6. Karşılıklılık İlkesi	96

2.6.7.7. Üretkenlik ve Ölümsüzlüğü Arayış	98
2.6.7.8. Miras Bırakma İsteği	100
2.6.7.9. Retorik ve Çerçeveselendirme	103
2.6.7.10. Oyun Teorisi	104
2.6.7.11. Algılanan Belirsizlik	107
2.6.7.12. Algılanan Güç Asimetrisi	108
2.6.7.13. Kaynak Değerliği	111

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUŞAKLARARASI ADALETİN ÖLÇÜLMESİNE YÖNELİK BİR ENDEKS ÖNERİSİ

3.1. ENDEKSİN DAYANAKLARINA YÖNELİK NİTEL ARAŞTIRMA BULGULARI	114
3.1.1. Kuşaklararası Adaleti Ölçebilecek Araçların ve Yaklaşımların Değerlendirilmesi	114
3.1.1.1. Sürdürülebilir Yönetişim Göstergeleri	115
3.1.1.2. Avrupa’da Sosyal Adalet Endeksi	118
3.1.1.3. Çalışma Yaşamında Kuşaklararası Adalet Araştırması	124
3.1.1.4. Kuşaklararası Adalet Endeksi	126
3.1.1.5. Ekonomik Sürdürülebilirlik Göstergesi	129
3.1.1.6. İngiltere Kuşaklararası Hakkaniyet Endeksi	138
3.1.1.7. Sürdürülebilirlikte Sermaye ve İyilik Hali Yaklaşımı	140
3.1.1.8. Kuşaklararası Muhasebe Yaklaşımı	149
3.1.1.9. Kuşaksal Bölünme Modeli	152
3.1.2. Derinlemesine Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular	157
3.2. KUŞAKLARARASI ADALET ENDEKSİ ÖNERİSİ İLE TÜRKİYE VE SEÇİLMİŞ ÜLKELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	175
3.3. TARTIŞMA	192
SONUÇ	199
KAYNAKÇA	204
EKLER	

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
Ar-Ge	Araştırma ve Geliştirme
EBISS	Elderly Bias in Social Spending
ESG	Ekonomik Sürdürülebilirlik Göstergesi
ESI	Economic Sustainability Indicator
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IJI	Intergenerational Justice Index
ILO	International Labour Organization
KAA	Kuşaklararası Adalet
KAE	Kuşaklararası Adalet Endeksi
KBGSYH	Kişi Başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
OECD	The Organisation for Economic Cooperation and Development
PISA	Programme for International Student Assessment
SGI	Sustainable Governance Indicators
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı
WFC	The World Future Council
WHO	World Health Organization
WTO	World Trade Organization

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Kuşaklararası Adalet İçin Tasarruf Etme-Etmemeye Yönelik Yaklaşımlar	s. 19
Tablo 2: Örneklem Seçiminde Kullanılan Temalar ve İlgili Uzmanlık Alanları	s. 26
Tablo 3: Görüşme Tablosu	s. 27
Tablo 4: Farklı Önceliklere Göre Sürdürülebilirlik Tanımları	s. 41
Tablo 5: Okul Yapımı Fayda-Maliyet Analizi	s. 50
Tablo 6: Doğal Kaynak Kullanımı Fayda-Maliyet Analizi	s. 52
Tablo 7: Çalışan-Emekli Oranları ve Emeklilik Katkıları	s. 70
Tablo 8: Sosyal Güvenlik Fayda Maliyet Analizi	s. 70
Tablo 9: Üç Akörün Karar Aldığı Sosyal İkilem	s. 82
Tablo 10: Kuşaklararası Yardımlaşma Davranışının Ölüm Farkındalığı ile İlişkisi	s. 103
Tablo 11: Zamanlararası Mesafe ve Kuşaklararası Yardımlaşma	s. 103
Tablo 12: Algılanan Güç ve Sosyal Sorumluluk Davranışı	s. 110
Tablo 13: Kuşaklararası Adaleti Doğrudan veya Dolaylı Ölçme Araçları	s. 115
Tablo 14: Sürdürülebilir Yönetişim Göstergeleri - Kuşaklararası Adalet ile İlgili Alanlar	s. 117
Tablo 15: Avrupa'da Sosyal Adalet Endeksi 6. Boyut: Kuşaklararası Adalet	s. 123
Tablo 16: Petrol Rezervi-Fiyat İlişkisine Dair Varsayım	s. 134
Tablo 17: Kuşaklararası Hakkaniyet Endeksi Alanları	s. 138
Tablo 18: Sermaye Türleri ve Kuşaklararası Aktarım Yolları	s. 145
Tablo 19: İnsani Gelişme Endeksi İçin Belirlenmiş Minimum ve Maksimum Değerler	s. 148
Tablo 20: Örnek İnsani Gelişme Endeks Puanı Hesaplaması - Mısır	s. 149
Tablo 21: Kuşaklararası Adaleti Ölçme Araçlarının Kullanım Sıklıkları	s. 155
Tablo 22: Katılımcıların Demografik Özellikleri	s. 157
Tablo 23: Katılımcıların Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı	s. 158
Tablo 24: Kuşaklararası Adalet Kavramına Yönelik Tanımlamalar	s. 159
Tablo 25: Kuşaklararası Adalet Açısından Önemli Görülen Konular	s. 160
Tablo 26: Kuşaklararası Adalet Sınıflandırmaları	s. 161

Tablo 27: Endekse Dahil Edilen Göstergelerin Sınıflandırılması	s. 161
Tablo 28: Politika Alanları	s. 162
Tablo 29: İlk Kodlama Sonucu İfadelerin Frekans Dağılımları	s. 164
Tablo 30: Odak Kodlama Sonrası Belirlenen Alt Temalar ve Ağırlıkları	s. 166
Tablo 31: Teorik Kodlama Sonrası Belirlenen Ana Temalar ve Ağırlıkları	s. 168
Tablo 32: Katılımcılar Tarafından Önerilen Göstergeler	s. 174
Tablo 33: Kuşaklararası Adalet Göstergelerinin Genç ve Doğmamış Kuşaklara Olası Etki Düzeyleri	s. 176
Tablo 34: Seçilmiş Kuşaklararası Adalet Göstergeleri	s. 179
Tablo 35: OECD Ülkelerinin Kuşaklararası Adaletle İlişkin Göstergelerde Aldıkları Değerler	s. 180
Tablo 36: OECD Ülkelerinin Kuşaklararası Adalet Puanlarına Göre Sıralanması	s. 182

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Lexis Diyagramı - Dolaylı ve Doğrudan Karşılaştırmalar	s. 9
Şekil 2: Kronolojik Zamansal (Doğrudan) Karşılaştırmalar	s. 9
Şekil 3: Kronolojik Zamanlararası (Dolaylı) Karşılaştırmalar	s. 10
Şekil 4: Araştırma Deseni	s. 20
Şekil 5: Kuşak İçi ve Kuşaklararası Adalet	s. 34
Şekil 6: Kronolojik Zamansal ve Zamanlararası Kuşak Tanımlarına Göre Sosyal Adaletin Kapsamı	s. 35
Şekil 7: Dağıtımsal ve Süreçsel Adaletin Kuşaklararası Adalet Bakımından Ayrımı	s. 39
Şekil 8: Sürdürülebilirlik ve Kuşak İçi – Kuşaklararası Adalet Ayrımı	s. 42
Şekil 9 : 10 Yaşında Bir Bireyin Yaşam Beklentisi (Dünya)	s. 69
Şekil 10: Gelecek Kuşakların İç ve Dış Grup Olarak Algılanması	s. 89
Şekil 11: Kaynak Değerliğinin Kuşaklararası Kararlara Etkisi	s. 112
Şekil 12: OECD Ülkelerinin Kuşaklararası Adalet Performanslarının Radar Grafiği Yöntemi ile Gösterimi	s. 185
Şekil 13: Kuşaklararası Adalet Puanı - Kişi Başına GSYİH (\$) (2019) (Satın Alma Gücü Paritesine Göre)	s. 190
Şekil 14: Kuşaklararası Adalet Puanı - İnsani Gelişme Endeksi Puanı (2019)	s. 191

EKLER LİSTESİ

EK 1: Görüşme Formu

ek. s1

GİRİŞ

20. yüzyılın sonlarına kadar teknolojik gelişme ve birbirini takip eden endüstri devrimleri, refahı oldukça hızlı bir biçimde arttırmıştır. Refah artışı sadece gelir artışı yoluyla değil; tıp, ergonomi, beslenme, iletişim ve bilgiye ulaşımın kolaylaşması gibi alanlardaki ilerleme ile de kendini göstermiştir. Ancak refah artışı, aynı zamanda doğal kaynakların eskisinden daha hızlı tüketildiği, hızlı ve çeşitlenmiş tüketimin toplumsal bir norm haline geldiği ve eşitsizliklerin arttığı bir yapıya zemin hazırlamıştır.

Yaşanan bu gelişmeler, “sürdürülebilirlik” kavramına olan ilginin artmasını beraberinde getirmiştir. Çalışmaya konu olan kuşaklararası adalet kavramı esasen, sürdürülebilirlik ile yakından ilişkili olmakla birlikte, daha dar anlamlı ve kökü siyaset ve hukuk felsefesine dayanan bir kavramdır.

Kuşaklararası adalete ilişkin araştırmalar incelendiğinde, kavramın sadece gelecekle ilgilenmekle kalmadığı, aynı zamanda felsefe ve siyaset biliminin gelecekteki en önemli araştırma alanlarından biri haline gelebilme şansına sahip olduğu öngörülmektedir. 1980’lerden itibaren Amerika Birleşik Devletleri’nde, son yıllarda ise Avrupa’da kuşaklararası adalet ve etiğe olan ilginin arttığı görülmektedir. Günümüzde söz konusu ifadelerin giderek daha yaygın biçimde araştırmalara konu olduğunu söylemek mümkündür. Kuşaklararası adalet, literatürde sosyal adalet ya da cinsiyet ayrımcılığı kadar yaygın biçimde yer bulamasa da kavramın öneminin giderek arttığı izlenmektedir.

Kuşaklararası adalet, özellikle 2000’li yıllardan sonra Almanya, Fransa gibi ülkelerde tartışma zemini artan bir kavram olup, zaman zaman sosyal adaletin bir boyutu olarak ele alınmaktadır. Tıpkı cinsiyet adaleti, etnik gruplar arası adalet gibi; dezavantajlı bir grup olarak değerlendirilen gelecek kuşaklar ile şimdiki kuşaklar arasındaki adalet, farklı kriterler ışığında değerlendirmektedir. Son yıllarda kavramın daha yaygın şekilde ele alınmasının nedeni, kuşkusuz adaletin genç kuşaklar ve gelecek kuşaklar aleyhine bozulması; bozulmaya karşın genç kuşağın, hatta henüz doğmamış olan kuşakların söz hakkının olmamasıdır.

Sosyal güvenlik sistemleri, çevre, eğitim, demografi, hukuk, istihdam, borçlanma gibi pek çok konu, bugünkü kuşakları ilgilendirdiğinden belki de daha büyük ölçüde, gelecek kuşakları ilgilendirmektedir. Kuşaklararası adalet, mevzuat

retme biçimleri açısından ele alındığında, politik kısa vadecilik kavramı ön plana çıkmaktadır. Kısa süreliğine (ortalama 5 sene) seçilen hükümetler, yasama işlevini günümüz seçmenlerini memnun edecek biçimde yerine getirmektedirler. ocuk hakları, ciddi biçimde tartışılan bir konu olmayı sürdürmektedir. Ekoloji boyutuyla ele alındığında ise ekolojik çeşitlilik, sera gazı emisyonu, bunun kısa ve uzun vadede dolaylı ve dolaysız etkileri ele alınmaktadır. Ulusal borç yükü, bugünü refah içinde geçirebilmek için alınan borcun uzun vadeye yayılması ve gelecek kuşakları olumsuz etkilemesi gibi hususları kapsamaktadır. Emeklilik sistemlerinde dağıtım yöntemi veya biriktirme yönteminin benimsenmesi, sosyal güvenlik sistemlerinde gerçekleşen değişiklikler, kuşaklararası adalet açısından önem taşımaktadır. İşletmeler açısından kurumsal sosyal sorumluluk, kurumsal sürdürülebilirlik gibi kavramlar, gelecek kuşakları da ilgilendirmektedir. Demografi açısından kuşaklararası adalet, nüfus artışı ve nüfusun genleşmesinin/yaşlanmasının, kuşaklararası adaletle olumlu ve olumsuz etkilerini ele almaktadır.

Sürdürülebilirlik yazınında da sıkça kullanılan bir gösterge olan karbon emisyonu, ekosisteme etkileri gecikmeli olarak ortaya çıkan fakat yüzyıllar boyunca süren bir olgudur. Bugün yaşanan küresel ısınmanın önemli bir bölümü, geçmiş kuşakların tercihlerinin bir sonucudur. Bugünkü kuşakların bazı tercihleri ise etkilerini birkaç kuşak sonra göstermeye başlayabilecektir. Sosyal güvenlik sistemindeki değişimler, nükleer ve diğer atıkların oluşumu ve yönetimi, işgücü piyasasına etki eden aktörlerin tercihleri, muvazzaf askerlik hizmetine ilişkin düzenlemeler, evre politikası, eğitim sistemindeki değişimler, bütçe politikası, ekonomik büyüme-teknolojik ilerleme-ekolojik etki arasındaki tercihler; doğrudan ve dolaylı olarak gelecekteki kuşakları etkileme potansiyeline sahip alanlardır. Etkinin farkında olabilmek ve etkiyi ölçebilmek, konuyu geniş ve disiplinler arası bir bakış açısı ile ele almayı gerektirmektedir. Söz konusu etkiyi ele alan bir kavram olan kuşaklararası adalet, yeni yüzyılın ana temalarından biri olma eğilimindedir.

Çalışmada özellikle siyaset felsefesinin alanına giren ve hakkında binlerce kitap yazılmış olan adalet kavramının enine boyuna tanımlanmasına çalışılmamış, belirli adalet teorilerinin kuşaklararası adalet konusundaki izdüşümleri ele alınmakla yetinilmiştir. Zira yazında, kuşaklararası adalet, kuşaklararası hakkaniyet, kuşaklararası eşitlik gibi kavramlar, çoğu zaman birbiri yerine kullanılabilir.

Dolayısıyla, adalet kavramından hareketle kuşaklararası adaleti analiz etmek yerine, kuşak kavramından hareketle bir değerlendirme yapılması yoluna gidilmiştir. Adalet kavramı gibi, kuşak kavramının da farklı tanımları bulunmakta ve bu farklılıklar, kuşaklararası adaletin nasıl tanımlanacağını konusunu gündeme getirmektedir.

Son yıllarda X, Y, Z, Bebek Patlaması gibi kuşak sınıflandırmaları literatürde önemli yer tuttuğundan, kuşaklar bu sınıflandırmayı çağrıştırebilmektedir. Bu sınıflandırmaya göre kuşaklar, aynı zaman aralığında yaşayan farklı özellik ve yaş gruplarında bireyleri ifade etmektedir. Yapılan çalışma ise kuşak kavramını, daha geniş çerçevede tanımlama ve doğmamış bireyleri de kapsama alma yaklaşımını benimsemiştir. Yaklaşım, araştırma kapsamında yürütülen görüşmelerde alınan yanıtlar ile kısmen desteklenmiştir. Kuşaklar bu doğrultuda sınıflandırıldıktan sonra, söz konusu kuşaklar arasındaki nimet-külfet dağılımı, nitel araştırma ile belirlenen kriterler ışığında bir endeksin oluşturulması yoluyla analiz edilmiştir. Kuşaklararası adalet endeksi olarak önerilen endeksin oluşturulmasında, literatürdeki benzer ölçüm araçlarının kullandığı göstergelerden ve göstergeleri ölçmeye/ağırlıklandırmaya yönelik yaklaşımlarından da faydalanılmıştır. Nitekim son yıllarda OECD, ILO, WB, WEF gibi uluslararası örgütler, kuşaklararası adaleti sosyal adaletin bir boyutu olarak ele almak suretiyle değerlendirmektedir.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde çalışmanın kapsamı, araştırma sorusu ve araştırmada izlenen yol haritası aktarılmış, çalışmada kullanılan temel ifadelerin tanımları yapılmıştır. İkinci bölümde, kuşaklararası adalet kavramının kökenleri ve sosyal adalet, kuşak içi adalet, dağıtımsal-süreçsel adalet ayrımları ele alınmaktadır. Kavramın sürdürülebilirlik ile ilişkisi aktarıldıktan sonra, derinlemesine görüşmeler ve literatür taraması sonucu belirlenen kuşaklararası adalet alanları aktarılmaktadır.

Üçüncü ve son bölümde ise, belirlenen alanlardan yola çıkılarak, kuşaklararası adaleti ölçmeye yönelik bir endeks oluşturmak amaçlanmaktadır. Söz konusu endeksin oluşturulmasında, farklı ölçme araçlarından yararlanılmış, kimi alanlarda özgün ölçme yöntemleri belirlenmiş, son olarak oluşturulan endeks ile Türkiye'nin durumu OECD ülkeleri ile kıyaslamalı olarak tespit edilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇALIŞMANIN KAPSAMI

1.1. ÇALIŞMANIN AMACI VE ARAŞTIRMA SORUSU

Çalışmanın amacı, kuşaklararası adaleti etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve kuşaklararası adaleti ölçmeye yönelik bir ölçüm aracı oluşturulmasıdır.

Temel Araştırma Sorusu: Kuşaklararası adaletin alt boyutları nelerdir ve kuşaklararası adalet hangi yöntemlerle ölçülmelidir?

Alt Araştırma Sorusu: Kuşaklar ve kuşaklararası adalet, farklı disiplinler tarafından nasıl tanımlanmaktadır?

Alt Araştırma Sorusu: Kuşaklararası adalet hangi bileşenlerden oluşmaktadır?

Alt Araştırma Sorusu: Kuşaklararası adaletin boyutları nasıl sınıflandırılmalıdır?

Alt Araştırma Sorusu: Kuşaklararası adaletin hangi boyutları ölçülebilir?

Alt Araştırma Sorusu: Kuşaklararası adaletin boyutları nasıl ölçülebilir?

1.2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ VE KATKISI

Kuşaklararası adalete ilişkin yazın genel olarak siyaset bilimi, felsefe, iktisat ve çevre alanlarında bulunmaktadır. Çalışma, söz konusu alanların sistematik olarak ele alınmasını amaçlamaktadır.

Gelir düzeyi, vatandaşlık, ırk, cinsiyet gibi ayrımlar ile ele alınan sosyal adalet ve fırsat eşitliği, kısmen de olsa yaş grupları arasında da ele alınıp tartışılmaktadır. Ancak gelecek kuşakların hakları ve kuşakların belirli avantaj ve dezavantajlarının daha kapsamlı bir biçimde tespit edilmesi, giderek artan gereklilikler haline gelmektedir. Bireyci kültürün her geçen gün daha fazla egemen olduğu küresel sistemde, gerekli önlemler alınmaz ise, gelecek kuşaklara en az bugünkü kadar “iyi” bir dünya bırakmak söz konusu olamayacaktır.

Çalışma ile kuşaklararası adalet kavramının özünün, boyutlarının ve göstergelerinin belirlenmesi planlanmaktadır. Araştırma bulguları, kuşaklararası adalet konusunda toplumun ve karar alıcı konumdaki bireylerin farkındalığını

arttırabilecektir. Bunun yanında, araştırma çıktılarının kuşaklararası adalet bakımından uluslararası kıyaslamalar yapılmasına olanak sağlaması beklenmektedir.

1.3. TEMEL KAVRAMLARIN TANIMLANMASI

Bu bölümde, çalışmanın içinde en sık kullanılan kuşaklar, adalet ve kuşaklararası adalet kavramlarının tanımlarına yer verilecek, söz konusu kavramların ilişkili olduğu temel kavramlar ile ortak ve farklı yönleri aktarılacaktır. Bu tanımların çalışmanın sonraki bölümleri için bir referans noktası oluşturması amaçlanmaktadır.

1.3.1. Kuşakların Tanımlanması ve Sınıflandırılması

Kuşaklararası adaleti tanımlamadan önce, kuşak kavramının günlük dilde ve literatürde farklı kullanım alanlarını netleştirmek uygun olacaktır. Günümüzde kuşak kelimesi kullanıldığında öncelikle X, Y, Z kuşakları akla gelmektedir. Bu beklenen bir durumdur, çünkü kişilik özellikleri, davranış kalıpları, hayata dair bakış açıları ve beklentiler, bireylerin hangi dönemde doğduğuna göre çok daha fazla değişkenlik göstermeye başlamıştır. Türkiye’de 68 kuşağı, sessiz kuşak, başparmak kuşağı gibi; çeşitli teknolojik, toplumsal, siyasal gelişmelerle birlikte büyüyen ve bunlardan etkilenen kuşakların olduğu bilinmektedir.

Ancak kuşaklararası adalet literatürü, kuşakları temelde 2 farklı yaklaşıma göre sınıflandırmaktadır (Piachaud, vd. 2009:8). Bunlardan biri “ardışık/çakışık kuşaklar ” (overlapping generations) yaklaşımıdır. Kuşakların yaşamları boyunca karşı karşıya kaldıkları uygulamalar, yasal düzenlemeler, zorluklar, ekonomik krizler veya bolluk, karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Kuşakların “t” anında bulundukları durum karşılaştırılmamakta; t, t+1, t+2,...t+(yaşanan yıl sayısı) yılda nelerle karşılaştığı karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Genç işsizliği ile orta yaş işsizliği kıyaslanmamakta, t anındaki genç işsizliği ile, şu anda orta yaşlı bireylerin t-30 anında yaşadığı işsizlik kıyaslanmaktadır. Bu yaklaşımda ardışık/çakışık kuşaklar modeli ve temelde kohort analizi denilen, yaşam döngülerini karşılaştıran bir model kullanılarak analiz yapılmaktadır.

Kuşaklararası adalet analizinde diğer bir yaklaşım ise, bir kuşağı t anında yaşayan tüm bireyler olarak tanımlamaktadır (Spitzer, 1973:1355). Dolayısıyla her yeni saniye, şimdiki, geçmiş ve gelecek kuşakların kapsadığı bireyler değişmektedir.

O saniye doğanlar kuşağa eklenmekte, ölenler kuşaktan ayrılmaktadır. Ölenler geçmiş kuşaklar, doğacaklar ise gelecek kuşaklar tanımına girmektedir. Bu yaklaşımda, geçmiş kuşaklar yararına yapılabilecek bir eylem olmadığından, gelecek kuşaklar ile şimdiki kuşaklar arasında gerçekleşen durumun adilliği sorgulanmaktadır.

Yaklaşımın kökeni siyaset felsefesi ve sürdürülebilirlik yazınıdır. Ancak kuşaklararası adalet kavramı sürdürülebilirliğin ötesinde anlamlar barındırmakta, bir başka deyişle, sürdürülebilirliğin etik ilkelerini belirlemektedir. Dünyadaki yaşamın ne kadar süre sonra yok olacağı bilinmediğinden, bunu sayısal verilerle yapmak mümkün olamamaktadır. Dolayısıyla ilgili yazın, bir toplumun hangi özellikleri taşıdığı ve hangi ilkeleri benimsediği koşullarda, kuşaklararası bakımdan adil bir toplum kabul edileceğini, felsefi zeminde de tartışmaktadır.

Tartışmaların ortak bir terminoloji ile daha sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için, kuşak kavramının farklı tanımlarının ve kuşakları karşılaştırmada kullanılabilecek farklı yöntemlerin açıklanması gerekmektedir. Aksi takdirde sonuç karmaşık bir dizi göstergeden ileri gidemez. Örneğin John Rawls “A Theory of Justice” (1999) eserinde kuşak terimini farklı anlamları karşılayacak şekillerde, önce belirli bir zaman diliminde yaşayan insanların tümünü, sonra ise ailedeki kuşakları tanımlamak amacıyla kullanılmıştır.

Bu yüzden öncelikle kuşak kavramının farklı tanımlamalarını belirtmek, çalışmanın devamında benimsenecek temel yaklaşımın ifade edilmesini kolaylaştıracaktır:

1.3.1.1. Aile Kuşakları

Kuşak kelimesinin kökü Latince “generatio” kelimesine dayanmaktadır ve doğurma-doğurganlık kapasitesi anlamında, aile ilişkileri referans alınmaktadır. Aile kuşakları bir soya bağlı üyeleri ifade etmektedir (Spitzer, 1973:1354).

Bu nedenle aynı zamanda aile kuşakları olarak adlandırılmaktadır. Akraba ilişkileri grup ilişkilerinden farklıdır. Çocuk ve ebeveyn ayrımı, eski kuşak - yeni kuşak ayrımından farklıdır. Yaşlı ve genç ebeveynler olabileceği gibi; teyze ve amcalar, yeğenlerinden daha genç bile olabilmektedirler. Dolayısıyla, kuşaklararası adaleti aile kuşakları tanımıyla ele almak, çalışma açısından bir amaca hizmet etmeyecektir.

1.3.1.2. Sosyal Kuşaklar

Akrabalık ile ilgili anlamının yanında, kuşak kavramının farklı bir kullanım şekli de toplumsal kuşak (sosyolojik kuşak, tarihsel kuşak) anlamıdır.

Sosyal kuşak kavramı, inançları, tutumları ya da problemleri homojen olan bireyler grubunu ifade etmektedir. Genellikle belli bir yaş grubunun üyeleri belli bir zaman diliminde benzer politik, ekonomik ya da kültürel deneyimler yaşamışlardır (Flower Power kuşağı, X kuşağı, 89 kuşağı, Y Kuşağı, 11 Eylül Kuşağı, 68 Kuşağı..) (Chauvel, 2008; McCrindle ve Wolfinger, 2009; Vincent, 2005; White, 2013).

Toplum tarafından ortak bir kişilik özellikleri dizisine sahip olduğu algılanan yakın yaş grupları, sosyal kuşak özelliği taşımaktadır (Gilleard, ve Higgs, 2008). Bu tarz bir kolektif kuşak kimliği farklı ülkelerden, etnik kökenlerden ya da dinlerden gelen bireylerde bulunabilir. Söz konusu bireyler birbirlerini tanımasalar bile birbirlerine yakınlık duyabilirler (Gilleard, 2004:106). Örneğin yönetim bilimi X-Y-Z gibi sınıflandırılan sosyal kuşakların benzer ve farklı yönlerine ve farklı yönlerin yönetilmesine ilişkin sorulara cevap arar (Özer, Eriş, ve Özmen: 2013:124).

Kuşaklara örnek olarak, 2. Dünya Savaşı'ndan önce tarihsel kuşaklar olarak adlandırılan kuşaklar verilebilir. Kavram aynı zamanda sanat alanında Romantikler (Rosen, 1998) edebiyatta da 1898 Kuşağı ve Kayıp Kuşak olarak kullanılmıştır (Vincent, 2005; Winter, 1977; Jurkevich, 1992).

Yaşın, toplumsal kuşaklar açısından tam bir belirleyici bir faktör olmadığı söylenebilir. Genellikle bu kuşak üyeleri arasındaki yaş farkı 10'u geçmez. Sanat ve edebiyat alanında ise, ilgi alanları ve deneyimleri benzer olan 20 yaşındaki bir birey ile 50 yaşındaki bir birey, aynı kuşak içinde değerlendirilebilir.

1.3.1.3. Kronolojik Kuşaklar

Kuşak teriminin en az 2 kronolojik anlamı vardır. Bunlardan ilki, **kronolojik-zamansal** anlamıdır. İlk olarak kuşak, bir yaş grubunu ifade edebilir (yaşlı, orta yaşlı, genç gibi). Bu anlamda, farklı kuşaklar aynı zaman diliminde yaşarlar (overlapping generations) 30 yaşın altındaki bireyler genelde genç kuşak, 30-60 yaş arasındaki bireyler orta yaşlı kuşak ve 60 yaşın üstündeki bireyler yaşlı kuşak olarak adlandırılırlar (Spitzer, 1973).

Kuşak teriminin bir diğer kronolojik anlamı, **kronolojik-zamanlararası** anlamıdır. Bu anlamdaki kullanım ise, o anda yaşayan tüm bireyleri ifade eder. Kronolojik-zamanlararası tanımına göre, bir “t” anında yalnızca tek bir kuşak hayatta olabilir (Birnbacher, 2009a:29).

Kuşak kavramının farklı anlamları analiz edildiğinde, kuşaklararası adalet açısından ancak kronolojik tanımın uygun olduğu görülmektedir. Sosyal kuşak kavramı, ortak değer ve deneyimlerden oluştuğundan, uygun bir değerlendirme kriteri olarak benimsenmemektedir. Sosyal kuşaklar birbirinden kesin sınırlarla ayıramadığı gibi, bir birey aynı anda iki sosyal kuşağın mensubu olabilmektedir. Örneğin “68 kuşağı için 1968 yılında 20 ila 30 yaşında olanlar mı kastedilmektedir, yoksa o yıllarda öğrenci olan herkes mi kapsamaktadır?” sorusuna net bir cevap verilememektedir.

Aile kuşakları birbirinden kolaylıkla ayrılabilir. 2 farklı soru sorulacak olursa (Tremmel, 2009:33):

Bugün 20 ila 45 yaşında olan bireyler, önceki kuşağın işgücü piyasasında 30 yıl önce sahip olduğu fırsatlara sahip midir?

Bugün 20 ila 45 yaşında olan bireyler, ebeveynlerinin işgücü piyasasında 30 yıl önce sahip olduğu fırsatlara sahip midir?

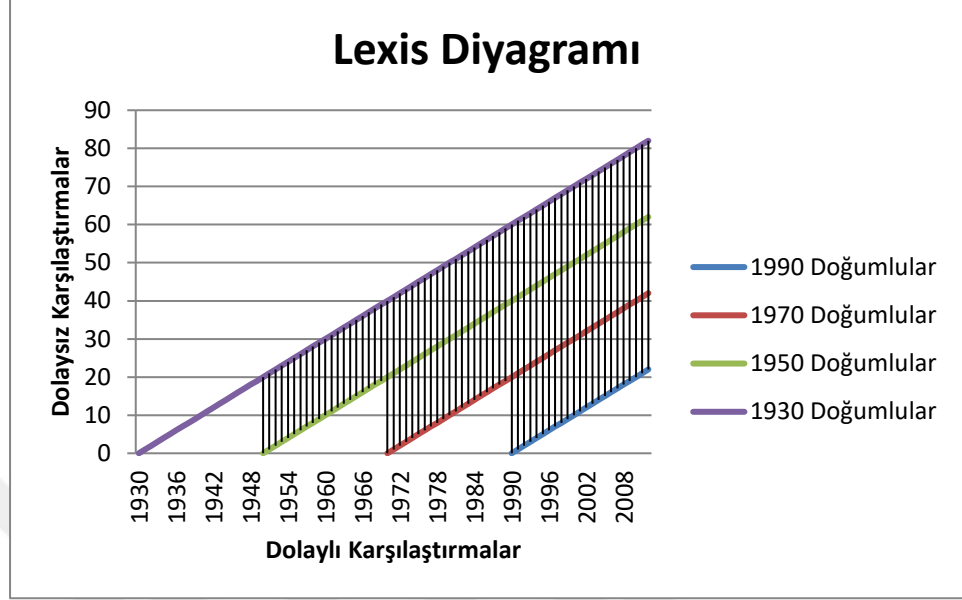
İlk cümle kuşak kelimesinin zamansal-kronolojik anlamını kullanırken, ikinci cümle zamansal kronolojik anlamı ile ailevi anlamını birleştirmektedir. Günümüzün genç bireylerinin ebeveynleri 30 veya 100 yaşında olabilir. Grubun sınırları belirsizdir. Ancak kuşaklararası adalet teorileri, sınırları belirlenmiş kuşaklararası karşılaştırmaları gerekli kılar. Doğum yılı uygun bir ölçüt iken, tutumlar veya soy ağacı uygun bir değerlendirme kriteri niteliği taşımayacaktır.

Şüphesiz, kuşaklararası adalet kavramı, kuşaklar arasında karşılaştırmaları gerektirmektedir. Fakat karşılaştırmalar çoğu zaman ne bilimsel ne de günlük yaşamdaki anlamıyla doğru biçimde yapılmamıştır. Dolayısıyla, doğrudan ve dolaylı karşılaştırmaları sınıflandırmak gerekmektedir.

Kuşaklararası karşılaştırmaların nasıl yapıldığını açıklayan Lexis grafiğinde dikey eksen yaşı, yatay eksen ise zamanı göstermektedir. Belirli bir grubun doğduğu yılın üzerinde başlayan diyagonal çizgi ise o grubun yaşam seyrini göstermektedir (Carstensen, 2007:3018). 1960 yılında doğmuş bir grup, 1960 yılında başlayan

diagonal çizgi ile ifade edilmiştir. Söz konusu grup, 1970 yılında 10, 1980 yılında 20 yaşındandır.

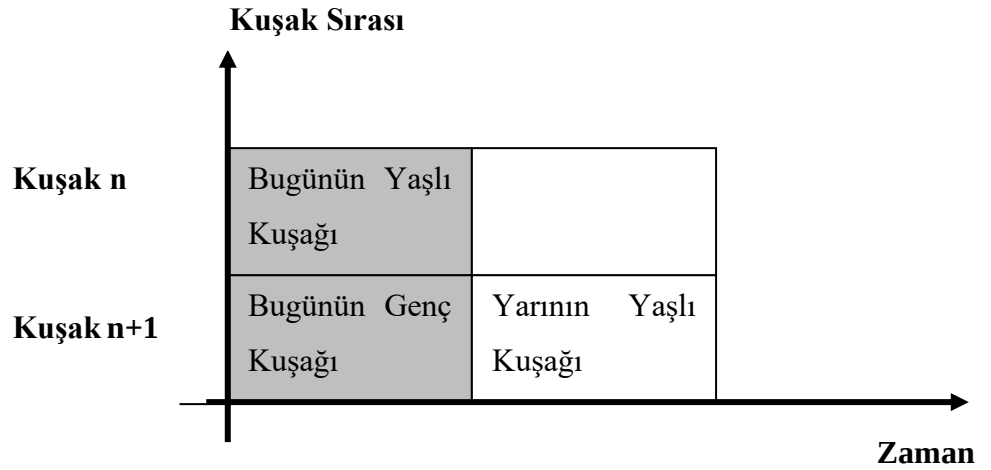
Şekil 1: Lexis Diyagramı - Dolaylı ve Doğrudan Karşılaştırmalar

Kaynak: Tremmel, 2009

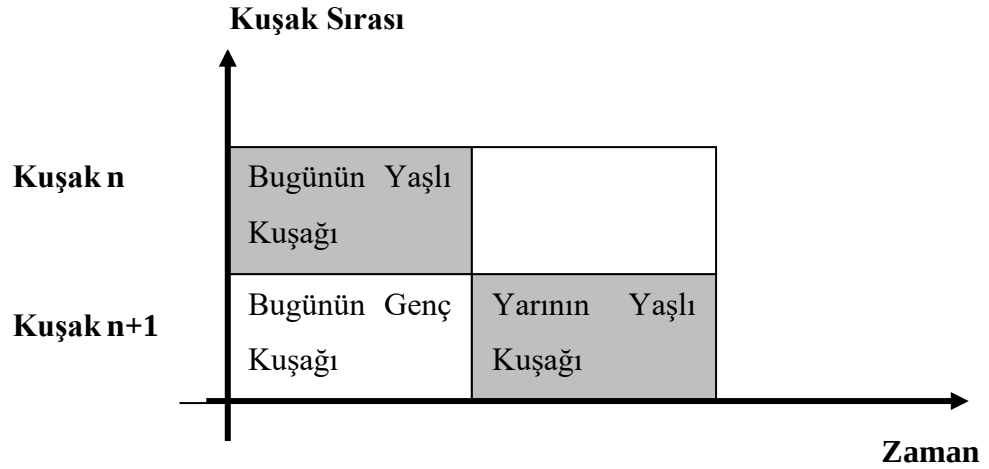
Karşılaştırmalar belli bir zamanda kuşaklar arasında ya da belli yaş grupları arasında yapılabilir. İki karşılaştırma arasındaki temel farklılık ikş kuşak modeli ile gösterilebilir. Şekil 2 ve Şekil 3'te, gri ile boyalı 2 kuşak karşılaştırılmıştır (Tremmel, 2009:26-27)

Şekil 2: Kronolojik Zamansal (Doğrudan) Karşılaştırmalar

Kaynak: Tremmel, 2009

Şekil 3: Kronolojik Zamanlararası (Dolaylı) Karşılaştırmalar

Kaynak: Tremmel, 2009

Doğrudan karşılaştırma, bugünün genç kuşağı ile bugünün yaşlı kuşağını karşılaştırmaktadır. Örneğin 60 yaşın üstündeki ve 30 yaşın altındaki bireylerin belli bir yılda (örneğin 2008’de) sosyal güvenlik ile geçimini sürdürenlerin oranları karşılaştırılabilir.

Dolaylı karşılaştırmalarda ise, 2010 yılında sosyal güvenlik ile geçimini sağlayan genç nesildeki bireylerin oranı ile 1980 yılındaki genç nesildeki bireyler açısından aynı oran karşılaştırılabilir (Tremmel, 2010).

Doğrudan karşılaştırmalar sonucunda: “Kamu hizmetindeki yaşlı çalışanlar genç çalışanlarla aynı işi yaptıkları halde onlara göre daha yüksek gelir elde ediyor, çok daha yüksek iş güvencesine sahip, daha fazla izin olanakları var ve haftalık daha az çalışma süresine sahiplerdir” tespitleri yapılabilir.

Ne yazık ki kuşaklararası adalet tartışmalarında kuşak kavramının ele alınan anlamları net biçimde tanımlanamamış ve karşılaştırma yöntemleri net biçimde ifade edilememiştir. Bu da kuşaklararası adalet ve karşılaştırmalara yönelik araştırmalarda belirsizliklere neden olmuştur. Kuşaklararası adalet teorileri hem aynı zaman diliminde yaşayan hem de aynı zaman diliminde yaşamayan kuşaklara uygulanabilir olmalıdır. Mevcut teorilerin çoğu, aynı zaman diliminde yaşamayan kuşaklara ilişkindir; ancak kuşaklar, yapılacak tanıma bağlı olarak aynı zaman diliminde yaşayabilirler.

Dünya Sağlık Örgütü, OECD, Dünya Bankası gibi kuşaklara ilişkin araştırma yapan kuruluşlar kuşakları kronolojik olarak sınıflandırmaktadır (WHO, 2015a; Vanhuyse, 2013, Norgaard, 1991). Kronolojik-zamansal ve kronolojik-zamanlararası sınıflandırmalar, belirtilen karşılaştırmaları mümkün kılar. Bu nedenle kuşaklararası adaletin analizi için en uygun sınıflandırmanın, ele alınan konuya göre değişmekle birlikte kronolojik-zamansal (ardışık/çakışık kuşaklar) veya kronolojik-zamanlararası (ardışık olmayan kuşaklar) sınıflandırması olduğu söylenebilir.

1.3.2. Adalet ve Kuşaklararası Adalet

Felsefe adaletin özü ile doğrudan ilgilenen ve adil olanın ne olduğunu açıklamaya çalışan birincil disiplindir. Diğer disiplinler, felsefe disiplininin adalet tanımlardan uygun gördüklerini alır ve kendi alanlarında adalet olgusunu tartışır. Dolayısıyla kuşaklararası adalet kavramını açıklamak için, felsefe alanında en azından temel düzeyde bilgi sahibi olmak, adalet kavramına ilişkin temel yaklaşımları bilmek, önem taşımaktadır.

Ayrıca, belli kavramların tanımlanması için epistemolojik bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır. Gelecek kuşakların haklarından söz edilebilir mi, yoksa bizim onlara karşı sadece “yükümlülüklerimiz” mi vardır? soruları, hak, adalet, ödev gibi kavramların kökenlerine inmeyi gerektirmektedir.

Eski çağlardan beri düşünürler, adalet kavramı ve neyin adil olduğu hakkında fikirler üretmişlerdir. Platona göre adalet, en yüce erdemlerden biridir ve adaleti sağlamak, devletlerin temel amacı olmalıdır (Eyüboğlu ve Cımcöz, 2001). Aristoteles, eşitlik kavramından hareketle, herkese eşit davranmanın adalet ile aynı şey olmadığını, hukuk düzeninin güçsüzlerin lehine işletilmesi gerektiğini savunmuştur (Von Leyden, 1985:10; Chroust ve Osborn, 1941). Kutsal kitapların tamamında adalet, adil olma gibi ifadeler yer almaktadır (Genel, 2012:128).

Adalet dendiğinde ilk akla gelen kavramlardan biri ve belki de en önemlisi, bölüşümdür. Adil dağıtım, iktisat, etik ve matematiğin kesiştiği bir araştırma alanı olmakla beraber, farklı alt disiplinler bu araştırmaya katkı sunmaktadır (Ersel, 2004:93).

Toplumsal refahın, gelirin, nimet ve külfetin hangi ölçütlere göre paylaşılacağı, hukuk ve siyaset felsefesinin ortak araştırma alanlarındandır (Douzinas ve Gearey:

2005). Hukuk sisteminin adaleti gerçekleştirmeyi hedeflediği bilindiğine göre, paylaşımın en adil biçimde gerçekleşmesi için izlenecek yaklaşımın belirlenmesi de hukuk felsefesinin konusudur. En adil olanın ne olduğu ise yüzyıllardır süregelen bir tartışmadır.

Adalet, bireylerin sahip olduğu yetenek, sağlık, aile, çevre, şans, çaba ve emek gibi birçok faktörün, kaynakların dağılımında belirli ölçüde dikkate alınmasını gerektirir. Sayılan faktörlerin bir fonksiyonu olarak kaynakların dağılımından mutlak eşit bir pay alınması, adalet duygusunu zedeleyebilir (Wagstaff, 1994:148; Deutsch, 1975:137). Faktörler arasında fırsat eşitliği, kaynak eşitliği ve bireysel haklar konulmaksızın, adaleti tartışmak da eksik bir yaklaşımdır.

Örneğin devlet ve piyasa ilişkisi, adaletle ilişkin tartışmaların süregeldiği bir alandır (Avtonomov, 2006:3) ve bu alan gelir ile servetin nasıl bölüşürüleceği sorununu üretir (Varian, 1975:223; Lewin-Epstein vd, 2003:1) Benzer sorunlar, özellikle son yıllarda kaynakların ve faydanın hangi ölçütlere göre ve kimler arasında bölüşürüleceğine ilişkin olarak, kuşaklar arasındaki adalet kapsamında da ele alınmaktadır (Heath, 1997:361; Page, 2007:453).

Kuşaklararası adaletle liberal bakışın en fazla öne çıktığı ve tartışıldığı eserlerin başında John Rawls'ın "A Theory of Justice" (1999) ve bunu izleyen "Political Liberalism" ve kavrama hak temelli yaklaşan Ronald Dworkin'in "Taking Right Seriously" eserleri gelmektedir.

Modern felsefe ve etik alanında John Rawls, kuşaklararası adaleti ilk dile getiren düşünürlerdendir. Toplumsal sözleşme teorisinden hareketle, hakkaniyet olarak adalet: *"Herkesin başkalarının aynı hürriyeti ile bağdaşan en geniş temel hürriyete sahip olmak konusunda eşit hakkı vardır"* ve farklılık ilkesi: *"toplumsal ve iktisadî eşitsizlikler öyle ayarlanmalıdır ki en ayrıcalıksız grup farklılıklardan yarar sağlamalıdır. Eğer bu durum sağlanmazsa varlıkların ayrıcalıklı gruplar elinde toplanmasına izin verilmez. Sosyal ve iktisadi eşitsizlikler, hem herkesin yararına olacak, hem de mevkiler (makamlar) ve görevlerin (işler) herkese açık olmasını sağlayacak şekilde ayarlanmalıdır"* şeklinde iki ilke geliştirmiştir (Rawls, 1999). Belirtilen koşullar altında kararlar, bilgisizlik peçesi adı verilen bir paravanın arkasından verilir. Rawls'ın adalet teorisi felsefe ve etik alanında en çok tartışılan

konulardan biri olmasına karşın, kuşaklararası adalete ilişkin görüşleri aynı ölçüde yaygınlaşmamıştır (Stazyk vd., 2016).

Adalet teorisi ve sosyal adalet konusunda önemli bir yere sahip olan John Rawls, adaletin mutlak eşitlik gerektirmediğini ileri sürmektedir. Bir eşitsizlik adil olarak değerlendirilebilir, fakat bir eşitsizlik, toplumdaki en kötü *durumdaki bireyin* durumunu düzeltmek için zorunlu değilse, adil kabul edilemez. Eşitsizliklerin sağladığı değişim sonunda, toplumdaki en dezavantajlı durumdaki kişinin durumunun aynı kalması veya kötüye gitmemesi yahut “iyileştirmenin” gösterilmesi gerekir. Bu ilkeye “maximin” adı verilmektedir (Rawls, 1999:72).

Maximin ilkesinin kuşaklararası anlamda karşılığı, toplumu boylamsal olarak ele almak ve bugünkü bireyler ile gelecekteki bireylerin olası refahlarını karşılaştırmak yolu ile mümkün olabilecektir. Bugün veya gelecekte, en düşük refaha sahip olacak bireyler, eşitsizlikler sonucunda daha iyi konuma geliyorlar ise maksimin ilkesi, kuşaklararası bağlamda da geçerli sayılabilir (Phelps ve Riley, 1978:104).

Rawls’ın adil tasarruf ilkesi adı verdiği ilkeye göre mevcut kuşaklar kendilerinden sonra gelecek kuşaklara karşı ahlaki bir yükümlülüğe sahiptirler (Agius, 2006). Bilgisizlik peçesi ardında hangi kuşağa mensup olduğunu bilmeyen, görece zengin veya fakir oldukları bilgisine sahip olmayan; tarım toplumunda, endüstri toplumunda veya endüstri sonrası toplumda yaşama ihtimali olan taraflar, “hakkaniyet olarak adalet” ve “farklılık prensibi” kavramlarını ahlaki ve etik yargılarını yönlendirmek üzere benimseyeceklerdir (Stazyk vd., 2016).

Rawls’ın bilgisizlik peçesi¹ arkasından ve farklılık prensibine göre yaratılmış süreçsel-dağıtımsal adaletin yanında, *torunlar* için duyulan kaygı; kuşaklararası adaleti sağlayabilecek temel faktörlerdir (Wallack, 2006:90).

Her bir kuşak uygarlığın kazanımlarını muhafaza etmekle, kurumların devamlılığını sağlamakla ve bununla birlikte sermaye birikimine (beşerî ve kültürel sermaye de dahil olmak üzere) katkı sağlamakla yükümlüdür. Sermaye birikimine yapılacak katkı, adil tasarruf ilkesine göre gerçekleşmelidir. Faydacı yaklaşım, fakir

¹ Rawls, adil bir toplumda toplumsal iş birliğinin nasıl oluşturulabileceğini sorgular ve bunun Tanrı iradesine ve ahlaki değerler düzenine bağlı yapılamayacağını, bunun ancak, toplumsal işbirliğinin aktörleri olan eşit ve özgür bireylerin, karşılıklı faydası üzerine bir anlaşmayla mümkün olacağını belirtir. Bu anlaşmaya ulaşılabilmesi için, bireylerin kimliklerinden, zamandan ve mekândan habersiz biçimde ancak diğer tüm verilere ulaşabilir şekilde, yani orijinal pozisyonda olmaları gerekir (Rawls,2014:36)

durumda olan şimdiki kuşakların, daha iyi durumda olması beklenen gelecek kuşaklar lehine büyük fedakarlıkta bulunmasını gerektirebilir. Yapılacak fedakarlıklar ise, şimdiki kuşakların daha da fakirleşmesine neden olabilir. Bu yüzden adil tasarruf oranının belirlenmesine ihtiyaç vardır (Adler ve Treich, 2017). Bir toplumdaki bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek en alt düzeyi ifade eden “sosyal minimumun” belirlenmesi, tasarruf oranının tespiti açısından önemlidir. Bireyler orijinal pozisyonda hangi kuşağa dahil olduklarını bilmemektedir. Buna göre, tüm kuşakların uyması gereken bir adil tasarruf ilkesine karar verirler. Tasarruf ilkesi, “t” anındaki konjonktüre bağlı olarak yapılması gereken tasarrufun belirlenmesine olanak sağlamalıdır (Rawls, 1999:252-254).

Dirkenmeister, John Rawls’ın kuşaklararası adalet literatüründe sıkça kaynak gösterilen “Bir Adalet Teorisi” adlı eserinde kuşaklararası adalet ile ilgili görüşlerini eleştirmekte, bu teorinin gelecek kuşakların hakları için bir temel oluşturmadığını ve karşılıklılık prensibinin kuşaklararası adaleti sağlamayacağını ileri sürmektedir. Ona göre iyi bir kuşaklararası adalet teorisi rasyonel seçim ve çıkar teorileri ile değil, ahlaki temelli teorilerle açıklanabilir (Dierksmeier, 2006).

Dworkin ise liberalizmin temelinin özgürlük değil, eşitlik olduğunu savunmaktadır. Adalet teorisini de eşitlikçi bakış açısı ile şekillendirmiştir (Dworkin,1990; Dworkin,1977). Dworkin’e göre, her mal, her birey için aynı ölçüde arzu edilebilir değildir. Eğer bir dağılım sonrasında taraflardan biri, payına düşeni değil, bir başkasının payına düşeni daha arzu edilir buluyorsa, dağılım eşitlikçi olarak kabul edilemez. Mallar nicelik olarak eşit dağıtılmış olsa bile, malların kişilere ifade ettikleri fayda değişkendir. Dağılım sonrasında taraflar birbirlerinin paylarına düşene imrenmiyor olsalar dahi, ilk dağılımdan sonra bir değiş tokuş yapılması gerekmektedir. Değiş tokuş sonrası, taraflar ilk dağılımdan daha yüksek bir fayda düzeyine erişeceklerdir. Ancak Dworkin’e göre en önemli nokta, ilk dağılımın adil olmasıdır. Bu aşamada eşitlikten uzak bir dağılım gerçekleştiği takdirde, sosyal adaleti sağlamak mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla ilk dağılımda bir eşitsizlik söz konusu ise, önce ortaya çıkan eşitsizlik giderilmeli, daha sonra mübadele aşamasına geçilmelidir (Dworkin, 1981:283).

Dworkin, kaynakların dağıtıldığı hayali bir başlangıç durumu senaryosu oluşturmaktadır ve günümüz sosyal adalet sorunlarına doğrudan çözüm üretmesi

mümkün değildir. Zamanlararası kuşak tanımı, kuşaklararası adalet bakımından, “t” anında yaşayan kuşaklar ile gelecek kuşaklar arasında malların dağıtım konusunda da işlevsel değildir. Çünkü sözü edilen teoriye göre, bir *taraf* olan gelecek kuşakların arzularının, önceliklerinin ve ilk dağıtım sonrası mübadele tercihlerinin olması söz konusu olamaz. Kronolojik zamansal kuşak tanımına göre ise, “t” anında dağılımın düzeltilmesi, sosyal politikalar ile mümkündür.

Liberal minimal devleti savunan Nozick (1974) ise Rawls’a eleştiri olarak, fark ilkesinin bireysel çabayı göz ardı etmeye yol açacağı görüşündedir. Çünkü fark ilkesine göre, bir faydanın elde edilmesinin meşru yollarla gerçekleşmesi durumunda, adil bir paylaşım olduğu varsayılmaktadır. Nozick’in adalet kuramı üç temel ilkeye dayanır: Edinimde Adalet İlkesi, Aktarımda Adalet İlkesi ve Düzeltme İlkesi:

Bir mülkü *edinimde adalet ilkesine* uygun olarak elde eden bir kişi, o mülk üzerinde yetki sahibidir. Nozick edinimde adalet ilkesi için Locke Şartının sağlanması gerektiğini savunmaktadır (Nozick, 2000:205). Locke’a göre bir edinimin adil olması için, bunun sonucunda diğer insanların daha kötü duruma düşmemesi gerekir.

Bu bağlamda diğer insanların nasıl tanımlanacağı hususu önemlidir. İnsanoğlu sonu belli olmayan bir bağlamda yaşamış, yaşayan ve yaşayacak olan tüm insanları kapsar biçimde tanımlandığı takdirde, diğer bireylerin daha kötü duruma düşmemesi olgusu, bir fayda maliyet analizi üzerinden yahut subjektif iyilik hali algısı üzerinden sorgulanabilir.

Edinimde adalet ilkesi kuşaklar arası adalet bakımından değerlendirildiğinde, edinim olarak ele alınabilecek kavramlara örnek olarak petrol, bitki örtüsü, yabani hayvanlar verilebilir. Ozon tabakası gibi kavramlar ise doğrudan kullanılırsa da eylemler sonucunda zarar gördüğü bilindiği için kapsama girebilir.

Bir mülkü, onun üzerinde yetki sahibi olan bir kişiden, *aktarımda adalet ilkesine* uygun olarak elde eden kimse, o mülk üzerinde yetki sahibi olur. Nozick “aktarımda adalet” ilkesini “özgür değişim” olarak tanımlamaktadır. Eğer bir değişim tarafların rızasıyla yapılmışsa, bunun sonucunda ortaya çıkan dağılım adil olarak kabul edilmelidir.

Nozick’in aktarımda adalet ilkesi kapsamında değerlendirilecek olursa, özgür değişimden söz etmek mümkün değildir. Zira değişimin taraflarından biri olan gelecek

kuşakların irade ortaya koyması mümkün değildir. Gelecek kuşakların göstereceği iradenin ne yönde olacağı, ancak tahmin yoluyla belirlenebilir.

Üçüncü ilke olan *düzeltilme ilkesine* göre ise birinci ve ikinci koşul yerine getirilmediği sürece bir mülk üzerinde yetki sahibi olunamaz. Eğer bir mülk üzerinde iki koşulu sağlamaksızın yetki sahibi olan biri ve dolayısıyla zarar gören bir başkası var ise, zararın giderilmesi gerekmektedir. Düzeltme ilkesi, hakkı ihlal edilen gelecek kuşakların uğradıkları zararların tazmini ile ilişkili olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, tarafları bireylerden ziyade topluluklar olarak tanımlamak, farklı bir bakış açısı sağlayabilecektir. Bir toplumun belirli bir eyleminden dolayı zarar gören bir başka toplumun uğradığı zarar, (çevre kirliliği yaratmak, nükleer atık bertarafı gibi..) telafi edilmelidir. Karbon emisyonuna daha fazla sebep olan ülkelerin refahları artmış, ancak emisyonların etkilerini az gelişmiş ülkeler daha fazla yaşamıştır. Düzeltme ilkesi bağlamında, geleceğe dönük yapılacak anlaşma ve protokollerde, sebep olunan zararların dikkate alınması etik bir sorumluluktur.

Faydacılar ise, kuşaklararası adaletin temel konusunun hem bütünsel refah anlamında hem de *torunlara* aktarılan refah anlamında, şimdiki ve gelecek kuşakların faydalarını maksimize edecek bir tasarruf oranının tespiti olduğunu savunmuşlardır. Adil tasarruf oranının; vazgeçilen tüketim, ertelenen tüketim ve fırsat maliyetlerinin ikame edilebileceği bir oran olması gözetilmiştir. Ancak bireylerin tasarruflarını belirleyen pek çok psikolojik faktör olduğundan, ilerleyen bölümlerde ele alınacak olan “tutsakların ikilemi” gibi çıkmazların yaşanması olasıdır. Devlet müdahalesi olmaksızın, faydacı bir “adil tasarruf oranı” bulunması mümkün olmayacaktır (Wallack, 2006:86).

Faydacı görüşe göre adil bir toplum “iyidir”. Bu bağlamda daha adil olan toplum, daha iyidir. Dolayısıyla faydacılara göre iyiliğin ölçütleri, adaletin ölçütleri olarak ele alınabilmektedir. Faydacılık, dünyanın nasıl daha iyi bir yer yapılabileceğini temel ahlaki çıkış noktası olarak belirlemiştir. Bunun yolu da öz değerin maksimize edilmesidir. John Stuart Mill’e göre özdeğer, mutluluk, George Edward Moore için ise özgürlük, bilgi, adalet, estetik gibi ideallerdir. Özdeğer Jeremy Bentham için hoşnutluk, haz duygusudur (Collard, 2006). Toplam birey sayısının toplam hoşnutluğunu maksimize etmek temel amaçtır. Faydacı yaklaşımda toplumun mevcut

durumunun adil olup olmadığı, toplam fayda üzerinden değerlendirilmektedir (Driver, 2014).

Bu görüşe karşı çıkan Sen'in Yetkinlik (Capability) Eşitliği Kuramına göre gönencin sadece fayda ile ölçülme çabası, birçok değişkenin göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla bir bireyin gönenci, kapasitelerin ve özgürlüklerin artırılmasıyla da doğrudan ilgilidir. Amartya Sen'e göre bazı insanlar başkalarına zarar vererek gönenc elde edebilmektedir veya birey maliyeti çok yüksek zevklere sahip olabilir. Dolayısıyla aynı gönence farklı maliyetler ve araçlarla ulaşılabilir. Örneğin engelli bir bireyin, sağlıklı bir bireyin gönencine ulaşabilmesi için daha fazla kaynağa ihtiyaç duyması söz konusudur. Dolayısıyla Sen, gönenc kavramının kıyaslanamaz olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Sen, birincil malların dağıtımında eşitliğe değil, bu malların faydalarının eşitliğinin dikkate alınması gerektiğini savunmaktadır (Nussbaum, 2003). Sen'in yaklaşımı, farklı kuşakların gönencini kıyaslamak için kullanılacak olursa; bir birim petrolün, temiz havanın, verimli arazinin şimdiki kuşaklara sağladığı yarar ile, 100 yıl sonra yaşayacak kuşaklara sağlayacağı yarar, kuşkusuz farklı olacaktır.

Yukarıda yalnızca küçük bir kısmı ele alınan yaklaşımlarda görüldüğü gibi, adalet kavramı siyaset felsefesi alanında çok farklı şekillerde yorumlanmaktadır. Yaklaşımlar, kuşak kavramı da tanım içerisine alındığında daha da çeşitlenmektedir.

Lumer (2006) kuşaklararası adaleti, adaletin genel ilkelerinin kuşaklararası alana uyarlanması olarak görmektedir. İlkelerden ileri gelen önermelerden 5 tanesi şu şekilde açıklanmıştır.

1. Etik hedonizm: Sadece insanların ve daha gelişmiş hayvanların ahlaki sorumluluğu bulunmaktadır.
2. Faydacı evrenselcilik: Zamandan ve mekândan bağımsız olarak, tüm insanoğlu ve daha gelişmiş hayvanlar bir nesnenin ahlaken hak sahipleri olabilirler.
3. Önceliklilik: Bir eylemin ahlaki değeri, eylem sonucu insan refahında meydana getirdiği değişim ile ölçülür. Değişim, en kötü durumdakilerin daha iyi duruma getirilmesini sağladığı takdirde, daha yüksek değere sahiptir.

4. Sınırlı taahhüt: Halihazırdaki ahlaki standartların bir adım ötesinde davranılmasının taahhüt edilmesi gereklidir. Ancak taahhüt, belirli sınırlar içinde kalmalı, rasyonel olmalıdır.
5. Etkinlik: Ahlaki fayda-maliyet maksimizasyonu gerçekleşmelidir.
Örn: Kaynaklar, bir eylem sonucunda gelecek kuşakların toplam faydasının önemli ölçüde artacağı düşüncesiyle, eylemi gerçekleştirmek için normalden fazla kaynak tüketilebilir.

Lumer'e göre bugün en kötü durumda olanın lehine hareket etmek, yarın en kötü durumda olacak kişinin yararına hareket etmeyle aynı anlamı taşır. Küresel bir bakış açısıyla, şu anki politikalar aynen sürdürülse dahi, birinci dünya ülkelerinde gelecek kuşaklar şimdikinden daha iyi durumda olacaklar, üçüncü dünya ülkelerinin gelecek kuşaklarından ise çok daha iyi durumda olacaklardır. Dolayısıyla üçüncü dünya ülkelerinin gelişimine yardım edecek doğrudan yatırım politikaları izlemek, en doğru yoldur (Lumer, 2006: 39-45).

Kuşaklararası adalet kavramının adalet teorisi ile bağdaşmayan yönleri olduğunu savunan Beckerman ise (2006:53), kuşaklararası adaletle ilişkin bir teorinin imkânsız olduğunu öne sürmüştür ve argümanını 3 ögeyle temellendirmiştir. 1.Doğmamış kişilerin herhangi bir hakka sahip olması teorik olarak mümkün değildir. 2. Her tutarlı adalet teorisi, *yaşayan* insanlara verilen hakları referans alır. 3. Gelecek kuşakların çıkarlarını herhangi bir adalet teorisi ile korumak ya da geliştirmek mümkün değildir. Gelecek kuşakların çıkarlarını gözetmek için atılacak her adım, kuşakların kimlerden oluşacağını etkileyecektir. Yumurta ve sperm çekirdeklerinin birleşmesinin, kuşaklararası adaleti sağlamak adına benimsenen bir politikadan dolayı bir dakika geç gerçekleşmesi, farklı bir bireyin doğmasına yol açacaktır. Veyahut doğal bir felaketten sonra dünya üzerindeki canlıların yok olması ihtimali düşünüldüğünde, olmayan ve olmayacak bir bireyin haklarından söz etme olasılığı vardır. Bu sebeple alınacak önlemler kuşaklararası adalet başlığı altında değil, ahlaki yükümlülükler başlığı altında ele alınmalıdır

Ekonomik, çevresel ve sosyal hedeflerin nasıl ağırlıklandırılacağı, bir şeyin sürdürülebilir olup olmadığını belirleyecektir. Aynı zamanda, sürdürülebilirliği sağlama adına gerçekleştirilen eylemler, sosyal, ekonomik ve çevresel açıdan bazı kesimlerin yararına, bazı kesimlerin ise zararına olabilmektedir. Her tercihin

toplumdaki bireyleri topyekûn olarak olumlu etkilemesi mümkün olamamaktadır (Stazyk vd., 2016). Kuşaklararası adaleti sağlamak için, faydacı yaklaşıma göre, toplumsal açıdan toplam faydayı en çok arttıran tercih benimsenmelidir. Faydanın dağılımı önemsizdir ve toplam faydayı arttırıyorsa “iyidir”. Rawls’a (1999) göre ise toplam faydadaki artış, en kötü durumdakini daha kötü duruma getirmediği noktaya kadar kabul edilebilir. Faydanın dağılımı dengesiz olabilir, ancak dengesizlik yine en kötü durumda olanın lehine gerçekleştiği sürece kabul edilebilir (Wallack, 2006). Ancak ortaya çıkan etkinin coğrafyaları ve zaman dilimlerini aştığı da göz önünde bulundurulmalıdır (Milne, vd., 2006). Bu bakımdan tahmin edilmesi oldukça zor bir denklem ortaya çıkmaktadır.

Tablo 1’de farklı düşünce akımlarının kuşaklararası tasarruf-tasarruf etmemeye ilişkin yaklaşımları özetlenmektedir. Tasarruf etme, bir kuşağın sonraki kuşağa, önceki kuşaktan devraldığından daha fazlasını bırakması durumunda gerçekleşirken, tasarruf etmeme daha azını bıraktığı durumda gerçekleşmektedir.

- Yetkili ifadesi tasarruf etme şansı var ise bunun iradeye bağlı olarak değerlendirilebileceği,
- Yasak ifadesi, tasarruf edip etmemenin iradeye bağlı olmaksızın yasak olduğunu, zorunlu ifadesi tasarruf edip etmemenin zorunlu olduğunu,
- Koşullu yasak, tasarruf edip etmemenin sorumluluğun başka kuşaklarda olması durumuna göre değişebileceğini
- Koşullu ifadesi, yetkililik, yasak veya zorunluluğun önceki kuşakların eylemlerine göre şekillendiğini ifade etmektedir.

Örneğin Locke Şartına göre önceki kuşakların eylemlerinden dolayı çevre tahrip olmakta ise, tasarruf etmeme yasağı uygulanmayacaktır.

Tablo 1: Kuşaklararası Adalet İçin Tasarruf Etme-Etmemeye Yönelik Yaklaşımlar

	Tasarruf	Tasarruf Etmeme
Dolaylı Karşılıklık	Yetkili	Yasak
Faydacılık	Zorunlu	Yasak
Locke Şartı	Yetkili	Koşullu Yasak
Eşitlikçilik (Rawls)	İlk Aşama: Zorunlu İkinci Aşama: Koşullu Yetkili	Yasak
Eşitlikçilik (Gosseries)	İlk Aşama: Zorunlu İkinci Aşama: Koşullu Yasak	İlk Aşama: Yasak İkinci Aşama: Koşullu Yasak
Brundtland Yaklaşımı	Koşullu Yetkili	Koşullu Yetkili

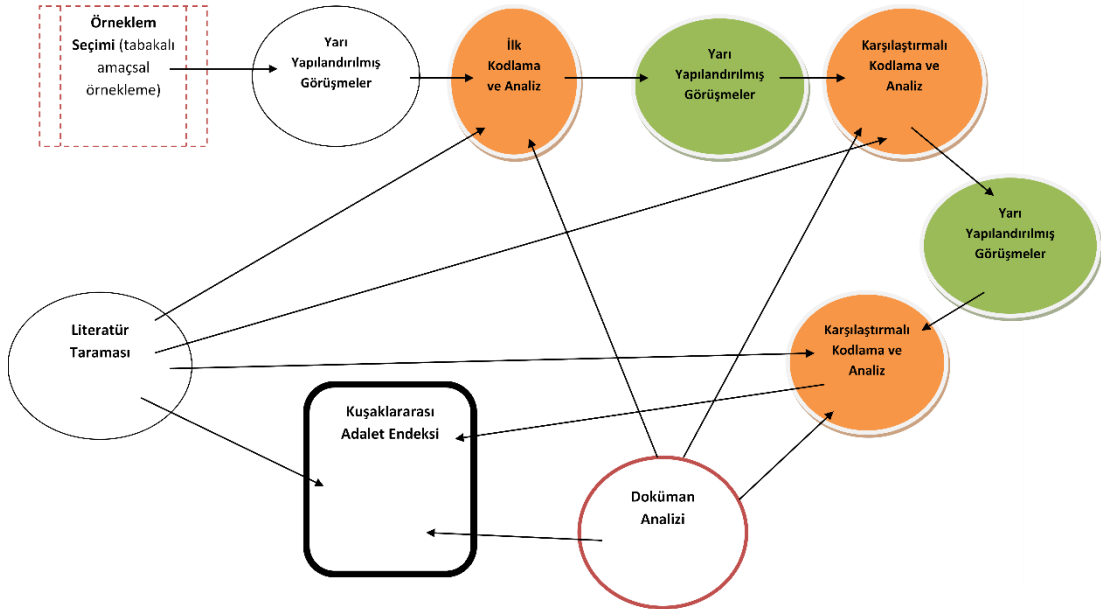
Kaynak: Gosseries, 2008

1.4. YÖNTEM

1.4.1. Araştırma Deseni

Araştırma döngüsel nitelikte ve temel olarak 3 aşamalıdır. İlk olarak kuşaklararası adalet ile ilgili olduğu düşünülen disiplinlerden katılımcılara, kuşaklararası adalet ifadesinin çağrıştırdığı konuları tespit etmek amacıyla ilk görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler esnasında bazı açık uçlu soruların anlaşılabilirliği de test edilmiştir. Kuşaklararası adaletle ilişkili olabileceği öngörülen alanlardan seçilen katılımcılarla yapılan görüşmeler sonrasında kodlama yapılmış, ortaya çıkan temalar üzerinden (çevre, sosyal güvenlik, sürdürülebilirlik gibi) belirlenen göstergelere ilişkin veriler ve dokümanlar değerlendirilmiş, görüşme formu güncellenmiştir. Güncellenen form ile yarı yapılandırılmış görüşmelere devam edilmiş ve döngü, detayları ilerleyen bölümlerde aktarılabilecek olan gömülü teori mantığı ile yeni temalar ortaya çıkmayana değin sürdürülmüştür. Elde edilen temalara ilişkin ölçülebilir veriler, doküman analizi ve literatür taraması ile desteklenerek tespit edilmiş ve kuşaklararası adaletle ilişkin bir endeks hazırlanmıştır.

Şekil 4: Araştırma Deseni

1.4.2. Araştırmanın Yaklaşımı ve Tasarımı

Kuşaklararası adalet konusu, tezin hazırlanmakta olduğu süre boyunca giderek artan biçimde ele alınmaya devam etmektedir. Demografik ve teknolojik değişim; sosyal güvenlik sistemi, iş-yaşam dengesi, farklı kuşakların yönetime adil katılımı gibi konuların, gelişmiş ülkelerde giderek daha fazla gündeme gelmesine neden olmaktadır. Uluslararası yazında kuşaklararası adalet, kuşaklararası hakkaniyet, kuşaklararası eşitlik kavramları çerçevesinde farklı disiplinlerin ortak olarak kullandığı bir terminolojinin oluşmaya başladığı bu dönemde, Türkiye’de kuşaklararası adalet ile ilgili konuların farklı bağlamlarda ve yüzeysel olarak ele alındığı görülmektedir. Kuşaklararası adaletin alt başlıkları ile dolaylı olarak ilgili bulunan akademik çalışmalar bulunmakla beraber, çalışmaların büyük çoğunluğunda kuşaklararası adalet/eşitlik/hakkaniyet kavramları geçmemektedir.

Bu alandaki çalışmaların sınırlı olması, alana özgü terminolojinin ve teorik altyapının oluşmamasına yol açmıştır. Kuşaklararası adalet ile ilgili akademik çevrenin, konu ile ilgili bürokratların ve öğrencilerin, kuşaklararası adalet konusundaki görüşleri, çok farklı olgulara ilişkin olabilmektedir.

Bu gelişmeler ışığında özellikle kuşaklararası adalete ilişkin görüşlere ve çalışmalara temel oluşturacak bir teorik zemine ihtiyaç duyulmaktadır. Söz konusu zeminin oluşmasında, nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı akademik çalışmaların daha uygun olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda kullanılabilecek nitel araştırma yöntemleri ele alınmış, olası iki yöntem olarak değerlendirilen “fenomenolojik analiz” ve “gömülü teori” araştırma desenlerinin güçlü ve zayıf yönleri incelenmiş ve kuşaklararası adalete ilişkin algının gömülü teori araştırma deseni ile ele alınmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir.

Glaser ve Strauss’un (1967) gömülü teori yaklaşımının konstrüktivist uyarlaması, sosyal adalet araştırması için uygun olarak değerlendirilmektedir. Yaklaşımın objektif olma iddiası olmayıp, araştırmacının genellemelerini konumlandırır, araştırmacı ve katılımcıların karşılaştırmalı pozisyonlarını ve bakış açılarını dikkate alır, yansiyabilirliği vurgular; güç, eşitlik, zorluklar, zulüm gibi duyarlılığa yol açan kavramlara odaklanır, varyasyon ve farklılıklara karşı hassastır. Gömülü teori esnek-analitik yönergeleri sayesinde araştırmacıların veri toplama aşamasına daha fazla odaklanabilmesine ve orta seviye teoriler üretebilmesine

yardımcı olmaktadır (Strauss ve Corbin, 1998). Yönergeler, süreçlerin sahada incelenmesini, veri toplama ve analizinin başa baş yürütülmesini, karşılaştırmalı yöntemlerin benimsenmesini ve son olarak geçici kategorilerin sınanması ve ayrıntılarına inilmesini vurgulamaktadır (Charmaz 2011; Lauridsen ve Higginbottom, 2014; McCann ve Clark, 2004).

Kuşaklararası adalet, sosyal adalet ile benzer pek çok özelliği olan, kimi zaman da sosyal adaletin bir boyutu olarak tanımlanan bir kavramdır. Dolayısıyla kuşaklararası adalete ilişkin araştırmaların, sosyal adalet araştırmaları ile benzer yöntemler izlemesi uygundur. Sosyal adalet ve ilgili alanlara ilişkin araştırmalar; eşitsizlikler ve eşitlik, engeller ve erişim, yoksulluk ve imtiyaz, bireysel haklar ve kolektif iyilik gibi konulara yöneliktir. Sosyal adalet araştırmaları aynı zamanda bireysel ve kolektif yaşamı şekillendiren sosyal yapı ve süreçlere karşı çoğu zaman eleştirel bir yaklaşıma sahiptir. Araştırmalar genellikle makro düzeyde gerçekleşirken, mikro düzeyde yürütülen araştırma sayısı son yıllarda artmaktadır. Makro düzey, mikro düzeyi etkilediği gibi, mikro düzeydeki dinamikler de makro düzeye etki etmektedir. Küresel, ulusal ve bölgesel düzeydeki sosyal ve ekonomik koşullar, bireysel ve kolektif eylemleri şekillendirmekte ve aynı zamanda bu eylemlerden etkilenmektedir (Charmaz, 2011).

Sosyal adalet araştırmaları, insanlar arasındaki ayırıcı güç, saygınlık, kaynaklar ve güçlükler üzerinde durmakta, kaynakların adil dağılımı, hakkaniyet, güçsüzlere zulmün ortadan kaldırılması gibi konulara odaklanmaktadır. Alanda yapılmış bazı araştırmalar, araştırılan konu hakkındaki sübjektif değer yargıları açıklanarak ve araştırmacının değer yargılarına uygun biçimde, gerçekleşmesi önerilen değişimin yol haritası çizilerek başlarken, bazıları ise sosyal adalete ilişkin bir problemi olduğu gibi kabul ederek incelemekte ve problemi çözme yönünde bir irade ortaya koymamaktadır. Alandaki pek çok araştırmacı, daha iyi bir toplum ve dünya yaratma ideallerini açık veya örtük biçimde ifade eder ve araştırmalarını bu idealleri gerçekleştirmek için gerçekleştirir; “olmalı” veya “yapılmalı” gibi ifadeleri araştırmalarında sıklıkla kullanır. Bazı araştırmacılar ise değer yargılarını hiçbir şekilde ifade etmeden ve araştırma sürecine dahil etmeden, araştırmalarını kavramsal temele oturturlar (Charmaz, 2005).

Charmaz (2011), sosyal adalet araştırmalarında gömülü teori metodunun kullanılmasının, araştırmaların derinliğinin artmasını sağlayacağını ve yüzeysel olarak ele alınan konulara farklı yaklaşımlar getirilebileceğini savunmakta, metodun yenilikçi analizler yapmayı kolaylaştıracaağı ve eski kavramları yeni bir bakış açısıyla ele alınmasını sağlayacağını belirtmektedir.

Gömülü teori yöntemi, planlanan ikincil veri analizi ve anket yöntemleri ile paralel olarak yürütülebilen ve verilerden beslenebilen bir yöntemdir. Gömülü teori araştırmalarında sistematik bir tümevarımsal yaklaşım belirlenmekte fakat tümevarım ile araştırma süreci sonuçlandırılmamakta, sonuçlar test edilmektedir. Karşılaştırımalı bir yaklaşım benimsenmesi veri ile sürekli etkileşim içinde olmayı ve yeni analitik sorular sormayı gerektirmektedir (Merriam ve Tisdell, 2015).

Bu süreçte veriler verilerle karşılaştırılır ve kodlar oluşturulur. Daha sonra veriler kodlarla karşılaştırılır, kodlar kendi aralarında karşılaştırılır ve önemli kodlar deneysel kategorilere taşınır. Veriler ve kodlar, kategorilerle karşılaştırılır, ana kategoriler kavramlar olarak belirlenir, kategoriler kavramlarla karşılaştırılır ve son olarak, kavramlar kendi aralarında karşılaştırılır. Son aşamadaki kavramlar, daha önce yerleşmiş kavramlar ile de karşılaştırılabilir. Süreç, araştırmanın gidişatına göre şekilleneceğinden, önceden planlanması mümkün değildir. Bu yöntemde; katılımcılarla, kodlarla ve kategorilerle sürekli etkileşim içerisinde bulunmaktadır. Bunun sonucunda imgesel çıkarımlar yapılmakta ve yeni analizler titizlikle ele alınmaktadır. Veri ile böylesine yakın ilişkide olunması, veriye hâkim olunmasını ve sonuçlara ilişkin iddiaların güçlenmesini sağlamaktadır (Marshall ve Rossman, 2014).

Charmaz'a (2005) göre gömülü teori herhangi bir kavramın derinlemesine ele alınmasında evrensel bir yaklaşım niteliği taşımaktadır. Gömülü teori yaklaşımının orijinal versiyonunda, bir fenomeni deneyimleyen bireyler ile görüşmeler gerçekleştirmek temel yaklaşım olsa da araştırmalar fenomeni doğrudan deneyimleyen bireyler ile değil, deneyime ilişkin tecrübe ve kuramsal bilgi sahibi olan bireyler ile görüşmeler yapılması suretiyle gerçekleştirilebilmektedir. Gömülü teori, veri toplama ve analizinin sürekli olarak birbirine veri sağlayarak ve birbirini şekillendirerek devam ettiği bir nitel araştırma sürecidir. Gömülü teori ile gerçekleştirilen araştırmalarda farklı kanallardan veri toplanabilmekle birlikte, sıklıkla görüşmelere, doküman incelemesine ve etnografik verilere başvurulmaktadır.

Strauss ve Corbin'e (1998) göre; gömülü teoride araştırmaya -var olan bir teoriyi detaylandırmak ya da genişletmek amacı güdülmeyen süreç- ön kabuller ve ön yargılar oluşturabilecek herhangi bir teoriyle başlanmaz. Araştırmada temelleri atılmış fakat henüz yerleşmemiş bir kavram olan kuşaklararası adalet inceleneneğinden, ilgili teorilerin de dikkate alınması uygun bulunmuştur.

Bu araştırma, gömülü teori yönteminin yol haritasını benimsemekle birlikte, ampirik araştırma konusunda noksanlıklar taşımaktadır. Temel veri kaynağı olarak gözlem değil, görüşmeler kullanılmaktadır. Görüşmelere katılan kimseler, özellikle ilk aşama görüşmelerinde hem belirli bir düzeyde uzman hem de araştırılan kavram olan kuşaklararası adaletin bir tarafı konumundadırlar.

Yukarıdaki açıklamalardan hareketle araştırmada, kodlama döngüsü bakımından gömülü teori yaklaşımı kullanılmakla birlikte, araştırmanın gömülü teorisinin genel yaklaşımından farklı olarak etkileşimsiz, analitik, betimleyici, "kavram analizi" niteliği taşıyan bir araştırma olduğu söylenebilir.

Gömülü teori yönteminde, ilk olarak hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşmeler ile katılımcıların kuşaklararası adaletle ilişkin algıları, hangi olguların kuşaklararası adalet açısından önem taşıdığına ilişkin görüşleri ve kendi uzmanlık alanlarında kuşaklararası adaletle ilişkin görüş ve beklentileri sorgulanmıştır. Ülkemizde oldukça sınırlı bir teorik altyapıya sahip olan Kuşaklararası adalet kavramından neler anlaşıldığının ve kavramı etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Geçmiş değiştirilemeyeceğinden, geçmiş politikaların, ekonomik krizlerin ve şokların şimdiki ve gelecek kuşakları zor durumda bıraktığı gerçeği, geleceği şekillendirirken bir referans noktası olmamalıdır (Kotlikoff, 2017). Bu nedenle kuşaklararası adaletin analizinde referans noktasının, "bulunulan an" olarak belirlenmesi gerektiği görüşü benimsenmiş, geçmişe ilişkin değerlendirmeler, araştırma kapsamı dışında tutulmuş, bugün ile geleceğin karşılaştırılması esas alınmıştır.

Kuşaklar arasındaki nimet-külfet dağılımı, nitel araştırma ile belirlenen kriterler ışığında bir endeksin oluşturulması yoluyla analiz edilmiştir. Kuşaklararası adalet endeksi olarak önerilen endeksin oluşturulmasında, literatürdeki benzer ölçüm

araçlarının kullandığı göstergelerden ve göstergeleri ölçmeye/ağırlıklandırmaya yönelik yaklaşımlarından da faydalanılmıştır.

1.4.2.1. Örnekleme Yöntemi

Gömülü teori, bir olgunun sosyal süreçleri ile ilgili kavramsal yapıyı keşfetmek amacı taşıdığından, örneklem seçimi katılımcıların belirlenmesi ve uygun bireylerle görüşülmesi ile başlatılır. Araştırma ilerledikçe, sosyal süreçlerin farklı yönlerini keşfetmek için ele alınan fenomen ile ilgili farklı deneyimleri bulunan kişiler örnekleme dahil edilir. Analiz, ilk verinin toplanmasından hemen sonra başlamakta, yapılan analizden elde edilen sonuç bir sonraki veri toplama aşamasında doğrudan doğruya kullanılmaktadır. Araştırmanın başından itibaren ortaya çıkan her bir kavram, sonradan çıkarılma ihtimali olmakla birlikte, araştırmaya dâhil edilmektedir. Etiketlenen olgular, birbirleri ile karşılaştırılırlar ve sürekli tekrar eden olgular sabit olarak etiketlenirler (Corbin ve Strauss, 1990).

Gömülü teori yönteminde yeterli örneklem sayısına erişildiği, görüşmelerle eşzamanlı olarak gerçekleştirilen kodlamalar sonucunda yeterli doygunluğa ulaşıldığının belirlenmesi ile kabul edilir. Yeni veriler kategoriler açısından yeni bakış açıları getirmiyorsa, yeterli doygunluğa ulaşıldığı söylenebilir. Doygunluğa ulaşılması kimi zaman 5 görüşme, kimi zaman ise 30 görüşme sonunda gerçekleşebilir (Baker vd., 1992; Starks ve Trinidad, 2007; Cresswell ve Poth, 2017).

Araştırma, tabakalı amaçsal örnekleme ile başlayıp, kartopu/zincir örnekleme yöntemi ile devam etmiştir. Amaçsal örnekleme, derinlemesine araştırma yapabilmek amacıyla çalışmanın amacı bağlamında bilgi açısından zengin bireylerin/durumların seçilmesidir. Tabakalı amaçsal örnekleme, örneklemün ilgilenilen belli alt grupların özelliklerine göre seçilmesidir. Araştırma kapsamında görüşme yapılacak kimseler, kuşaklararası adaletin farklı alanlarında uzman kişilerden homojen olarak seçilmiştir. Uzman örnekleme adı verilen yöntem, amaçlı bir örnekleme yöntemi olup, belirli bir konuda uzmanlığa sahip kişilerin bilgisine başvurulacağı zaman tercih edilmektedir (Robinson, 2014). Bu örnekleme yöntemi, nitel bir çalışmanın keşfedici safhasında kullanılarak, yeni bakış açılarının ve yeni katılımcıların belirlenmesine olanak sağlayabilmektedir. Bunun yanında, araştırmanın temeli de uzman görüşlerine başvurarak gerçekleştirilebilir. Uzman örnekleme, ampirik verilerin yetersiz olduğu

ve belirsizlikleri bünyesinde barındıran, karmaşık konuları ele almada etkili bir yöntemdir (Teddle ve Yu, 2007).

Kartopu/zincir örnekleme yaklaşımı ise araştırmacının problemine ilişkin olarak zengin bilgi kaynağı olabilecek birey veya durumların saptanmasında özellikle etkilidir (Goodman, 1961; Punch ve Etöz, 2005). Süreç ilerledikçe elde edilen isimler veya durumlar tıpkı bir kartopu gibi büyüyerek devam edecek, bir süre sonra araştırmacının görüşmesi gereken birey sayısı veya ilgilenmesi gereken durum sayısı azalmaya başlayacaktır. Bu nedenle araştırmanın ikinci safhasında, kartopu yöntemi ile örnekleme yapılmış ve alt disiplinlere ilişkin sorular, tespit edilen yeni katılımcılara yöneltilmiştir.

1.4.2.2. Katılımcıların Belirlenmesi

Araştırma kapsamında, tabakalı amaçsal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kuşaklararası adaletle ilişkin bilgi veya fikir sahibi olan disiplinlerde çalışan katılımcılar, uzmanlık alanlarına göre sınıflandırılmıştır.

Tablo 2: Örneklem Seçiminde Kullanılan Temalar ve İlgili Uzmanlık Alanları

	İktisat	Psikoloji	Sosyoloji	Hukuk	İşletme	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	Maliye	Mühendislik	Eğitim Bilimleri	Felsefe
Sosyal Güvenlik	X		X	X			X			X
Gelir ve Yoksulluk	X	X	X	X		X	X			X
İş - Yaşam Dengesi	X	X	X		X					X
Eğitim ve Fırsat Eşitliği	X		X						X	X
Yasalar				X						X
Ekoloji	X			X				X		X
İşletmeler	X	X	X	X	X	X		X		X
İşgücü Piyasası	X	X	X	X						X
Demografi	X		X				X			X
Politikalar	X		X	X	X	X	X	X	X	X
Kuşaklararası Adil Davranış	X	X	X		X				X	X
Kuşaklararası Adalet Göstergeleri	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Örneklem seçimi, farklı disiplinlerden bireylerin seçimi ile başlayıp, karşılaştırmalı kodlama esnasında yeterli doygunluğa ve kod tekrarlarına ulaşıncaya kadar devam etmiştir. Örneklem seçiminde lisansüstü öğrenciler, akademisyenler ve uzmanlar, alt alanlarla uyumlu olacak şekilde seçilmiştir. Örneklem seçimine yönelik

alanlar ve kuşaklararası adalet temaları ile ilgili tahmin edilen bağlantılar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 3: Görüşme Tablosu

Katılımcı	Görüşme Dönüşü	Süre (dakika)	Uzmanlık Alanı	Meslek
1	P	15	Siyaset Bilimi	Öğrenci (Lisansüstü)
2	P	30	Çevre, Sürdürülebilirlik	Araştırmacı
3	P	25	Gelecek Araştırmaları	Araştırmacı
4	P	30	Sosyoloji	Öğrenci (Lisansüstü)
5	P	15	Psikoloji	Akademisyen
6	P	20	İktisat	Akademisyen
7	P	15	Felsefe	Öğrenci (Lisansüstü)
8	1	15	Sosyal Güvenlik	Uzman
9	1	20	Maliye	Akademisyen
10	1	20	Psikoloji	Öğrenci (Lisansüstü)
11	1	30	Hukuk	Akademisyen
12	1	15	Maliye	Akademisyen
13	1	15	Hukuk	Akademisyen
14	1	40	Eğitim Politikası	Akademisyen
15	1	15	Sosyal Güvenlik	Akademisyen
16	1	30	Sosyoloji	Uzman
17	1	15	İktisat	Araştırmacı
18	1	30	Eğitim Yönetimi	Eğitimci
19	1	30	Siyaset Bilimi	Akademisyen
20	2	25	Hukuk	Akademisyen
21	2	25	Enerji-Çevre- Sürdürülebilirlik	Yönetici
22	2	20	Psikoloji	Araştırmacı
23	2	30	Çevre	Akademisyen
24	2	30	Çevre	Akademisyen
25	2	20	Enerji	Akademisyen
26	2	20	Öğretmen	Eğitimci
27	2	40	Psikoloji	Öğrenci (Lisansüstü)
28	2	15	Hukuk	Danışman
29	2	15	İktisat	Öğrenci (Lisansüstü)
30	2	25	Psikoloji	Akademisyen
31	2	25	Sosyal Hizmet	Akademisyen
32	3	15	Siyaset Bilimi	Akademisyen
33	3	20	Siyaset Bilimi, Katılım, Hukuk	Akademisyen
34	3	15	Felsefe	Öğrenci (Lisansüstü)
35	3	25	Siyaset Bilimi	Akademisyen
36	4	15	İşletme	Yönetici
37	4	15	Felsefe	Akademisyen
38	4	25	İktisat	Uzman

*P: Pilot Çalışma

Örnekleme sorular yöneltilirken, temel araştırma sorusu olan kuşaklararası adaletin alt boyutları ne olmalıdır sorusuna, kendi alanlarını kapsayan cevaplar hariç tutulmuştur. Örneğin sosyal güvenlik alanında çalışan bir uzmanın sosyal güvenliği kuşaklararası adaletin bir alt boyutu sayması engellenmiştir, bu yolla, alana odaklanma eğiliminin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

1.4.2.3. Derinlemesine Görüşmeler

Görüşme sorularının belirlenmesine, araştırma sorularının ifadeleştirilmesi ile başlanmıştır. Kuşaklararası adaletin tanımı, bileşenleri ve ölçme yöntemlerine ilişkin düşüncelerin, görüşme döngüsü içerisinde alınması; görüşme ilerledikçe, ara bilgilendirmeler ile, katılımcının konuya bakış açısını genişletmesi amaçlanmıştır.

İkinci görüşmeler safhasında görüşme sorularından bazıları revize edilmiş, yeni sorular eklenmiş ve kimi sorular formdan çıkarılmıştır. Alt disiplinlere ilişkin sorular eklenmiştir. Araştırma kapsamında gerçekleşen görüşmeler, biri pilot çalışma olmak üzere 5 aşamada tamamlanmıştır. Görüşmelerde yararlanılan sorular Ek 1’de yer almaktadır.

Görüşmeler, katılımcılara ulaşım imkanlarına bağlı olarak iki şekilde gerçekleştirilmiştir: Telefon görüşmesi ve yüz yüze görüşme. Görüşmeler esnasında ses kaydı alınmasını onaylamayan katılımcılar bulunduğundan, not alma yöntemi kullanılmıştır. Katılımcıların meslekleri, uzmanlık alanları, görüşme döngüsündeki sıralamaları ve görüşme süreleri, Tablo 3’te verilmiştir.

1.4.2.4. Kuşaklararası Adalet Endeksinin Oluşturulması

Araştırmanın son safhasında, görüşmeler sonucunda elde edilen verilerin analizi ile belirlenen kuşaklararası adalet temalarından ve önerilen ölçme yöntemlerinden yola çıkılarak, ülke ve ülke gruplarını kıyaslayabilmek amacı ile kuşaklararası adalet göstergelerine ilişkin bir endeks oluşturulmuştur. Endeksin oluşturulmasında, *Kuşaklararası Muhasebe* (Auerbach vd., 1994), *Sürdürülebilir Yönetişim Göstergeleri* (Schraad-Tischler, 2011), *Sosyal Adalet Endeksi* (Schraad-Tischler ve Schiller, 2016), *Alman Federal Meclisi Kuşaklararası Adalet Araştırması* (Tremmel ve Wegner, 2010), *Kuşaklararası Adalet Endeksi* (Vanhuyse, 2013), *Ekonomik Sürdürülebilirlik Göstergesi* (Ederer vd., 2006), *Kuşaklararası Adalet Endeksi – İngiltere* (Leach vd., 2016), *İnsani Gelişmişlik Endeksi* (Anand ve Sen,

1994), *İnsani İyilik Hali Endeksi* (Prescott-Allen, 2001) ve *Ağırlıklandırılmış Sosyal Gelişim Endeksi* (Estes, 1984; Stern vd., 2014) gibi endeksler, ölçme araçları, yaklaşımlar incelenmiş; kuşaklararası adalet ile ilgili uygun görülen boyutlar, oluşturulan endekse adapte edilmiştir. Türetilmiş olan kuşaklararası adalet endeksi çerçevesinde güncel veriler kullanılarak Türkiye'nin mevcut durumu, OECD ülkeleri ile kıyaslamalı olarak analiz edilmiştir.

1.4.3. Araştırmanın Kısıtları

Araştırma kapsamında uzmanlık alanı temel kriter olarak belirlenmiş, cinsiyet, yaş, coğrafi bölge değişkenleri örnekleme aşamasında dikkate alınmamıştır. Türkiye'nin belirli bölgelerinde kuşaklararası adalet temalarına karşı hassasiyetin daha fazla olması (örneğin Karadeniz bölgesinin Çernobil felaketinden etkilenmesi, nükleer santrallerin belirli bölgelere kurulmak istenmesi, sürdürülebilir enerji konusunda belli bölgelerin daha ileride olması, bölgeler arasındaki medyan gelir farklılıkları vb. nedeni ile), coğrafi bölge değişkeninin dikkate alınmasını gerektirebilir. Ancak ilgili uzmanların coğrafi açıdan homojen biçimde seçilme olanağı bulunmadığından, katılımcıların uzman oldukları alanda konuya ulusal ve küresel ölçekte bakış açısı geliştirilebileceği ve coğrafi faktörlerin yargılarında etkili olmayacağı varsayılmıştır.

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler, 3 yıllık bir zamana yayıldığından, alınan cevapların konjonktüre bağlı olarak değişmesi ve güncelliğini kaybetmesi ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır.

Araştırma, gömülü teori yaklaşımının döngüsel niteliğinin avantajlarından yararlanılmakla birlikte, yeni bir teori üretme amacı taşınmamıştır.

Derinlemesine görüşmeler ve literatür taraması sonucunda ortaya çıkan ve kuşaklararası adaletin psikolojik öncüllerine ilişkin bir tema olan “kuşaklararası adil davranış”, ulaşılabilir veri yetersizliğinden ötürü, oluşturulan endekse dahil edilmemiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELLERİ

Edmund Burke'a göre toplum, sadece yaşayanlar arasında değil, yaşayanlar, yaşamış olanlar ve yaşayacaklar arasındaki bir ortaklıktır (Burke, 1790:144). Dolayısıyla her bir kuşağın, aynı zaman diliminde yaşamamış olsa da diğer kuşaklara karşı sorumluluğu vardır. Bu sorumluluk, kuşaklararası adalet teorisi ile kavramlaştırılmaktadır.

Kuşaklararası adalet konusunda sorulan en yaygın sorulardan bazıları şöyledir:

- İnsanlar maliyetleri/külfetleri gelecek kuşaklara yüklemek varken, bunlara neden katlansınlar?
- İnsanlar bu maliyetlere katlanma konusunda isteksizlerse, zorlayıcı politikalar uygulanabilir mi?
- Eylemlerimizin gelecekteki sonuçlarını ne ölçüde tahmin edebiliriz?
- Gelecek kuşaklar neye değer verecek? Doğal kaynaklara mı, yoksa teknolojik ilerlemeye mi?
- Geçmiş kuşakların eylemlerinden sorumlu tutulabilir miyiz? Geçmiş kuşakların eylemleri sonucunda haksız biçimde daha iyi bir konumda yer alıyorsak, bunun karşılığında bir düzeltme eylemi gerçekleşmeli mi?

Tüm bu soruların cevapları, siyaset felsefesi, etik, ekonomi, aktüerya, sosyal güvenlik gibi çok çeşitli bir disiplinler yelpazesinin ilgi alanına girmektedir. Gelecek kuşaklar gözetilirken, şimdiki kuşakların ve çocuklarının menfaatlerinin haksız yere tehlikeye atılmaması, şimdiki kuşaklar için bir yükümlülüktür. Yakın vadeli kesin zararların önlenmesi, gelecekteki hipotetik zararların önlenmesine karşı önceliklidir. Söz konusu öncelik, geri döndürülemez zararlar ihtimali söz konusu olduğunda tersine işlemelidir. Örneğin bir eylemin bir afete yol açma olasılığına dair bir şüphe var ise, kesin bir bilimsel veri olmasa bile, o eylem sürdürülmemelidir. Eğer bir kaynak geri döndürülemez biçimde tüketiliyorsa, onun ikamesini sağlama yükümlülüğü vardır (Tremmel, 2009).

Günümüzde çok sayıda siyasi parti ve düşünce akımı kuşaklararası adaletten doğrudan ya da dolaylı olarak söz etmekle birlikte, kavramın net tanımını yapmakta

zorlanmaktadırlar. Kuşaklararası adalet üzerine tartışmadan önce, kavramın net ve genel geçer tanımlarını, teorik temellerini açıklamak gerekmektedir.

Bunun yanında kuşaklararası adaletle farklı açılardan yaklaşan pek çok çalışma bulunmaktadır. Kuşaklararası adalet kavramı çevresel ve finansal politikadan, eğitime kadar bütünsel bir bakış açısını içerir. Kavram siyaset felsefesi ile oldukça yakından ilişkilidir. Hemen hemen tüm siyaset felsefesi dalları “mevcut durumu” eleştirir ve “mevcut durumu” değiştirmek, ancak gelecekte mümkündür. Dolayısıyla insanların yaşam koşullarını iyileştirmeyi ele alan pek çok sosyal teori, gelecek kuşaklarla alakalıdır.

Çevreci hareketin ilk zamanlarından beri, gelecek kuşakların hak ve çıkarları tartışma konusu olmuştur. Günümüzde özellikle Avrupa ülkelerinde, kuşaklararası adalet yahut finansal sürdürülebilirlik kriterlerini sağlamayan çok az bütçe, maliye bakanlıkları tarafından onaylanmaktadır.

Almanya başta olmak üzere pek çok gelişmiş ülkede, kuşaklararası adaleti sağlama amacı ile gençlik örgütleri kurulmaktadır. Bu örgütler kuşaklararası adalet açısından aşağıda örnekleri yer alan bazı temel soruları ve belli konuların adil olup olmadığını, topluma sormaktadırlar (Tremmel, 2006):

- Sera gazı etkisi, ozon tabakasının incilmesi, nükleer atıkları miras almaları.
- Genç işsizliği ile genel işsizlik arasındaki makasın giderek açılması.
- Genç kuşakların emeklilik sistemine katkılarının, sistemden faydalarına oranla giderek kötüleşmesi.
- 18 yaşın altındaki kişilerin kendilerini temsil etmek üzere parlamentoya aday sokma şanslarının olmaması
- Borçlu bir ülke devralmak.
- Gelir desteği alan yaşlıların, gelir desteği alan gençlere oranının artması.
- Parlamentoda 40 yaşın altında çok az vekil olması.

Kavramın bilimsel olarak tartışılması için Almanya’da “Intergenerational Justice Review” adında bir süreli yayın çıkarılmaya başlanmıştır.

2.1. KUŞAK İÇİ VE KUŞAKLARARASI ADALET

İnsanoğlunun yeryüzünde var oluşundan beri doğa üzerindeki etkisinin sınırlı düzeyde olduğu bilinmektedir. Ancak söz konusu etki, özellikle endüstri devriminden sonra hızla artmış ve insanların doğayı “geri döndürülemez biçimde” olumsuz etkilemek üzere olduğu Hans Jonas tarafından 1979’da dile getirmiştir. Jonas’a göre, insanoğlu modern çağlara değin doğa üzerinde sınırlı etkiye sahip olabilmıştır. Ekosistemin dengesini bozabilecek kudrete ise, ancak geçtiğimiz yüzyılda erişebilmiştir. Bundan önce, sadece ona adapte olabilmek için yöntemler geliştirmiştir. Bu yüzden, doğaya karşı yükümlülüklerimize dair yaygın bir etik bilinci oluşması ihtiyacı, yakın tarihe kadar hissedilmemiştir. Aksine, insanoğlu, zekâsını ve etkinliğini en üst seviyede kullanarak doğanın sınırsız gibi görünen olanaklarından mümkün olduğunca fazla yararlanmayı hedeflemiştir (Jonas, 1979).

Dolayısıyla, kuşaklararası adalet temasına son yüzyıla kadar ihtiyaç duyulmamış, ağırlıklı olarak kuşak içi adaletle odaklanılmıştır. Kuşak içi adalet, aynı yaş grubundaki bireyleri cinsiyet, etnik köken, cinsel yönelim, vatandaşlık gibi kriterlere göre sınıflandırır. Kuşak içi adalet günümüzde literatürde kuşaklararası adaletle nazaran çok daha geniş yere sahiptir (Tremmel, 2006:4). Ancak kuşaklararası adalet temasına olan ilgi giderek artmaktadır.

Kuşak içi ve kuşaklararası adalet arasında bazı temel farklar bulunmaktadır. Kuşaklararası adalet genellikle “ortalama birey”i referans alırken, kuşak içi adalet belli bir zaman diliminde yaşayan bireylerin yaşam koşullarını ve karşılaştıkları durumların farklılıklarını analiz etmektedir. Kuşak içi adaletin en yaygın ele alınış biçimi, sosyal adalettir. Bununla birlikte cinsiyet, din, vatandaşlık, coğrafya, statü gibi değişkenlere bağlı olarak oluşan durum açısından adaleti sorgulamak, kuşak içi adalet olarak değerlendirilmektedir. Deniz seviyesinin iki asır sonra 30 metre yükselmesine sebep olacak bir çevre politikası, kuşaklararası adaletin konusu iken, genç, orta ve ileri yaş gruplarının en fakir üyelerinin yeterli sağlık hizmeti alamaması, kuşak içi adaletin konusudur (Kotlikoff, 2017).

Ancak kuşaklararası adaleti, sosyal adaletin bir boyutu olarak ele alan görüşler de mevcuttur. Bunun nedeni, önceki bölümlerde bahsedilen kuşak tanımlamalarından ardışık/çakışık kuşaklar tanımının benimsenmiş olmasıdır. Kuşaklar kavramının ele alındığı ilk bölümde de vurgulandığı gibi, kuşaklararası adalet kavramı ile farklı şeyler

ifade edilmekte ve bu durum karışıklığa yol açmaktadır. Bu nedenle kuşakların hangi düzeyde tanımlandığı önem taşımaktadır (Piachaud, vd. 2009).

1) Şu anda yaşayan farklı kuşaklar arasında adalet

- Eşit saygı
- Eşit fırsatlar
- Eşit yaşam standartları

2) Kuşaklararası özel transferler

- Yaşlı ve çocuk bakımı: Çocuklar ve yaşlılar bakıma muhtaçlık konusunda orta yaşlı kuşaklara bağımlı olabilirler.
- Kuşaklararası özel finansal transferler: Genellikle bir veya birkaç kuşak önceki bireylerden genç ve ortanca kuşağa miras, finansal destek, borç verme, hibe etme gibi mekanizmalarla aktarım gerçekleşmektedir. Dolayısıyla yaşlı kuşağa yapılan yardımlar, dolaylı olarak genç kuşakların da faydasına olabilmektedir.
- Diğer kuşaklara aktarılan borçlar: Kimi zaman ardışık/çakışık kuşaklar arasında borç transferi de gerçekleşebilmektedir.

3) Kuşaklararası kamu transferleri

- Genç kuşaklar tarafından devralınan borç yükü
- Doğmuş ve doğacak olan, vergiler ve sosyal güvenlik katkıları kaynaklı borçlar.

4) Şimdiki kuşaklar ile uzak gelecek kuşaklar arasındaki adalet

- Gelecek kuşaklar ve gezegenin durumu
- Şimdiki ve gelecek kuşakların katlanacağı göreceli yükler.

Nitekim ilerleyen bölümde ele alınacak kuruluşlardan biri olan Bertelsmann Stiftung Vakfı'nın, "Avrupa'da Sosyal Adalet" (Social Justice in Europe) raporunda, kuşaklararası adalet, sosyal adaletin bir boyutu olarak ele alınmıştır. Elbette şimdiki kuşaklar içindeki adalet sağlanmadan kuşakları arasındaki adaletle odaklanmak ve ona daha büyük önem atfetmek, önemli bir ikilemi beraberinde getirmektedir: Ülkeler açısından dünya vatandaşlarının refahı için mi fedakarlıkta bulunmak önceliktir, yoksa henüz doğmamış bireylerin refahı için mi?

Ülke sınırlarını gözetken bir yaklaşım benimsendiği takdirde, önce kuşaklararası adalet gözetilecektir. Birikimin dünyanın farklı yerlerinde daha kötü koşullarda

yaşayan insanlara değil, henüz doğmamış olan ancak aynı topraklarda yaşaması muhtemel olan insanlara aktarılması tercih edilecektir. İdeal olan tüm dünya vatandaşlarının refahını gözetilen bir yaklaşım benimsendiğinde ise, kuşak içi adalet ile kuşaklararası adalet (hem dünya vatandaşlarının refahı hem de gelecek kuşakların refahı) aynı ölçüde gözetilecektir. Tremmel sürdürülebilirlik tanımlarını incelemiş; tanımların bir kısmının sadece kuşaklararası adaleti, bir kısmının sadece kuşak içi adaleti ve en büyük kısmının, her iki adaleti ele aldığını tespit etmiştir (Tremmel, 2006). Kuşaklararası adaletin genellikle çevre, kuşak içi adaletin ise toplumsal sürdürülebilirlik ve gelişme vurgusu yaptığı söylenebilir.

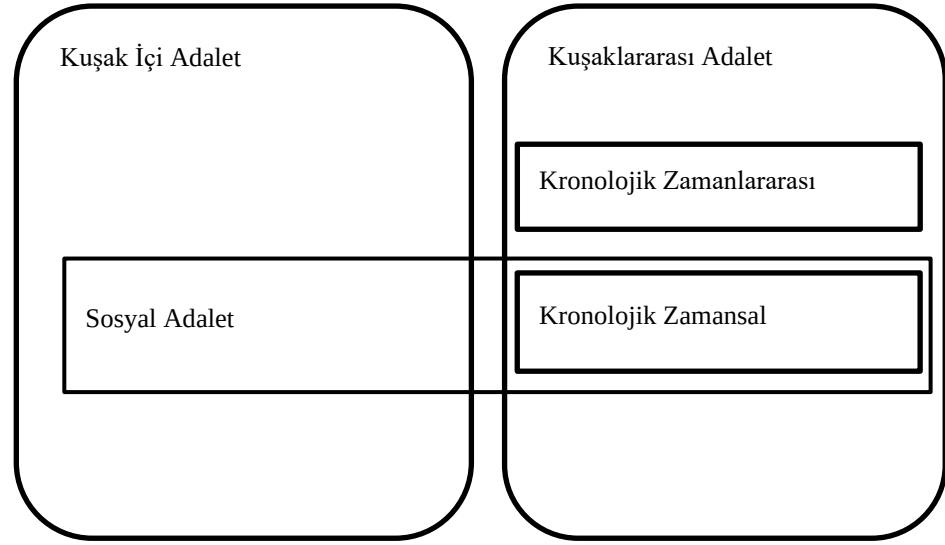
Şekil 5’te, kuşaklararası ve kuşak içi adalet ayrımı gösterilmektedir. Ayrım, kronolojik zamanlararası kuşak tanımına uygun olarak yapılmıştır. Şekil 6’da ise, kronolojik zamansal ve zamanlararası kuşak tanımlarına göre, sosyal adaletin hangi tanımı kapsadığı görülmektedir.

Şekil 5: Kuşak İçi ve Kuşaklararası Adalet

Kuşaklararası Adalet	Kuşak İçi Adalet
Uzaysal Düzey -küresel -kıtasal -ulusal -bölgesel	Sosyal Adalet: Bir ülke içinde nimet ve külfetlerin sosyal sınıflar arasında dağılımı Uluslararası Adalet: Ülkelerin kendi içindeki gelir dağılımından bağımsız olarak ülkeler arası adalet Cinsiyet Adaleti: Kadın ve erkek arasındaki adalet Kuşak-İçi Adaletin diğer türleri: Çocuklu ve çocuksuz aileler, hasta ve sağlıklı insanlar, işsiz ve çalışanlar, farklı dinlere inanan kimseler, farklı cinsel yönelime sahip bireyler arası adalet

Kaynak: Tremmel, 2006

Şekil 6: Kronolojik Zamansal ve Zamanlararası Kuşak Tanımlarına Göre Sosyal Adaletin Kapsamı

2.2. SOSYAL ADALET VE KUŞAKLARARASI ADALET

Liberal teorisyenler adaleti tanımlarken genellikle “doğa durumunda”, aynı şartlarda ve zaman diliminde eyleme geçen bireyler arasındaki adaleti tanımlarken, sosyal adalet teorisyenleri adaletin mevcut durumu “en iyileştirmeyi” amaçladığını ileri sürmektedir. Gelirin, kaynakların, fırsatların hakça dağıtımı konusu, kuşaklararası adaleti sosyal adaletin alanına sokar (Tetlock ve Mitchell, 2008; Page, 1982).

Kuşaklararası adalet ve sosyal adalet ilişkisi konusunda 3 temel yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan ilki, kuşaklararası adalet ile sosyal adaletin iki farklı adalet türü olduğunu savunan görüştür. İkincisi ise kuşaklararası adaleti, sosyal adaletin bir boyutu olarak tanımlamaktadır. İki görüşün temel farklılığı, kuşak kavramını tanımlayış biçimidir. Üçüncü yaklaşım ise, hem genç kuşakları, hem de gelecek kuşakları, ortanca ve yaşlı kuşak ile kıyaslamaya gitmektedir.

Kuşaklararası adalet kavramı hem yaşayan ve doğmamış kuşaklar arasında, hem bugünün yaşlı ve genç kuşakları arasında, hem de aile kuşakları arasında ayrı ayrı ele alınabilmektedir. Kuşakları ardışık/çakışık kuşaklar olarak tanımladığımızda, yaşlılar ve gençlerin menfaati konusunda gerçekleşecek her türlü tartışma, kadın-erkek, zengin-yoksul, engelli-engelsiz, X dinine inanan- Y dinine inanan ayrımında

olduğu gibi, sosyal adaletin kapsamına girecektir. Ardışık olmayan kuşaklar yaklaşımı (yaşamış, yaşayan ve yaşayacak kuşaklar) benimsendiğinde ise, kuşaklararası adalet sosyal adaletten bir ölçüde ayrılmaktadır. Bununla birlikte, Almanya’da bulunan ve gelecekle ilgili sosyo-ekonomik analizler yapan Bertelsmann Stiftung Vakfı, sosyal adalet göstergeleri arasında, kuşaklararası adaleti de saymakta, ancak kronolojik-zamanlararası yaklaşımını benimsemektedir (Schraad-Tischler, 2016).

Sosyal adalet ve kuşaklararası adalet arasında farklılıktan çok, benzerlik bulunmaktadır. Her iki kavram da hakkaniyetten yola çıkmaktadır ve toplumdaki taraflar arasındaki eşitliği sekteye uğratan koşulların ortadan kaldırılması ile ilgilidir. Farklı oldukları nokta, adaletsizliği ortaya çıkaran temel unsuru farklı tanımlamalarıdır. Kuşaklararası adalet bunu zaman olarak belirlerken, sosyal adalet bunu sosyal sınıf ve statüler olarak adlandırır (Kingman, 2015).

Buradaki temel sorun, gelecek kuşaklara karşı yükümlülükler ile şimdiki kuşakların ihtiyaçları ve beklentileri arasındaki dengenin nasıl sağlanacağıdır. (Eisen vd., 2018:2). Hakkaniyet; fırsatların, maliyetlerin ve faydanın sosyal ve politik alanda daha eşit dağıtımını olarak tanımlanmaktadır. Sayılan alanlarda adillik, eşitliğin bir türü olarak tanımlanmaktadır ve eşitlik de 3 temel düzeyde gerçekleşmektedir (Stazyk vd., 2016).

Basit bireysel eşitlikler: Basit bireysel eşitliklerde, tek bir sınıf vardır ve sınıfın üyeleri arasındaki eşitlikten söz edilir. 18 yaşını geçmiş tüm bireylerin, birer oy hakkının olması, basit bireysel eşitlik türüne örnek verebilir. Bu eşitlik türüne günlük hayatta az rastlanmaktadır.

Kesimsel eşitlikler: Günlük yaşamda gözlemlenebilen eşitlik yargılarının hemen hemen hepsi, kesimsel eşitliktir. Kesimsel eşitsizlik, belli bir grubun kendi içindeki eşitliğini ve farklı gruplar arasındaki eşitsizliği ifade eder. Tarımla uğraşan bireyler ile işletme sahipleri ve ücretli kesimin, farklı yasalara tabi olması, ayrıma bir örnektir. Kesimsel eşitliğin var olduğu bir toplumda bireysel farklılıklar olmakla birlikte, benzer özellikteki insanlar arasında eşitlik söz konusudur.

Blok eşitlikler: Blok eşitlikler, gruplar ya da alt sınıflar arasındaki eşitliği ifade eder. Bloklar cinsiyet, yaş, etnisite gibi değişkenlere bağlı olarak, genellikle doğal olarak oluşurlarken, kesimler genellikle sosyal olarak inşa edilirler. Blok eşitliklerinde grup içindeki bireyler arasında (örneğin kadınlar veya gençler) eşitlik olmasa da

genellikle bir başka grupta (erkekler veya orta yaşlılar) eşit olma talebi vardır. Kuşaklararası adaletin bütün türleri, blok eşitlikleri kapsamına girmektedir (Wang ve Mastracci, 2014).

Kuşaklararası adalet araştırmalarında blok içi eşitliklerden ziyade, bloklar arasındaki eşitsizliklere odaklanılmaktadır. Kuşaklararası adalet açısından bloklar, şimdiki kuşaklar, yakın gelecek kuşaklar ve uzak gelecek kuşaklar olarak adlandırılmaktadır (Stazyk vd., 2016):

Şimdiki kuşaklar bloğu 20 yıllık 4 kuşağı veya 30 yıllık 3 kuşağı kapsamaktadır ve kamu mallarının şimdiki kuşaklar arasında adil olarak paylaşılma üzere üretimini sağlayacak sosyal politika ve uygulamaları kapsamaktadır. Dolayısıyla şimdiki kuşaklar bloğu dağıtımsal adaletin konusunu oluşturmaktadır ve genellikle bir ülke ya da topluluk ile ilgilidir.

Yakın gelecek kuşaklar bloğu, şimdiki kuşakların çocukları, torunları ve bazı durumlarda torunlarının çocuklarının ihtiyaçlarını kapsamaktadır. Yakın gelecek kuşaklar bloğu, eğitim, Ar-Ge, teknoloji yatırımları gibi farklı sermaye geliştirme politikalarını kapsamaktadır. Yakın geleceğe yönelik politikaların çoğu, evrensel nitelikte çıktılar üretir. Teknolojik ilerleme ve tıp alanındaki buluşlar, zamanla ülke sınırlarını aşarak tüm dünya tarafından ulaşılabilir hale gelir. Politikalar daha geniş bir zamansal ve mekânsal alanı kapsar; hem şimdiki zamanda ülkeler ötesi etki sağlar, hem de gelecekteki bireyleri etkiler.

Uzak gelecek bloğu ise torunların çocuklarından sonraki zamanı kapsar. Bugün eyleme geçilen ancak etkileri gelecekte görülecek olan bazı politikalara örnek olarak uzun vadeli sermaye projeleri, çevre koruma programları, alternatif enerji kaynaklarını bulma yönünde çabalar verilebilir. Çabalar diğer bloklardan daha fazla evrensel ve uluslar ötesidir. Hedefler ne kadar uzak olursa olsun, sürdürülebilirliğin en geniş anlamıyla, küresel ve zaman içinde sürekli bir kavram olarak ele alınmasını gerektirir.

Sosyal adalet teorisi de blok içi eşitlikten çok, bloklar arasındaki eşitliğe odaklanır ve kuşaklararası adaletle yönelik bir fayda-maliyet analizi yaklaşımı benimser. Örneğin bir devletin okul yapmak için borç alması fayda maliyet analizi kapsamında değerlendirilir. Okul yapmak şüphesiz hem şimdiki hem de gelecek kuşaklar lehine bir girişim iken, borç almak şimdiki ve yakın gelecekteki kuşakların aleyhinedir. Uzak gelecekteki kuşaklar ise borcu ödemeksizin ve sadece bakım

maliyetine katlanarak, okullardan faydalanacaktır. Özetle okul yapma kararı, kuşaklararası bir fayda-maliyet analizi içermektedir.

2.3. DAĞITIMSAL VE SÜREÇSEL ADALET YAKLAŞIMIYLA KUŞAKLARARASI ADALET

Günlük kullanımda pek çok kez “adil değil” ifadesi ile “doğru değil” ifadesi, olumsuz bir durumu betimlemek amacı ile kullanılabilmektedir. Ancak adalet ile doğru aynı şey değildir. Cinayet ya da saldırı kavramlarını, “*adil değil*” şeklinde tanımlamak mümkün değildir. Bir şeyin adil olup olmadığı, temelde dağıtım ile ilgilidir. Hayvana işkence yanlıştır ancak eylem, adillik bakımından değerlendirilemez. Adalet, ancak eşit seviyedeki canlılar arasında değerlendirilebilir. Adalet sadece dağıtıma konu olan nesneler için geçerlidir. Gelecekte yaşama ihtimali olan insanların yararı için veya bir şeyi kaybetmelerini engellemek için kendi üzerimize yükler alma konusunda ahlaki bir yükümlülüğün olup olmadığı, dar anlamda dağıtımsal adaletin konusudur.

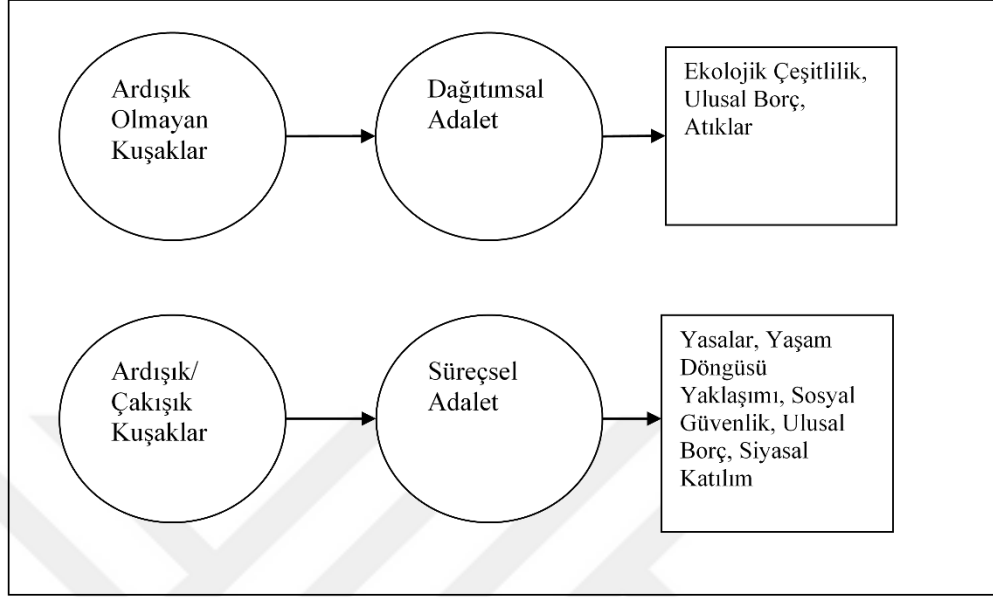
Barry'e göre (1978) sürdürülebilirliğin kuşaklararası dağıtımsal adaletin yeterli bir koşulu mu, yoksa gerekli bir koşulu mu olduğu sorgulanmalıdır. Dağıtımsal adalet, bir tercih sonrasında gerçekleşen dağıtımın adil olup olmadığını sorgularken, süreçsel adalet bir karara varmak için benimsenen yaklaşımın adil olup olmadığı ile ilgilenir.

Dağıtımsal adalet 3 temel mantıkla gerçekleştirilebilir. Eşitlik – herkese mutlak eşit pay verilmesi, hakkaniyet – herkese katkısı oranında dağıtım, ihtiyaç – herkesin temel ihtiyaçlarının güvence altına alındığı dağıtım. Toplumlarda dağıtımsal adalet 2000 yılı aşkın süredir felsefenin önemli bir konusu olmakla birlikte, kuşaklararası dağıtımsal adalet konusu görece daha yenidir.

Süreçsel adalet sağlandığı takdirde, sonuçlardan memnuniyet düzeyi artmaktadır (McFarlin ve Sweeney, 1992:626). Bireyler kararlar alınırken söz hakkına sahiplerse, sonuçlardan memnuniyet düzeyi artmaktadır. Süreçsel adalet algısı arttığında, kurumlar ve siyasi erke sahip olanlardan memnuniyet düzeyi de artmaktadır (Tang ve Sarsfield-Baldwin, 1996). Sayılan varsayımlar kuşaklararası adalet konusunda da geçerlidir. Gelecekte yaşayan bir kuşak, kendilerine aktarılan kaynakların belirlenme biçimini uygun bulursa, aynı değerlendirme yöntemi ile kendinden sonraki kuşaklara aktarılması gereken kaynak miktarını belirleyebilecektir

(Van den Bos vd., 1997). İlkelerin neler olabileceği, çalışmanın “*Adalet ve Kuşaklararası Adalet*” bölümünde tartışılmıştır.

Şekil 7: Dağıtımsal ve Süreçsel Adaletin Kuşaklararası Adalet Bakımından Ayrımı

Kuşaklararası adalet hem dağıtımsal adaletin (kaynakların kuşaklar arasında dağılımı bakımından), hem de süreçsel adaletin (kuşakların konu olduğu yasa ve uygulamalar bakımından) konusudur. Kuşaklararası adalet kavramı, dağıtıcı ve süreçsel adalet bağlamında ele alındığında, hangi kaynakların, şimdiki kuşaklar (X) ile gelecek kuşaklar (X+1, X+2) arasında, hangi kriterler gözetilerek dağıtılması gerektiği sorusu sorulmaktadır. Dağıtımsal ve süreçsel adaletin ön planda olduğu örnek temalar, Şekil 7’de gösterilmektedir.

2.4. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE KUŞAKLARARASI ADALET

Bir toplum, şimdiki kuşağın ihtiyaçlarını, gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılama imkanını ellerinden almadan karşılayabiliyor ise, kuşaklararası açıdan adil bir toplum olarak nitelendirilebilir (Tremmel, 2009:65).

Sosyal sorumluluğa sahip organizasyonları inceleyen Stazyk vd. (2016) sürdürülebilirliği kuşaklararası sosyal adalet olarak tanımlamıştır. Sürdürülebilirlik kavramı mevcut ihtiyaçların ve beklentilerin, ekosistemlerin anlık ve uzun vadeli kapasiteleri ile uyumlu hale getirilmesine yönelik, giderek büyüyen bir farkındalığı yansıtmaktadır. Modern toplumların karmaşık ve birbiriyle zaman zaman çelişen ihtiyaçlarına karşılık verebilmek için, sürdürülebilirliğin 3 sacayağı olan çevresel,

ekonomik ve sosyal boyutları dengeli biçimde ele alınmalıdır. Çevresel ve sosyal alanlar genellikle ekonomik gerekçelerle geri planda kalmakta, maliyetlerin dışsallaştırılması ve ödünleşimler, hatalı hesaplamalara dayandırılabilir.

Şahin'e göre sürdürülebilir kalkınmanın son yıllarda popüler hale gelmesinin nedeni ; merkez, muhafazakâr, liberal , aşırı sağ, aşırı sol, her türlü görüşten bireyin kolaylıkla kendi bakış açısı ile ifade edebileceği ve savunabileceği bir kavram olmasıdır. Sürdürülebilir kalkınmanın, “ne kalkınmanın nimetlerinden ne de çevreci olmanın sevimli popülerliğinden” vazgeçemeyecek siyasi hareketler için çekici olması anlaşılmalıdır (Şahin, 2004).

Çevre kaygısı ön planda gibi görünen belgeler olan Rio Deklarasyonunda ve Brundtland Raporunda, detaylarına inildiğinde, doğanın insanoğlunun emrinde, tüketilebilir bir kaynak olarak tanımlandığı görülmektedir. Raporlarda “yoksulluk” ifadesine sıklıkla başvurulmakla beraber; yoksulluk kavramının içeriği, topluma dayatılan ve sürekli artıp çeşitlenen tüketim malları ile sürekli olarak değişmektedir. Hedeflenen sürekli ekonomik büyüme, yoksulluk sınırını da sürekli değiştirmektedir (Şahin, 2004). Kavramın yaygınlaşması, bazı şeylerin sürdürülemez olduğunun bilincine yadsınamaz biçimde varıldığı dönemlerde gerçekleşmiştir. Bildiğimiz anlamda endüstriyel üretim ve enerji kullanımı sürdürülemez hale gelmiş, bunların sürdürülebilir hale getirilmesinin yolları aranmaya başlanmıştır. Bu konuda özellikle 20. Yüzyılın sonunda önemli çalışmalar ve toplantılar düzenlenmiştir. 1968’de Roma Kulübü, büyümenin sınırları raporunu hazırlatmıştır ve rapor büyüme ve kalkınma ilişkisi kuran en önemli belgelerden biridir. Ancak asıl sürdürülemez olan şeyin “sürekli büyüme” olup olmadığı, genelde göz ardı edilmiştir.

“Sürdürülebilirlik iyidir, o halde sürdürülebilir kalkınma da iyidir” yaklaşımı, sürekli ekonomik büyüme yönünde bir baskı oluşturmaktadır ve tüketim toplumu da sürekli yeni ihtiyaçlar yaratma ve buna bağlı olarak büyüme eğilimini körükleme konusunda önemli bir role sahiptir.

Kuşaklararası adalet yaklaşımına göre kalkınma, gerektiğinde vazgeçilmesi gereken bir eylemdir. Sürdürülebilir olduğu sürece, ne pahasına olursa olsun büyüme ve kalkınma yaklaşımı, kuşaklararası adaletin ilkelerine ters düşmektedir. Dolayısıyla “kuşaklararası adalet” ile; çoğu zaman sürdürülebilirlik ile eş anlamlı olarak kullanılan “sürdürülebilir kalkınma” ifadesi, çelişebilmektedir.

Bu tanımlar ele alındığında, sürdürülebilirlik kavramının hem kuşak içi hem de kuşaklararası adaleti kapsadığı söylenebilir. Tremmel, 2003 yılında bilim adamları tarafından yapılmış 60 sürdürülebilirlik tanımını incelemiş ve bunların 17’sinin sadece kuşaklararası adaleti, 5’inin sadece kuşak içi adaleti, 34’ünün ise her ikisini birden tanımlarında ele aldığını belirlemiştir. Genel olarak kuşaklararası adaletin çevre ile, kuşak içi adaletin ise gelişme ile ifade edildiği söylenebilir. Ancak bilim adamlarının önemli bir kısmı, yeşil politikaların ekonomik büyüme ve refah artışına karşı bir önceliğinin olmaması gerektiğini savunmaktadır (Tremmel 2003’den aktaran Tremmel, 2006). 2 farklı yaklaşımı benimseyen sürdürülebilirlik tanımları tabloda özetlenmiştir.

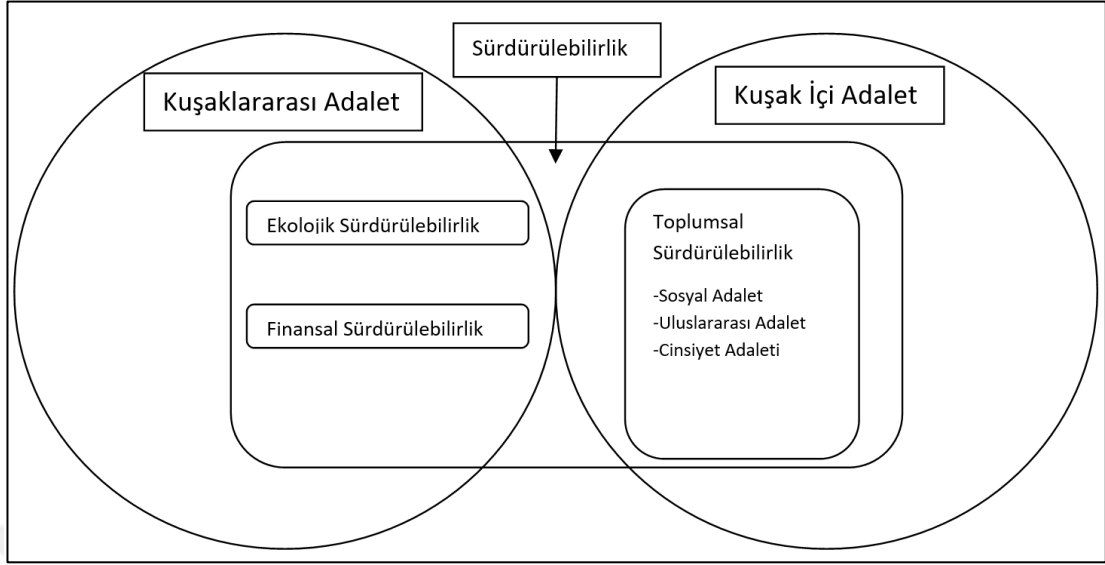
Tablo 4: Farklı Önceliklere Göre Sürdürülebilirlik Tanımları

İdeal Tür	Tanım	Tanımlayan	Örnek İfade
Ekolojik kuşaklararası adalet önceliklidir	Dinamik denge vurgusu (kaynakların kendini yenileyebildiği ölçüde tüketilmesi) en önemli özelliğidir. Sosyal sorunlardan bahsedilmez.	Genelde gelişmiş ülkelerde çevre ile ilgilenen bilim adamları	Kuşaklararası adalet anlamındaki sürdürülebilirlik, “ülkeler ve bölgeler arasındaki adil dağıtım” kavramından ayrılmalıdır.
Kuşak-içi ve kuşaklararası adalet eşit önceliklidir.	Dinamik denge sadece sosyal adaletin bir unsurudur. Yeşil politikalar ve gelişme politikaları uyumaktadır.	Uluslararası adalete odaklanan bilimadamları	“Bozmayı yasaklamak” anlamında kullanılan sürdürülebilirlik kavramı gelişmiş ülkeler için iyi bir temel çıkış noktası olabilir. Bu ülkeler ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel kaynakları gelecek kuşaklar için korumayı hedefleyebilirler. Ancak bu prensip, henüz temel insan haklarını koruyamayan gelişmekte olan ülkeler için yeterli değildir.

Kaynak: (Tremmel 2004’ten aktaran Tremmel, 2006).

Şekil 8’de sürdürülebilirlik ile kuşaklararası ve kuşak içi adalet ayrımı gösterilmektedir.

Şekil 8: Sürdürülebilirlik ve Kuşak İçi – Kuşaklararası Adalet Ayrımı

Sürdürülebilirlik kavramı sadece bir şeyleri korumayı, gerekli ilgiyi göstermeyi ve statükoyu değil, zaman içinde sürekli gelişmeyi, kapasite artırımını ve yeniliği içermektedir. Sürdürülebilirliğin hem zamansal hem de mekânsal boyutu vardır. Zaman sınırlarını ve ülke sınırlarını aşan, belli bir bireye, örgüte ya da topluma özgü olmaktan çıkan bir kavramdır. Sürdürülebilirlik evrensel bir “ait olma hissi”dir ve insanlığın kozmopolit değerlerini yansıtır (Stazyk vd., 2016). Tanıma göre kuşaklararası adalet de küresel ve hatta evrensel bağlamda değerlendirilmelidir.

2.5. KUŞAKLARARASI ADALETE KARŞIT GÖRÜŞLER

Kuşaklararası adalet kavramı, özellikle siyaset ve hukuk felsefesi alanında bazı düşünürler tarafından eleştirilmekte, bazı adalet ilkelerinin kuşaklararası bağlamda uygulanamayacağı, gelecekte doğacak bireylerin kimliklerinin ve sayısının belirsiz olması, insan ırkının yeryüzündeki varlığının ne zaman sona ereceğinin bilinmeyeceği, mevcut ve gelecekte ortaya çıkacak kaynakların ölçülemeyeceği gibi gerekçelerle, kuşaklararası adaletle ilişkin bir teorinin mümkün olmayacağını ileri sürmektedir. Bu bölümde söz konusu karşıt görüşlerden en önemlileri olarak değerlendirilen kimliksizlik sorunu ve kaynakların tanımlanamaması sorunu ele alınacaktır.

2.5.1. Kimliksizlik Sorunu

Parfit’e göre kuşaklararası adalet açısından bazı temel sorunlar vardır. 1- Bugünün politikalarının geleceği olumsuz etkileyeceği tahmin edilse bile, yeni bir

kaynak keşfedilemeyeceği veya teknolojik ilerlemenin bir yılda tüm doğal kaynakların yeniden yerlerine konmasını sağlamayacağı kesin değildir. 2- Karşılıklılık ilkesi: Adalet kavramından söz edebilmek için hak ve ödevlerden söz etmek gerekir. Hak ve ödevler de karşılıklılık ilkesini beraberinde getirir. Aynı zaman diliminde yaşamayan bireylerin karşılıklılık ilkesine tabi olması mümkün değildir. (Bkz. 2.6.7.10. Oyun Teorisi) 3. Bugün politikalarda yapılacak değişiklik, doğacak bireylerin doğmamasında yol açacaktır (Demirci, 2013). Kaderci anlayış benimsenmediği (her koşulda aynı bireyin doğacağı varsayımı) ve zamanda yolculuk yapılamadığı sürece, bunu test etmek mümkün değildir. Politikalarda yapılacak değişiklik sadece doğacak bireyleri değil, bireylerin sayısını da etkiler (Sanklecha, 2017a). Tunç kanunu gereği azalan nüfus sonrasında refah, 5 kuşak sonrası lehine değişebilir.

Ancak Parfit'in ifade ettiği sorun, kimlik temelli teorilerde geçerlidir. Kuşaklararası adaletin değerlendirilmesi, kimlikten bağımsız teorilerle yola çıkılarak mümkün olabilir (Bode, 2017; Meyer, 2017).

Kuşaklararası adalet bireyler arasında değil, tanımlanabilir gruplar arasında değerlendirilmelidir. Yapılacak tercihler sonrasında gelecekte kimin doğacağı değil, gelecekte doğma ihtimali bulunan bireylerin hangi koşullarda yaşayacağı ele alınmalıdır (Parfit, 1984).

Beckerman (2006) kuşaklararası adalet ifadesinin ardışık olmayan kuşaklar (aynı zaman diliminde yaşamayan kuşaklar) açısından mümkün olamayacağını, Parfit'in argümanları ile destekleyerek ifade etmektedir. Var olmayan, gelecekte var olup olmayacağı belirsiz olan ve tanımsız olan kişilerin hakları olduğunu iddia etmek, kavramsal bir yanılgıdır. Ancak gelecek kuşakların haklarının olmaması, onların olası çıkarlarını korumak yönündeki ahlaki yükümlülükleri ortadan kaldırmaz. Ancak asıl problem çıkarların ne olacağı ve nasıl optimize edileceği konusunda kestirmeler yapmaktır. Örneğin ekonomik büyüme aynı şekilde devam ettiği takdirde, gelecek kuşakların şimdiki ve geçmiş kuşaklara nazaran daha büyük bir ekonomik refaha sahip olacağı öngörülmektedir. Ekonomik refahın araçsal özelliği sayesinde eğitim, sağlık, boş zaman gibi hayatın her alanında daha iyi durumda olacakları söylenebilir.

Beckerman'a göre en başta, henüz doğmamış bireylerin herhangi bir hakka sahip olması söz konusu değildir. Tüm adalet teorilerinde, belirli birey veya gruplara atfedilmiş hak ve ödevler bulunmaktadır. Henüz doğmamış bireylerin çıkarlarını

herhangi bir adalet teorisi ile korumak veya geliştirmek mümkün değildir. Henüz doğmamış birinin saçı ya da müzik zevki bulunmadığı gibi, hakkı da olamaz. Var olmayan bir “A” kişisi için “A’nın B’si var” yahut “B, A’nındır” tanımlaması yapılamaz. Doğmamış insanlar bir kapının arkasında sıraya girmiş dünyaya adım atmayı bekleyen kişiler olarak da tanımlanamaz. Haklar ancak o anda yaşamakta olan bireylere özgüdür ve o anda var olan nesnelere ilişkindir (Beckerman, 2009).

Örneğin boğulmakta olan birinin hayatını kurtarmak, kurtarılan kişinin kurtarıma hakkının olmasına bağlı değildir. İhtiyacı olan birine merhamet duygusu ile ve ahlaki sebeplerle yardım edilmesi, yardım edilen kişinin bir hakkı olduğu anlamı taşımaz. Benzer şekilde, gelecek kuşaklar bir hakka sahip olmasalar da çıkarlarının gözetilmesi, ahlaki bir değerlendirmeye bağlıdır (Parfit 1984:356).

Beckerman aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma hakkında da eleştirel bir yaklaşıma sahiptir. Gelecek yüzyıldaki büyüme oranını tahmin edebilmek için, geçmişteki büyüme dinamiklerine bakılmalıdır. Dinamiklerden en önemlileri bilimsel ve teknolojik ilerleme ile beşerî sermaye birikimidir. Dünya genelinde kişi başına düşen gelir 1969-2009 yılları arasında yıllık ortalama %2,1 artmıştır. Bundan sonraki süreçte büyüme hızının en azından aynı düzeyde gerçekleşmesi, iki gerekçeden dolayı olasıdır. Bunlardan ilki, uzun vadeli büyüme oranlarının bilimsel ve teknolojik gelişme hızı ile doğrudan ilişkili olmasıdır. Bilimsel ve teknolojik gelişme hızı benzeri görülmemiş bir şekilde artmaktadır. Dünya üzerinde yüksek eğitimli ve nitelikli insanların oranı da giderek artmaktadır. İkinci gerekçe ise, bilginin küresel düzeyde yayılma hızının katlanarak artmasıdır. Ekonomik aktivitenin küreselleşmesi süreçte önemli rol oynamaktadır. Bir ülkedeki teknolojik gelişme ve inovasyon, geçmişe oranla çok daha hızlı bir biçimde dünyaya yayılabilmektedir. Yakın geçmişte görece dışa kapalı olan Sovyet bloğu ülkeleri, in Halk Cumhuriyeti gibi ülkeler, artık uluslararası rekabette daha fazla yer almaktadırlar ve bu da ekonomik büyümeyi arttırma potansiyeline sahiptir. En kötü senaryoda bile, gelecek 100 yılda gerçekleşecek kişi başına ekonomik büyümenin, geçmiş 50 yıldan daha hızlı olması beklenmektedir (yıllık ortalama %1-%2 büyüme). Senaryoda, 2100 yılında kişi başına düşen reel gelirin, 2010 yılındakine oranla 4.4 kat fazla olması mümkündür. Birleşmiş Milletler Hkmetlerarası İklim Değişikliği Paneli’nin (IPCC) projeksiyonlarına göre büyümenin 4.3 kat ila 20 kat arasında olması beklenmektedir (Beckerman, 2009).

“Bir kelebeğin Asya’da kanat çırpışı, Karayipler’de bir fırtınaya neden olabilir” (Lorenz, 1972). Kuşaklararası adaleti sağlamak için atılacak her adım, doğacak kişileri değiştirmektedir argümanı, her eylem için geçerlidir. Gelecekte yaşanacak olaylar sonsuz sayıdaki eylemin sayısız kombinasyonundan etkilenmektedir. Bu yüzden gelecek için olumsuz sonuçlar getiren eylemlerden kaçınmak, gelecekte doğacak kişileri etkileyeceği varsayımıyla haklı gösterilmemelidir. Ancak Beckerman ve Gosseries'in asıl karşı olduğu nokta, adalet kavramının terminolojik kullanımına ilişkindir. Düşünürler, gelecek için önlemler almayı reddetmemekte ancak önlemlerin adalet kavramı ile açıklanamayacağını ileri sürmektedir (Tremmel, 2009:40).

Olmayan bir bireyin hakları da olamayacağı önkoşulundan hareketle, hakka sahip olmayan kişiler arasında adalet tesis edilemeyeceği argümanı da vardır. Hakların filozoflar tarafından telaffuz edilmeye başlanması, 17. ve 18. yüzyıllarda gerçekleşmiştir. Yunan filozofları haklar konusunda açıkça ifadelerde bulunmamışlardır. Kutsal kitaplarda da açık olarak insan haklarından bahsedilmemekte, genel olarak tanrıya karşı ödevlerden bahsedilmektedir. İnsan haklarının tartışılan bir konu haline gelmesi, Thomas Hobbes, John Locke, Jean-Jacques Rousseau gibi düşünürlerin katkıları ile 17-18. yüzyıllarda gerçekleşmiştir. Bu dönemde Amerikan Bağımsızlık Deklarasyonu, Fransız İhtilali - İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi gibi belgeler ile yaygınlaşmıştır. Sorun, gelecek kuşakların hakları ifadesinin, gelecek kuşaklara karşı yükümlülüklerimiz şeklinde formüle edilmesi ile aşılabilir (Tremmel, 2009: 46).

Beckerman’ın iddiasının aksine, tüm adalet teorileri haklardan bahsetmez. Çocukların hakları yetişkinler tarafından korunabildiği gibi, gelecek kuşakların hakları da temsilciler aracılığı ile korunabilir. Gelecek kuşaklara karşı sorumluluk ister ödev, ister hak, ister çevresel gereklilik olarak tanımlansın, her bir tanım mümkün olduğu ölçüde gelecek kuşakları gözeterek hareket etmeyi vurgulamaktadır (Tremmel, 2009:63).

Gelecek kuşakların haklarının (ihtiyaçları, onlara karşı sorumluluklarımız) olup olamayacağı konusundan ziyade, gelecek kuşakların bizlerden ne isteyebileceği veya onlara ne kadar borcumuz olduğu konusu, daha fonksiyonel bir araştırma alanı olarak değerlendirilmektedir.

2.5.2. Kaynakların Tanımlanması Sorunu

Ekonomik büyüme sağlanırken akla gelen en önemli konular, bunun ne pahasına gerçekleştiği ve büyüme gerçekleşirken kıt kaynakların kullanımının gelecekteki refahı ne ölçüde tehdit ettiğidir. Beckerman herhangi bir kaynağın tükenmesinin mümkün olmadığını ileri sürmektedir. Yeryüzünde bir kaynak azalmaya başladıkça, ekonominin dinamikleri, kaynağın yok olmasını önlemektedir. Azalmaya başlayan bir kaynağın önce fiyatı yükselecek, ikame ürünlere yönelinecek, alternatif kaynakların bulunması için daha fazla çaba harcanacak, teknolojik ilerleme söz konusu ürünlere ulaşmayı kolaylaştıracak yönde gerçekleşecektir. Tüm bunlarla birlikte söz konusu ürünün fiyatı artmaya devam edecek ve ürüne talep azalacaktır. Kömürün çok nadir bulunan bir madde haline gelmesi durumunda, fiyatı bir elmas ile eşdeğer olabilecek ve sadece mücevher veya özel bazı endüstrilerde kullanılır hale gelebilecektir. Süreç, son derece yavaş ve aşama aşama ilerleyeceğinden, insanoğlunun buna adapte olması mümkün olacaktır. Geçmişte belli kaynakların tükenme tehdidine yönelik görüşlerin pek çoğu yıllar geçtikçe yanlışlanmıştır. Örneğin petrol rezervinin 1985 ile 1995 yılları arasında mevcut talebi karşılayamayacak duruma geleceği öngörüsü (MIT Çalıştay, 1977); 1980’de petrolün ulaşamayacak fiyatlara geleceği öngörüsü (1977), 1985’de petrol varil fiyatının 80 dolara geleceği ve sürekli artacağı gibi öngörüler, belirtilen tarihlere ulaşıldığında gerçekleşmemiştir (Beckerman, 2009, Van Der Meijden ve Smulders, 2014:35).

Bu öngörülerin gerçekleşmesini engelleyen 3 temel neden vardır:

- Bunlardan ilki, çıkartılabilir enerji kaynaklarına ilişkin tahminler sürekli güncellenmekte ve genellikle yükselmektedir.
- İkincisi, teknik ilerlemeler geleneksel enerji kullanımını giderek daha verimli hale getirmektedir. Dolayısıyla birim kaynaktan elde edilen enerji giderek artmaktadır.
- Üçüncüsü, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı konusunda giderek artan bir ilerleme ve inovasyon süreci yaşanmaktadır.

Şu anki fosil yakıt rezervlerinin en kötü senaryoda dahi asırlarla, bazı senaryolarda ise milenyumlarla ölçülecek büyüklükte olduğu bilinmektedir (Rogner, 1997). Dünyadaki doğalgaz, petrol ve kömür rezervlerinin toplamı, dünyada yıllık enerji tüketimin yaklaşık 700 katıdır. Hesaplanan rezervlerin içinde, fayda maliyet

analizi sonucunda çıkarılması rasyonel bulunmayan kaynaklar dahil değildir. Kaynakların elde edilme maliyetleri gelişen teknik kapasite ile düştüğü takdirde, rezervlerin boyutu artacaktır (Bretschger ve Smulders, 2012:536). İnsan ve makinenin iş birliğinden doğan ve süper akıllı toplum olarak adlandırılan Toplum 5.0 felsefesi de sayılan yeniliklerin kısa zamanda gerçekleşebilmesini destekleyecektir (Skobelev ve Borovik: 2017).

Güneş ve rüzgâr enerjisine yapılan yatırımların artması, gelişmiş ülkelerde enerjinin daha etkin kullanımı yönünde gerçekleşen ilerlemeler, yenilenebilir enerjinin giderek daha büyük yer bulmasını sağlamaktadır. Güneşten dünyaya birim zamanda ulaşan enerji miktarı, dünyanın birim zamandaki enerji miktarının yaklaşık 10.000 katıdır. Bu enerjinin küçük bir kısmı bile ekonomik olarak kabul edilebilir bir yöntemle elde edilebilirse, yeryüzündeki enerji sorunu ortadan kalkabilecektir. Şu anki temel sorunlar, enerjinin dönüşüm maliyeti ve depolanmasıdır (Beckerman, 2009).

Bu bilgiler ışığında ve yukarıdaki projeksiyonlara dayanarak bile, gelecek kuşaklara karşı yükümlülüklerin olmadığını ve onların her koşulda bugünden daha büyük refaha sahip olarak yaşayacaklarını söylemek yanlış olacaktır. Bugün olduğu gibi kaynakların kuşak içindeki adil dağılımı, en önemli problemlerden biri olarak varlığını sürdürecektir. Gelecekte yoksul kesim varlığını sürdürebilecek olsa da yoksulluğun boyutunun ve yaygınlığının bugüne kıyasla daha az olacağı beklenmektedir (Beckerman, 2009). Gelecekte yaratılabilecek muazzam büyüme, çok küçük bir azınlığın refahını arttırdığı takdirde, yukarıda sayılan argümanlar geçerliliğini yitirecektir. Dolayısıyla gelecek kuşaklara bırakılacak miras doğal kaynaklar temelinde değil, sağlıklı ve adil bir toplum temelinde şekillenmelidir.

Gelecek kuşakların refahına yönelik en önemli tehdit, temel insan haklarının ihlal edilmesidir. Bazı ütopyik senaryoların dışında insanlar imkanları ölçüsünde daha fazlasını elde etmek isterler. İnsanın doğasından kaynaklanan bu istek, nihai çıktı ne kadar büyük olursa olsun, bunun bölüşümü konusunda çıkar çatışmalarının sürekli olmasını sağlamaktadır. Refahın gelmiş geçmiş en büyük seviyeye yükseldiği geçtiğimiz yüzyıl, gelmiş geçmiş en büyük vahşetin yaşandığı yüzyıl olmuştur ve insan doğasının daha iyiye gideceğini ummak için yeterli kanıt yoktur. İnsanoğlunun merhamet duygusunun, teknolojik ve bilimsel ilerleme ile paralel olarak artmadığı ortadadır. Bu yüzden gelecek kuşaklara karşı ifa edilebilecek en büyük görev,

bugünkünden daha “düzgün” ve temel insan haklarına saygılı bir toplum inşa edilmesi ve toplum yapısının sürdürülebilir hale getirilmesidir.

2.6. KUŞAKLARARASI ADALETİN BOYUTLARI

Kuşaklararası adalet, felsefeden ekonomiye, hukuktan ekonomiye pek çok disiplinin ilgi alanına girmektedir. Söz konusu disiplinler, kuşaklararası adalet adı altında olmasa da konunun çeşitli boyutlarına ilişkin araştırmalar yapmaktadır. Bu bölümde, farklı disiplinlerin kuşaklararası adalet temasını ele alırken yola çıktıkları temel alanlar inceleyecektir. Temalar öncelikle literatür taraması ile belirlenmiş ve araştırmanın ilerleyen bölümlerinde elde edilen veriler ışığında güncellenerek son halini almıştır.

2.6.1. Politikalar

İktidarların benimsediği aile politikası, çevre politikası, emeklilik politikası gibi politikalar, gelecek kuşakların hem niceliğini hem de niteliğini etkileme potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla, belli bir konuda alınan bir kararın, orta ve uzun vadeli sonuçlarının etrafıca değerlendirilmesi önem taşımaktadır (Gosseries ve Hungerbühler, 2006:106).

Siyaset bilimi, şu anki kuşakların çıkarlarının, gelecek kaygısının önünde değerlendirildiğine ve bu değerlendirmenin sürdürülebilirliğe yönelik atılacak adımların önünde engeller oluşturduğuna dair bulgular sunmaktadır.

Örneğin afet yönetimine konu olan senaryolarda, politikacılar afet yönetimi araçlarının satıcıları, oy verenler ise alıcıları durumundadır. Böyle senaryolarda seçmenin felakete hazırlıktan çok, felaket gerçekleştikten sonra yaraları hızlı biçimde sarabilme kapasitesine önem verdiği görülmektedir. Bir doğal afet gerçekleştiğinde halkın karar alıcıları, yani hükümetleri değerlendirdiği temel alan, afete nasıl tepki verildiğidir. Felakete hazırlık için ayrılmış bütçe, mevcut hükümet bütçelerinde bir yük oluşturmakla beraber, herhangi bir felaket gerçekleşmemesi durumunda seçilecek yeni hükümet, tüm hazırlıkların varisi olacak ve daha konforlu bir yönetim gerçekleştirecektir. Aynı zamanda seçmenlerin genelde “miyop” olduğu, bir başka deyişle şimdiki zamandaki faydayı, gelecekte bundan vazgeçilmesi durumunda sağlanacak faydaya tercih edeceği beklenir. Dolayısıyla seçilmiş hükümetler,

kaynaklarını felakete hazırlık yönünde değil, felaketin getirdiği zararları tazmin etme yönünde kullanmayı tercih etme eğilimdedirler (Stazyk vd., 2016).

Verilen örnekte görüldüğü gibi politikada kısa vadeci yaklaşım, kuşaklararası adalet açısından en problemli alanlardan biridir. Seçmenlerin beklentilerini her 4-5 yılda bir karşılama gerekliliği, genel olarak şu anki vatandaşları, özel olarak ise seçme hakkına sahip olan vatandaşları memnun etme anlamına gelmektedir (Garri, 2010:197). Henüz doğmamış olanların seçimlerde oy hakları olmadığından, bugün alınan ve sözgelimi bundan 500 yıl sonrasını etkileyecek kararlarda söz sahibi olamamaktadırlar. Günümüzde verimli ve temiz bir enerji kaynağı olarak gösterilen nükleer enerjinin, uzun vadede yaratabileceği olası sonuçlarının görmezden gelinebildiği bilinmektedir.

Bununla birlikte hükümetlerin iktidarı ortalama 10, yatırımlara harcanan borçların geri ödenmesi 50, insan yaşamı 70, iklim değişikliğinin geri döndürülmesi 10 bin, nesli tükenen canlıların tekrar ortaya çıkması bir milyon, doğal kaynakların yerine konması ise 100 milyon yıl sürebilmektedir (Tremmel, 2006:188).

Kuşaklararası adalet teorisi dikey ve yatay bir ahlaki toplum olduğunu varsayar. Bugünkü örgütlerin ve hükümetlerin eylemlerinin çoğu dikey/zamanlararası bir ahlaki düzlemde gerçekleşir. Örneğin zehirli atıkların kontrolü için vergi ödeyenler şimdiki kuşaklar iken, fayda (zarardan kaçınma) gelecek kuşaklar arasında bölüşülmektedir. Yatay düzlemde ise fayda ve zarar belirli bir zaman dilimi içerisinde bölüşülür. Örneğin polis kuvvetlerinin suç oranının daha yüksek olduğu bölgelerde konumlandırılması, az polis kuvveti bulunan bölgelerin aleyhine bir dağıtım gibi gözüксе de suç oranlarının azalması sonucunda toplam toplumsal fayda artmaktadır. Sürdürülebilirlik zamanlararası adalet olarak tanımlandığı takdirde, aynı politikalar farklı kuşaklararası adalet çıktıları yaratabilir. Fayda-maliyet analizi açısından ele alındığında, bazı eylemler şimdiki kuşakların lehine olmakla birlikte, yakın ve uzak gelecek kuşaklarının aleyhine olabilir yahut onlara herhangi bir fayda getirmeyebilir (Stazyk vd., 2016).

Örnek 1: Şimdiki kuşakların ihtiyaçlarına yönelik, inşaata ve gelişmeye dayalı bir proje için büyük miktarda borçlar alınabilir, ancak proje çevreye duyarlı olmayabilir veya gelecek açısından herhangi bir fayda getirmeyebilir.

Örnek 2: Özelleştirme sonucu bazı hizmetlerin kamunun elinden alınıp, özel sektör eliyle yürütülmesi, kısa vadede verimliliği arttırırken, gelecekte hayati bazı fonksiyonların gerçekleştirilmesini güçleştirebilmektedir.

Örnek 3: Kapsamlı bir sağlık reformu veya sermaye geliştirme projesi ise, şimdiki kuşaklara bazı yükler getirirken, gelecek kuşaklar lehine olabilmektedir. Verilen üç örnek değerlendirildiğinde, sürdürülebilir politikaların oluşturulmasının, şimdiki zamandaki ahlaki ikilemler ve geleceğe yönelik etik kaygılar arasındaki tercihlerle doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir.

Okullar inşa etmek için borç alma eylemi sonucunda şimdiki kuşaklar hem fayda sağlar hem maliyeti üstlenir. Yakın gelecek kuşaklar da hem fayda sağlar hem de maliyetin bir kısmını üstlenir. Ancak fayda maliyet oranı şimdiki kuşaklardan daha yüksektir. Eğer yatırım rasyonel bir yatırım ise, uzak gelecekteki kuşaklar fayda sağlamaya devam ederken, bakım ve sürdürme maliyetleri dışında hiçbir maliyetle karşılaşmaz (Bkz. Tablo 5).

Benzer şekilde, çevrenin korunması, nesli tükenmekte olan canlıların korunması veya tarihi eserlerin korunması kuşaklararası sosyal eşitlik senaryolarına örnek gösterilebilir.

Adil kurumların, demokratik anayasaların, hukuk sisteminin gelecek kuşaklara aktarılması da modele uymaktadır (Agius, 2009). Bu bakımdan tüm senaryoların Rawls'ın adil tasarruf prensibinin argümanlarıyla uyumlu olduğu söylenebilir (Paden, 1997:27).

Tablo 5: Okul Yapımı Fayda-Maliyet Analizi

		Faydalar		
		Şimdiki Kuşaklar	Yakın Gelecek Kuşaklar	Uzak Gelecek Kuşaklar
Maliyetler	Şimdiki Kuşaklar	Çok	Orta	Orta
	Yakın Gelecek Kuşaklar	Orta	Orta	
	Uzak Gelecek Kuşaklar	Az		

Kaynak: Stazyk vd., 2016

Zamanlararası eşitliğin yanında, denkleme zaman içindeki eşitlik de katıldığında, olası farklı eşitsizlikler öngörülebilmektedir. Örneğin çevre koruma

konusunda toplumun belirli kesimlerinin daha fazla maliyete katlanması, Ar-Ge projelerinin gelecekteki belli kesimlerin yararına olması gibi eşitsizlikler, parçalı eşitsizlik örneği oluşturmaktadır. Ar-Ge harcamalarının temelinde yatan mantığa göre, şimdiki zamanda yapılan yatırımlar hem şimdiki kuşakları hem de gelecek kuşakları etkilerken, şimdiki zamandaki bireyleri genellikle parçalı biçimde etkilemektedir (Stazyk vd., 2016).

Ar-Ge kuşaklararası adalet konusunda önemli bir yer tutar. Örneğin yenilenemez olarak kabul edilen petrol rezervlerinin kullanımı konusunda hangi kuşak ne kadar hakka sahip olacaktır sorusuna net bir cevap verilemez. Yaşamaları olası tüm kuşaklar arasında rezervin bölünmesi sonucunda, her bireyin payına birer çay kaşığı petrol düşebilir (DeGeorge, 1979: 161).

Bu yüzden mevcut petrol rezervini makul ölçüde kullanıp aynı zamanda alternatif enerji kaynakları bulmak için yeterli Ar-Ge yatırımı gerçekleştiği takdirde, şimdiki kuşakların rezervi kullanma hakkına sahip olduğu öne sürülmektedir. Yine de yeni enerji kaynakları bulma yönünde yapılan Ar-Ge yatırımlarının petrol kaynaklarının tüketimi ile başa baş gittiğini söylemek, şu an için zordur.

Doğal kaynakların tüketimi ve çevrenin tahribatı, gelecek kuşakların bedel ödeyerek şimdiki kuşakların refahının arttığı durumlara verilen en temel örneklerdir. Tablo 6'da buna ilişkin bir senaryo gösterilmektedir. Şimdiki kuşaklar ahşap, yeraltı suları, hidroelektrik kapasite, petrol ve mineral gibi kaynakları kullanırken, gelecek kuşaklara birtakım borçlar bırakmaktadır. Buna karşın uzun vadede Ar-Ge yatırımlarının eşitsizliği bozma yönünde etki yapabileceği öngörülmektedir (Stazyk vd., 2016).

Commoner'e göre teknoloji çevresel etkinin önemli bir kaynağı olsa da son yıllarda çözümün de bir parçası olduğu yönünde önemli göstergeler vardır (Commoner, 1996).

Tablo 6: Doğal Kaynak Kullanımı Fayda-Maliyet Analizi

		Faydalar		
		Şimdiki Kuşaklar	Yakın Gelecek Kuşaklar	Uzak Gelecek Kuşaklar
Maliyetler	Şimdiki Kuşaklar			
	Yakın Gelecek Kuşaklar	Orta		
	Uzak Gelecek Kuşaklar	Çok	Orta	

Kaynak: Stazyk vd., 2016

2.6.2. Siyasete Katılım, Temsil ve Çocuk Hakları

Kuşaklararası adalete ilişkin tartışmalarda çocuklar ve gelecek kuşaklar, dezavantajlı gruplar olarak ifade edilmektedir. Dezavantajlı grupların, en azından asli ve sembolik temsil yolu ile seçme, seçilme ve kararlara katılma hakkına sahip olması, kuşaklararası adalete katkı verebilecek bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Her velinin kendi çocuklarının iyiliğini isteyeceği varsayımından hareketle, çocuklara veli denetiminde oy hakkı verilmesi gündeme gelebilmektedir (Lecce, 2009; Morrow, 2005). Bununla birlikte doğmamış çocukları bekleyen yaşam koşullarından ve iyilik halinden hareketle, çocukları dünyaya getirip getirmeme inisiyatifinin bireylere bırakılması ahlaki, hukuki ve sosyolojik tartışmalara konu olmaktadır (Doyal ve Mclean, 2005). Dolayısıyla çocuk hakları kuşaklararası adalet açısından dezavantajlı gruplar olarak değerlendirilmelerinden ve doğmamış çocukların gelecekteki iyilik hali beklentisinden yola çıkılarak değerlendirilmektedir.

2.6.2.1. Dezavantajlı Gruplar Olarak Çocuk ve Gençlerin Temsili

Bohman’a göre (2011) çocukların yasal ve ahlaki yönden eksik statüye sahip olmaları, hükmedilebilmelerine yol açmaktadır. Bu durum geçmişte vatandaş olmayanlara hükmedilmesine benzer bir duruma yol açmaktadır. Yasal ve ahlaki statü bakımından çocuklarla aynı durumdaki bir başka grup ise, henüz doğmadıkları için söz konusu statülere sahip olmayan “gelecek kuşaklar”dır. Farklı yasal statülerin zamansal özelliklerini anlamak, henüz “tam vatandaş” olamamış gruplar olan çocuklar ve gelecek kuşaklara karşı yükümlülükleri daha iyi kavramayı sağlayacaktır.

Demokrasilerde şimdiki kuşaklar ya da kuşakları temsil edenler, bugün ve gelecek hakkında karar verme yetkisine sahiptir (Puaschunder, 2015). Farklı kuşaklar birbirini izlemekte, ancak gelecekteki kuşaklar genellikle politik kararların dışında değerlendirilmektedir. Rawls'a göre adaletin demokrasi bakımından ele alınması için, gelecek kuşakların (hem o anda yaşayan çocukların hem de doğmamış bireylerin) mutlaka denkleme alınması gerekmektedir (Rawls, 1999:252).

Çocuk hakları konusundaki felsefi tartışmalar genellikle otonom tercihler ve temel ihtiyaçlar üzerinedir (Hafen ve Hafen, 1996). Temel ihtiyaçlar tüm insanlar için geçerli olan anlamlı bir yaşam (eğitim, beslenme, tehlikeden korunma, sağlık gibi ihtiyaçların karşılandığı) iken, otonom tercihler yetişkinlere özgü olarak değerlendirilir. İhtiyaçlar belirli amaçları gerçekleştirebilmek için araçsal değere sahiptir, bunlara sahip bireyin daha *açık* bir geleceğe sahip olması söz konusudur. Ancak kimi zaman sayılan temel ihtiyaçlara bir yetişkinin de bir çocuğun da tek başına ulaşması mümkün olmamaktadır. Örneğin sağlıklı bir çevreye sahip olma, sadece temel ihtiyaçlarla ilgili değildir. Aynı zamanda buna sahip olan bireyin, sahip olmayan bireye göre daha özgür olmasını da sağlamaktadır. Özgürlük, bireyin sadece tercihlerini değil, kim olduğunu, ne yapabildiğini ve yapabileceğini, ne hale dönüşebileceğini belirler. Çocuklar, belirli kapasitelerden yoksundurlar ve onları geliştirmeleri gerekir. Bu bakımdan haklar, belirli kapasiteye erişme imkânı sağlayan fırsatları sağlamaktadır (Archard, 2014).

Yoksulluk, belirli bir kapasiteye erişememe sonucunda oluştuğundan, bireyin özgürlüğü ile; bir başka deyişle, yapabildikleri ve başarıları ile ilişkili olarak gerçekleşmektedir. Bireyin farklı seçeneklerinin olması, kapasiteye bağlı özgürlüktür. Kapasiteye bağlı özgürlüğün iki şekli vardır: İlki bireylerin farklı amaçların peşinde koşabilme konusundaki özgürlüğü, ikincisi ise iyi olma özgürlüğüdür; bir şeyi yapabilme ya da başarmaya ilişkin olmayan, sadece güvenli bir çevrede yaşama, aç kalmaktan, sürekli yiyecek aramaktan korunma özgürlüğü... Açlık grevindeki bir insan, amaçları peşinde koşabilmek için iyi olma özgürlüğünden feragat eder. Bulunduğu çevrede açlık, susuzluk veya salgın hastalık ile mücadele eden bir insan için ise iyi olma özgürlüğü zaten hiç yoktur (Bohman, 2011).

Amartya Sen'e göre ise bir çocuğun gelişimi için gerekli olan şey öncelikle hükmedilmekten korunmak değil, kapasite özgürlüğüdür. Çocuk haklarının bütünü, bir

bireyin gelişmesine ilişkin gereklilikleri yansıtmaz. Kapasite yaklaşımı gelişme ve iyi olmaya ilişkin sınırlamaların ötesine geçer. Sadece üretim ve tüketime dayalı refah ölçütleri değil, İnsani Gelişmişlik Endeksi gibi daha geniş kapsamlı endeksler dahi, sadece o anki iyilik haline odaklanmaktadır (Anand ve Sen, 1994). Elbette sayılan ölçütler, geçmiş ile bugünü kıyaslamak suretiyle bir trend analizi yapmaya olanak tanır. Ancak doğal çevrenin iyilik haline olan etkisi göz ardı edilir. Doğal çevre uzun vadeli değişim ve gelişimlere etki eden en önemli faktördür, bu yüzden doğal çevrenin zarar görmesi, demokratik kurumların güvenliğini ve bireylerin iyilik halini tehdit eder. Özellikle insanların verimli toprak, içme suyu gibi doğal kaynaklara yüksek düzeyde bağımlı olduğu bölgelerde yoksulluk ile çevre tahribatı arasında anlamlı bir pozitif yönlü ilişki vardır. Gerçekten, kırdan kente göçün önemli bir kısmı, yerel doğal kaynakların nüfusun ihtiyaçlarını karşılayamayacak düzeyde azaldığında gerçekleşmektedir. Ormanlar ve su kaynakları tükenmeye başlayıp, ekolojik çeşitlilik ve dayanıklılık azaldığında, bundan en çok etkilenen kesim, toplumun en yoksul kesimi olmaktadır (Dasgupta, 2001).

Çevre ve diğer kuşaklararası konularla ilgili kör noktalar, ekonomik büyümenin iyilik halini mutlak biçimde arttıracığı varsayımıyla, gelecekte beklenen iyilik halini indirgemeye yol açmaktadır. Ancak çevre güvenliği bir veya birkaç kuşakta değişmez ve güvensizlik kendini ilk olarak en kötü durumdaki bireyleri etkileyerek gösterir (Hellweg, vd., 2003). Çevre açısından bakıldığında, çocukların demokratik toplumlarda bile hükmedilmeye açık oldukları görülmektedir. Çevre güvenliğinin azalması sonucunda çocuklar, “açık” bir geleceğe sahip olmalarını sağlayacak kapasiteleri geliştirme imkânı bulamayacaklardır.

Özetle, çocuklara mevcut iktidarların politikaları vasıtasıyla kolaylıkla hükmedilebileceği ve politikaların çocukları kötü yaşam koşullarına sürükleyebileceği, böylece onların düzgün bir yaşam elde etme özgürlüğünden mahrum bırakabileceği ileri sürülmektedir (Bohman, 2011). Hükmetmek, hükmedicinin istediği takdirde bir başkasının kararları üzerinde etkide bulunabilme kapasitesi anlamına gelmektedir. Kapasitelerden bazıları finansal güç, siyasal otorite, sosyal bağlantılar, toplumsal konum, bilgiye erişim, ideoloji olarak sıralanmaktadır. Demokrasi açısından hükmetme, otoriter normatif gücün bireylerin hak ve yükümlülüklerini değiştirmek amacı ile sorgusuz kullanılmasıdır. Dolayısıyla,

normatif statü ve buna bağlı güçlerin, hükmetmek amacıyla kullanılmasını engellemeye uygun bir hukuk rejimine ihtiyaç vardır. Aksi takdirde, çocuklar daha yüksek statü ve güce sahip bireyler tarafından hükmedilme tehlikesi ile karşı karşıyadırlar.

Çocuklar, geçmişten beri ve pek çok ülkede, yetişkinlere sağlanmış olan hakların tamamından yararlanamamaktadırlar. Haklardan yararlanmaları, genellikle belli bir yaşa gelmeleri ile mümkün olur. Bu durum, çocukların belli konularda otorite altında olmalarını şart koşturur. Otoritenin getireceği olumsuzlukları bertaraf etmek için, uluslararası bir metin olan Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, 20 Kasım 1989’da imzalanmıştır.

Çocuk hakları sözleşmesinin işlevsel rolü, tam anlamıyla yasal ve siyasal statüye kavuşmamış olsalar da sözleşmenin onları hükmedilme tehlikesinden korumasıdır. Günümüzde bir başkası tarafından hükmedilmenin en önemli sebebi, vatandaşlık gibi yasal bazı haklardan mahrum olan bireylerin yaşamını sürdürdüğü olumsuz koşullardır. Çocuklar, mülteciler ve vatansız kimseler gibi tam vatandaşlığa bağlı olan fakat kendini kamuoyuna ifade etme, başkaları tarafından dinlenme, tanınma, yaşamına dair tercihlerini bağımsız olarak yapma haklarına sahip olamamış bireylerdir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi, dünya üzerindeki çocukların çok farklı koşullarda, bazen kötülüklerden koruyacak ve farklı amaçlara ulaşmasını sağlayacak temel haklardan ve statülerden yoksun olarak yaşadıklarını vurgulamaktadır. Temel haklar, sadece temel ihtiyaçlar ve otonom tercihlere bağlı değildir. Sözleşme, çocukların hükmedilmesinin önüne geçecek statüleri belirlemekte ve bu bağlamda çocuklara bazı statüler sağlamaktadır. Özgürlüğün kısıtlanmasının önlenmesine yönelik doğrudan düzenlemeler içeren Madde 36 ve Madde 37’nin yanı sıra, örneğin Madde 7’de, “Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.” ifadesi ile, çocuğun bir kimliğe sahip olması ve bunu koruyabilmesi vurgulanmaktadır. Madde 12’de görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkı düzenlenmekte ve çocuğa iletişim, görüşlerini ve çıkarlarını savunma ve izleme imkânı vermektedir. Söz konusu maddeler

çocukların kendi hayatları hakkında karar verebilmeleri için belirli özgürlüklerden mahrum bırakılmalarının önlenmesine yöneliktir. Çocuklara yönelik olarak ifade edilen hakların, gelecek kuşaklar için de geçerli olduğu ve kuşaklararası adaletin tesis edilmesinde rol oynadığı söylenebilir. Çocuk hakları sözleşmesinin içeriğinin, gelecek kuşakları da kapsayacak şekilde daha geniş yorumlanarak ele alınması gerekmektedir. Sözleşmenin pek çok maddesinin, özünde hükmetmenin önüne geçme amacı taşıdığı görülmektedir. Bu nedenle zamanlararası bağlamda gelecek kuşaklara hükmetmenin de önüne geçilmesini sağlaması beklenmektedir (Bohman, 2011).

Sözleşmenin önemi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından da kabul edilmekte ve meclis tutanaklarında yer almaktadır: *“Bu sözleşme, dünya çocuklarının insan hakları yasası sayılmaktadır. Sözleşmenin dayandığı temel fikir şudur: Tek tek her çocuk, içerisinde bulunduğu durumun geliştirilmesi, toplumun aktif ve sorumlu bir üyesi durumuna gelebilmesi için ayrılan kaynaklardan yararlanma hakkına sahiptir. Sözleşmenin amacı, çocukların korunması için evrensel ilkeler belirlemek, onları, her türlü ihmal, istismar ve kötü muamelelere karşı korumaktır. Bunun yanında, sözleşme, çocukların potansiyellerinin ve yeteneklerinin gelişmesini sağlayacak programlar için bir çerçeve oluşturmak amacını da gütmektedir. Sözleşme, uluslararası hukuk açısından, çocuklara yönelik tutum ve davranışlara ilişkin evrensel standartları düzenleyen ve bağlayıcı güce sahip hukuksal bir metindir.”* (Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı, 21. Dönem 3. Yasama Yılı, 46. Birleşim 18 Ocak 2001 Perşembe).

Görüldüğü gibi sözleşme çocuklara ahlaki ve yasal bir statü getirmekte, çocukları belirli risklere karşı korumakta ve onlara birtakım haklar tanımaktadır. Elbette çocukların Sözleşme olmaksızın birer yasal ve ahlaki statüsü vardır ancak Sözleşme, onların birer yetişkin birey olacağı gerçeği sözleşmede özellikle vurgulanmıştır. Eğitim, beslenme ve gelişmeye dair birçok hak, çocukların birer yetişkin ve tam bir vatandaş olacağı öngörüsüne dayandırılmaktadır. Tüm bunlara rağmen, çocukların bahsi geçen yasal korumaya sahip olmaları, kendilerini ilgilendiren yasalarda söz sahibi olmalarını sağlamamaktadır. Bidadanure’ye (2015b) göre bunun gerçekleşebilmesinin yolu, çocuk ve gençlerin parlamentolarda temsil edilmesinden geçmektedir.

Genç bireylerin millet meclislerinde politik olarak temsil edilmesi, kuşaklararası adaletle ilgili bir konudur. Gelişmiş ülkelerin büyük çoğunluğunda genç nüfusun yaşlı nüfusa oranı azaldıkça gençlerin göz ardı edilmesi ve demokrasilerin gerontokrasilere dönüşmesi söz konusu olmaktadır (Berry, 2012).

Türkiye’de 2017 yılında yapılan düzenleme ile 18 yaşın altına inen milletvekili seçilme yaşı, birçok Avrupa ülkesinde de 20’nin altında iken, milletvekillerinin çok az bir kısmı 40 yaşın altındadır ve neredeyse 30 yaşın altında hiç milletvekili yoktur. Dolayısıyla parlamentolarda gençlik kotası getirilmesi akla yatkın görünmektedir, ancak şimdiye değin bu konuda yapılmış çok az araştırma vardır. Politikacılar konunun kuşaklararası adalet ile ilgili olduğu konusunda ikna olmamışlardır. Demokrasilerde bazı sosyal grupların marjinalize olmasının ya da dışarıda bırakılmasının engellenmesi için meclislerde bazı kotaların uygulanması yaygın olarak kabul görmektedir. Örneğin cinsiyet, etnik köken, cinsel yönelim gibi özelliklere yönelik kotalar tartışılmakta, test edilmekte ve uygulanmaktadır (Lawless, 2004:81). Ancak yaş değişkeni tartışılan kotalar arasında yer bulamamaktadır.

Bunun sebebinin en yaygın açıklaması, yaşın özel olmasıdır. Örneğin kadınlar ve etnik azınlıklar parlamentolarda temsil edilmedikleri takdirde diğer vatandaşlara nazaran eşit muamele görmeyebilirler, fakat eğer genç bireyler temsil edilmezlerse, tüm hayatları söz konusu olduğunda yaşlı kuşaklardan daha farklı bir muamele görmezler. Çünkü yaşlı bireyler de genç olduklarında aynı uygulamalara ve yaklaşımlara maruz kalmışlardır. Genç bireyler sadece hayatlarının bir kısmında düşük temsil sorunu yaşarken; kadınlar, etnik azınlıklar tüm hayatları boyunca düşük temsil edilebilirler.

Bu bağlamda yaş grupları arasındaki adaletsizlik sosyal gruplar arasındaki adaletsizliğe göre daha az problemli görünmektedir. Yaş bakımından vatandaşlarına büyük ölçüde adaletsiz davranan bir toplum diğer tüm alanlarda adaletli olabilir. Bireyin hayatı boyunca sahip olduğu kaynakların toplamı göz önüne alındığında, “herkesin vakti gelecek” söylemi etkili olmaktadır. Ancak kadınların yeterince temsil edilememesi durumu, geçici değil durağan bir özellik taşımaktadır ve hayatları boyunca etkili olacaktır.

Kadınlar ve etnik azınlıklar parlamentoda temsil edilmezlerse, temsili sağlayacak sosyal pozisyonlar için rekabet etmeleri ve bu pozisyonlara gelmeleri de

zorlaşacaktır. Aynı zamanda gruplar siyasal anlamda mücadele verecek deneyime ve olgunluğuna sahip olarak kabul edilir (Mansbridge, 1999). Ancak bu argüman genç bireyler için geçerli kabul edilmemektedir. Genç bireylerin parlamentoda temsil edilmemelerinin sebebi olarak tecrübe eksikliği gösterilmektedir. Çünkü tecrübe milletvekili olabilmenin en önemli şartlarından biri olarak kabul görmektedir. Sayılan iki sebeple, yani yaşın sürekli değişmesi ve milletvekili olmanın tecrübe gerektiren bir pozisyon olması nedeniyle, genç kotalarının artması için en önemli argüman *araçsallık* olmaktadır (Philips, 1995).

Bu yüzden genç bireylerin parlamentolarda olmamasının getireceği olumsuz sonuçların ve bulunmasının getireceği olumlu sonuçların ifade edilmesi doğru bir yaklaşım olacaktır.

Kotalarla ilgili literatürde iki türlü kota ifade edilmektedir. Bunlardan biri politika seviyesinde asli temsil, diğeri ise sembolik temsildir. Asli temsil kotaların tartışılacak politikalara olan etkilerini ele alırken, sembolik temsil kotaların parlamento ötesinde sahip olabileceği sosyal içermeyle alakalı etkiyi temel almaktadır. Asli temsilcilerin mecliste yer alması, temsil edilen marjinal grupları ilgilendiren tartışmaların kalitesini (tartışılan fikirlerin içeriğini ve uygulanan politikaların kalitesini) arttırmaktadır (Mansbridge, 1999). Buradan yola çıkılarak, parlamentodaki genç bireylerin varlığıyla, daha adil kuşaklararası çıktılar arasında bir ilişki olacağı öngörülebilir.

Bidadanure'ye göre (2015b), genç bireylerin düşük temsil edilmesinin önüne geçmek, iki sebepten ötürü önemlidir. Birincisi; bazı yaşla ilgili kaygıların parti programlarından çıkarılmasına ya da göz ardı edilmesine engel olmaktır (örneğin gençlere uygun fiyatlı barınma ve eğitim imkanları sunulması, işsizliğe karşı önlemler alınması...) İkincisi; gençler lehine daha güçlü bir pozisyon sağlanmasıdır (örneğin gençlerin tembel ve bencil olduklarına yönelik yaygın inançların kırılmasını sağlamak).

Bu noktada önemli bir kısıt, tüm genç bireylerin aynı yönde isteklerinin ve çıkarlarının olmamasıdır. Aynı kuşak içinde farklı gelir grupları ya da farklı sosyal ve siyasal eğilimlerin bulunması, gençlerin de kendi aralarında grupları ayrılmasına beraberinde getirecektir. Hatta bazen genç bireylerin de yaşlı bireyler lehine oy kullandığı görülmektedir. Örneğin Birleşik Krallık'ta 2010 yılı genel seçimlerinde

genç bireyler üç baskın politik partiye hemen hemen eşit miktarda oy vermişlerdir. 2010'da Fransa'da dayanışma gösterilerinde genç bireyler yaşlı bireylerin emeklilik hakkı isteklerini desteklemişlerdir (Bidadanure, 2015b). Ancak kabul edilmelidir ki yaş grupları yaşam döngüsündeki durumları ve kohort üyelikleri nedeniyle ortak bazı kaygılar, hedefler ve deneyimlere sahiptir. Örneğin Brexit oylamasında yaşlı ve genç bireylerin genel olarak farklı yönde oy kullandığı tespit edilmiştir (Hobolt, 2016:1259).

1990 yılında İsviçre'de nükleer enerjinin terk edilmesine yönelik yapılan referandumda, ülkenin nükleer enerjiden vazgeçmesi gerekip gerekmediği ile ilgili uzun vadeli ekolojik konularda yapılan oylamadaki tercihlerin, bireylerin yaşıyla önemli ölçüde bağlantılı olduğu saptanmıştır. Gençler vazgeçme yönünde oy kullanmış, 30 ila 39 yaşındaki bireyler %57 oranında; 18 ila 29 yaşındaki bireyler %64 oranında nükleer enerjinin terk edilmesine destek verse de toplam nüfusun %47'si aksi yönde oy kullandığı için tasarı reddedilmiştir (Bidadanure, 2015a).

2009-2010 yılında yapılan İngiltere seçim anketi, işsizliğin Y Kuşağı için Bebek Patlaması Kuşağına göre daha önemli bir konu olduğunu ortaya konmuştur. Sağlık hizmetleri ise hem Bebek Patlaması hem de sessiz kuşak için işsizliğe göre daha önemli bir öncelik olarak ortaya çıkmıştır (Furlong ve Cartmel, 2011:13; Russell, 1982).

Mecliste çoğunluğa sahip yaş grubu, kurumları kendi çıkarlarına göre dizayn edecektir ki, istenen bir durum değildir. Fakat toplumun her halükârda yaşlandığı göz önüne alındığında genç bireylerin sadece kendi yaş gruplarının çıkarlarına gözeterek oy kullanmalarını beklemek akla yatkın değildir.

Sosyal güvenlikle ilgili bir yasa değişikliğinde, yaşlıların tekrar genç olması mümkün değil iken, gençler giderek yaşlanacaklardır. Bu yüzden gençler hem bugünü hem de geleceği düşünerek karar vermek zorundadırlar. Dolayısıyla sosyal güvenlikle ilgili kararların gençlerin ağırlıklı olarak temsil edildiği oylamalar ile alınmasını sağlayacak mekanizmalar, daha doğru kararları beraberinde getirebilecektir. Oy verme ile yaş arasında bir korelasyon vardır (Branton, 2003; Glenn ve Grimes, 1968); dolayısıyla üzerinde durulması gereken bir başka konu seçmenin yaşıdır. Genç meclis üyeleri kendilerini seçmenlerin kısa vadeli isteklerini karşılamaya çalışırken bulabilecektir.

Yaşlı milletvekilleri, bir zamanlar genç olduklarından bu kaygılara cevap verebilirler, fakat zamanın ruhuna ait bazı sorunları gözden kaçırabilirler. Periyot etkisi belli bir zamanda gerçekleşen bir olayın etkisini ifade eder (Schram ve Sonnemans, 1996). Örneğin bir finansal krizin etkileri periyot etkileri olarak tanımlanabilir. Birçok insan bunun sonuçlarından yaştan bağımsız olarak etkilenmiş olsa da yaşa ve mensup olunan kuşağa bağlı etkiler de mevcuttur. Aynı finansal krizin sonucunda oluşan işsizlik veya yoksulluk, genç yaştaki bir birey tarafından farklı, kariyerinin sonundaki bir birey tarafından farklı algılanmaktadır. Genç bir birey için yoksulluk, ebeveynlere barınma ve gelir gibi faktörler açısından bağımlılık anlamına gelmekte, aile kurma veya ev alma gibi önem verilen bazı hedeflerin ertelenmesine yol açmaktadır. Parlamentolarda konut sahibi olma, eğitim, işsizlik gibi konular, genç bireyler tarafından ileri yaştaki bireylerden farklı biçimlerde ve yoğunlukta gündeme getirilebilecek konulardır.

Parlamentolarda yaş çeşitliliğinin olmaması, bazı sosyal deneyimlerin ortaya çıkmasını etkileyecektir. Yaş bakımından daha fazla çeşitliliğe sahip parlamentolar, kohorta bağlı değişkenleri daha kolay tespit edebilecek ve önlemler alabilecektir. Aynı zamanda, genç bireyler adına daha güçlü bir temsil gerçekleştirme olasılığı kotalar sayesinde artacaktır (O'Neill, 2007:6).

Sadece bazı yaş gruplarının dahil olduğu tartışmalar ve politikalar, hatalı temsil riskini beraberinde getirmektedir. Eğer bir yaş grubu tartışmalarda temsil edilmiyorsa, bu grubun problemleri ve istekleri yanlış algılanabilir. Gençler hakkındaki tembellik, olumsuz tutumlara sahip olma, hazırcılık gibi aslında var olup olmadığı bilinmeyen özellikler, kalıp yargılara dönüşmekte ve toplumu, gençlerin karar almaya muktedir olmadıklarını düşünmeye itebilmektedir (Kite vd., 1991:19). Gençleri yakından ilgilendiren bir sorun gündeme geldiğinde, paternalistik ve küçümseyici bir yaklaşımla, *sizin için en doğrusuna biz karar veririz* söylemi oluşmaktadır. Örneğin işsizlik politikaları gündeme geldiğinde, politikacılar yeni iş imkanları yaratmak yerine, algıladıkları yetenek açığının giderilmesine, yetersiz ve sorumsuz olan gençlerin motive edilmesine odaklanmaktadır.

Fransa'da 1988'de uygulanmaya başladığından beri asgari geçim geliri sadece 25 yaş üstü vatandaşlara tanınan bir hakken, 2009'da 25 yaş altını da kapsayacak şekilde genişletilmiştir, ancak ek şartlar getirilmiştir (Son 3 yılda 2 yıl çalışmış olmak

gibi) Böylece sadece birkaç bin genç söz konusu gelire hak kazanmaktadır. Bununla birlikte Fransa'daki gençlerin %20'si yoksuldur. İleri sürülen argümanlar ise çoğu zaman küçümseyici ve paternalistiktir. (Örn: *Genç bireyler bu geliri hak etmiyorlar, elde ederlerse bu onları tembelliğe ve başıboşluğa iter. Zaten bu gelire ihtiyaçları da yoktur..*) (Bidadanure, 2015a).

Parlamentoda genç temsilcilerin bulunması durumunda böylesi kalıp yargılara dayanan argümanlar karşısında daha güçlü savunmalar yapılabilir. Eğer meclis üyeleri sorunları gençlerin tembelliğine ve sorumsuzluğuna bağarlarsa, sorunların köküne inmek için yeterli çabayı göstermeyebilirler (Tremmel vd., 2015).

Bu yaklaşımı kırmak için Norman Daniels ve birçok başka düşünür, John Rawls'ın bilgisizlik peçesi metaforuna başvurmaktadır. Prosedüre göre karar alıcılar kendi yaşlarını bilmedikleri bir bilgisizlik peçesinin arkasına konumlandırılırlar. Verilen belli miktarda kaynağı yaşam döngüsüne dağıtmaları, en yüksek etkililiğe sahip dağıtımı gerçekleştirmeleri istenir (Daniels, 1988).

Betimsel temsilin sembolik bir değeri vardır. Kotalar marjinal grupların çıkarlarının asli temsilini etkilemese de kotalar başka amaçlara hizmet edebilir. Örneğin, genç kotalarının gözle görünen sembolik değeri, grubun saygınlığını arttırmaktadır. Kendini ilgilendiren konularda, doğru veya yanlış, seçim yapabilme hakkı, bireyin özsaygısını arttırdığı gibi, meclislerde grupların kendilerini ilgilendiren konularda söz sahibi olması, grubun saygınlığını arttırmaktadır.

Bir restoranda yiyeceğiniz yemeği kendiniz seçmeniz durumunda, yemeğin damak tadınıza uyma ihtimali yüksek olacaktır. Bazı durumlarda, yemeklerin hiçbirini tanımadığınız bir restoranda, örneğin yurtdışında, bir başkasının sizin yerinize seçim yapması uygun olabilir. Buna seçimin kestirimci değeri adı verilmektedir. Kestirimci değer yanında bir de seçimin gözlemlenen ve sembolik değeri vardır. Birine hediye seçerken, en uygun hediyeyi seçmeseniz bile, hediyeyi kendinizin seçmiş olması, ona ayrı bir anlam katmaktadır. Dolayısıyla hediyein gözlemlenen değeri, kestirimsel değerinden tamamen bağımsızdır (Scanlon, 1986:179-180).

Benzer şekilde, sembolik değer de kestirimsel değerden bağımsızdır. İnsanlara kendi kararlarını vermeleri konusunda hak tanınmadığında, kendilerinin karar verebilecek yetkinliğe sahip olmadıkları düşüncesi yerleşmektedir. Eğer bir grubun üyeleri kendileri hakkındaki kararları vermeleri, kapasiteleri sorgulanarak, sürekli

olarak engelleniyorsa, grubun kendi hakkındaki ve toplumun grup hakkındaki yetersizlik algısı kronikleşmektedir (Scanlon, 1986:180).

Genç bireylerin çıkarlarının birileri tarafından temsil edip savunulması başka bir mesele, kendileri gibi genç olan bireyler tarafından, doğru veya yanlış, temsil edilmeleri bir başka meseledir. Betimsel temsil marjinalize grupların özbenliklerine olumlu etki yapan bir faktördür. Örneğin parlamentoda kadınların yeterli miktarda temsil edilmemesi durumunda, kadınların siyasal anlamda eşit bireyler olduklarını söylemek güç olacaktır. Bu yüzden betimsel temsil, temsil ettiği grubun siyasal anlamda diğer bireylerle eşit olduğunun kanıtı olarak görünen sembolik bir değer, yönetebilmeye muktedir olmanın sosyal bakımdan ifadesidir (Childs, 2008). Dolayısıyla parti fark etmeksizin gençler parti programlarına müdahale edebilir ve gençlerle ilgili politikaların programlarda daha fazla yer almasını sağlayabilir. Bazı grupların kaygıları ortak olsa da grup üyeleri çıkarları kendi hedeflerine, değerlerine, parti çizgisine ve sosyal sınıflarına göre farklı yorumlayabilir. Gençlik kotaları bu kaygıların siyasi partiler tarafından dikkate alınmasını sağlayabilir. Böylece parlamentoda gençlerle ilgili konuların daha derinlemesine tartışılmasına imkân tanınabilir.

Dünya Gelecek Konseyi (WFC), devletlerin yönetim kademelerine gelecek kuşaklar için ombudsmanlar atanmasını önermektedir. Rio+20'nin 2. bölümü olan "Sürdürülebilir Kalkınma İçin Kurumsal Çatı" bölümünde, gelecek kuşaklar için Birleşmiş Milletler Yüksek Komisyon Üyesi atanması önerilmektedir (Vincent, 2012).

WFC'ye göre kurumların ülke çapında başarılı olmasının altı temel koşulu vardır.

- Bağımsız olma (hükümet ile ilişkisiz olma)
- Yetkin olma (multidisipliner, yetkin personellere sahip olma)
- Şeffaf olma
- Demokratik olarak meşru olma
- Bilgiye tam erişme hakkına sahip olma
- Dış değerlendirmelere ve vatandaşın kaygılarına ilişkin verilere erişim imkanına sahip olma.

Bu kurumların görevleri ise şu şekilde tanımlanmaktadır:

- Vatandaşların sorunlarına karşı duyarlı olma, politika uygulamalarına ve hükümetin hesap verebilirliğine güveni sağlama ve politik tek taraflılıkla mücadele etme.
- Sürekli bilgi alma, karar alıcıların ve kamuoyunun iş birliğini güçlendirme.
- Hükümetin farklı kademeleri arasında uyumu sağlama.
- Bakanlıkları ve özel aktörleri sorumlu kılma
- Toplumun kısa vadeli çıkarları ile uzun vadeli çıkarları arasından bir denge sağlama.

Uluslararası seviyede yüksek komiser ifadesi, ombudsman ifadesine göre daha tanınmış bir kavramdır. Örneğin İnsan Hakları Konseyinde, İnsan Hakları Yüksek Komiseri buna bir örnek teşkil etmektedir. Beklenti, Gelecek Kuşaklar Yüksek Komiserliği'nin de Birleşmiş Milletler bünyesinde oluşturulmasıdır. Bu kurum, hükümetleri ve kamuoyunu küresel toplumun gelecek kuşaklar açısından karşılaştığı sorunlar hakkında bilgilendirmek ve sürece dahil etmek üzere, ajanda belirleme görevi üstlenmesi beklenebilir (González-Ricoy ve Gosseries, 2017).

2.6.2.2. İyilik Hali Perspektifinden Doğmamış Çocuk Hakları

Çocuk haklarını ardışık olmayan kuşaklar yaklaşımı ile ele alan Doyal ve Mclean'a göre (2005) gelecekteki (henüz doğmamış) çocukların çıkarlarının korunması, objektif iyilik hal perspektifinden değerlendirilmelidir. Hatta gelecekte doğacak çocukların cinsiyetlerinin belirlenmesi ve belirli engellere sahip olmadan doğmalarının sağlanması dahi, -ahlaki açıdan yanlış bulunmakla beraber-, belirli bakış açılarından kabul edilebilir bulunmaktadır. Üreme teknolojileri günümüzde sadece tıbbi amaçlarla değil, sosyal ve kültürel amaçlarla da kullanılabilecek noktaya gelmiştir. Bazı kültürlerde cinsiyetin, yetişkinlikteki iyilik hali açısından önemli rol oynadığı bilinmektedir.

UNESCO deklarasyonunun 1. maddesinde yer alan “çıkarlar” ve “ihtiyaçlar” kavramları gelecek kuşaklar açısından neyi ifade etmektedir? Tüm insanlar için geçerli olan çıkar, zarar görmemektir. Zarar görmemekten neyin anlaşılacağı ise kültürden kültüre ve zamandan zamana değişebilmektedir. Ancak zarar görmenin tüm kültürlerdeki ortak karşılığı, sosyal hayata sağlıklı biçimde katılabilmenin

engellenmesidir. Sosyal hayata entegre olamayan bireyin gelişmesi, neleri yapabileceğinin farkına varması, etkileşim kurması ve anlamlı bir hayat yaşaması mümkün değildir. Dolayısıyla sosyal hayata katılmanın önündeki engeller, *zarar görmenin* evrensel birer karşılığıdır (Doyal ve McLean, 2005).

Bu *zarar* nasıl önlenebilir? Bunun ilk ön koşulu temel insan ihtiyaçlarının, yani sağlıklı bir beden ile sosyal hayata katılımın ön koşulları olan sağlıklı bilişsel, duygusal ve sosyal yetkinliklere sahip olmaktır. Tüm bunlar ise objektif iyilik hali olarak ifade edilmektedir. Bu yönden bakıldığında, objektif iyilik hali ile insan ihtiyaçlarının neredeyse eş anlamlı kullanıldığı görülmektedir (Tay ve Diener, 2011:354; Summers ve Smith, 2014).

Parfit gelecek kuşaklara mensup bireylerin kim olacaklarının, yapılacak tercihlere göre şekillenecek olmasından dolayı (kimliksizlik/özdeşsizlik sorunu), bir adalet tartışmasının nafiye olduğunu ileri sürmektedir (Parfit, 1984). Rawls ise belirsizliğin, yapılacak tercihleri etkilememesi gerektiğini ve kuşaklararası adaletle ilişkin temel prensiplerin, kimliklerden bağımsız olarak belirlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Rawls, (1999) bilgisizlik peçesi adı verilen metaforik bir örtünün arkasında kim olduğunu ve hangi zaman diliminde, hangi sosyal sınıfa, hangi cinsiyete mensup olarak yaşayacağını bilmeden, adalet ilkelerinin belirlenmesi gerektiğini savunmaktadır.

Çocuk sahibi olma kararları, şimdiki ya da gelecek kuşakların objektif iyilik halinin maksimizasyonu açısından önem taşımaktadır. Objektif iyilik halinin makul seviyenin aşağısında olacağı kesin olarak bilinen çocukların dünyaya gelmesinin, genetik, bilişsel, ekonomik veya sosyal dezavantajların nesilden nesile aktarım yoluyla büyümesini de beraberinde getireceği ileri sürülmektedir (Doyal ve McLean, 2005). Üreme teknolojileri ile gelecekte doğacak çocukların fiziksel sağlıklarının maksimize edilmesi (genellikle sağlıklı fetüslerin alınması yolu ile) günümüzde ahlaki ve yasal olarak kabul gören bir uygulamadır. Ancak alınacak kararın, tıbbi olmayan gerekçelerle, doğacak çocuğun sosyal, bilişsel ve duygusal sağlığı gerekçesi ile uygulanması tartışmalıdır. Tüp bebek yöntemi ile çocuk sahibi olunması ve doğacak çocuk açısından belirli genetik risklerin ortadan kaldırılması, fetüsün alınması, gen terapisi (Germline, Somatik Gen Terapisi..) gibi yöntemler, aynı etik ve ahlaki tartışmaların merkezindedir (Doyal ve McLean, 2005).

Buradaki temel karşıt sav, Parfit'in de belirttiği gibi," hiç doğmamış olmak, sosyal yaşama entegre olamayacak biçimde doğmaktan daha mı iyidir?" sorusu ile ilgilidir. Objektif iyilik halinin alt sınırının ne olduğu konusunda ise net bir görüş bulunmamaktadır (Parfit, 1984). Bununla birlikte bazı toplumlarda cinsiyet seçiminin de üreme teknolojilerinden faydalanan bir alan olarak yaygınlaştığı görülmektedir. Aynı gerekçe ile, yani yetişkinlikteki objektif iyilik hali kaygısı ile, cinsiyet seçiminin ahlaki bir temelini olup olmadığı da tartışmalıdır. Belirli bir sosyal çevrede belirli bir cinsiyete karşı yaygın olumsuz tutumlar bulunuyor ise fetüsün cinsiyet temelinde seçimini haklı gösterir mi? BMA (British Medical Association), HFEA (The Human Fertilisation and Embryology Authority) gibi otoriteler, cinsiyet seçim tekniklerinin yalnızca cinsiyete bağlı hastalıkların engellenmesi amacıyla kullanılması gerektiğini; sosyal gerekçelerle kullanılmaması gerektiğini savunmaktadırlar (English, 2004; HFEA, 2003).

Gelecek kuşaklar açısından ele alındığında sorun daha karmaşık bir hal almaktadır. Örneğin Hindistan'ın bazı bölgelerinde bir kız çocuğu olarak doğmak, özellikle de fakir bir anne babanın çocuğu ise, karanlık bir gelecek anlamına gelmektedir. Kız çocuğu evlendikten sonra, eşine ve ailesine bir tehdit oluşturduğu düşünülürse, fiziksel şiddete uğraması ve hatta öldürülmesi normal kabul edilir. Bunun yanında sosyal hayata entegre olması da bir erkek bireye kıyasla çok daha zor olacaktır. Böylesi bir kültürel ortamda bir kız çocuğuna sahip olmak istemeyen aileler, makul karşılanabilmektedir. Gelişmiş ülkelerde ise aileler, mevcut aile yapılarından, sosyal etkenlerden ve aile içinde dengeli bir cinsiyet dağılımına sahip olabilmek için doğacak çocuklarının cinsiyetini belirleme yoluna gidebilmektedir. Cinsiyet tercihi olmaksızın gerçekleşen bir doğum, doğacak çocuğun gelecekteki iyilik halini olumsuz etkileme potansiyeline sahip olabilecektir. Ancak özellikle cinsiyet eşitsizliğin yüksek seviyede olduğu toplumlarda sahip olunacak çocuğun cinsiyetine karar verilmesine yönelik girişimler kimi zaman makul karşılanabilse de var olan cinsiyet eşitsizliğini daha da arttırmaktadır. Bu nedenle tıbbi gerekçelerin üreme kararlarını maskeleyen bir duvar olarak kullanılmaması, ancak sosyal, bilişsel ve duygusal gerekçelerin yapılan tercihlere makul bir ölçüde dayanak oluşturabilmesi gerekmektedir. Görüldüğü gibi, doğmamış çocukların olası iyilik haline odaklanan yaklaşım, kuşaklararası adalet kapsamında değerlendirilmektedir.

2.6.3. Demografik Değişim

Kuşaklararası adalete yaklaşmanın önemli bir koşulu, nüfus planlamasıdır. Çünkü gelecek kuşakların arasında paylaşılacak olan fayda, nüfus ile doğrudan ilgilidir.

Ekonomik faaliyetlerin öznesi insandır. Mal ve hizmetler insanlar tarafından üretilir ve tüketilir. Üretim ve tüketimin dengeli biçimde gerçekleşebilmesi için nüfusun buna uyumlu olması gerekmektedir. Optimum nüfus adı verilen nokta, ülkedeki kaynakları en verimli şekilde işleyebilecek ve kullanabilecek nüfusu ifade eder (Aksu, 2011:225). Eğer nüfus optimum nüfus düzeyinin altında ise, elde bulunan bazı kaynaklar âtıl konuma düşecektir. Nüfus bu düzeyin üzerinde olduğunda ise, işsizlik ve yoksulluk gibi sorunlar ortaya çıkabilmektedir.

Optimum dünya nüfusunun MÖ 10.000 yıllarında gerçekleşen ziraat devrimi öncesi yaklaşık 20 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Ziraat devrimi ise optimum nüfus miktarının artmasına neden olmuştur. Bunun gibi her teknolojik gelişme, optimum nüfus miktarını etkilemektedir. Bunlardan bazıları optimum nüfus miktarını arttırmakta, bazıları ise azaltmaktadır (Aksu, 2011:225).

Nüfus ve büyüme hızının doğal kaynakları ve refahı olumsuz etkilediği düşüncesi, neredeyse tarih kadar eskidir. Paul Ehrlich “The Population Bomb” eserinde (1968) nüfus artışı kontrol edilmediği takdirde, yoksulluk ve sefaletin kaçınılmaz olacağını ifade etmektedir. Çevre etkisini (*kişi sayısı x kişi başına düşen etki*) olarak formüle etmiştir. Commoner (1972) bu etkiyi [*nüfus x (ekonomik çıktı/nüfus) x (kirleten/ekonomik çıktı)*] olarak formüle etmektedir. Yaklaşımında, ekonomik büyümenin nasıl gerçekleştiği de dikkate alınmaktadır. Yıllar süren diyalogun ardından şu formül ortaya çıkmıştır: *Nüfus x Kişi Başına Düşen Refah x Kişi Başına Düşen Refahın Çevre Etkisi*

Amory Lowins, bunu bir kahve üretim süreci ile şu şekilde açıklamaktadır:

$$\begin{aligned} \text{enerjiye bağlı çevre etkisi} &= \text{nüfus} \times \left[\frac{\text{stok}}{\text{kişi}} \times \frac{\text{çıktı}}{\text{stok}} \right] \times \left[\frac{\text{enerji}}{\text{girdi}} \times \frac{\text{etki}}{\text{enerji}} \right] \\ \text{nüfus} \times \left[\frac{\text{bardak}}{\text{kişi}} \times \frac{\text{seramik, plastik}}{\text{eldeki bardak stoku}} \right] &\times \left[\frac{\text{kWh}}{\text{kömür}} \times \frac{\text{CO}_2, \text{NO}_x, \text{arazi kullanımı}}{\text{GJ, kWh}} \right] \end{aligned}$$

Bu denklemdeki her bir aşamaya müdahale etmek, farklı süreler gerektirse de, mümkündür. Nüfus planlaması, enerji verimliliği, tüketim alışkanlıklarının değişimi,

enerji verimliliğindeki artış gibi önlemler, enerjiye bağlı çevre etkisini değiştirme potansiyeline sahiptir.

Dünya nüfusu günümüzde 7 milyar dolayındayken, 2050’li yıllarda 10 milyara geleceği öngörülmektedir. Yukarıdaki örnekteki ilk değişken olan nüfus ve nüfus artışı hem çevreyi hem de yaşam kalitesini etkileyen faktörlerdir. Ancak gelişmiş ülkelerde nüfus azalışı da önemli bir problemdir. Bu anlamda demografik değişim de kuşaklararası adalet açısından karmaşık ama önemli bir değişkendir. Nüfus artışı/nüfusun gençleşmesi belli yönlerden kuşaklararası adaleti olumsuz, belli yönlerden ise olumlu yönde etkilemektedir (United Nations, 2019).

Aile yapılarındaki değişim ile, ücretlendirilmeyen işlerin kadın erkek arasındaki dağılımı değişmiştir. Örneğin tek ebeveynli ailelerin oranı Büyük Britanya’da 1972-2008 arasından 3 kat artarak %23’e çıkmıştır. Kuşaklararası bir transfer olarak kabul edilen çocuk bakımı hizmetlerinin %30’una yakını Avrupa ülkelerinde yaşlılar gerçekleştirmektedir (Piachaud, vd. 2009).

1990 yılından beri Avrupa Birliği’nde 65 yaş üstü bireylerin oranı artmaktadır. 1990 yılında her bir emekli bireye karşılık 15-64 yaş aralığında beş birey istihdamda bulunurken, aynı sayı 2014 yılına gelindiğinde dörde düşmüştür. Emeklilik ödemelerinin GSYİH’ye oranı artmakta, yaşlı bireylerin sağlık harcamaları da daha yüksek olduğundan, sağlığa ayrılması gereken pay da yükselmektedir (Leach vd. 2016). Benzer şekilde; ABD için 2. Dünya Savaşı sonrası politikaların, özellikle de 1970’li yıllarda, genç iş arayanlar lehine oluşturulduğu, ancak eğilimin 1994’ten sonra ekonomik durgunluğun da etkisiyle tersine dönmeye başladığı söylenebilir (Piachaud, vd. 2009). ABD’de kuşaklararası adaletle ilişkin tartışmaların artması, 1980’li yıllarda sosyal güvenliğin, yaşlanan nüfus karşısında bir çıkmaza sürüklenmesi ile paralellik göstermektedir. Tüm bunlara rağmen, pek çok gelişmiş ülke günümüzde nüfus anlamında bir stabilizasyon sağlamayı başarmıştır (Barry, 1997:110). Yaşlıların nüfus içerisindeki oranları arttıkça, gümüş ekonomi kavramı gündeme gelmiş, yaşlıların çalışma yaşamına ve sosyal yaşama uyum sağlaması için daha kapsamlı politikalar üretilmeye başlanmıştır (Demirbilek ve Özgür, 2017:15).

Nüfusun niteliği ve niceliği, kuşaklararası adaleti çeşitli mekanizmalarla etkilemektedir. Çevre kalitesi, gıda güvenliği, iş imkanları, eğitim kurumlarına erişim konularında daha az bireye sahip kuşak daha şanslıdır. Sosyal güvenlik sisteminin

istikrarı, kişi başına düşen devlet borcu gibi konularda ise daha çok nüfusa sahip kuşak daha avantajlıdır.

2.6.4. Sosyal Güvenlik

Sosyal güvenlik, gelecekteki belirsizlik ve riskler karşısında bireyi koruma amacı taşımaktadır. Risklerin en önemlilerinden biri kuşkusuz yaşlılıktır. Yaşlılık riskine karşı bireyi koruma amacı taşıyan emeklilik sistemleri, refah devletinin yeninden yapılanma sürecinde değişikliğe uğramaktadır. Değişiklik, genellikle kamunun rolündeki azalma ile birlikte serbest piyasanın artan rolü şeklinde kendini göstermektedir. (Gökbayrak, 2011:166). Dolayısıyla bireye yüklenen geleceğini güvence altına alma sorumluluğu artmaktadır.

Eski kuşaklar ücretsiz yükseköğretim ile bir ev alabilecek para biriktirebiliyor ve uygun işlerde çalışıp, makul emekli aylıklarına kavuşabiliyorlarken, küreselleşme, küresel ekonomik krizler ve ücretlere etkileri, en çok gençleri ve gelecek kuşakları etkilemiştir. Nüfus artmakta ve yaşlanmaktadır. Genç bireyler, daha yüksek işsizlik ve daha düşük ücretlerle birlikte, sosyal güvenlik açıklarını kapatabilmek, yaşlanan nüfusun sağlık harcamaları ve emekli aylıklarını ödemek için, daha fazla ve daha yoğun çalışmaktadırlar.

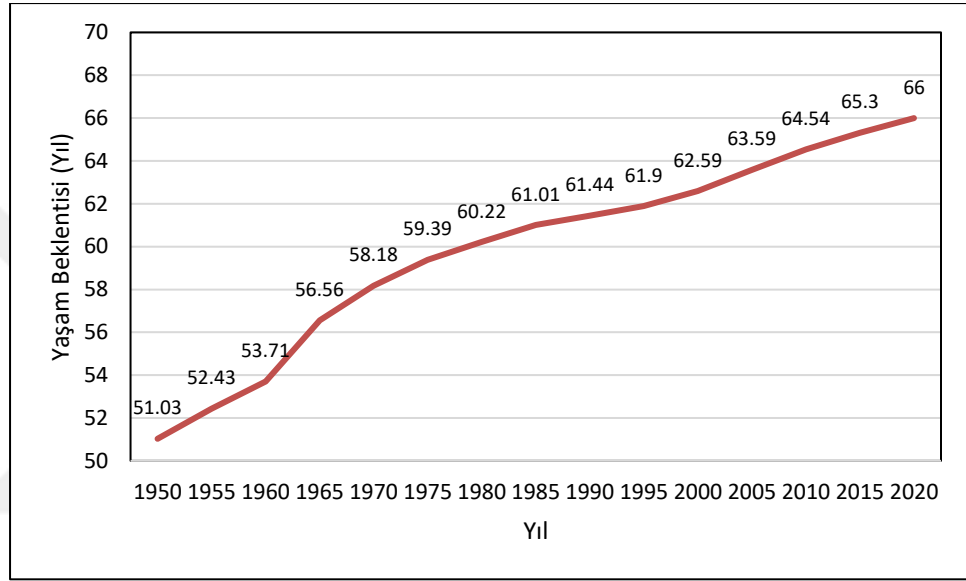
Öğrenim harcamaları ve eğitim borçlanması artmıştır. Vergi oranları yükselme eğilimindedir. Refah devleti etkisini kaybetmekte ve kimi ülkelerde sahneden çekilmektedir. Politikacılar ise sayıca fazlaşan ve aldıkları kararlarda genellikle uzak geleceği ikinci planda değerlendiren yaşlı bireyleri memnun edebilmek için, rasyonel olmayan kararlar alabilmektedir (Kessler, 1989; Mulligan, ve Sala-i-Martin, 1999). (Ayrıntılı bilgi için bkz. 2.6.1. Politikalar)

Sosyal güvenlik sistemleri, insanoğlunun yeryüzünde hep var olacağı varsayımından hareketle oluşturulmuştur. Doğum oranlarının aniden ciddi biçimde düşmesi ya da genç nüfusu etkileyen ölümcül bir salgın yaşanması durumunda, pek çok sosyal güvenlik sistemi sürdürülemez hale gelecektir.

Bu nedenle çağdaş ülkelerin değişen - çeşitlenen sosyal riskler ve demografik yapı karşısında sosyal güvenlik sistemlerini güncellemeleri gerekmektedir (Uğur, 2002:131). Gerçekten, sosyal güvenlik sistemleri, özellikle de emeklilik sistemi, pek çok gelişmiş ülkede krizin eşiğine gelmiştir (Howe ve Jackson, 2011). İşsizlik ve

demografideki değişim, prim ödeyenlere ekstra bir yük getirmektedir. Sosyal güvenlik katkıları giderek artmaktadır. Bugünkü genç kuşağın ise gelecekte emekli olduğunda aynı haklara sahip olabilmesine kuşkuyla yaklaşılmaktadır. Tüm bunların yanında, yaşam beklentisinin artması ile emeklilik yaşı da yükselmekte, sağlık harcamaları artmaktadır. Tüm bunlar, yaşlılara yönelik sosyal harcamaların artmasına yol açmaktadır. Söz konusu harcamalarının finansmanı ise, büyük ölçüde genç kuşakların üzerindeki bir yükür.

Şekil 9 : 10 Yaşında Bir Bireyin Yaşam Beklentisi (Dünya)

Kaynak: Roser, Ortiz-Ospina ve Ritchie (2013)

Dağıtım modeli ve primlerle finanse edilen sosyal güvenlik sistemleri, iyi planlanmadığı takdirde, kuşaklararası adaleti olumsuz etkileyebilme riskine sahiptir (Piachaud vd. 2009). Giderek artan yaşam beklentisi, emekli olarak geçirilen yıl sayısını arttırmıştır. Yaşam beklentisi, emeklilik yaşının tespitinden kullanılan en somut ölçüttür (Çakır, 2011:12). Uzayan yaşam süresi ve yaşlı nüfusun artmasına bağlı olarak emeklilik yaşının arttırılması, emeklilikte sağlanan haklarda kayıplar yaşanması söz konusudur. İngiltere’de 1950 yılında emekli olarak geçirilen yıl erkeklerde 11, kadınlarda 16 yıl iken, bu sayı 2005’de erkeklerde 20,4 kadınlarda 25,1 olmuştur. Benzer trendlerin emeklilik yaşının sabit kaldığı ülkelerde devam ettiği söylenebilir (Pensions Commission, 2005).

Yaşanan demografik değişime karşı sosyal güvenlik sisteminin ayakta kalabilmesinin en önemli yolları, ekonomik büyüme ve istihdam artışıdır. Tablo 7’de çalışan sayısı ve geliri ile emekli aylığı katkısı arasındaki ilişki ele alınmaktadır.

Görüldüğü gibi, çalışan sayısının yanında, ortalama ücretin ortalama emekli aylığına oranı da önem arz etmektedir. Gelir seviyesi yüksek ülkelerde, oranı yukarıya çekmek daha kolaydır.

Tablo 7: Çalışan-Emekli Oranları ve Emeklilik Katkıları

Senaryo	Çalışan Sayısı	Emekli Sayısı	Ortalama Gelir	Ortalama Emekli Aylığı	Emekli Aylığı Katkısı
A	4	1	100	50	50/400=%12.5
B	3	1	100	50	50/300=%16.7
C	3	1	200	50	50/600=%8.3
D	3	1	200	80	50/600=%13.3

Kaynak: Piachaud vd., 2009

Geri yüklenmiş kuşaklararası eşitsizliğe (bkz. 2.6.7.5. Kuşaklararası Kaytarma ve İndirgeme) en uygun örneklerden biri, sosyal güvenlik sistemi ile ilişkilidir. Günümüzde emekli bireyler geçmişte sosyal güvenlik sistemine katkı yapmış olsalar da elde ettikleri kazanç genellikle katkılarının üzerinde olabilmektedir. Çalışan genç kesim ve gelecek kuşaklar bu farkı karşılamaktadır. Ancak gelecekte aynı eğilimin devam edeceğini kesin olarak beklemek olası değildir (Stazyk vd., 2016).

Tablo 8: Sosyal Güvenlik Fayda Maliyet Analizi

		Faydalar		
		Şimdiki Kuşaklar	Yakın Gelecek Kuşaklar	Uzak Gelecek Kuşaklar
Maliyetler	Şimdiki Kuşaklar	Orta		
	Yakın Gelecek Kuşaklar	Çok		
	Uzak Gelecek Kuşaklar			

Kaynak: Stazyk vd., 2016

Bu durum saadet zincirlerinde sisteme ilk girenin faydasının en fazla olduğu ve sistemin devamlılığının, sisteme yeni eklenecek bireylere bağlı olduğu yapılara

benzemektedir (Pozza Jr, vd., 2009:116). Konunun fayda maliyet açısından değerlendirmesi Tablo 8’de yer almaktadır.

Üçüncü basamak emeklilik programları olarak değerlendirilen bireysel emeklilik sistemleri (Gökbayrak, 2001:174), devletin rolünün en az olduğu sistemlerdir. Bireyin katkısı ile elde ettiği geri dönüş arasındaki ilişkinin yüksek olduğu bu sistemler, kuşaklararası adalet, olumlu ya da olumsuz, en az etki etkiyi yapmaktadır. Ancak sosyal adalet açısından en adaletsiz sistemin de bu olduğu açıktır. Dolayısıyla kuşak içi adalet ve kuşaklararası adalet, birlikte değerlendirilmeli (bkz. 2.1. Kuşak İçi ve Kuşaklararası Adalet - Şekil 5) ve geleceği de etkileyecek kararlar, her iki adalet türü dengeli biçimde gözetilerek verilmelidir.

2.6.5. Ekonomi

Bir toplumun geçmiş kuşaklara, yaşayan kuşaklara ve gelecek kuşaklara adil yaklaşp yaklaşmamış olduğu, felsefe disiplininin konusudur. Ekonomi bilimi ise refah düzeyi şu anda değiştirilebilir olan şimdiki ve gelecek kuşaklara odaklanır. Ekonomistler kuşaklarla ilgili politikaların adil olup olmadığı sorusuna cevap aramazlar. Cevap aradıkları soru, farklı kuşak politikalarının refahın dağıtımına nasıl etki edeceğidir. Bunu yaparken geçmişteki politikaların refahın dağılımına yaptığı etkiyi veri alırlar (Barnes ve Lord, 2017). Örneğin bu veri, geçmiş kuşakların şimdiki ve gelecek kuşakların elde edebileceği toplam refahtan daha fazla refaha sahip olduğunu; refahın da şimdiki ve gelecek kuşakların aleyhine sistematik bir yeniden-dağıtım mekanizmasından ileri geldiğini ortaya koyuyor ise, buna sebep olan politikaların gelecek kuşaklar lehine gözden geçirilmesi düşünülebilir (Kotlikoff, 2017).

Ekoloji alanında kuşaklararası adalet ile sürdürülebilirlik sıklıkla birbirlerinin yerine kullanılabilmektedir. Sürdürülebilirliğin en çok kullanılan tanımlarında biri, Brundtland Komisyonu’ndan izler taşır. Komisyon sürdürülebilirliği, “şu ankilerin ihtiyaçlarını, gelecektekilerin kendi ihtiyaçlarını karşılamasını engellemeyecek şekilde karşılamaları” şeklinde tanımlamaktadır (Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1987). Ekonomi teorisinde ise, şu anki kuşağın geniş anlamda sermaye stokunu sürdürmesi ve gelecek kuşaklar için geniş anlamda gelirin sürekliliğinin sağlanması konusundaki sosyal ve kamusal sorumluluğunu yerine getirememesi sonucu kuşaklararası

sürdürülebilirlik kavramı ortaya çıkmıştır. Diğer bir ifade ile sürdürülebilirlik, ortaya çıkan kıtlık ve insanoğlunun kıtlık ile nasıl başa çıkacağıyla ilgilidir (Stazyk vd., 2016).

Heal'a göre (1998) sürdürülebilirlik, merkezi bir otoritenin müdahalesini gerekli kılmaktadır. Sürdürülebilirlik kamusal bir mal olarak ele alınmalı, özel mülkten ve sermaye piyasasından bağımsız olarak gelecek kuşaklara aktarılmalıdır. Brätland (2006) ise özel mülk ve sermaye piyasasının, gelecek kuşaklara sermaye ve gelir aktarmanın tek yolu olduğunu savunmaktadır. Meşru bir kaynak sürdürülebilirliği, ancak mülkiyet hakkının korunması ile mümkündür. Özel kaynakların kamu otoritesi tarafından yönetilmesi, etik değildir ve henüz var olmayan kimseler (gelecek kuşaklar) adına alıkonması meşru değildir. Yaklaşımına göre, kıtlaşan kaynakların fiyatları yükseleceğinden, kaynakların sürdürülebilir biçimde kullanılması güvence altındadır.

Görüldüğü gibi, çevre alanında olduğu gibi, ekonomi alanında da sürdürülebilirlik kavramı, kuşaklararası adaletin bir ön koşulu olarak benimsenmektedir. Ekonomi başlığı altında değerlendirilebilecek 3 temel konu olan ulusal borç, işgücü piyasası ve işletmelerin kuşaklararası adalet bakımından rolleri, bu bölümde ele alınacaktır.

2.6.5.1. Ulusal Borç

Ulusal borç stokunun uzun vadeye yayılarak gelecek kuşakların yaratacağı refahtan borcun faizini ödemek, kuşaklararası adaleti zedeleme ihtimali olan bir yaklaşımdır.

Aileler bugünün bütçesini oluştururlarken ve belirli yatırım ve tasarruf kararları alırlarken hem kendilerini hem doğacak-doğmuş çocuklarını, hem de onların çocuklarını dikkate alırlar. Doğmamış bireyin bir kimliğe sahip olmaması, alınacak kararları etkilememesini gerektirmez. Benzer bir yaklaşımı, kamu otoritesinin de benimsemesi gerekmektedir.

Ekonomi alanında politik kararların bugünkü seçmenlerin faydasını gözetmeye meyilli olarak alınması söz konusudur. Ulusal borç pek çok ülkede giderek artmaktadır. Mevcut kuşakların ihtiyaçlarından fazla tüketmesi ve tüketimin sürekli

olarak teşvik edilmesi, gelecek kuşakların sırtında yeni bir yük oluşturmaktadır (Schwarze vd., 2003).

Rawls da bir asır önce Kant'ın ifade ettiği gibi otonom bir sosyal tasarruf oranının gelecek kuşakların yaşam koşullarını sürekli olarak iyileştirecek biçimde benimsenmesi gerektiğini ifade etmiştir (Tremmel, 2006:4).

2.6.5.2. İşgücü Piyasası

Ekonomik açıdan kuşaklararası adaleti etkileyebilecek en önemli alanlardan biri, işgücü piyasasıdır. Bireylerin işgücü piyasasında güçlü ve güvenceli bir konuma gelmeleri aldıkları eğitim ile yakından ilişkilidir. Son yıllarda ücretli eğitim nitelikli eğitim ile eş anlamlı kullanılır hale geldiğinden, çocuklarının iyi bir eğitim almasını isteyen bireyler çocuklarına borçlanma yoluyla eğitim imkânı sağlama yoluna gidebilmektedir. Elbette borçlanma, gelecekteki hanehalkı refahını olumsuz etkilemektedir.

2007 yılında başlayan küresel ekonomik kriz, kuşaklararası adalet açısından farklı ekliler yaratmıştır. Bunların en önemlilerinden biri, ortalama ulusal borcun GSYİH'ye oranının 2014 yılında AB düzeyinde ortalama %56'dan %87'ye çıkmasıdır. Bu da genç bireylerin ve henüz doğmamış bireylerin çalışma yaşamında daha büyük bir yükü karşı karşıya kalması anlamına gelmektedir. Genç işsizliği kriz sonrası dönemde normal işsizliğe oranla daha fazla artış göstermiştir. Genç bireylerin daha yüksek yoksulluk ve sosyal dışlanma riski taşıdığı da göz önünde bulundurulduğunda, krizlerden en çok zarar gören kesimin genç kuşaklar olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Leach vd. 2016).

Eğitim hayatının sonunda genellikle yarı zamanlı ve düşük ücretli işlerde çalışma söz konusu olmaktadır. Stajlar giderek daha fazla ucuz işgücü kaynağı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Kendilerini kanıtlamak isteyen stajyerler, uzun saatler ve çok düşük güvenceyle çalışmaktadırlar. Genç çalışanların çalışma hayatına bunun gibi heves kırıcı deneyimlerle başlamaları önem taşımaktadır.

Günümüzde her bir bireyin işgücü piyasasında mümkün olduğu kadar fazla kalması beklenmektedir. Kadınların ücretlendirilmeyen bakım işlerinin çoğunluğunu üstlenmesi, ortanca yaş gruplarının yaşlı ve çocukların ücretlendirilmeyen bakımından

sorumlu olması genel kabul görmektedir. Ancak yaşlı kuşak tarafından gerçekleştirilen ücretlendirilmeyen bakım yeterince dikkate alınmamaktadır.

Ücretlendirilmeyen bakım ve zamanın/paranın kuşaklararası aktarımı, ardışık/çakışık kuşakların analiz edilmesi için önemli bir husustur. Yaşlı kuşağın sahip olduğu boş zaman, emeklilik yaşının ötelenmesi ile birlikte azalmakta, maddi kaynak ise refahın artması ile birlikte artmaktadır.

Toplumda kendi kendine yetebilme ve bireyselleşme yönünde beklentiler varken, diğer yandan kuşakların karşılıklı bağımlılıkları ve birbirlerinden aldıkları destek ihtiyacı sürmektedir. Bu nedenle işgücü piyasasında bakım işini üstlenen bireylerin tanınması ve bunun karşılığında işgücü piyasasından ayrılırken haklarının teslim edilmesi ve konumlarının güçlendirilmesi, devletlerin sorumluluğundadır (Piachaud, vd. 2009).

2.6.5.3. İşletmeler

Dünyanın en büyük ekonomilerinin hükümetler tarafından değil, çok uluslu işletmeler tarafından yönlendirildiği göz önüne alındığında, işletmelerin kararlarının tüm ekonomileri etkileyeceği söylenebilir. Güç, beraberinde sorumluluğu da getirmektedir ve kurumsal sosyal sorumluluk, kurumsal yönetim ve kurumsal sürdürülebilirlik bağlamında kuşaklararası adalet adına önlemler alınması gerekmektedir.

Sürdürülebilirlik işletmeler açısından kısa vadede kârlılık, uzun vadede hayatta kalma çabası ile ilişkili kararları kapsamaktadır. Sürdürülebilirliği kuşaklararası sosyal adalet olarak gören işletmelerin kararları alırken benimsedikleri mantık, şu şekilde açıklanabilir: Sosyal sorumlu organizasyonlar, kararları tüm paydaşların katılımı ile ve ortak akılla alır, çalışanlarına değer verir, borçtan kaçınıp, sermaye birikimine önem verir (Stazyk vd., 2016).

Birnbacher'e göre insanoğlunun doğa üzerindeki kontrol alanında, giderek daha fazla değişken devreye girmektedir. Buna bağlı olarak gelecek tehlike ve riskleri öngörme noktasında insanlığın sorumluluğu artmaktadır. Sorumluluk ise 2 büyük aktör olan hükümetlere ve büyük ölçekli işletmelere düşmektedir (Birnbacher, 2009b:22).

Günümüzün en önemli ve gündemde olan konularından bir tanesi, şimdiki kuşağın çıkarları ile gelecek kuşakların çıkarları arasındaki ödünleşimlerdir. Toplumsal seviyedeki kuşaklararası konular (sosyal güvenlik, iklim değişikliği gibi..), organizasyonları önemli birer karar alıcı konumuna getirmektedir. Organizasyonlarda yönetici ve karar alıcı durumundaki bireyler, çoğu zaman örgüt için uzun vadeli sonuçları olabilecek kararlar almaktadırlar. Teknoloji geliştiren bir örgüt, teknolojiye ilişkin yönergeleri ve oluşturma aşamalarını da kataloglayarak, gelecekte örgütün bilgi birikiminin daha hızlı artmasını sağlayabilmektedir. Bunun yapılabilmesi için, ek bir iş olarak teknolojinin yol haritasının, kullanım şeklinin ve ileride nasıl geliştirilebileceğini gösteren materyallerin oluşturulması gerekmektedir. Tüm bu eylemler örgütte o an çalışan bireyler için faydasından çok maliyeti olan eylemler olmakla birlikte, gelecekteki çalışanların işini kolaylaştıracak uygulamalardır. Bilgiyi üretmenin ve kullanmanın yanında, bilginin gelecek kuşaklara aktarımı için gerekli süreçleri oluşturmak ve süreçleri yönetmek, şimdiki kuşakların fazladan çaba göstermesini gerektirmektedir. Çabanın karşılığında elde edilecek kazanımlar, büyük ölçüde örgütte mevcut çalışanların değil, gelecekte çalışacak olanların işine yarayacaktır (Wade-Benzoni, 2003).

2.6.6. Ekoloji-Çevre

Yerkürede ilk yaşamın üç buçuk milyar yıl önce ortaya çıktığı tahmin edilmektedir. Günümüze değin beri Güneş'te meydana gelen değişimler, dünyaya ulaşan güneş enerjisinin %30 oranında artmasına neden olmuştur. Ancak yaşanan artış, Dünya'nın yüzey sıcaklığını ya da yerkabuğuna ulaşan ultraviyole radyasyon miktarını aynı ölçüde etkilememiştir. Bunun sebebi, sera gazlarının yoğunluklarının sürekli olarak azalmasıdır. İlk yaşam formlarından beri, ultraviyole radyasyon seviyesinin sürekli olarak düştüğü bilinmektedir. Bunun nedeni stratosferde yer alan ozon tabakasının varlığıdır. Milyonlarca yıl boyunca ozon tabakasının oluşması ve sera gazlarını yoğunluğunun azalması, Dünya'da yaşamın çeşitlenmesine imkân tanımıştır. Sera gazlarının yoğunluğunun azalması, büyük ölçüde karbon döngüsü olarak bilinen biyokimyasal bir süreç ile gerçekleşmiştir. Günümüzde, bu sürecin insan eli ile geriye döndürülmesi söz konusudur (Reijnders, 2009:15).

20. yüzyıl, gelecek kuşakların ekoçeşitlilik açısından yeterli ve sağlıklı bir çevrede yaşamasının tehdit altına girdiği ilk yüzyıldır. Sera gazı etkisi, siyasilerce alınan sürdürülemez çevresel kararların bir sonucudur. Mevcut enerji üretiminin çoğu fosil yakıtlarına dayanmaktadır. Bu kaynakların kullanımı insanlığın oldukça yüksek yaşam standartlarında ve refah içerisinde yaşamasına olanak verirken, diğer yandan uzun vadeli dışsallıkları gelecek kuşaklara yüklemektedir. Sera gazı etkisine bağlı ortalama hava sıcaklığı artışı, günümüzde dahi ciddi bir problem haline gelmiştir (Schelling, 1995).

Çevre, bir toplumun karşılıklı etkileşim içinde bulunduğu canlı ve cansız fiziksel alandır. Çevre kalitesi ise beklenen ile gerçekleşen çevre koşulları arasında kıyaslama yapmayı gerektirir. Ancak çevre koşulları artık insan eli ile değişebilmektedir. Çevre bilimi, günümüzde insan eliyle üretilmiş çevre sorunlarının araştırılması olarak tanımlanmaktadır (Boersema, 2009). Sürdürülebilirliğin en geniş yer bulduğu alan şüphesiz ekolojidir. Doğal kaynakların tüketilmesi ve çevrenin geri döndürülemez biçimde tahribatı, sürdürülebilirliğin çevre politikasının en temel ve acil alanı olmasını beraberinde getirmiştir (Stazyk vd., 2016).

Tüm doğal ve çevresel kaynaklar insanoğlunun ortak mirası olduğu için gelecek kuşaklarla paylaşılması gerektiği ve onlara da kaynaklara eşit erişim imkânı tanınması gerektiği öne sürülmektedir (Asheim ve Nesje, 2006). Ancak insan neslinin kaç kuşak daha devam edeceği ve kuşakların kaç bireyden oluşacağını kestirmek imkânsız olduğundan, eşit imkân kavramını sayısallaştırmak mümkün olamamaktadır.

Bu yüzden bir başka tanımla gelecek kuşakların, en az şimdiki kuşaklar kadar, ekonomik ve ekolojik kaynaklara ulaşılabilirliğinin sağlanması gözetilmelidir (Padilla, 2002). Bu da ancak kaynakların ve etkinin ölçülmesi ile mümkündür. Ölçme, bilimin temelidir ve çevre bilimleri de bu kapsamda değerlendirilmelidir. Farazi yaklaşımlar, çözüm üretilmesi için yetersizdir. Brundtland raporundan beri sürdürülebilir kalkınmayı ölçmeye yönelik göstergeler türetilmeye çalışılmıştır. Ekolojik ayak izi, belirli bir insan nüfusunun ya da ekonominin üretken araziye kıyasla, kaynak tüketimi ve atık bertarafı için gerekenleri muhasebeleştirme aracıdır (Wackernagel ve Rees 1996:20). Son yıllarda uluslararası anlamda kabul gören ayak izi ölçme aracı geliştirme girişimleri, *footprintnetwork* gibi oluşumların meydana gelmesine yol açmıştır.

Boersema (2009) 2002 yılı verileri ile, bir Kanadalı bireyin tüketiminin karşılanması için 7,5 global hektara (biyolojik olarak üretken olan arazilerin ve suyun gezegende kapladığı alan) ihtiyaç duyduğu ifade edilmiştir. Bir İtalyan için bu rakam 4 global hektar olarak hesaplanmış, bir Meksikalı için 2,4, bir Hintli için 0,7 global hektarın gerekli olduğu belirlenmiştir. Dünya ortalaması ise, kişi başına 2,2 global hektar olarak hesaplanmıştır. 2002 yılında dünya genelindeki üretken kara ve deniz parçalarının toplamı dünya nüfusuna bölündüğünde, kişi başına 1,8 global hektar rakamına ulaşılmaktadır. Bu durumda, 2002 yılındaki Dünya nüfusunun, dünyanın biyokapasitesinin %20 oranında üstüne çıktığı görülmektedir. Bir başka ifade ile, dünyanın bir yılda tükettiği kaynakların yerine konması için, 1 yıl 2 ay gerekmektedir.

Ekolojik ayak izi hesaplaması, tek bir ürünü, hanehalkını, bir örgütü, bir şehri, bölgeyi, ülkeyi ya da tüm insanlığı kapsayacak şekilde kullanılabilir. Hizmet birimi başına malzeme girişi (MIPS) belirli bir birim mal veya hizmetin üretilmesi ve kullanılması için gerekli olan materyal miktarını ifade eder. Hesaplama, ürünün tüketilene dek gerçekleşen tüm yaşam döngüsünü ele alır (yaratımı, kullanımı ve bertarafında gerçekleşen süreçler). MIPS yöntemi ile ifade edilen ekolojik sırt çantası metaforuna göre bir araç üretilirken, yolda giderken ve hurdaya ayrıldıktan sonra, çeşitli materyallerin tüketilmesine neden olur. Tüm materyallerin bir sırt çantasının içerisine konduğu varsayımı ile, her bir birim ürünün (örneğin aracın gittiği her kilometrenin) materyal karşılığı hesaplanır. Amoeba (amip) metodunda ise, göstergeler tek bir paydada toplanmak yerine, farklı alanlarda hedefe uzaklığı gösteren bir düzlemde gösterilebilmektedir. İdeal olarak hesaplanan değer 100 olarak belirlenip, farklı göstergeler bakımından hedefe olan uzaklık, tek bir bakışta anlaşılabilir şekilde grafik yardımıyla gösterilmektedir. Bu yöntem ile belirli bir firmanın ekolojik ayak izi yaratan faaliyetleri (su tüketimi, enerji tüketimi, zehirli atık salınımı gibi), bir grafik yardımıyla görselleştirilebilir (Boersema, 2009).

Çevre ve çevre güvenliğinin günümüzde küresel ve kuşaklararası düzeyde bir kamu malı olduğu ve ulus devletler özelinde ele alınacak bir konu olmadığı kabul edilmektedir. Örneğin küresel ısınma açısından çevre güvenliği, farklı ulusların kolektif hareket edebilmesine yönelik mekanizmaların bulunmaması nedeni ile olumsuz bir seyir izlemektedir. Küresel ısınmaya karşı eylemler, ancak ulus devletlerin birlikte hareket etmesi ile amacına ulaşabilir (Ponting, 2009). Çevre ile

ilgili problemler oldukça farklı güce sahip 200 civarında ulus devletin çözebileceği problemlerdir. Dünya nüfusunun %4.3'ünü oluşturan ve tüketimin ¼'ünü kirletmenin ise daha fazlasını tek başına gerçekleştiren Amerika Birleşik Devletleri'nin, çevre konusunda gerekli adımları, kısa vadeli refah kaybı pahasına atmadığı görülmektedir.

Çevre tahribatı ile yoksulluk arasında yüksek bir korelasyon olması, ekonomistler tarafından iki farklı biçimde açıklanmaktadır. Bir görüşe göre, yoksul kesim kaynakları daha hızlı tüketmektedir, çünkü şu anki ekonomik getirinin gelecekteki faydadan daha önemli olduğunu düşünmektedir. Diğer bir görüşe göre ise, mevcut kurumların yoksul vatandaşların kamu mallarına ilişkin haklarını ve kamu mallarının güvenliğini sağlamada başarısız olması söz konusudur. Bu durum büyük ölçüde siyasal istikrarsızlık ile ilişkilendirilmektedir (Bohman, 2011). Çevre alanındaki en önemli sorunlardan biri olarak kabul edilen iklim değişikliği, gecikmeli/ertelenmiş bir fenomen olarak tanımlanabilir ve ertelenmiş olması sebebi ile kuşaklararası kaytarma için koşulları sağlamaktadır: (Bkz Bölüm 2.7.8.5) Demirci'ye göre iklim değişikliği, şimdiki ve gelecek kuşaklar arasındaki adalet ile ilgili ciddi sorunlara yol açmaktadır. Kuşaklararası ekolojik adalet, kuşaklararası emanetçilik, kuşaklararası ortaklık ya da kuşaklararası vekilharçlık düşüncesinden temel almaktadır ve üçüncü kuşak hakları arasında değerlendirilmektedir (Demirci, 2013:225).

İnsan eyleminin dünyanın iklimini değiştirdiği artık tartışmasızdır. İklim değişikliği, malların zamansal dağıtımına bir örnektir. Karbondioksit, insanoğlunun doğaya bıraktığı en önemli sera gazıdır. Karbondioksit bir kere salındıktan sonra, atmosferin üst tabakalarında yüzlerce yıl kalmakta ve sera etkisi ile yerküreyi ısıtmaktadır. Ancak etki, salınım gerçekleştikten çok uzun süre sonra kendini gösterir. Bu bilgilerden hareketle 2 sonuca ulaşılabilir:

1. Şu an yaşanan iklim değişikliği, büyük ölçüde önceki kuşakların eylemleri sonucu salınan gazlardan dolayı gerçekleşmektedir.
2. Şu anki sera gazı salınımının etkileri yakın vadede gözlemlenmeyecektir.

Dolayısıyla şimdiki kuşakların iki konuda harekete geçmesi gerekmektedir. Bunlardan ilki, örneğin gelecekteki iklim değişikliğini asgari düzeyde tutabilmek için 'hafifletme', ikincisi ise şu anda yaşanmakta olan iklim değişikliğinin etkilerini kontrol altına alma olarak ifade edilen 'adaptasyon'dur. Hafifletme, olası faydadan vazgeçmeyi gerektirirken, adaptasyon, belirli maliyetlere katlanarak eyleme geçmeyi

gerektirir. Dünyanın iklim değişikliğine tepkisi her iki alanda da zayıftır. Hafifletme anlamında birtakım çabalar olsa da (İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, Brundtland Raporu, Kyoto Protokolü, Johannesburg Bildirisi gibi), günümüzde sera gazı emisyonları ciddi biçimde artmıştır ve artmaya devam etmektedir.

Kuşaklararası adalet bakımından sorumluluktan kaçma eylemi ile özdeşleşen bir başka konu, nükleer enerji ve iyonize radyasyondur. İyonize radyasyona dayalı tehdit, nükleer atıkların depolanması ve kontrol altında tutulmasıdır. Nükleer enerjinin kullanılması sonucu elde edilen faydayı büyük ölçüde şimdiki kuşaklar görürken, depolanmanın getirdiği tehlikeler ve sorumluluklar, kuşaklar boyu devam etmektedir.

Kuşaklararası kararlarda bazı düşünürler, fayda maliyet analizi yöntemine başvurulmasını önermektedirler. Karbon salınımını önlemek adına vazgeçilecek fayda, salınımın olumsuz etkilerini ortadan kaldırmanın maliyetinden fazla ise, karbon salınımı gerçekleştirmek mantıklı olabilecektir. Ancak fayda maliyet analizi, faydacı bir bakış açısı taşır ve elde edilen faydanın dağılımı ile ilgilenmez. Kuşaklararası senaryolarda dağılım, çoğunlukla gelecek kuşaklar aleyhine gerçekleşmektedir (Broome, 1992).

2.6.7. Kuşaklararası Adil Davranış

Bencillik tüm davranışlarımızın altında yatan ana etken midir, yoksa başkalarının yararına hareket etmeye de meyilli miyiz? Eşitliği sağlamak ve sürdürmek için içgüdüsel olarak hareket eder miyiz, yoksa başka kaygılar mı güderiz? İnsan doğası ile ilgili bu gibi sorular felsefeden psikolojiye pek çok alanda binlerce yıldır ele alınmaktadır. İnsanlar özünde iyi midir yoksa kötü mü? Thomas Hobbes bu sorulara açıkça cevap arayan ilk düşünürlerden biridir. Hobbes'a göre insanlar her zaman kendileri için en iyi olacak şekilde tercihler yaparlar. Hobbes paradoksu, "buna rağmen topluluklar nasıl sağlıklı bir şekilde fonksiyonlarını sürdürebilir?" sorusuna cevap arar. Hobbes'ın eserlerinden yaklaşık bir asır sonra, Adam Smith bunu görünmez el kavramı ile açıklamaya çalışmıştır. Varsayımına göre, bireysel çıkarlar ile toplumsal çıkarlar çatışmaktan ziyade uyusurlar. Günümüzde Adam Smith'in görünmez el yaklaşımının doğru olmadığı ve çoğu zaman topluluk çıkarları ile bireysel çıkarların çatıştığı ortaya çıkmıştır (Van Lange vd., 2007:540).

Hiç kimsenin gelecekte ne olacağını kesin olarak söyleyememesi, pek çok kişinin kötü senaryoları görmezden gelmesine neden olmaktadır. Yine de günümüzde gelecek kuşakları umursamayan ve bilinçli olarak bencil davranan kimseler azınlıktadır. Birçok kimse, en azından kendi çocuklarının geleceklerini umursamaktadır (Rapoport ve Vidal, 2007). Fakat gelecek, bireysel çaba ile sadece bir ölçüye kadar güvence altına alınabilir. Bir başka ifadeyle, bireyin kendi çocuklarının geleceği, nesildakları ile ortaklaşa oluşturulmaktadır. Ebeveyn içgüdüleri iklim değişimine, nükleer silahların gelişimine, atıkların depolanmasına, bütçe açıklarının artmasına, eğitimin yozlaşmasına, eşitsizliklerin artmasına kayıtsız kalmayı engellemektedir (Kotlikoff, 2017).

Özellikle heterojen toplumlarda, kuşaklararası söylem ve eylem, gitgide birbirinden uzaklaşmaktadır. Heterojen toplumlarda vatandaşlar, aynı grubun içerisinde hissetmedikleri diğer vatandaşların çocuklarına karşı sorumluluk hissetmediği gibi, onları kendi çocukları gibi de görmemektedirler. Bu anlayış, her kuşağın o günün şartlarında alabileceği azami faydayı elde etmek için çabalama eğilimini arttırmaktadır.

Kuşaklararası sorunlar toplumların ve örgütlerin her kademesinde meydana gelebilmektedirler ve sorunlar genel olarak yukarıda örnekleri verilen bazı faktörlerin birleşimi ve etkileşimi ile ortaya çıkabilirler.

Günümüz toplumlarında karşı karşıya kalınan önemli bazı sorunlar, uzun zaman katmanlarını kapsamaktadır ve gelecek kuşakları da ilgilendirmektedir. Küresel iklim değişikliği, sosyal sigorta sistemleri, ulusal borç gibi olgulara ilişkin alınan politik kararlar, gelecekteki vatandaşların ve politik karar alıcıların imkânlarını kısıtlama potansiyeline sahiptir. Benzer şekilde büyük işletmelerdeki karar alıcıların kaynakların dağıtımı ve tüketimi ile ilgili kararları hem bugünkü hem de gelecekteki paydaşları ve toplulukları etkilemektedir.

Bireysel düzeyde alınan tasarruf ve tüketim tercihleri sadece birey ve ailesinin geleceğini değil, yaşanan toplumun gelecekteki mensuplarını da etkilemektedir. Geçtiğimiz yüzyıldaki politik, ekonomik ve teknolojik gelişmeler, toplumların karşılaştığı sorunların kapsamını ve doğasını değiştirmiş, mevcut kuşağa geleceği şekillendirme konusunda benzersiz bir güç vermiştir.

Kuşaklararası değerlendirmelerin en önemli hususlarından biri, bugünkü kuşakların çıkarlarının her zaman gelecek kuşakların çıkarları ile uyumlu olmamasıdır. Kaynakların gelecek kuşakların da kullanabileceği şekilde sürdürülebilirliğini sağlamak, şimdiki kuşakların bazı faydalardan mahrum kalması anlamı taşımaktadır. Benzer şekilde gelecek kuşakların belirli yüklerin altına girmesini engellemek, şimdiki kuşakların belli maliyetlere katlanmasını gerektirmektedir.

Felsefe ve hukuk disiplinleri bu konuları “şimdiki kuşaklar gelecek kuşakların çıkarlarını korumaya ahlaki olarak ne ölçüde mecburdurlar?” sorusuna cevap arayarak ele alır. Ekonomi bilimi aynı konulara “şu anki karar alıcılar ile gelecekteki bireylerin çıkarları arasında ne tür bir denge durumu en fazla verim/etkinlik sağlar?” sorusu ile yaklaşmaktadır. Psikoloji alanında ise mevcut aktörlerin kuşaklararası konularda kararlar alırken hangi psikolojik faktörlerin etkili olduğu araştırılmaktadır (Wade-Benzoni ve Tost, 2009; Skitka ve Crosby, 2003).

Bu başlık altında, kuşaklararası kararlarda etkili olan algısal faktörler tartışılacak, kuşaklararası adil davranış olarak adlandırılacak yaklaşıma ve bireylerin gelecek kuşakları gözeterek hareket etmesini sağlama potansiyeline sahip olduğu düşünülen öncüller, süreçler ve kavramlar ele alınacaktır. *Kuşaklararası güç asimetrisi* (önce gelen kuşak kaynakların kuşaklararası dağılımı konusunda mutlak bir güce sahiptir), *kuşaklararası doğrudan karşılıklılık prensibinin bulunmaması* (gelecek kuşaklar, önceki kuşaklar tarafından kendilerine yönelik gerçekleşen davranışa çoğu zaman karşılık verecek durumda değildir), *sebe-sonuç gecikmesi* (davranışların bazı sonuçlarını hemen, bazı sonuçlarının gecikmeli olarak yaşanması), *kuşaklararası özdeşleşme* (bir kuşağın kendini diğer kuşaklar ile ortak bir bütünün parçası olarak hissetmesi) gibi faktörlerin birer yansıması olarak kabul edilen süreçler, bireylerin ve grupların gelecek kuşaklara bakış açılarını değiştirmek suretiyle kuşaklararası kararları etkileyeceği ve kuşaklararası adaleti sağlama konusunda rol oynayabileceği düşünülmektedir.

2.6.7.1. Sosyal İkilemler

Sosyal ikilem, çok taraflı bir karar verme durumudur ve karar alıcı diğer karar alıcıların kararlarından bağımsız olarak kendi çıkarını gözettiği durumda en büyük faydayı elde eder; kendi çıkarını düşünmek her durumda diğer karar alıcıların çıkarına,

işbirlikçi yaklaşımdan daha fazla zarar verir; zararların toplamı ise, kendi çıkarına hareket etmenin getireceği faydanın toplamından daha fazladır.

Tablo 9: Üç Aktörün Karar Aldığı Sosyal İkilem

3 aktörün birden kendi çıkarını gözetmesi durumunda toplam fayda	Bedavacı	Tüm aktörlerin diğer aktörleri de düşünerek karar vermesi durumunda toplam fayda	Diğerkam	1 bedavacı ve 2 diğerkam aktörün elde ettiği toplam fayda	Bedavacı
	Bedavacı		Diğerkam		Diğerkam
	Bedavacı		Diğerkam		Diğerkam

Trafik sıkıştığında herkes emniyet şeridini kullanırsa, trafik emniyet şeridini kimsenin kullanmadığı durumdan daha yavaş akacaktır. Ancak sadece bir araç emniyet şeridini kullanırsa, trafiğe takılmadan istediği yere ulaşacaktır. U dönüşünün yasak olduğu bir yerde U dönüşü yapmak, sürücüye önemli zaman kazandıracaktır. Bir bilet kuyruğunun arkasına değil de ortasına katılmak, bir başkasının risk alarak katıldığı bir eyleme katılmayıp, eylemin başarılı olması durumunda eyleme katılan kişilerden daha iyi konuma gelmek, sosyal ikilemlerdeki üçüncü senaryoya örneklerdir.

Dünyada balık türlerinin birçoğunun tehlike altında olduğu ve sürdürülebilir bir avlanma hızı için stratejilerin geliştirdiği bir senaryoda, taraflar arasında çıkar çatışması mevcuttur. Burada söz edilebilecek taraflar, balıkçılık endüstrisi, balıkları tüketen şimdiki kuşak ve gelecek kuşaklardır. Şu an avlanabilecek maksimum miktarda balığın avlanması, balık fiyatlarının ucuzlamasına ve balık talebinin karşılanmasına, balıkçılık endüstrisinin ise kar etmesine imkân verirken, gelecek kuşakların balık yiyememesine ve balıkçılık endüstrisinin yok olmasına sebep olabilecektir. Bu durumda sadece bazı balıkçılar avlanma miktarını sınırlandırır, diğer balıkçılar bundan faydalanacak ve karlarını daha da arttırabilecektir. Ancak gelecekte belirli balık türlerinin yok olmasının önünde geçilemeyecektir. Bunun önüne geçmek ancak tüm balıkçıların ortak olarak hareket etmesi ve tüketicilerin de balık taleplerini sınırlandırması ile mümkün olabilecektir (Wade-Benzoni, 2003).

Kuşaklararası bağlamda da münferit çabalar kolektif bir bilince dönüşmediği sürece, kuşaklararası dayanışma adına gerçekleştirilen eylemler istenen etkiyi

yaratmayacaktır. Birey kendi refahı pahasına gelecek kuşaklar adına harekete geçer ve başka kimse buna eşlik etmezse, çaba boşuna olacaktır.

Bireyin bugünkü kişisel çıkarı ile gelecekteki bireylerin çıkarları arasındaki ödünleşimi (trade-off) içeren tercihler, *kuşaklararası ikilemler* olarak adlandırılmaktadır. Kuşaklararası tercihler, geleceği etkileyen (zamanlararası) kararlar ve diğer insanları etkileyen (kişilerarası) kararlardan oluşur. İki bileşenin kesişim noktasında ise, kuşaklararası tercihleri diğer tercihlerden farklı kılan birtakım özellikler bulunmaktadır. Kuşaklararası ikilemleri ele alan araştırmalar, bu bileşenlerden türeyen faktörleri ve faktörlerin birbirleri ile ilişkilerinin "kuşaklararası yardımseverliği" ne şekilde etkilediğini sorgulamaktadır (Van Lange vd., 2013).

Klasik sosyal ikilemler, birey ve topluluk arasındaki takasa odaklanmaktadır. Bireyler karar aldıktan sonra *genellikle* grubun içerisinde kalır ve bireysel kararların oluşturduğu kolektif sonucu grubun içerisinde bizzat yaşar. Sosyal ikilemlerin kısa vadeli ve uzun vadeli sonuçları olabilir. Sosyal gecikmeli tuzaklar, birey için hemen gerçekleşen olumlu sonuçlar meydana gelmesine rağmen hem birey hem de grup için sonradan gerçekleşen olumsuz sonuçları ifade eder (örn. kuraklık zamanlarında aşırı su tüketimi, trafik kurallarına uymamak). Sosyal gecikmeli perdeler ise, uzun vadeli kolektif bir hedefe ulaşmak için hemen gerçekleşmesi gereken fedakârlıkları ifade eder (mahalleye bir park yapılması için bağışta bulunmak) (Messick vd. 1983; Van Lange vd., 2014).

Kuşaklararası sosyal ikilemlerde ise karar verenler gruptan zamanla ayrılır ve verdiği kararın sonuçlarını yaşamaz. Kuşaklararası ikilemler, şu an karar alıcı bireylerin çıkarları ile gelecektekilerin çıkarları arasındaki çatışmayı ifade etmektedir. Kuşaklararası ikilemleri tanımlarken iki ön koşuldan söz edilmektedir. Bunlardan ilki, şu anki kuşağın mutlak ve tek taraflı bir karar verme gücüne sahip olması; ikincisi, sosyal aktörlerin zaman içinde sosyal mübadele kapsamından çıkması, dolayısıyla aldıkları kararların sonuçlarından, olumlu ya da olumsuz biçimde, etkilenmemeleridir. İkinci koşulun bir sonucu da gelecekteki bireylerin önceki kuşaklar tarafından alınan kararlar karşısında olumlu veya olumsuz hiçbir karşılık verme fırsatlarının olmamasıdır. Kuşaklararası kararlara özgü olan bu özellikler, kuşaklararası kararları geleneksel sosyal ikilemlerden ve gruplar arası kararlardan ayırmaktadır (Wade-Benzoni ve Tost, 2009).

Kuşaklararası sosyal ikilemlerle ilgili çalışmalar, kuşak kavramını geniş biçimde tanımlamaktadır: kuşak belli bir rolü daha sonra bir başka birey veya grup aynı rolü devralana kadar -belli bir zaman diliminde- üstlenen ve daha sonra rolü devreden birey ya da gruptur (Jacquet vd, 2013:1025).

Sosyal bağlamın bazı özellikleri de kuşaklararası tercihleri etkileyen psikolojik süreçlerde rol oynamaktadır. Mevcut aktörler ve gelecekteki bireyler arasındaki güç asimetrisi, kuşaklar arasında doğrudan karşılıklılık prensibinin işlememesi, kuşakların çıkarları arasındaki çatışma, kararlar ve sonuçları arasında geçen zaman diliminin büyüklüğü, süreçlerden bazılarıdır.

Kuşaklararası ikilemlerin incelenmesinde temel alanlardan biri, kuşaklararası yardımseverliği etkileyen faktörlerin belirlenmesi; şimdiki kuşakların, herhangi bir ekonomik ve maddi teşvik olmaksızın, kendi faydaları pahasına gelecek kuşakların faydalarını arttırmaya ne ölçüde istekli olduklarının araştırılmasıdır.

Kuşaklararası ikilemler, kişilerarası ve zamanlararası olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır. Farklı olgular kişilerarası ve zamanlararası olarak ele alınıp incelenmektedir (zamanın bireysel tercihe etkisi, sosyal indirgemenin kişilerarası takasa etkisi gibi...). Ancak Wade-Benzoni ve Tost (2009) hem zamanlararası hem de kişilerarası yönleri olan bir olgu söz konusu olduğunda, iki boyutun etkileşime girerek beklenmeyen bazı sonuçlara yol açabileceğini ifade etmektedir.

Kuşaklararası ikilemleri ele alan araştırmalar; davranışsal karar verme teorisi, örgütsel davranış, zamanlararası tercihler, sosyal adalet, egosantrizm, sosyal mübadele, özdeşleşme, üretkenlik, dehşet yönetimi ve diğer sosyal psikoloji araştırmalarını bir araya getirerek, kuşaklararası kararları etkileyen psikolojik süreçlere ışık tutmayı amaçlamaktadır.

2.6.7.2. Zamanlararası ve Kişilerarası Mesafe

Önceki bölümde belirtildiği gibi kuşaklararası tercihler, geleceği etkileyen (zamanlararası) kararlar ve diğer insanları etkileyen (kişilerarası) kararlardan oluşur.

Zamanlararası kararlarda, bugünkü eylemler gelecekteki çıktıları etkiler. Kişilerarası kararlarda ise bir birey ya da grubun davranışları başka birey ve grupları etkiler. Bu iki boyut, karar alıcı ile kararın çıktısı arasındaki psikolojik mesafe alanlarını ifade eder. Mesafe alanlarının ayrı ayrı etkileri, kuşaklararası bağlamda da

geçerli olabilir. Örneğin zamanlararası boyutta mesafenin artması, bireyin *gelecekteki kendisine* bile, yardımsever davranışını azaltmaktadır. Bir başka ifade ile, bireyler fayda göreceklerini tahmin ettikleri zaman dilimi uzaklaştıkça, gelecekteki zaman dilimindeki fayda için bugün fedakarlıkta bulunmaktan kaçınırlar. Benzer şekilde, kuşaklararası zaman aralığının artması (birkaç kuşak sonrasının referans alınması) kuşaklararası yardımsever davranışı azaltmaktadır (Hernandez vd., 2006:12).

Kuşaklararası kararların sonuçlarının ne kadar geç ortaya çıkması bekleniyorsa, gelecek kuşakları gözeterek davranma olasılığı azalmaktadır (Agerström vd., 2012). Zamansal yakınlık kuşaklararası kararları hem bilişsel hem de motivasyonel faktörlerden dolayı etkilemektedir. Bilişsel faktör, karar alıcının uzak gelecekteki olası sonuçları öngörümleyebilme ve anlayabilme kapasitesi ile ilgilidir (Lieberman vd., 2002:523). Bu kapasite az ise, gecikmeli olarak gerçekleşebilecek etkilerin farkında olunması güçleşmektedir. Motivasyonel faktör ise, bireylerin yakın gelecekteki sonuçlarla, uzak gelecekteki sonuçlara nazaran daha fazla duygusal bağ kurması ve beklenti oluşturmalarıdır (Milkman, vd., 2012). Karar ile kararın sonuçlarının gerçekleşmesi beklenen an birbirinden uzaklaştıkça, kuşaklararası yardımseverliğin azalması beklenmektedir.

Bireyin kendi faydasının azalmasına ve gelecekteki bir bireyin faydasının artmasına yönelik bir karar vermesi, bu kararın sonuçlarının gerçekleşmesini beklediği zamanın yakınlığına bağlı olduğu gibi, gelecekteki bireylerle *yakınlık hissetme* düzeyine de bağlıdır. Benzer şekilde, birey kendini gelecek kuşaklarla aynı grubun bir parçası gibi hissetmiyorsa; bir başka deyişle yakınlık hissetmiyorsa, kuşaklararası yardımseverlik gerçekleşmeyecektir (Hernandez, 2012:172).

Kişilerarası yakınlık kavramı; empati, bakış açısını yakalama ve algılanan birliğin bir kombinasyonudur ve kişinin başka kişilere karşı empatik ve onlar ile birleşmiş hissetme derecesidir. (X) bireyi/grubu ile yakınlık fazla olduğunda, birey başka bireylerin (X) deneyimlerini daha kolay hayal eder ve bakış açılarını daha kolay yakalar. Yakınlık arttıkça birey başkalarını (X) kendinin de dahil olduğu bütünün bir parçası gibi görür ve başkalarının faydası için gerçekleştirdiği eylemler, kendi faydası için gerçekleştirilmiş anlamı taşır. Böylece yakınlığın, kişilerarası mesafe algısını etkilediği ve sosyal indirgeme ile ters yönlü ilişki içerisinde olduğu ifade edilebilir (Wade-Benzoni ve Tost, 2009).

Yapılan araştırmalar, gelecek kuşaklar ile algılanan yakınlık arttıkça, o kuşakların çıktılarının daha yakın ve kişisel hissedildiğini göstermektedir. Birey gelecek kuşakları kendi kuşağının bir parçası yahut devamı olarak algılsa, kendi çıkarları ile gelecek kuşağın çıkarlarını daha rasyonel biçimde dengeleyebilecek, psikolojik mesafe azalacak ve bu da kuşaklararası yardımseverliği arttıracaktır (Wade-Benzoni, 2008).

Gelecek kuşaklarla yakınlığın nasıl arttırılabileceği konusunda Wade-Benzoni (2008) kuşaklararası yakınlığı arttırmanın zor olabildiğini, zira teoride ön koşul olarak iki kuşağın hiçbir zaman diliminde direkt etkileşime girmediğini ifade etmektedir. Ancak yapılan araştırmalara göre, yakınlık hissedilmesi için direkt etkileşimin zorunlu bir önkoşul olmadığı bilinmektedir. Aksine, kendilerini gelecekteki diğer bireyler ile ortak bir grubun parçası olarak görmeleri yeterlidir. Bir başka ifadeyle, karar alıcılar i gruplarını kuşaklar boyunca devam eden sosyal bir gerçeklik olarak algıladıkları ölçüde, grup içi özdeşleşme ve kuşaklararası yardımseverlik artacaktır.

Bireylerin kendilerini bir sosyal gruba ait hissetmeleri için, grup yeleri ile doğrudan etkileşime girmelerinin yahut grup yeleri ile güçlü bağları olmasının gerekmediğini gösteren bulgular mevcuttur (Tajfel, 1982:1-39). Ortak İç Grup Modeline göre, bireyler kendilerini farklı dış grupların olduğu bir bağlamda hayal etmektense, ortak bir i grupta hayal ettiklerinde; iç grup oluşumundan kaynaklanan bilişsel ve motivasyonel süreçlerle, daha önce dış grupta olduğu değerlendirilen bireylere yaklaşımlarının daha olumlu olması beklenir (Gaertner ve Dovidio:615-639; Branscombe vd., 1999)

Kuşaklararası zdeşleşme olarak adlandırılan bu süreç, birden fazla kuşağın kendilerini ortak grubun parçası olarak görmesi olarak ifade edilmektedir. şimdiki kuşağın, gelecek kuşakları kendi i-grubunun bir parçası olarak görmesi, kuşaklararası yardımlaşma davranışını arttırmaktadır. Bu dinamiğin altında yatan birtakım etmenler izleyen başlıkta aktarılacaktır (Hernandez vd.,2006:3)

2.6.7.3. Kuşaklararası zdeşleşme

Kuşaklararası zdeşleşme, bir kuşağın kendini geçmiş ya da gelecek kuşakla/kuşaklarla bir bütün olarak hissetme derecesidir. Bu dereceye göre bireyler

diğer kuşakları farklı gruplar olarak görebilir ya da kendi iç gruplarının bir parçası olarak değerlendirebilirler (Wade-Benzoni, 2003).

Şimdiki kuşağın gelecek kuşaklar adına harekete geçmesi ise, kuşaklararası yardımlaşma olarak tanımlanmaktadır. Toplumlar ya da organizasyonlar, şimdiki ve gelecekteki paydaşların çıkarlarını dengeli bir biçimde maksimize edecek kararları almak için, kuşaklararası yardımlaşmayı gerçekleştirmek durumundadırlar.

Kuşaklararası yardımlaşmayı etkileyen bazı faktörler, geçmiş kuşakların davranışları, kuşaklararası kararların sonuçlarının ortaya çıkma hızı, geleceğin belirsizliği, gelecek kuşaklarla benzeşim ve kaynak değeri iken, kuşaklararası özdeşleşmeyi etkileyen bazı faktörler ise kendini pekiştirme ihtiyacı, bütünsel ihtiyaçlar, kategorizasyon biçimi, gelecek kuşakların tanımlanabilirliğidir.

Birden fazla kuşağın uzun bir zamansal düzlemde gerçekleştirebileceği ortak hedeflerine odaklanmak özdeşleşmeyi sağlayabilecek bir yöntemdir. Bireyler farklı bireyler ile ortak noktalar (deneyimler, değerler, hedefler...) paylaştıkları ölçüde, bir grup olarak hissetmeye yaklaşırlar. Hedeflenen noktaya ulaşılmasında gelecek kuşakların mutlak bir katkısına ihtiyaç duyulan projeler, bu baği güçlendirme potansiyeline sahiptir (Henderson, 2009).

Kuşaklararası özdeşleşme, kuşaklararası yardımlaşma davranışının en önemli öncüllerinden biridir. Dolayısıyla kuşaklararası yardımlaşmayı arttırmak için; grup kimliğinin yaratılmasında geçmiş kuşakların oynamış olduğu rolü vurgulamak ve uzun vadeli grup hedeflerine odaklanmak, etkili yöntemler olarak belirtilmektedir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün *“Ey yükselen yeni nesil! Gelecek sizsiniz. Cumhuriyeti biz kurduk, onu yükseltecek ve yaşatacak sizsiniz.”* ifadesi, geçmiş ile gelecek arasında bir bağ kurmakta ve kuşaklararası dayanışmaya uygun bir ifade olarak değerlendirilmektedir.

Eski ABD başkanlarından John F. Kennedy 1961'de Birleşmiş Milletler genel kurulunda, *“Bizler ya bu gezegeni yanan bir cenaze olarak bırakan bir kuşağın parçası olarak hatırlanacağız, ya da gelecek kuşakları savaş felaketinden kurtarma sözünü tutan bir kuşak olarak..”* sözleri ile hem tarihsel, hem de küresel bir bakış açısıyla; gelecek kuşaklara karşı tüm devletlerin ortak sorumluluğu olduğuna vurgu yapmıştır (Kotlikoff, 2017).

Kendini pekiştirme ihtiyacı, bireylerin bir grup ile özdeşleşme yaşamasının temel nedenlerinden biri olarak görülmektedir. Bireyler kendilerini olumlu bir biçimde değerlendirebilecekleri yollar arayarak özsaygılarını güçlendirmek isterler. Bir gruba dâhil olmak, bireyin özsaygısının artmasını sağlıyorsa, birey grupla özdeşleşme eğiliminde olabilmektedir. Daha açık bir ifade ile, bir toplumda ya da organizasyon bünyesinde geçmişte var olmuş bireylerin prestiji ya da başarıları, grup ile özdeşleşmeyi cazip kılabilir. Benzer şekilde gelecekte prestijinin artması beklenen bir gruba üye olmak, özsaygıyı güvenceye almanın bir yolu olarak görülebilmektedir (Bergami ve Bagozzi, 2000).

Bireyler toplumu anlamak ve tutarlı hareket etmek amacıyla, insanları zihinlerinde belirli kategorilere ayırırlar ve iç grup (biz) - dış grup(onlar) ayrımını yaratırlar. Kategorizasyon sonucunda birey kendini -fiziki yakınlığının yahut iletişiminin olması gerekmeksizin- belirli gruplara ait hisseder. Grupların sınırlarının net olarak çizildiği bağlamlarda, bireylerin kendilerini bir gruba dahil hissetme ihtiyaçlarının arttığı bilinmektedir. Kuşaklararası bağlamda, bireylerin gelecek kuşakları iç-gruba dahil edip etmeyeceği, kuşaklararası dayanışmayı etkilerken, kuşakları birbirinden ayıran sınırların belirginliği de önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir (Ellemers vd.,1988).

Gelecek kuşaklar düşünüldüğünde akla dünya üzerinde gelecekte yaşayacak tüm bireyler, gelecekte yaşayacak aynı ülke vatandaşları, bir ailenin ya da organizasyonun gelecekteki üyeleri gelebilmektedir. Gelecek kuşak tanımı genelden özele doğru yapıldıkça, bu kuşak üyelerinin iç grup olarak değerlendirilme eğilimi artacaktır (Wade-Benzoni, 2003). Dolayısıyla kuşaklararası dayanışmanın artması isteniyorsa, gelecek kuşak kapsamının mümkün olduğunca daraltılması uygun olacaktır.

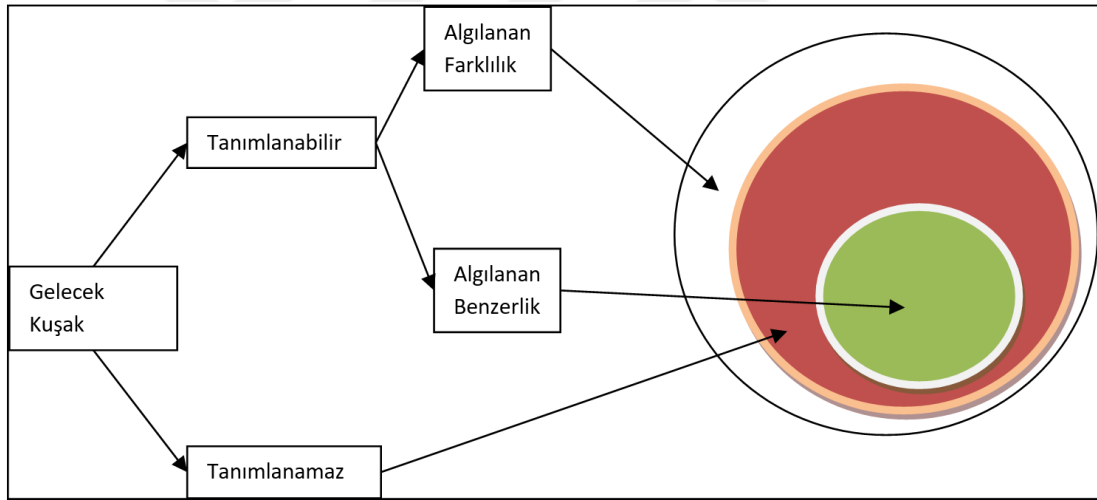
Kuşaklararası ilişkilerde kimi zaman gelecek kuşaklar kolaylıkla tanımlanabilirken, bazı durumlarda gelecek kuşak rolünde kimlerin olacağı muğlak olabilmektedir. Gelecek kuşaklar ne ölçüde kolay tanımlanabiliyorsa, şimdiki kuşakların aldıkları kararların ve eylemlerin etkilerini o ölçüde ciddiyle değerlendirilmesi söz konusudur.

Kuşaklararası bağlamda şimdiki kuşak gelecek kuşağın özelliklerini tahmin edebiliyorsa ve gelecek kuşakla benzerliklerinin olduğunu hissediyorsa, kuşaklararası

dayanışma artacaktır. Ancak özelliklerin benzer nitelik taşımadığını fark ediyorsa, bu durum kuşaklararası dayanışma davranışına yansımayacaktır. Özetle, net olarak tanımlanamayan gelecek kuşaklar, tanımlanabilen fakat benzerlik hissedilmeyen gelecek kuşaklara nazaran daha yüksek bir olasılıkla iç grup olarak tanımlanacaklardır. Ancak tanımlanabilen ve benzerlik hissedilen gelecek kuşaklar, iç grup olarak tanımlanma konusunda en yüksek olasılığa sahiptir (Brewer, vd., 1993). Bu durum Şekil 10'da gösterilmektedir.

Kuşaklararası özdeşleşme, farklı (geçmiş ve gelecek) kuşaklarla paylaşılan bir iç grup algısını/hissini ifade etmektedir. Özdeşleşme olgusu, yakınlık kavramıyla oldukça yakından ilişkilidir ve birey ortak bir gruba dahil olduğu algısı geliştirdikçe, kendisini gelecekteki bireylerle ilişki içerisinde hissedecek, gelecek kuşakların menfaatleri ile ilgili konuları, gelecek kuşakların gözünden hayal edebilecek, gelecek kuşaklara karşı empati duyabilecektir (Wade-Benzoni ve Tost, 2009).

Şekil 10: Gelecek Kuşakların İç ve Dış Grup Olarak Algılanması

Toplumlarda ve örgütlerde bireyler çoğu zaman kendilerini birden çok grup ile özdeşleştirirler. Kesişen grup üyelikleri, iç grup dış grup ayrımını yumuşatma konusunda rol oynamaktadır. Bireyler kendilerini ne kadar fazla sayıda gruba ait hissederler ise, ait olmadıkları gruplara karşı tutumları o derece yumuşak olmaktadır. Bu yüzden rollerin ve grup üyeliklerinin geçişken olduğu toplumlarda ve organizasyonlarda dış gruplar, gelecekte katılım sağlanabilecek potansiyel gruplar olarak nitelendirilebilmektedir (Castano, vd., 2002). Bu tipteki toplum ve örgütlerde, gelecek kuşaklar iç grup olarak nitelendirilmeseler dahi, dış grup tutumları yumuşak

olacağından, kuşaklararası dayanışma mekanizmalarının işlemesi mümkün olabilecektir.

2.6.7.4. Geçmiş Kuşaklarla İlişkiler

Geçmiş deneyim, gelecekteki davranışı etkileyen önemli bir faktördür (Glasman ve Albarracin, 2006). Geçmiş kuşakların kuşaklararası dayanışmaya yaptığı katkı şimdiki kuşaklar tarafından ne kadar fazla olarak algılanıyor ise, şimdiki kuşakların da aynı dayanışmayı gelecek kuşaklar lehine sürdürmesi beklenmektedir. Buna kuşaklararası karşılıklılık prensibi adı verilmektedir ve altında yatan iki psikolojik mekanizma vardır. Birincisi, geçmiş kuşakların davranışına uygun kuşaklararası davranışın ne olduğu konusundan bir model oluşturmaktadır. İkincisi, karşılıklılık ilkesi gereği olarak geçmiş kuşaklara yönelik bir eylemde bulunulamayacağından, bu eylem gelecek kuşaklara yönelik olarak gerçekleştirilmeye çalışılacaktır.

Trafikte kendisine herkesin yol verdiğini ve yardımcı olduğunu hisseden sürücü, kendisine yol veren araçlarla bir daha karşılaşma olasılığı çok düşük olmakla birlikte, diğer araçlara yol vermek konusunda daha istekli olacaktır. İyilik eden iyilik bulur ilkesiyle hareket eden birey, çevresindeki insanlara iyilik yayararak, gelecekte başka insanlardan iyilik göreceği konusunda umutlu olabilmektedir. Kültürel olarak müşkül durumdakilere yardım edilmesi bir norm olarak kabul edilen toplulukçu toplumlarda, bu yardım mekanizması müşkül durumdaki bireyden gelecekte karşılık beklentisi ile değil, başka bireylerin de aynı durumda kendisine yardım edeceği bilinci ile gerçekleşmektedir (Nowak ve Sigmund, 1998).

Geçmiş ve şimdiki kuşaklar arasındaki ilişkiler, şimdiki ve gelecek kuşaklar arasındaki ilişkiler etkilemektedir. Dolayısıyla, şimdiki kuşakların geçmiş kuşaklarla özdeşleşmesi, gelecek kuşaklar ile özdeşleşmelerini de kolaylaştırmaktadır. Bireyler kendilerini geçmiş kuşaklarla aynı iç grupta ve bir sürekliliği olan bir bütünün parçası olarak hissettiklerinde, gelecek kuşakları da aynı bütünün içine dâhil etmeleri olasıdır. Geçmiş kuşakların davranışlarının olumsuz değerlendirmesi ise, beklendiği gibi, kuşaklararası özdeşleşme ve dayanışma üzerinde tam tersi bir etki yapmaktadır (Wade-Benzoni, 2003).

Kuşaklararası bağlamda, geçmiş kuşaklarla özdeşleşmek, gelecek kuşaklarla özdeşleşmeye göre daha kolaydır, çünkü geçmiş kuşaklar kolaylıkla tanımlanabilir. Geçmiş kuşaklar şimdiki grup yapısının oluşumda da rol oynadıklarından, etkileri somut olarak hissedilmektedir. Bu etki vurgulandığında, şimdiki kuşaklar da benzer bir etkiyi gelecek kuşaklar üzerinde yaratma ve onlar tarafından hatırlanma motivasyonuna sahip olabilirler (Hogg vd., 2007). Bireyin geçmiş kuşaklarla ilişkisi ne düzeyde vurgulanır ve birey geçmiş kuşaklarla özdeşleşirse, gelecek kuşaklarla da özdeşleşmeye o derece eğilimli olacaktır. Şüphesiz bu durum, geçmiş kuşakların bugün üzerinde olumlu bir etki bıraktığı durumlarda geçerlidir.

Özdeşleşme fazla ise, mesafe arttıkça, geçmiş kuşakların davranışlarının gelecek kuşaklar açısından anlamını ve gücünü de arttırması söz konusu olacaktır. Amerika Birleşik Devletleri'nde kuruculara (Founding Fathers) atfedilen sembolik değer, buna bir örnek olarak gösterilebilir. Geçmiş kuşaklar olarak nitelendirilen kurucuların topluma kazandırdığı değerler, aynı etkiyi gelecek kuşaklar için yaratma motivasyonunu harekete geçirebilmektedir (Wade-Benzoni ve Tost, 2009). Kuşaklararası özdeşleşmenin düşük olduğu durumlarda ise, geçmiş kuşakların davranışları, ilgisiz kabul edilebilmekte ve benimsenme olasılığı daha düşük olmaktadır.

2.6.7.5. Kuşaklararası Kaytarma ve İndirgeme

Gardiner'e göre gelecek kuşaklar 3 nedenle korunmaya muhtaçtır. Bunlardan ilki, atalarının eylemlerine karşı savunmasız olmalarıdır. Durumu somutlaştırmak için şöyle bir örnek verilmiştir. Birbiriyle aynı zaman diliminde yaşamayan kuşaklar hayal edin. Her bir kuşak sadece var olduğu zaman diliminde gerçekleşen olaylardan etkilensin. Bu tabloda 2 tür mal olsun. Birinci tür mallar üretenlere fayda sağlarken, bu üretimin maliyeti büyük ölçüde sonraki kuşaklara yüklenmiş olsun. İkinci tür mallar üretilirken ise üretimin maliyetini büyük ölçüde mevcut kuşaklar üstlenirken, faydayı sonraki kuşaklar görsün. Birinci tür mallar geri yüklenmiş, ikinci tür mallar ise öne yüklenmiş olarak tanımlanmaktadır. Böyle bir tabloda, birinci tür malların fazlaca üretileceği, ikinci tür malların ise daha az üretilmesi beklenir. Bir başka ifadeyle, her bir kuşağın sorumluluğu kendisinden sonra gelen kuşaklara yüklemesi beklenir. Bu davranışa “topu başkasına atma/kaytarma/sorumluluktan kaçma” (buck passing

behavior) adı verilmektedir. Söz konusu davranış sürdükçe, birikmiş bir etkiye sahip olacağı ve her bir kuşağın giderek daha kötü durumda kalacağı beklenmektedir (Gardiner, 2006b:148).

Bu sorunun ahlaki bir sorun olduğu çoğu insan tarafından kabul edilecektir. Dolayısıyla kuşakların tercihlerinin yaratacağı etki gözetilerek, tercihler sınırlandırılmalıdır. Asıl soru, sınırlamanın nasıl ve hangi kriterlere göre yapılması gerektiğidir. Bu soruya cevap verebilmek için kuşaklararası adaletle ilişkin bir teoriye ihtiyaç duyulmaktadır. İkinci sorun, kuşaklararası adalet kavramının önemli teorik belirsizlikleri bünyesinde barındırmasıdır. Bilimsel belirsizlik, rastlantısal tercihler, rastlantısal bireyler, insan dışındaki hayvanlar ve bitkiler teorik belirsizliğe örneklerdir. Üçüncü sorun, ilk iki sorun olan sorumluluktan kaçma ve teorik belirsizliklerin, ahlaki bozulmaya ve kuşaklararası kaytarmaya zemin hazırlamasıdır.

Broome (1992), fayda maliyet analizinin önemli savunucularından biri olmasına karşın, bunun kuşaklararası bağlamda uygulanmasının “kendini aldatma” olarak ifade edilmesi gerektiğini belirtmekte ve bunun sebebini yüksek belirsizliğe bağlamaktadır. Bu görüşe göre geleneksel iktisadi analizin kuşaklararası alanda geçerli olmamasının nedeni, pozitif bir indirgeme oranı kullanmasıdır (Bayer, 1998:5).

İndirgeme, ekonomistlerin gelecekteki fayda ve maliyeti bugünün para birimiyle ifade etmeye yarayan, fayda ve maliyetleri farklı zamanlar açısından kıyaslama imkânı tanıyan ekonomik bir araçtır (Broome, 1992:52). Aynı aracın zamanlararası karşılaştırmaları içeren kuşaklararası adalet yazınında da kullanılması söz konusudur. İndirgeme oranı, gelecek kuşaklar aleyhine işlemektedir.

Bu yaklaşımda gelecekte meydana gelecek fayda ve zararların indirgenmesinde 2 temel argüman sunulmaktadır.

1- Zaman tercihi: Şu anki tüketimin gelecekteki tüketime tercih edilmesi.

2. Gelecek kuşakların şimdiye oranla daha fazla reel gelire sahip olacağı ve ek bir birim tüketimin marjinal faydasının gelecekte daha az olacağı varsayımdır.

İndirgeme, bugün ile gelecek arasında ödünleşim gerçekleştirmek için iktisatçıların kullandığı bir tekniktir. Zamanlar arası karşılaştırmalar, gelecekteki faydanın bugünkü değerini hesaplamak suretiyle gerçekleştirilir (Cowen, 2001). Ancak bu teknik kuşaklararası karşılaştırmalar için sağlıklı sonuç vermeyebilir.

Bireyler açısından ise indirgeme, bir çıktının değerinin düşürülmesi anlamına gelmektedir. Bir malın bir birey için ifade ettiği değer farklı yollarla düşebilir ya da artabilir (Wade-Benzoni ve Tost, 2009).

Bireyler başkalarının payına düşen çıktıları indirgemeyi, kendilerinin payına düşen çıktıları indirgemeye yeğlerler. Benzer şekilde bireyler, çıktılar gecikmeli olarak ortaya çıktığında, kendi çıktılarını indirgeme eğilimindedirler. Dolayısıyla hem zamanlararası hem de kişiler arası mesafenin, indirgeme eğilimini arttırdığı söylenebilir ve her iki mesafe de kuşaklararası bağlamlarla ilişkilidir. Kuşaklararası indirgeme, bireyler kendileri için hemen oluşacak küçük faydaları, başkaları için gelecekte oluşacak büyük faydalara tercih ettiğinde geçerli olmaktadır. Kuşaklararası indirgeme, mevcut kararlarda gelecekteki kuşakların çıkarlarının ne ölçüde temsil edildiğinin yansımasıdır. İndirgeme oranı ne kadar artarsa, yarınki bireylerin çıkarlarına, karar alıcılarının çıkarlarına kıyasla o kadar az değer verildiği söylenebilir (Rybicki, 2012). Bir başka ifadeyle; daha yüksek indirgeme oranı, daha düşük kuşaklararası yardımseverlik anlamı taşımaktadır.

İster pozitif ister negatif olsun, gelecek kuşakları ilgilendiren sonuçlar zamanla etkilerini arttırmaktadır. Uzun vadeli finansal yatırımlar ele alındığında, bu yatırımlar sonucunda gelecek kuşakların şimdiki kuşaklara göre daha fazla fayda elde etmesi beklenir. Benzer şekilde, gelecek kuşaklara bırakılan yükler, çoğu zaman, şimdiki kuşağın sorumluluk aldığı takdirde üstesinden gelmesinin daha kolay olduğu yükler olmaktadır (yok edilmek yerine toprağa gömülen ve uzun yıllar boyunca içme suyunu kirleten zehirli atıklar gibi). Sonuçların şiddetlenerek artması beklentisi, kuşaklararası kararları karmaşıktırmakta ve kuşaklararası ikilemi daha zorlu hale getirmektedir (Schelling, 1995).

Bireylerin anlık olarak kaynakları tüketmekten vazgeçmesi ve kendi faydalarının azalması pahasına bunları gelecek kuşaklara bırakması zordur. Birey-birey mübadelesini ve zamanlararası mübadeleyi ele alan araştırmalardan hareketle, bu iki bileşenin kuşaklararası yardımseverliği kaçınılmaz biçimde olumsuz etkilemesi beklenmektedir (Wade-Benzoni ve Tost, 2009).

Kuşaklararası indirgeme, sosyal ve zamanlararası indirgemedен türemektedir. Kararlar ve sonuçları arasında geçen zamanın, kaynakların dağıtımı kararlarında etkili olduğu bilinmektedir. Bireyler gelecekte tüketilecek malların değerlerini indirgeme

eğilimindedirler. Bir başka ifadeyle, bireyler anlık tüketimi ertelenmiş tüketime tercih eden dürtülerle doğmuşlardır. Kararların sonuçlarının ortaya çıkması için gereken zaman arttıkça, bireyler kararlarının sonuçlarını hayal etme ve anlama konusunda daha fazla güçlük yaşarlar (Green vd. 1997:715).

Uzun zaman katmanları bilişi sınırlandırır ve zaman perspektifi uzadıkça, gerçekçilik azalır. Bununla birlikte, alternatif kararların sonuçlarına ilişkin algı, sonuçların gerçekleşmesi beklenen an uzaklaştıkça daha muğlak ve birbirinden ayrılamaz hale gelir (Sumaila ve Walters, 2005). Bu gibi bilişsel sınırlılıkların yanında, hazzı ertelemenin yaşattığı anlık acı gibi motivasyonel faktörler de bireylerin bugünkü faydadan feragat etmelerini zorlaştırmaktadır. Daha önce belirtildiği gibi kuşaklararası ikilemlerin temel özelliklerinden biri, karar alıcı ile kararın sonuçlarının zamansal olarak birbirlerinden ayrılmasıdır. Kişilerarası ve zamanlararası kararlarda olduğu gibi, söz konusu zamansal ayrılma ne kadar fazla olursa, o kadar fazla zamanlararası indirgeme gerçekleşecektir (Weitzman, 1998). Aynı durum, kuşaklararası alanlarda da geçerlidir.

Zamanlararası tercihle ilgili literatürde, aktörlerin şimdiki zamanda gelecekte kendilerini etkileyecek tercihler yapmaları söz konusudur. Kuşaklararası mübadele ise, şimdiki zamanda gerçekleşen ve gelecek zamanda başka bireyleri ilgilendiren eylemleri ele almaktadır. Kuşaklararası ikilemlerin kişilerarası boyutu, hem sosyal indirgeme, hem de hakkaniyet konusunda benmerkezci algılar üretmektedir. Her iki kavram da kuşaklararası yardımlaşmayı azaltma potansiyeline sahip olmakla birlikte, gelecek kuşaklarla yakınlık ve özdeşleşme; kişilerarası mesafeyi küçültme, sosyal indirgemeyi azaltma, benmerkezci eğilimleri sınırlama ve kuşaklararası yardımseverliği artırma potansiyeline sahiptir (Gardiner, 2006a).

İnsanlar bazen başkalarının çıktıları ile ilgilenseler de genel olarak karar verme davranışı kişisel çıkar temelinde şekillenir ve birey kendi iyiliği ile başkalarının iyiliği arasındaki tercihlerde, kendi lehine karar verir. Dolayısıyla bireyler, başkalarının payına düşen mallarının değerini indirmeye daha meyillidirler (Wade-Benzoni ve Tost, 2009).

Bazı kuşaklararası kararlarda, bu kararların olumsuz yansımalarını yaşayabilecek gelecekteki kuşakları tanımlayabilmek zordur. Çünkü bu kuşakların mensupları henüz doğmamış veya ilgili kuşak kategorisinin içine henüz dahil olmamış

olabilir. Bunun sonucunda da kişilerarası psikolojik mesafe oldukça fazla olabilmektedir.

Bugünkü karar alıcı konumdaki bireyler, kendilerinin payına düşen faydayı olduğundan fazla algılayıp, algıyı haklı çıkaracak veriler bulma gayreti içinde olabilirler. Bireyler bir bağlamın içerisinde aktif olarak yer alıyorsa, bu bağlamda kaynakların paylaşımına ilişkin hakkaniyet algıları, kendi durumlarını en iyileştirecek doğrultuda oluşmaktadır ve algısı kişiye, objektif olarak değerlendirdiğinde hakkaniyetli gelebilmektedir. Bu olguya benmerkezci hakkaniyet algısı adı verilmektedir. İnsanlar toplumsal refah adına kendi paylarına düşeni fazlasıyla yaptıklarını düşünmekten hoşlanırlar. Benmerkezci hakkaniyet algısı da aynı amaca hizmet eder ve böylece bireyler istediklerine sahip olup, sahip olma yöntemlerinin hakkaniyete uygun olduğuna kendilerini inandırırılar (Thompson ve Loewenstein, 1992; Kazemi ve Törnblom, 2008).

Bu durum pek çok alanda geçerli olduğu gibi, kuşaklararası alanda da etkisini hissettirmektedir. Bir bireyin dâhil olduğu kuşağın sıralamadaki yeri, kuşaklararası dağıtım konusundaki hakkaniyet algısı ile yakından ilişkilidir.

Bireylerin “karar alıcıların gelecek kuşağa neyi ne miktarda bırakmasının adil olduğuna” dair düşünceleri, bireylerin hangi kuşakta olduğuna göre değişmektedir (Kendig vd., 2017). Bireyler kaynakları bırakan kuşakta ise (A Kuşağı) daha az kaynak bırakılması, kaynakları devralan kuşakta (A+1) ise daha fazla kaynak bırakılması gerektiğini savunma eğilimdedir. İdeal olarak, Rawls’ın bilgisizlik peçesi adı verilen görünmez perdenin arkasından karar verilmesi, bir başka ifade ile tercih sonucunda hiçbir menfaat ya da zararı olmayacak bireylerin (B) bu düşüncüyü ifade etmesi gerekmektedir. Wade-Benzoni vd. (2008) yaptığı çalışmada, (A+1) grubu ile (B) grubunun düşüncelerinin birbirine yakın olduğunu, (A) grubunun düşüncelerinin ise diğer iki gruba uzak olduğunu tespit etmiştir.

Kuşaklararası özdeşleşme arttıkça, geçmiş kuşakların davranışları mevcut karar alıcıları daha fazla etkiler. Ancak geçmiş kuşakların davranışlarının nasıl değerlendirileceği, benmerkezci eğilimlere göre belirlenebilir. Bireyler, kendi davranışlarını rasyonalize etmek için ve farkında olmaksızın, geçmiş kuşakların eylemlerini kendi çıkarına uygun düşecek şekilde değerlendirme eğiliminde

olabilirler. Böylelikle gelecek kuşakların lehine hareket etmek için hissedilen ahlaki baskı azaltılabilir (Sezer vd., 2015:77).

2.6.7.6. Karşılıklılık İlkesi

Mütekabiliyet olarak da bilinen karşılıklılık ilkesi; her bir tarafın eylemlerinin, diğerlerinin önceki eylemlerine bağlı olduğu ve iyinin iyi, kötününse kötü karşılık gördüğü, aşağı yukarı eşit değerlerin değiş tokuş edilmesi olarak tanımlanabilir. Karşılıklılık ilkesi toplumsal düzenin istikrarını sağlayan en önemli sosyal ilişki normlarından biridir. Kızgınlık ve intikam duyguları, karşılıklılık ilkesini gerçekleştirme gayesi ile oluşmaktadır (Falk, ve Fischbacher, 2006).

Farklı kuşakların aynı anda bir arada bulunamayacakları ön kabulü ile değerlendirildiğinde, izleyen kuşaklar, önceki kuşaklara karşılıklılık ilkesi gereği bir davranışta bulunma imkanına sahip olamayacaklardır. İnsanların çoğunlukla gelecek kuşakların yararına hareket etmemesinin nedenlerinden biri olarak, karşılıklılık ilkesinin gerçekleşmemesi öne sürülmektedir. Trivers'in (1971) karşılıklı diğerkâmlık teorisine göre, kişilerarası ilişkilerde kimi zaman hile yapanlar ortaya çıkacaktır. Hile yapanlar, diğerleri hilenin farkına varamayacaksa, farkına varsalar bile diğerkâmlığa devam edeceklerse yahut karşılık gösterecek kadar uzun yaşamayacaklarsa, kazançlı çıkmaktadır. Kuşaklararası ikilemler açısından sayılan tüm koşulların, gelecek kuşaklar aleyhine hile yapmaya elverişli olduğu görülmektedir. Bu yüzden söz konusu teoriye göre kuşaklararası bağlamda hile yapmak, her zaman karlı olmaktadır. Bunun yanında kaderci tutumda olan bireyler ise, ne yapılırsa yapılsın geleceğin değiştirilemeyeceğini ve şu anki davranışların gelecekteki bireylerin davranışlarını şekillendiremeyeceğini düşünebilmektedir (Hüther, 2008).

Öyleyse bireylerin gelecek kuşaklar lehine hareket etmesini sağlamak, karşılıklılık prensibine göre zor görünmektedir. Ancak örneğin ahlaki karşılıklılığı savunan Rawls'a göre (2014), bireyler kendileri için önceki kuşakların nasıl davranmış olmalarını bekliyorlarsa, gelecek kuşaklar için o şekilde davranmalıdırlar. Bu sebeple ahlaki karşılıklılığı, karşılıklılık ilkesinin bir türü olarak değil, bir etik davranış ilkesi olarak tanımlamak daha uygun olacaktır.

Karşılıklılık prensibinin daha geniş anlamda değerlendirildiği farklı durumlar da söz konusu olabilmektedir. Bireylerin sosyal mübadele sonucu direkt olarak fayda gördükleri kimseye karşılıklılık ilkesi gereği fayda sağlayamadığı durumlarda (mesafe, bir daha karşılaşmama olasılığı vb. nedenlerle) bir başkasına aynı faydayı sağlamayı tercih edebilmektedir (Farsides, 2007). Trafikte kendisine yol verilen bir şoförün, daha sonra ihtiyacı olan başka araçlara yol verme eğiliminde olması, bu prensiple açıklanabilir. Sözü edilen olgu “genelleştirilmiş/yaygınlaştırılmış karşılıklılık” olarak ifade edilmektedir. Yaygınlaştırılmış karşılıklılıkta birden fazla taraf, kendilerine fayda sağlayan eylemin karşılığında, fayda sağlayana değil, üçüncü bir kişiye fayda sağlamaktadır. Bu da farklı kuşaklardaki bireylerin birbirleri ile direkt olarak temas kurmadan karşılıklılık prensibine göre hareket edebilecekleri anlamına gelmektedir ve kuşaklararası karşılıklılık olarak ifade edilebilir. Ancak yaygınlaştırılmış karşılıklılık prensibine göre, bireyler birbirlerine direkt olarak karşılıklılık göstermeseler de aynı zaman diliminde yaşamaktadırlar ve yaşanan zincirleme yardımlaşma etkisinden faydalanma potansiyeline sahiptirler (Nowak ve Sigmund, 1998:561).

Kuşaklararası karşılıkta ise “aynı anda var olma” unsuru bulunmamaktadır. Genelleştirilmiş karşılıklılık prensibinin geçerli olabilmesi için, bireylerin sonraki kuşaklara, aynı etik davranış kalıplarını tekrarlayacakları konusunda güvenmeleri gerekir. Ancak henüz var olmayan bir topluluğa güvenme olgusu, teorik bir soruna yol açmaktadır (Panchanathan ve Boyd, 2004). Bu sorun, farklı kuşakları aynı grup kimliğinde birleştiren bir grup felsefesinin oluşturulmasıyla aşılabılır. Kimliğe dayalı güven kavramı olarak nitelenen güven türü, bireyler aynı anda var olmasa da belli bir gruba dâhil olduklarında, belirli ilkelere göre hareket edecekleri ön kabulünü gerektirmektedir.

Kuşaklararası karşılıklılık, geçmiş kuşakların eylemlerine karşılık, gelecek kuşaklara yönelik eylemde bulunma anlamına gelmektedir. Kuşaklararası karşılıklılık, kuşaklararası yardımseverliği hem olumlu hem de olumsuz etkileme potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla, kuşaklararası davranışlar aktarım yoluyla düşünüldüğünden çok daha uzun vadeli etkilere sahip olabilir. Söz konusu davranışlar gelecek kuşağı doğrudan etkilemekle kalmaz, gelecek kuşağın kendinden sonraki kuşağa yönelik davranışlarını da biçimlendirir (Hauser vd., 2014). Ortak kullanıma açık bir kaynak

havuzundan geçmiş kuşağın nasıl faydalandığı, bencillik ve cömertlik arasında bir etik standart oluşturur ve izleyen kuşaklar aynı standardı uygulayarak kendinden sonraki kuşağa aktarır (Gardner vd., 1990:335).

Kuşaklararası yardımlaşma davranışı göstermenin altında yatan temel motivasyon, geçmiş kuşağın bu konuda cömert olduğu durumlarda, bunu karşılıksız bırakmayarak “borcunu ödemeye” yönelik bir ihtiyaç ve yükümlülük hissidir. Aynı zamanda geçmiş kuşakların davranışı, ahlaki bir referans noktası olarak kabul edilmektedir (Wade-Benzoni, 2002).

Kuşaklararası karşılıklılığın temelinde yatan “güven” olgusu, bir grubun kuşaklara yayılan ortak kimliğinden ileri gelmektedir. Genelleştirilmiş karşılıklılık prensibine göre, bireyler dahil oldukları gruptaki diğer bireylere yardım ederler ve böylece diğer grup üyelerinden yardım görme hakkına sahip olurlar (Nowak ve Sigmund, 2005). Bir grupta bu norm ne kadar baskınsa ve gelecek kuşaklar ne ölçüde grubun bir parçası olarak kabul ediliyorsa, grup içerisindeki kuşaklararası yardımlaşma o ölçüde yüksek olacaktır.

2.6.7.7. Üretkenlik ve Ölümsüzlüğü Arayış

Holistik(bütünsel) ihtiyaçlar, bireylerin hayatlarına yüce bir anlam katma çabası ile ilişkilidir ve bireyler bu motivasyon ile kimi zaman gelecek kuşaklarla özdeşleşme ihtiyacı duyar. Gelecek kuşaklar lehine hareket etmek hayata anlam katmanın bir yoludur. İnsanların ölümlü olduklarının bilincinde olmaları, yaşam boyu bir gerginlik yaratmaktadır. Bireyin ölümünden sonra varlığını sürdürecektir olan bir grupta psikolojik ya da duygusal bağ kurması, gerginlikle baş etmede önemli bir araçtır. Ebeveynlerin çocukları ile olan biyolojik ve genetik bağları, aynı amaca hizmet etmekte ve bireyde ölümün kaçınılmazlığının yarattığı gerginliği azaltmada rol oynamaktadır (Wade-Benzoni, 2003).

(Erikson, 1993; Erikson ve Erikson, 1998) üretkenliği gelecek kuşakları oluşturmak ve yönlendirme kaygısı gütmek olarak tanımlamaktadır. Erikson’un psikolojik gelişme teorisinde, sekiz seviyeden yedincisi, “*üretkenliğe karşı durgunluk*”tur. (Diğer seviyeler 1. güven - güvensizlik, 2. özerklik - utanç ve kuşku, 3. girişkenlik - suçluluk, 4. çalışkanlık ve başarı - aşağılık duygusu, 5. kimlik kazanma - rol karmaşası, 6. yakınlık - yalıtılmışlık, 8. benlik bütünlüğü - umutsuzluk) bu aşama

insan yaşamının ortalama 25. ila 65. yılları arasına denk düşmektedir. Yaşamın bu döneminde bireyler kendilerinden daha fazla yaşayacak “şeyler” üretme çabası içerisine girerler. Bunlara en yaygın örnekler, çocuk yetiştirme ve diğer insanların yararına olumlu değişiklikler yaratma olarak ortaya çıkmaktadır. Üretkenlik boyutuna yakın olan bireyler, toplum ve gelecek kuşaklar için yararına eylemde bulunarak, üretkenlik ihtiyaçlarını gidermektedir.

Üretkenlik Erikson’a göre dünyada bir “iz bırakmak” olarak tanımlanmakta ve dünyayı daha iyi bir yer haline getirecek şeyleri başarmak yoluyla gerçekleşmektedir. Üretkenliğin zıttı olarak ifade edilen durağanlık ise katkıyı sağlamada başarısız olunması anlamı taşımaktadır. Bu aşamada durağan olan bireyler toplumdan ve çevrelerinden kopmakta, üretken olan bireyler ise kendi çevrelerine ve çevrelerine katkı yaptıklarını ve yaşamlarının bir anlama sahip olduğunu hissedebilmektedirler.

Çağdaş düşünürler ise üretkenliği, bireyin kendinden sonra da yaşacak olan kendi özüne, yaşam ve iş anlamında yatırım yapma isteği olarak tanımlamaktadır. Bir başka ifade ile, gelecek kuşakların iyiliği adına kaygı duyma ve kendini bu iyilik için adanmış olarak nitelendirilmektedir (Lawford vd. 2005:261).

İnsanlar dünyaya ve kendilerinden geride kalacaklar üzerinde olumlu bir etki bırakma isteği ile hayatları boyunca ailelerine, sosyal çevrelerine, örgütlerine, toplumlarına ve kültürlerine önemli katkılar sunmaktadırlar (De St. Aubin, vd., 2004).

Genel olarak üretkenliğin en yaygın şekli, çocuk sahibi olmak ve çocuk yetiştirmektir. Ebeveynler kendilerinden sonraki kuşaklara, kendi çocukları yoluyla katkı sunmaktadır. Soyun devamı için insanoğlunda bulunan bu kaygı, anayasalarda, akitlerde, sözleşmelerde yüzyıllardan beri yerini almıştır (Kotlikoff, 2017).

Ancak üretkenliğin gerçekleştirebileceği iş yaşamı, gönüllü etkinlikler, toplumsal aktivizm gibi pek çok alan da mevcuttur. Bireyler üretkenliği öğretme, mentorluk, liderlik, bağış yapma, inanç aşılama, siyaset yapma gibi uzun vadeli etkisi olan pek çok eylem ile gerçekleştirebilirler (De St. Aubin, vd., 2004). Araştırmalar, üretkenlik düzeyi ve ihtiyacının pek çok faktöre bağlı olarak değişebildiği gibi, bu faktörlerin prososyal davranışın önemli göstergeleri olduğunu göstermektedir (Bénabou ve Tirole, 2006:1652). Üretkenliğe sebep olan temel güdü insanın daha büyük bir yaşam döngüsü içinde kendine yer araması, dünyayı olduğundan daha iyi bir yer haline getirme ve dünyadaki mevcudiyetinin bir fark yarattığını hissetme isteğidir. Bir başka

deyişle üretkenlik, bireyin hayatının anlamlı olduğunu hissetme ihtiyacından türemektedir.

Şüphesiz, arayışın altında yatan en önemli biliş, insanların bir gün mutlaka öleceklerinin bilincinde olmalarıdır (Hirschberger vd., 2008). Ölüm farkındalığıyla birlikte hayatta kalma içgüdüsünün, yaşama anlam katma çabasında önemli bir etken olduğu belirlenmiştir. Ölümün kaçınılmaz oluşunun idraki ile, insanoğlunun soyun devamını sağlama içgüdüsü, bireyin iç dünyasında sürekli bir gerginlik yaratmaktadır. Ancak insanoğlu çeşitli baş etme mekanizmalarıyla gerginliği azaltabilmektedir. Üretkenlik çabası da baş etme mekanizmalarından biridir (Fisher, 1995). Varoluşunun dünyada bir iz bıraktığını bilmek ve beden ölümünün gerçekleşmesinin ardından bırakılan izin (çocuklar, sanat eserleri, buluşlar vb.) varlığını sürdüreceğinin bilinmesi, kişinin zihninden ölüm korkusunu uzaklaştırabilmektedir (Wade-Benzoni ve Tost, 2009).

Dehşet yönetimi kuramına göre, ölüm korkusu ile ilgisiz gibi görünen pek çok düşünce; tutum ve davranışın esasen beden ölümünün bireyin mevcudiyetinin sonu olarak algılanmasına yönelik gösterilen direnç sonucu oluştuğu ileri sürülmektedir (Solomon, vd., 1991; Burke vd., 2010).

Kişiler ölüm ile yüzleştiklerinde, kendilerini daha büyük, daha güçlü ve sonu olmayan bir bütünün parçası olarak görmeye eğilimlidirler (ülke, aile, kilise, tarikat, ordu vb.) Dolayısıyla ölüm bilincinin kişiyi kolektif bir bütünün parçası olmaya ve üretkenlik çabasına sevk etmesi, kuşaklararası yardımlaşmayı olumlu etkileyebilecek bir mekanizmadır.

2.6.7.8. Miras Bırakma İsteği

Üretkenlik üzerine yapılan çalışmalar ölüm korkusunun bireyi üretkenliğe ittiğine işaret etse de, “ölümsüzlük arayışının” bireyleri miras bırakma konusunda teşvik ettiği de bilinmektedir. Miras, bireyin benliği ile ilişkilendirilen sürekli bir anlamlılık olarak ifade edilmektedir. Birey miras bıraktığında, onun yeryüzündeki varlığının ötesine geçen bir etki yaratmış olur. Dolayısıyla miras, bireyin yaşamının anlamının geleceğe taşınmasında bir araçtır (Hunter ve Rowles, 2005:347).

Bireyin kendi varlığı ile diğer bireylerin varlığı, değerler, değer sitemleri, dünya görüşleri arasındaki bağlar, bireyin hayatını anlamlı kılmaktadır. Bu durum

faillik (agency) /eylemcilik/irade ve topluluk/cemaat/birlik (communion) olarak adlandırmaktadır. Faillik, bir organizmanın birey olarak var olmasını ifade eder ve benliğini ortaya koyma, benlik genişlemesi ve benliğini koruma şeklinde ortaya çıkar. Cemaat ise organizmanın daha büyük bir gruba ait olmasını ve varlığını diğer bireylerin varlığı ile ilişkilendirerek hayatına anlam bulma çabasını ifade eder (Van Marrewijk, 2003:95).

Faillik kavramı, bireyin farklı alternatiflerden birini seçme konusunda irade gösterdiği ve karar verdiği anda, kararı etrafındaki sosyal yapı ve süreçlerden bağımsız olarak alabilme kapasitesidir (Kipo, 2014). Hayatına faillik yoluyla anlam katmak isteyen birey, benimsediği değerler sistemine uyumlu elde edebileceği başarıların peşinden gider. Estetik güzelliğe önem veren bir birey, tanınmış bir ressam, heykeltıraş ya da fotoğrafçı olarak iz bırakmak isteyebilirken, teknik uzmanlığa değer veren bir birey, tarihe geçecek bir buluş yapmak için çaba sarf edebilir. Bu bakımdan hayatın anlamını faillik ile arayan birey için, bireyin benliği ile değerler sistemini uyumlu kılan başarılar önem arz etmektedir.

Faillik kavramının öznesi olan fail ise, kendi kapasitesinin ve gücünün farkında olan, düşüncelerini eyleme dökabilen, bilgili ve donanımlı kimse olarak ifade edilmektedir. Failler, aktif ve yaratıcı bireylerdir ve sürekli eylem halindedirler. Kendi davranışlarını sürekli analiz edip, başkalarının da aynı şekilde davranmalarını beklerler. Davranışlarının sebeplerini kolaylıkla rasyonalize edip açıklayabilirler ve söz konusu davranışların sonuçları hakkında çoğu zaman isabetli öngörülerde bulunabilirler. Davranışlarının altında yatan bir güdü vardır ve bu güdü ile amaçlarına yönelik olarak hareket ederler (Kipo, 2014).

Hayatına topluluk/cemaat/birlik olma yolu ile anlam katmak isteyen birey ise değer verdiği diğer bireylere bağlanabileceği, bağları anlamlandırabileceği yolları seçer. Ortak değerleri paylaşan bireylerin bulunduğu grupların içine dahil olma şeklinde gerçekleşir (gönüllü çalışma, sivil toplum kuruluşlarına üye olma, camiye-kiliseye gitme vb.). Ölümün kaçınılmaz olduğunu hatırlamak olarak ifade edilen “ölümlülüğün belirginliğinin” (mortality salience) kişide ne tür tepkilere yol açtığına yönelik araştırmalar, kuşaklararası davranışa ışık tutabilecek bulgular sunmaktadır. Bu farkına varışın hem başarı odaklı hem de bağlılık odaklı davranışı etkilediği bilinmektedir (Wade-Benzoni ve Tost, 2009).

Ölümün kaçınılmazlığı hatırlatılan başarı odaklı bireyler, özsaygılarını arttıracak eylemlere başvurumaktadırlar. Araştırmalara göre araba kullanmadaki ustalığını önemseyen bireyler, normalden daha fazla risk alarak araba kullanabilecek, dış görünüşü özsaygının önemli bir parçası olan bireyler ise daha dikkatli beslenip, daha fazla egzersiz yapabilecektir. Zenginliğe önem veren bireylerin materyalist eğilimleri güçlenecektir. Özetle başarı yönelimli bireyler, ölümün gerçekliğini hatırladıklarında, değer verdikleri alanlarda cisimleştirebilecekleri başarılar elde etmek isteyeceklerdir. Değer verilen diğer bireyler ile bir bütün olma isteği (bağlanma), ölümün kaçınılmazlığının hatırlatılması ile artan bir başka değişkendir. Bu eğilimdeki bireyler, ölümü hatırladıklarında iç gruplarının görüşlerine karşı daha eğilimli olmakta, geçmişlerine daha sıkı bağlanmakta, fedakârlık davranışları artmakta ve ait oldukları grubu eleştiren görüşlere daha şiddetli biçimde karşı çıkabilmektedirler (Jonas vd., 2003:1188).

Tüm bu eylemler, miras bırakmanın farklı yansıma örnekleridir. Bireyin davranışının anlamlı olabilmesi için, gelecekte yaşayacak olan bireyler için bir sonuç getirmesi ve sonucun da belirli bir süreklilik arz etmesi gerekmektedir. Kuşaklararası yardımlaşma, karar alıcı bireylerin kendilerini bir bütünün parçası olarak hissetmelerini ve bütünün çıkarlarını gözeterek aldıkları kararın geleceğe yönelik bir etki bırakabilmelerini sağlayabilecek bir mekanizmadır (Wade-Benzoni ve Tost, 2009).

Ölümün kaçınılmazlığının, kararlar ve sonuçları arasındaki gecikme ile diğerkamlık davranışı arasındaki ilişkiyi tersine çevirebildiği görülmektedir (Galperti ve Strulovici, 2017). Normal şartlarda bireyler, kendi nesildaşlarına karşı gelecek kuşaklardan daha cömert olma eğiliminde iken, ölümün gerçekliği ile yüzleştiklerinde, eğilimin gelecek kuşaklar lehine değiştiği görülmektedir. Bireylerin, kendilerini sembolik olarak geleceğe taşıma amaçlarını gerçekleştirebilmelerinin yolu, gelecekte var olacak kişilerin hayatlarını etkilemekten geçmektedir. Dolayısıyla, gelecek kuşaklar yararına hareket etmenin sembolik ölümsüzlük ihtiyacını karşıladığı ve ölüm korkusuna karşı bir tampon oluşturduğu söylenebilir.

Tablo 10’da kuşaklararası yardımlaşma davranışının ölüm farkındalığı ile ilişkisi ve bu ilişkide zamanlararası mesafenin rolü gösterilmektedir.

Tablo 10: Kuşaklararası Yardımlaşma Davranışının Ölüm Farkındalığı ile İlişkisi

Zamanlararası Mesafe	Ölüm Farkındalığı	Kuşaklararası Yardımlaşma Davranışı ve Şiddeti
Fazla	Var	Gelecek Kuşaklar Lehine ++
Fazla	Yok	Şimdiki Kuşaklar Lehine ++
Az	Var	Gelecek Kuşaklar Lehine +
Az	Yok	Şimdiki Kuşaklar Lehine +

Tablo 11: Zamanlararası Mesafe ve Kuşaklararası Yardımlaşma

Zamanlararası Mesafe	Odak	Kuşaklararası Etkinin Yayılımı	Kuşaklararası Yardımlaşma Davranışı
Fazla	Arzu Edilirlik (Getirilene odaklanılır)	Fazla	Gelecek Kuşaklar Lehine
Az	Yapılabilirlik (Belirsizlik ve kişilerarası mesafeye odaklanılır)	Az	Şimdiki Kuşaklar Lehine

Tablo 11’de ise zamanlararası mesafenin kuşaklararası yardımlaşma davranışını etkileme mekanizmaları ele alınmaktadır.

2.6.7.9. Retorik ve Çerçevlendirme

Kuşaklararası söylemler, tüm kuşakları tek bir grup olarak ifade edecek şekilde yapılabileceği gibi, kuşaklar kendi içinde gruplara da ayrılabilir. Kuşaklararası kararlar kapsayıcı bir dille ifade edilirse, gelecek kuşaklar şimdiki kuşakların bir iç grubu olarak ifade edilebilir. Farklı küçük gruplar için ortak bir amaç belirlenmesi, grupların tekrar kategorize edilerek ortak amacı olan tek bir grup olarak tanımlanmasını sağlayabilir (Wade-Benzoni, 2003). Ortak kaderi paylaşan ve aynı zorlukları yaşamış farklı topluluklar, bu sebeple birbirlerine daha kolay yaklaşabilmektedirler.

Örneğin bir ülkede yaşamış ve yaşayacak olan kuşakların tarihleri ortaktır. Kuşaklararası yardımlaşmayı bu ortaklığın üzerine inşa etmek, şimdiki kuşakların hem geçmiş ile bağlarını güçlendirecek hem de gelecek kuşaklara karşı dayanışma davranışını arttırabilecektir. Tarihte elde edilmiş başarıları, elde edilmiş prestiji korumak ve yükseltmek, kişinin özsaygısının gruba bağlı olan yönünü, gelecek için

güvenceye alma imkânı tanır. Prestijli bir kurumdan mezun olan kişi, o kurumdaki ve gelecekteki öğrencilerin donanımlı olarak mezun olmasını sağlamak için çaba gösterir (Koçluk, burs verme, kuruma bağış vb. yollarla).

Bireyin bu çabayı göstermesinin bir başka olası sebebi de kendi öğrencilik döneminde, önceki mezunların benzer bir çabayı göstermiş olmalarıdır. Ortak bir rakibe sahip olmak da benzer bir mekanizma ile farklı grupların bir iç grup paydasında birleşmelerini sağlayabilmektedir. Örneğin bir örgütün veya ülkenin gelecekte karşılaşabileceği tehditlere karşı geçmiş, şimdiki ve gelecek kuşakların süreklilik içerisinde mücadele edeceği düşüncesi ile bu kuşakların iç grup olarak değerlendirilme şansı artmaktadır (Wade-Benzoni, 2003).

2.6.7.10. Oyun Teorisi

Çok katmanlı oyun teorisine göre sadece bir şeyler elde ettiğiniz kimselere değil aynı zamanda hiçbir şey elde etmediğiniz kimselere de borç ödemek mümkündür. Kendinden önceki kuşaklardan bir şeyler alan kimseler, karşılığında kendilerinden sonraki kuşaklara fayda sağlayabilir. Karşılıklılık ilkesi sadece iki taraf arasında gerçekleşmeyebilir (Nowak ve Sigmund, 1998:561).

Ortak kullanıma açık olan sınırlı kaynaklar, çabuk tükenme eğilimindedir. Her bir birey kaynak havuzundan azami faydayı sağlayabilmek için, tüketimini arttırır ve bu da kaynağın normalden daha hızlı tüketilmesine neden olur (Hardin, 1968; Stazyk vd., 2016).

Tutsakların ikileminde de benzer bir durum söz konusudur. Mahkûmların her ikisi de faydasını maksimize etmek istediğinde, fedakârlık yaptıkları senaryodan daha kötü bir sonuçla karşılaşmaktadırlar. Rasyonel karar alma teorisyenleri, tutsakların ikilemi senaryosunda sürdürülebilir iş birliğinin olanaksız olduğunu savunmaktadırlar. Ostrom (1990) ise bu görüşe karşı çıkmakta ve eğer tutsakların ikilemi senaryosunda bir oynama yapılırsa, sonuçların değişebileceğini ifade etmektedir. Taraflar birbirleri ile çeşitli aşamalarda etkileşimde bulunarak, pozisyonlarını güncelledikleri takdirde, iş birliğini mümkündür. Çünkü taraflar karşı taraf taviz vermeden, taviz vermek istememektedir. Karşılıklı etkileşim ise, ödünleşimi mümkün kılmakta ve işbirliği olasılığını artırmaktadır.

İki evreli oyunlar, karar alma eyleminin iki ayrı müzakere aşamasında gerçekleştiği durumları ifade eder. Siyaset biliminde iç politika ve dış politika ayrımını, toplu pazarlıkta sendika içi ve sendikalar arası pazarlığı, özetle, önce iç çevrenin müzakere yolu ile desteğinin alındığı, daha sonra dış çevre ile müzakereye başlandığı bir süreci ifade etmektedir. Karar alıcı ilk seviyede sunulan seçenekler çerçevesinde ikinci seviyedeki müzakereyi gerçekleştirmektedir (Putnam, 1988; Schilling vd., 2006).

Bu metafor kuşaklararası ikilemler açısından kullanılabilmektedir, çünkü kuşaklararası seviyede alınan kararlar genellikle bireysel kararlar değil kolektif kararlar olmakta, hem o anda dünya üzerinde yaşayan bireyleri, hem de gelecekte yaşayacak bireyleri etkilemektedir. İki evreli oyunlarda karar alıcı önce izleyeceği strateji ve eylem planı hakkında kendi kuşağındaki bireyleri bilgilendirir ve ikna eder. Ancak buradaki önemli bir fark, kuşaklararası bağlamda ikinci evrenin aslında tek taraflı gerçekleşecek olmasıdır. Gerçekten ikinci evrede, müzakere edilen bir taraf olmayacak, ancak sosyal sorumluluk bilinci ve vicdan, birer faktör olarak rol oynayacaktır. İlk evredeki kolektif istek ise, ikinci evredeki kararların çerçevesini çizecektir.

Bir parlamentoda alınan motorlu taşıt kullanımını tamamen yasaklayan, denizlerde balık avını 5 yıl süreyle tamamen durduran, her mahallenin atık yönetimini kendisinin yapmasını salık veren radikal kararlar, şimdiki kuşakların günlük menfaatlerine ters düşmektedir. Bu ve benzer kararları alabilmek, kamuoyunun desteklediği ölçüde mümkündür (Wade-Benzoni ve Tost, 2009).

Sosyal ikilem gruptaki her bir bireyin bencilce davranması durumunda kendi faydasını arttırabileceği, ancak tüm grup üyelerinin kendi menfaatlerini ençoklayacak biçimde davranması durumunda, herkesin grup faydasını ençoklayacak şekilde davrandığı duruma nazaran toplam faydanın azalacağı seçenekleri ifade eden ortak bir karar alma sürecidir (Kerr, 1983).

Tek evreli oyun, bir grup insandan, kendi kaynaklarından topluluğun faydası için vazgeçmesinin istendiği durumdur. Eğer toplam katkı belli bir seviyeyi geçerse, herkes katkısından daha fazla fayda alır (Örn: trafik kurallarına uyma, yardıma muhtaç birine yardım etme, işe bisikletle gitme..) Eğer kolektif katkı bu belirli seviyeye ulaşmaz ise, katkı verenler zarar etmiş, katkı vermeyenler faydasını arttırmış olur.

Bu durum kuşaklararası bağlama uyarlanabilir. Gelecek kuşaklar yararına haftada 2 gün araba kullanmaktan yahut elektrik tüketiminden vazgeçilebilir. Ancak bunu sadece belirli bir azınlığın yapması hiçbir fayda sağlamayacaktır. Bu tür eylemlerin gelecek kuşaklara fayda sağlaması için, toplumsal ve hatta küresel düzeyde kolektif bir çabaya dönüşmesi gerekmektedir. Dolayısıyla kuşaklararası ikilemler, aynı zamanda tek evreli bir oyun olarak da değerlendirilebilir.

Görüldüğü gibi kuşaklararası ikilemlerde karar alıcılar tek ve mutlak güce sahip aktörler değildir. Bu güce sahip olan karar alıcıların kuşaklararası yardımlaşmayı sağlayacak kolektif dayanışmayı teşvik etmeleri gerekmektedir.

Aynı kuşak içerisindeki diğer bireyler kendi çıkarlarını gözetmeye daha meyilli iseler yahut özgeci davranış göstermeye meyilli olmakla birlikte, aynı kuşaktaki diğer bireylerin aynı özgeci davranışı göstereceğine inanmıyorlar ise; kuşaklararası yardımlaşma olasılığı azalacaktır (Chaudhuri, 2011). Alanda yapılmış araştırmalar, sosyal karar verme durumlarında bireylerin yalnızken verdikleri kararların, kolektif olarak verdikleri kararlara göre çok daha cömert olduğunu göstermektedir. Grup üyeleri birbirlerini grup yararına daha çıkarıcı davranma konusunda cesaretlendirebilmektedirler. Bu durumda şimdiki kuşakların, kendi kuşaklarındaki bireylerin çıkarlarını gözetme konusunda birbirlerini desteklemeleri ve bir dış grup olan gelecek kuşakların çıkarlarını göz ardı etmeleri söz konusu olabilmektedir. Böylece bireyler, kendilerini değil, grup yararını düşündükleri gerekçesi ile, sergiledikleri kuşaklararası yardımlaşmaya ters düşecek davranışları rasyonalize edebilmektedirler (Wade-Benzoni ve Tost, 2009).

Bir ücret karşılığı iki kişinin çalıştığı ve ücretin iki kişi arasında dağılımını çalışanlardan birinin belirlediği bir deneyde, ücret dağılımı açık olarak yapılacaksa karar vericinin kendine, diğer çalışandan az yahut onunla eşit ücret almaya karar verdiği, ücret dağılımını sadece karar vericinin bildiği durumda ise, kendine daha fazla pay aldığı görülmüştür. Aynı deney iki grup arasında yapıldığında ise, ücret dağılımının açık ya da gizli olduğu fark etmeksizin, karar vericinin kendi grubuna daha fazla pay ayırdığı görülmüştür (Diekmann, 1997).

Ancak bu durumun tersi de söz konusu olabilmektedir. Örneğin kendi iç grubunun eylemlerini kuşaklararası yardımlaşma bakımından çok olumsuz olarak değerlendiren bireyler, bunun yarattığı sonuçları hafifletmek için harekete

geçebilmektedirler. Kramer ve Brewer (1986) yok olmak üzere olan bir kaynağı tüketme/koruma ikilemi ile karşı karşıya kalındığında, kendi gruplarının kaynağı çok hızlı tükettiğini öğrenen bireylerin, tüketimi ikame etmek için kendi tüketimlerini kısıtladıklarını belirlemiştir.

2.6.7.11. Algılanan Belirsizlik

Kuşaklararası ikilemler üzerine yapılan araştırmalar, kaynakların kuşaklararası paylaştırılması konusundaki hakkaniyet yargılarının sadece kişilerin kuşak sıralamasındaki pozisyonuna değil, kuşakların aldığı kararların geleceğe etkilerinin ne kadar öngörülebilir olduğu ile de alakalıdır (Kortenkamp ve Moore, 2006; Van den Bos ve Lind, 2002).

Geleceğe ilişkin kararların çıktıları, kaçınılmaz olarak, bir ölçüde belirsizlik taşır. Gelecekte gerçekleşmesi beklenen çıktılar, bu süreçte gerçekleşecek bazı olaylara bağlı olarak gerçekleşmeyebilir (Roch ve Samuelson, 1997). Ayrıca, bireyler geleceğe dair sınırlı bir bilgiye ve öngörüye sahiptirler. Örneğin küresel ısınmanın etkilerine ilişkin alınan kararların gelecekteki etkileri tam olarak öngörülemez. İnsanlık küresel ısınmanın etkilerini yaşayamayacak kadar kısa sürede yok olabilir yahut teknolojik gelişme, insanlığın küresel ısınmanın etkilerini tersine çevirebilecek güce erişmesini sağlayabilir. Dolayısıyla alınacak önlemlerin gerçek anlamda getirilerini kestirebilmek güçtür (Kortenkamp ve Moore, 2006).

Geleceğin doğası gereği belirsizlikler ile dolu olması ve alınan kuşaklararası kararların gelecekte tahmin edilen etkiyi gerçekleştirebileceğinin şüpheli olması, kararların daha kolay alınmasını sağlayabilmektedir. Örneğin gelecek kuşakları etkileyebilecek önemli bir soruna önlem alınması, gelecekte bu sorunun kaynağının ortadan kalkmasıyla nafi bir çabaya dönüşebilecektir. Sınırlı olan ve bağımlı olunan bir kaynağın, daha düşük refah ve teknolojik ilerleme pahasına korunması, gelecekte yeni teknolojilerin gelişmesiyle kaynağa olan ihtiyacın belki de ortadan kalkmasını geciktirebilecek, dolayısıyla hem nafi bir çaba olarak kalabilecek, hem de teknolojik ilerlemeyi geciktirmiş olabilecektir.

Çıktıların belirsiz olması, kuşaklararası düzeyde oldukça önemli bir fenomendir. Gelecek kuşakların önceki kuşakların yaptığı fedakarlıklar sonucu ne kadar fayda sağlayacağı sorusunun yanında, gerçekten fayda sağlayıp

sağlamayacakları sorusu da önemlidir. Eğer gelecek kuşağın -az veya çok- bir fayda sağlayacağı kesin olarak algılanıyorsa, çıktı belirsizliği kuşaklararası yardımlaşmayı olumsuz etkilememektedir (Mannix, 1991).

Çıktı belirsizliğinin bencilliğe etkisi üzerine yapılan araştırmalarda, eylemlerin sonuçları belirsiz olduğunda, bireylerin etik ve normatif olarak uygun davranmaktansa, bencil davranmayı tercih ettikleri ve kararlarını daha kolay rasyonalize ettikleri görülmektedir (Wade-Benzoni ve Tost, 2009:177). Diğer bir deyişle, belirsizlik, benmerkezci eğilimleri arttırmaktadır. Bireyler, yaşam koşullarının tarih boyunca sürekli iyileştiğini ve gelecekte de aynı durumun devam edeceğini, şu an tüketilen kaynaklar yerine, teknolojik gelişme ile daha iyilerinin konabileceği varsayımına sığınabilmektedirler.

Şu anki karar alıcılar, gelecek hakkında daha iyimser beklentiler içerisinde olabilirler. Ancak söz konusu beklentileri bugünden yanlışlayabilmek olanaksızdır. Dolayısıyla yüksek belirsizliğe sahip kuşaklararası meseleler, belirsizliğin verdiği rahatlık ve sorumluluktan kurtulma imkânı ile, şimdiki kuşakların çıkarları maksimize edilerek çözülebilir. Sonuç olarak, yüksek belirsizliğin kuşaklararası yardımlaşma ve dayanışmanın önünde bir engel olduğu söylenebilir (Wade-Benzoni, 2003).

Ancak kuşaklararası ikilemler konusundaki araştırmalar farklı bir ilişkiyi göstermiştir (Wade-Benzoni, 2003): Eğer çıktı belirsizliği, gelecekteki bireylerin *hiçbir şey elde edememe* ihtimalini, bir başka deyişle, *söz konusu kaynağın tamamen tükenmesi ihtimalini* ifade ediyorsa, karar alıcılar sosyal sorumluluk kaygısı ile hareket edebilmekte, kişisel çıkarlarından vazgeçebilmektedirler. Bu özel durumda kuşaklararası yardımlaşma artabilmektedir.

Özetle, güce sahip olmak, insanları bu gücü kullanmaya ve daha çıkarıcı hareket etmeye itebilse de, güç asimetrisinin çok fazla olduğu durumlarda, kararlardan etkilenecek olan mutlak güçsüzlere (gelecek kuşaklara) karşı daha yüksek sorumluluk duygusu yaşanabilecektir.

2.6.7.12. Algılanan Güç Asimetrisi

Güç asimetrisi kuşaklararası bağlamın önemli bir özelliğidir ve kuşaklararası kararların psikolojik dinamiklerini etkileyebilmektedir. Önce gelen kuşaklar, kaynakların kuşaklar arasında dağılımının nasıl gerçekleşeceği konusunda tercih

erkinin mutlak sahibi konumundadırlar. Kaynak dağılımından etkilenen izleyen kuşaklar ise, dağılım karşılığında bir eylemde bulunma şansına sahip olamamaktadırlar (Wade-Benzoni ve Tost, 2009).

Birlikte karar almanın gerektiği durumlarda (örneğin enerji konusunda yapılacak araştırmalara ayrılacak kaynak miktarına karar verilen müzakerelerde), katılımcılar kararların sonuçlarının sorumluluğunu paylaşmaktadır. Dolayısıyla taraflar karşı tarafın kendi görüşlerini ve çıkarlarını korumasını bekler. Ancak kuşaklararası bağlamda karşı taraf mevcut olmayacağından, sorumluluk tek bir tarafın olmaktadır. Böyle durumlarda, karar alıcının güç asimetrisini kendi lehine kullanması beklenen bir durumdur (Shelley, 1994).

Diğer yandan bazı durumlarda güç asimetrisinin karar alıcıyı güçsüz tarafın çıkarlarına odaklanmaya yönelttiği de bilinmektedir. Karar alıcılar zayıf rakiplerle paylaşımda bulunuyor iseler, alacakları kararı stratejik ve rekabetçi olarak değerlendirip, daha agresif biçimde çıkarlarını maksimize etmeye yönelebilmektedirler. Ancak rakiplerin bütünüyle savunmasız ve güçsüz olduğu durumlarda, bir sosyal sorumluluk normu ortaya çıkabilmekte ve karar alımında prososyal kaygılar güdülebilmektedir. Mutlak güçlü bir konumda bulunmak, kişinin doğru ve yanlış hakkında anlık bir içsel değerlendirme süreci sonucunda, ahlaki açıdan uygun olduğunu hissettiği şekilde davranmasına yol açabilmektedir (Wade-Benzoni ve Tost, 2009).

Özetle, büyük güç asimetrisinin veya mutlak gücün bulunduğu durumlarda, beklenenin aksine, bireylerin gücü çıkarları yönünde kullanmak yerine, sorumlu davranmayı seçtiği pek çok durum mevcuttur (Örn: avcının saldıracak durumda olmayan yaralı bir yırtıcıyı tedavi etmesi). Bu eğilim, kararın sonuçlarının çok ciddi olumsuz sonuçlara yol açma ihtimalinin bulunduğu senaryolarda (örn: karar sonucunda belirli bir doğal kaynağın tamamen tükenmesi ihtimali), daha da kuvvetlenmektedir.

Birden fazla tarafın dahil olduğu ve çıkarlarının müzakere sonucunda belirlendiği durumlarda, karar alıcıların algıladıkları güç ile bu gücü kendi menfaatlerini maksimize etmede kullanıp kullanmayacakları, değişik senaryolarda test edilmiştir. Karar alıcıda mutlak bir güç algısı var ise, kararların çıktıları tahmin edilebilir olsa da olmasa da sosyal sorumlu davranışa yönelebilecektir. Mutlak bir güç

algılanmamakla birlikte, kararların sonuçları çok belirsiz ise, bu güç daha fazla algılanacak ve sosyal sorumlu davranışı beraberinde getirebilecektir. Olası durumlar Tablo 12’de gösterilmektedir.

Tablo 12: Algılanan Güç ve Sosyal Sorumluluk Davranışı

	Güç	Kararların Sonuçlarının Belirsizliği	Algılanan Güç	Sosyal Sorumluluk Davranışı
Gözlenen	Mutlak	Belirsizlik Fazla	Yüksek	Yüksek
Gözlenen	Mutlak	Belirsizlik Az	Yüksek	Yüksek
Gözlenen	Mutlak Değil	Belirsizlik Fazla	Yüksek	Yüksek
Beklenen	Mutlak Değil	Belirsizlik Az	Orta	Orta
Beklenen	Az	Belirsizlik Fazla	Az	Az
Beklenen	Az	Belirsizlik Az	Az	Az

Bu senaryolara ek olarak karar alıcıların kararlarından etkilenecek 3. tarafların varlığı, bu etkilerin karmaşıklaşmasına neden olmaktadır. Gelecek kuşakları olumlu ya da olumsuz etkileyen bir karar alınırken, karar alıcıların bunu sadece kendilerinin değil, karar alma sürecine dahil olmayan kendi kuşaklarını da ikna etme zorunluluğu doğmaktadır. Taraflar, karar alıcının dikkatini ve sorumluluk duygusunu gelecek kuşaklar ile şimdiki kuşaklar arasında dağıtmasına yol açabilmektedir. Bu durumda şöyle bir soru sorulabilmektedir: Karar alıcının kuşaklararası sosyal sorumluluk duymasını sağlayan şey sahip olduğu güç müdür, yoksa gelecek kuşakların mutlak güçsüz konumda olması mıdır? Eğer ikinci koşul geçerli kabul edilirse, üçüncü tarafların varlığı kuşaklararası sosyal sorumluluk bilincini etkilemeyecektir, zira üçüncü taraflar mutlak güçsüz konumunda değildirler (Weber vd., 2004).

Bu bakımdan kuşak içi dayanışmanın kuşaklararası yardımlaşma davranışını olumlu ve olumsuz etkileyebileceği durumlar, grup bilincini grup çıkarı veya kuşaklararası yardımlaşma ekseninde oluşturacak koşullar araştırılmalıdır.

Nesildeşler arasındaki güç asimetrisi büyük öneme sahiptir, çünkü güce sahip olanlar, diğer bireyleri kuşaklararası yardımlaşma yönünde etkileme konusunda daha fazla etkiye ve kaynağa sahip olanlardır.

Örneğin balıkçılık endüstrisinde, nesli tükenmekte olan ve çok pahalıya satılan bir balık türünün avlanması konusunda kısıtlamaya gidilmesi, muhtemelen

endüstrideki en büyük işletmenin kararı doğrultusunda gerçekleşecektir. Eğer firma, söz konusu balık türünü avlamaya devam ederse, diğer küçük balıkçılar da avlanmayı azaltmayı ya da sonlandırmayı nafile bir çaba olarak görecektir. Balığın neslinin tükenmesi istenmiyorsa, balıkçıların birlikte hareket etmesi ve avlanmayı gerektiği ölçüde kısıtlaması gerekmektedir. Bu noktada en büyük işletme ile hem kendi kuşağı (mevcut balıkçılar ve balıklara ihtiyaç duyan bireyler) arasında, hem de gelecek kuşaklar arasında bir güç asimetrisi mevcuttur. Alınacak karar, bazı balıkçıların zarar etmesi yahut iflası veya bir balık türünün neslinin devamının güvence altına alınması sonucunu doğuracaktır. Böylece hem güç asimetrisi hem de iki evreli oyun mekanizmaları devreye girmektedir. En büyük balık işletmesi örneğinde gözlenen güç asimetrisi, meclis hükümeti ile yönetilen bir ülke için de geçerlidir. Karar alıcılar önce kendi partisini, sonra parti tabanını, sonra tüm meclisi ikna ederek, bugünün kuşakları ve gelecek kuşakların menfaatleri arasında bir tercihte bulunmaktadır (Wade-Benzoni ve Tost, 2009).

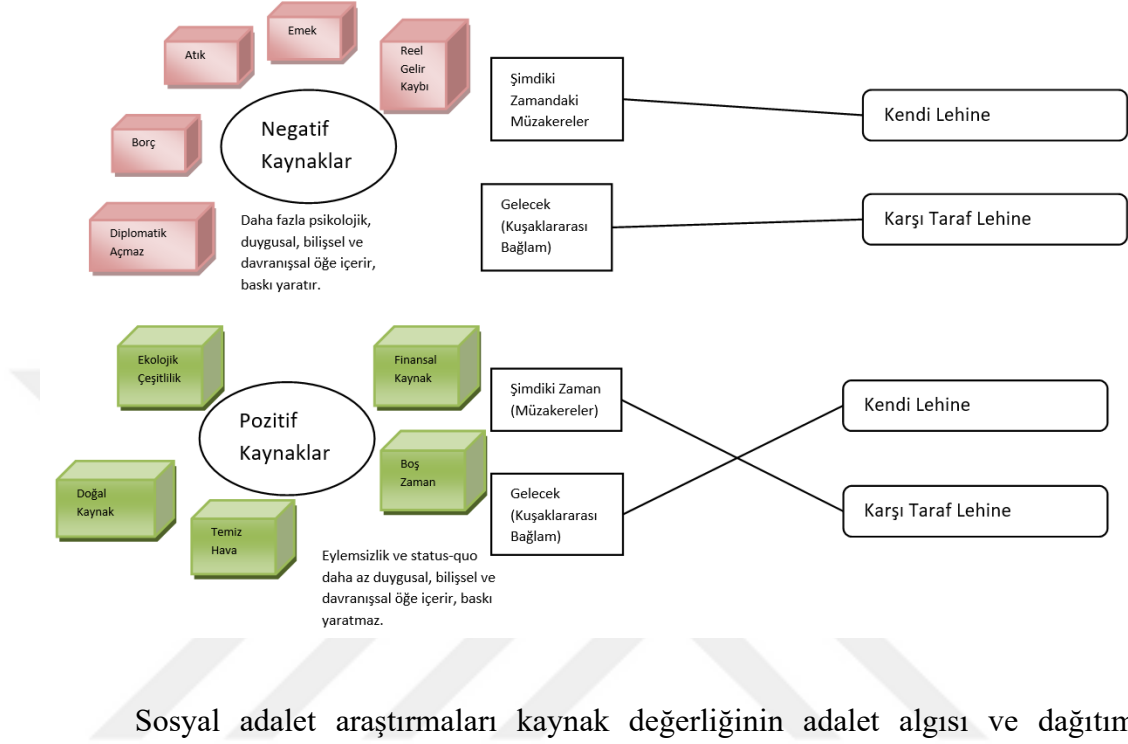
2.6.7.13. Kaynak Değerliği

Ortak mallar ikilemlerinde bireyler belirli bir kaynağa gönüllü katkılar yaparlar ancak katkılar sonucu ortaya çıkan üründen her birey eşit olarak yararlanır. Trafik kurallarına uyma, yere çöp atmama, kullan-at malzeme (bebek bezi, kâğıt havlu) kullanmama, dürüst olma, adil olma, yoksullara yardım etme vb.). Gerçekleşen eylemler sonucunda katkıyı ya da fedakarlığı kimin yaptığı fark etmeksizin, topluluğun tümü fayda sağlar.

Karşı tarafa yükler bırakmak, karşı tarafa fayda sağlamayı göz ardı etmekten daha büyük bir ahlaki baskı yaratmaktadır (Törnblom ve Vermunt, 1999). İlki bir eylemlilik sonucunda gerçekleştiğinden, etik ve ahlaki açıdan karar alıcıları daha zor bir duruma sokar. Eylem (commission) ve ihmal (ommission) olarak ifade edilen bu durumlarda; gelecek kuşaklara daha iyi bir çevre, daha fazla doğal kaynak ve ekolojik çeşitlilik, daha fazla boş zaman ve finansal kaynak bırakmamak bir ihmal; onlara daha fazla nükleer atık, daha büyük borç, daha olumsuz diplomatik ilişkiler bırakmak ise başlı başına bir eylem olarak algılanmaktadır (Markowitz ve Shariff, 2012). Bireyler negatif ve pozitif kaynakların dağıtımında, farklı tercihlerde bulunabilmektedir.

Negatif ve pozitif kaynakların dağıtımının hangi durumlarda, hangi yönde gerçekleştiği Şekil 11’de özetlenmektedir.

Şekil 11: Kaynak Değerliğinin Kuşaklararası Kararlara Etkisi

Sosyal adalet araştırmaları kaynak değerliğinin adalet algısı ve dağıtım tercihlerini nasıl etkilediği konusunda tutarsız sonuçlar ortaya koymuştur. Ayrıca, sosyal ikilemlerde *faýdanın* bölüşümünden farklı olarak, çevre kirliliği, ulusal borç gibi *kayıpların* nasıl bölüştürüleceği sorusu ihmal edilmiştir. Örneğin en çok katkı yapanın en az zarar verenin, daha fazla pozitif kaynak elde etme hakkı olduğu algısı varken, negatif kaynakların yapılan katkıya bakılmaksızın dağıtılması gerektiği algısı vardır (Meeker ve Elliott, 1987). Grup amacı ekonomik üretkenlik, uyum ya da sosyal kaygı olabilmektedir. Bu amacın, negatif ya da pozitif kaynakların dağılım tercihlerini açıklaması beklenmektedir (Kazemi ve Eek, 2007).

Dağıtımsal adalet genellikle olumlu çıktıların dağıtımı ile ilgilenmektedir. Olumsuz çıktıların dağılımı ile ilgili araştırma sayısı ise çok azdır. Bu bağlamda Törnblom ve Vermunt (1999) kaynak değerliği (resource valence) kavramı ile, çıktıların niteliğinin adalet algısına etkisini açıklamaya çalışmışlardır. Kaynak değerliği, dağıtılan negatif ya da pozitif kaynağın sonucuna ilişkin algı olarak tanımlanan “çıktı değerliğinden” farklı bir kavramdır. Sevilme ve hoşnutsuzluğu giderme, pozitif çıktı değerliğini ifade ederken; sevgiyi kaybetme ya da hoşnutsuzluk

elde etme, negatif çıktı değerliğini ifade etmektedir. Kaynak değeri ise, işleme konu olan kaynağın değerlendirilmesini ifade eder. Örneğin negatif kaynak olarak kabul edilen “borcun” kime yükleneceği konusunda *şimdiki zamandaki aktörler arasında* gerçekleşen bir müzakerede, bireyin kendi faydasını ön plana çıkaracağı, ancak *gelecek kuşaklara aktarılabacak* borç söz konusu olduğunda, onlara fazla borç bırakmamak adına çaba sarf edeceği varsayılmaktadır.

Bazı çalışmalar, pozitif ve negatif çıktıların dağıtımına ilişkin algının aynı şekilde işlediğini ve eşitliğin, hakkaniyete göre daha fazla tercih edildiğini göstermektedir. Bazıları ise kaynakların negatif veya pozitif olmasının bu algıyı etkilediğini ortaya koymaktadır (Törnblom ve Vermunt, 1999:804).

Törnblom ve Jonsson (1987), eğer taraflar işbirlikçi bir ilişki içerisindeyse hem negatif hem de pozitif kaynakların eşit biçimde dağıtılması gerektiğini ifade ederken, rekabetçi bir ilişki içerisindeyse, negatif çıktıların eşit, pozitif çıktıların ise eşit veya hakkaniyetli biçimde dağıtılması gerektiğini ortaya koymuşlardır. Verimlilik ve performans odaklı gruplar hakkaniyetli; uyum ve konfor odaklı gruplar eşit; bağlılık, sosyal kaygı ve sorumluluk odaklı gruplar ise ihtiyaç temelli dağıtımı tercih etmektedirler. Birbirine yabancı olan insanlar kaynakları hakkaniyetli, yakından tanıyan insanlar ise eşit biçimde dağıtmaktan yanadırlar. Örneğin devletin sağladığı çocuk bakım hizmetinde eşitlik, özel sektörün sağladığı bakım hizmetinde ise hakkaniyet temelli dağıtım yapılması gerektiği beklenmektedir. Dolayısıyla, kaynakların negatif ya da pozitif olarak algılanmasının, mübadelenin gerçekleştiği zamansal bağlam, grup amacı, gruba yakınlık gibi etkenlere bağlı olarak, kuşaklararası adil davranışı etkileyebileceği sonucuna ulaşılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUŞAKLARARASI ADALETİN ÖLÇÜLMESİNE YÖNELİK BİR ENDEKS ÖNERİSİ

Bu bölümde, kuşaklararası adaleti karşılaştırılabilir biçimde ölçme amacı taşıyan bir kuşaklararası adalet endeksi oluşturmak amacıyla gerçekleştirilen nitel araştırma bulguları sunulmaktadır. Endeks ile bir ülkenin hem başka ülkeler ile kıyaslanması hem de zaman içerisinde kuşaklararası adalet bakımından kat ettiği mesafenin ve eğilimin ortaya konulması mümkün olacaktır. Endeksin oluşmasında literatürdeki kuşaklararası adaletle ilişkin teorik yaklaşımlar dikkate alınmış, yapılan derinlemesine görüşmeler neticesinde tespit edilen kuşaklararası adalet boyutları ölçme araçlarından, literatür ile uyumlu olanlar endekse dahil edilmiştir.

3.1. ENDEKSİN DAYANAKLARINA YÖNELİK NİTEL ARAŞTIRMA BULGULARI

Oluşturulması planlanan endeks, Şekil 4'te belirtildiği gibi (Bkz. 1.4.1. Araştırma Deseni) yarı yapılandırılmış uzman görüşmeleri ve kuşaklararası adaleti doğrudan veya dolaylı olarak ölçebileceği değerlendirilen araçların ve yaklaşımların analizi sonucunda meydana getirilecektir. Önce seçilmiş ölçme araçlarının temelleri, metodolojileri ve göstergeleri incelenecek, daha sonra görüşme metinlerinin kodlanması sonucunda elde edilen bulgular aktarılacaktır.

3.1.1. Kuşaklararası Adaleti Ölçebilecek Araçların ve Yaklaşımların Değerlendirilmesi

Bu bölümde, -içeriğinde kuşaklararası adalet ifadesi geçmese bile- kuşaklararası adaletin nitel araştırma ile belirlenmiş olan farklı boyutlarını, dolaylı veya doğrudan ölçmeyi amaçlayan çeşitli kuruluşların ve araştırmacıların seçtiği yöntemler ele alınacaktır.

Kuşaklararası adaleti ölçmek için kullanılabilecek veriler oldukça sınırlıdır. Bu verilerin gelişmiş ve istatistik veri tabanları istikrar kazanmış ülkelerde bile, her zaman elde edilemediği görülmektedir. Gerek gelişmiş ülkelerde gerekse Türkiye örneğinde, söz konusu kullanılabilir verilerin ancak 2000'li yıllardan itibaren tam anlamıyla elde

edilebilmeye başlandığı söylenebilir. İkincil veriler üzerinden 2000 öncesi dönem ile günümüzü kıyaslamak çoğu zaman mümkün olamamaktadır.

Dolayısıyla araştırma kapsamında, geçmiş ile günümüzü kıyaslamak yerine, kuşaklararası adalete ilişkin bir durum tespiti yapılması amaçlanmakta; uluslararası literatürde de benimsendiği üzere, bu tespitin güncel veriler ışığında ve “*mevcut durumun analizi*” ile yapılması en uygun yaklaşım olarak benimsenmektedir.

Aşağıdaki tabloda, kuşaklararası adaleti veya bir bileşenini ölçme amacı taşıyan araçlar ile araçları kullanan kişi ve kuruluşlar listelenmektedir.

Tablo 13: Kuşaklararası Adaleti Doğrudan veya Dolaylı Ölçme Araçları

Yöntemi Geliştiren Kişi veya Kuruluş	Ölçme Aracı	Alt Alanlar veya Bilimsel Köken
Bertelsmann Stiftung (2009)	Sürdürülebilir Yönetişim Göstergeleri	Ekonomik, Sosyal, Çevresel, Politik
Bertelsmann Stiftung (2016)	Avrupa’da Sosyal Adalet Endeksi	Ekonomik, Sosyal, Çevresel
Tremmel ve Wegner (2010)	Çalışma Yaşamında Kuşaklararası Adalet Araştırması	Tutumsal
Vanhuysse, (2013)	Kuşaklararası Adalet Endeksi	Ekonomik, Sosyal, Çevresel, Politik
Ederer vd.(2006)	Ekonomik Sürdürülebilirlik Göstergesi	Doğal Sermaye, Reel Sermaye, Beşerî Sermaye, Yapısal Sermaye, Kuşaklararası Borç
Leach vd. (2016)	İngiltere Kuşaklararası Adalet Endeksi	Ekonomik, Sosyal, Çevresel
Tremmel (2009)	Kuşaklararası Adalet Sermaye Yaklaşımı	Doğal Sermaye, Reel Sermaye, Finansal Sermaye, Sosyal Sermaye, Beşerî Sermaye, Kültürel Sermaye, Entelektüel Sermaye
Tremmel (2009) Objektif İyilik Hali Yaklaşımı	1. İnsani Gelişmişlik Endeksi (Anand ve Sen, 1994) 2. İnsani İyilik Hali Endeksi (Prescott-Allen, 2001) 3. Ağırlıklandırılmış Sosyal Gelişim Endeksi (Estes,1984; Stern vd., 2014)	1. Ekonomik, Sosyal 2. Sosyal, Ekonomik, Eşitlik Temelli 3.Sosyal, Çevresel, Fırsat Eşitliği Temelli
Kotlikoff (2017)	Kuşaklararası Muhasebe Yaklaşımı	Ekonomik
Monti (2017)	Kuşaksal Bölünme Modeli	Ekonomik, Sosyal, Çevresel, Politik

3.1.1.1. Sürdürülebilir Yönetişim Göstergeleri

Almanya’da faaliyet gösteren bir araştırma kuruluşu olan Bertelsmann Stiftung Vakfı, 2009 yılından beri sürdürülebilir yönetim göstergeleri (SGI) adıyla bir rapor yayınlamaktadır (Bertelsmann Stiftung, 2009).

OECD ve Avrupa ülkeleri, nüfusun yaşlanması, kaynakların tükenmesi, sosyal eşitsizliklerin artması karşısında, sürdürülebilir politikalar üretmekte

zorlanmaktadır. Üretilen politikalarsa genellikle günü kurtarmaya yönelik olmaktadır ve gelecek kuşaklara belirli yüklerin aktarılmasına sebep olmaktadır. İşgücü piyasasında, eğitimde ve sağlıkta fırsat eşitliğinin olmaması, toplumlarının geleceklerini tehdit etmektedir. Şimdiki ve gelecek kuşakların yaşam kalitelerini güvence altına alabilmek için, paydaşların daha uzun vadeli düşünmesi, dolayısıyla yönetişimde daha fazla inovasyon yapılması gerekmektedir.

Sürdürülebilir yönetişim göstergeleri, iyi yönetişim ve sürdürülebilir kalkınmanın başabaş gittiği varsayımıyla yola çıkmaktadır. Etkili politikaları tespit etmek ve teşvik etmek için ülkelerarası bir anket olan SGI, hükümetlerin sürdürülebilir kalkınmayı nasıl devam ettirebildiğini incelemektedir.

Sürdürülebilir yönetişimin 3 sac ayağı olduğu ifade edilmektedir. Politika performansı, demokrasi ve yönetişim.

Örneğin Politika performansı→Ekonomi politikaları→İşgücü piyasası başlığında şu göstergelere yer verilmektedir:

İşgücü Piyasası Politikası: İşgücü politikası işsizliği önlemede ne ölçüde etkili? (uzman değerlendirmesi)

İşsizlik: Sivil nüfusun ne kadarı(%) işsiz olarak nitelendiriliyor?

Uzun vadeli işsizlik: Sivil nüfusun ne kadarı(%) uzun vadeli işsiz olarak nitelendiriliyor?

Genç İşsizliği: Genç nüfusun (15-24 yaş) ne kadarı(%) işsiz olarak nitelendiriliyor?

Niteliksiz İşçi İşsizliği: Sivil nüfusun ne kadarı(%) niteliksiz işsiz olarak nitelendiriliyor?

İstihdam Oranı: Ülke düzeyinde istihdam oranı (%)

Düşük Ücret İnsidansı: Çalışanların ne kadarı medyan gelirin 2/3'ünün aşağısında ücret alıyor?

Görüldüğü gibi alt başlıklar hem nicel (ikincil veriler), hem de nitel(uzman değerlendirmeleri) veriler ile ölçülmektedir. Endekste kuşaklararası adaleti ile ilgili olarak değerlendirilen göstergeler Tablo 14'de verilmiştir.

Tablo 14: Sürdürülebilir Yönetişim Göstergeleri- Kuşaklararası Adalet ile İlgili Alanlar

İlgili Başlık	Gösterge Tanımı	Kaynak
Politika performansı→Ekonomi politikaları→İşgücü piyasası	Genç nüfusun (15-24 yaş) ne kadarı (%) işsiz olarak nitelendiriliyor?	stats.oecd.org http://ec.europa.eu/eurostat/data/database
Politika performansı→Sosyal politikalar→Emeklilik	Yaşlı nüfus bağımlılık oranı (%)	https://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators
Politika performansı→Ekonomi politikaları→Ar-Ge	Kamu Ar-Ge yatırımlarının GSYİH'ye oranı (%)	https://ec.europa.eu/eurostat/data/database https://stats.oecd.org/
Politika performansı→Sosyal politikalar→Aile	Yoksulluk riski içerisinde olan çocukların oranı (%)	https://ec.europa.eu/eurostat/data/database https://stats.oecd.org/
Politika performansı→Sosyal politikalar→Sağlık	Doğuşta yaşam beklentisi (yıl)	https://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators
Politika performansı→Çevre politikaları→Çevre	Kişi başına düşen sera gazı emisyonu (ton CO ₂).	https://stats.oecd.org https://unfccc.int/ghg_data/new_reporting_requirements/items/9560.php https://databank.worldbank.org/data/views/variableselection/selectvariables.aspx?source=world-development-indicators
Politika performansı→Çevre politikaları→Çevre	Biyolojik çeşitlilik (koruma altına bulunan karasal biyomların ulusal biyomlara oranı)	https://epi.envirocenter.yale.edu/epi-downloads
Politika performansı→Çevre politikaları→Çevre	Yenilenebilir enerji kaynaklarının toplam nihai enerji tüketimindeki payı (%)	https://databank.worldbank.org/data/views/variableselection/selectvariables.aspx?source=sustainable-energy-for-all
Politika performansı→Ekonomi politikaları→Bütçe	Kamu borcunun GSYİH'ye oranı	https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/01/weodata/index.aspx

3.1.1.2. Avrupa’da Sosyal Adalet Endeksi

Bertelsmann Stiftung Vakfı OECD ülkeleri için 2008 yılında ve Avrupa Birliği ülkeleri için 2011, 2014, 2015, 2016 yıllarında yayınladığı Avrupa’da Sosyal Adalet Endeksi içerisinde kuşaklararası adaleti de ele almaktadır (Bertelsmann Stiftung, 2016). Bu göstergede 2011 yılında Türkiye yer almakta iken, sonraki yıllarda kıyaslamalardan çıkarılmıştır. Avrupa Birliği ülkelerinin sosyal adalet endeksindeki skorlarına göre reformlar ile iyileştirilmesi gereken sosyal politika alanlarını ve bu reformların aciliyetini belirlemek, ülkelerin reform performanslarını değerlendirmek amacıyla, 2015 yılında “Avrupa Birliğinde Sosyal Politika – Reform Barometresi” adıyla bir pilot çalışma da gerçekleştirilmiştir.

Endekse dahil olduğu son yıl olan 2011 verilerine göre Türkiye, sosyal adalet endeksinde OECD ülkeleri arasında son sırada yer almaktadır. Özellikle eğitimde fırsat eşitliği ve kuşaklararası adalet bakımından, en kötü durumdaki ülke olarak göze çarpmaktadır.

Avrupa’da Sosyal Adalet Endeksi, 6 ana başlıktan oluşmaktadır: Yoksulluğun önlenmesi, eğitime erişim, işgücüne katılma, ayrımcılığın önlenmesi ve sosyal içerme, sağlık, kuşaklararası adalet.

Yoksulluğun önlenmesi:

Sosyal adalet açısından yoksulluğun etkin bir biçimde engellenmesi kritik önem taşımaktadır. Yoksulluğun önlenemediği durumda, sosyal katılım ve bireyin kendi hayat yolunu çizmesi güçleşmektedir. Yoksulluk, bireylerin toplumsal yaşama katılma ve yaşamını istediği gibi yönlendirebilme imkânlarını kısıtlamaktadır. Toplumlarda görece yoksulluk içerisindeki bireylerin oranı, sosyal dışlanmaya maruz kalan grubun oranı ile paralellik göstermektedir (Devicienti ve Poggi, 2011; Evans, 1998). Yoksulluk önlenmeden sosyal adaletin diğer gereklerinin yerine getirilmesi de mümkün olamayacaktır. Dolayısıyla yüzden yoksulluk, 3 birim olarak ağırlıklandırılmış ve sosyal adaletin en önemli göstergesi olarak belirlenmiştir.

Ulusal medyan gelirin %50’si, yoksulluk sınırı olarak belirlenmiştir. OECD tanımına göre eşdeğer hanehalkı geliri, ulusal medyan gelirin yarısından az olanlar görece yoksulluk kapsamına girmektedir. Görece yoksulluğun kullanılması, gelişmiş ülkelerde bu sınırın daha yüksek olmasına yol açmaktadır. Yüksek yoksulluk sınırları,

herkesin erişmesi olağan kabul edilen mal ve hizmetleri toplum bazında ele alınmasından ileri gelmektedir. Yoksulluk oranı, yoksulluk sınırı altından kalan bireylerin sayısının, toplam nüfusa oranını vermektedir. Daha yüksek yoksulluk riski yaşayan yaş grupları olan 0-17 yaş arasındaki bireyler ile 65 yaş üstü bireyler için ayrı ayrı yoksulluk hesapları yapılmıştır.

Bu gösterge pek çok OECD ülkesinde sosyal adaletin en temel koşullarının dahi sağlanamadığını göstermektedir. Ancak OECD ülkeleri arasında önemli farklar vardır. Danimarka ve Çekya yoksulluğu önlemede en başarılı ülke örnekleridir. Ancak ABD, Meksika ve Şili’de nüfusun daha büyük bir bölümü yoksulluk çekmektedir.

Eğitime erişim:

Sosyal açıdan eşit bir toplum, herkese eğitim açısından eşit fırsatlar sunmalıdır. En son PISA çalışması, bu ideale yaklaşmaya en yakın olan ülkelerin İzlanda, Finlandiya, İsveç ve Danimarka olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin sosyoekonomik düzeyi ile akademik başarısı arasında en zayıf ilişki İzlanda ve Finlandiya’da tespit edilmiştir. Bunu tam aksine, Yunanistan, Macaristan ve Türkiye, eğitim hayatında başarılı olabilmek için gerekli araçlara ulaşabilme bakımından en kötü durumdaki ülkelerdir. Bu ülkelerde, öğrencilerin sosyoekonomik arka planları ile akademik başarıları arasında çok güçlü bir ilişki bulunmaktadır.

İyi kaliteli eğitime erişimde fırsat eşitliği, bireylerin gelişmeleri için gerekli olan kapasite ve fırsatları elde edebilmeleri için ön koşuldur. Toplumdaki dikey hareketlilik buna bağlıdır. Sosyal, politik ve ekonomik katılım, önemli ölçüde eğitime bağlıdır. Bu nedenle devletler, her bir çocuğun nitelikli eğitime erişimini sağlamak durumundadır. Sosyal ya da kültürel arka plan, bireylerin eğitime erişiminde etkili birer faktör olmamalıdır. Eğitim boyutu, sosyal adalet endeksinde 2 birim olarak ağırlıklandırılmıştır. Eğitim boyutu erken çocukluk eğitimi, sosyal arka planın akademik başarı ile ilişkisi ve eğitim politikalarını ele almaktadır.

İşgücüne katılma:

Son dönemde sıklıkları artan ekonomik krizlerin birçok ülkenin işgücü piyasasını olumsuz etkilediği bilinmektedir. Bireyin toplumdaki statüsü büyük ölçüde işgücü piyasasındaki konumu ile belirlenmektedir. İşgücü piyasasına katılamama, bireyin kendini gerçekleştirmesini engellemekte, yoksulluk riskini arttırmakta ve hatta sağlığını etkilemektedir. İşgücüne katılma boyutu da sosyal adalet endeksinde iki kat

ağırlıklandırılmıştır. İşgücü piyasasının kapsayıcılığı, kendi içinde dört ayrı gösterge ile ele alınmaktadır. İstihdam oranının yanı sıra, 55-65 yaş arasındaki bireyler, yurtiçinde doğmuş bireylere kıyasla yurtdışında doğmuş bireyler, erkeklere kıyasla kadınlar da ele alınmaktadır. Uzun vadeli işsizlik ile genç ve vasıfsız işçilerin işgücü piyasasından dışlanma düzeyleri, ayrı ayrı değerlendirilmektedir.

İstihdam oranları, yaş, cinsiyet ve etnik kökene dayalı ayrımcılığın önlenmesi gibi göstergeler bakımından, İzlanda, Norveç ve İsveçre önde gelen ülkelerdir. Slovakya ve İspanya ise işgücü piyasasındaki adalet açısından en alt sıralardadır. Almanya işsizlik oranlarını düşürme yolunda önemli ilerleme kaydetmiş olmakla birlikte, uzun dönemli işsizlik ülke açısından önemli bir sorun olma niteliğini korumaktadır.

Ayrımcılığın önlenmesi ve sosyal içerme:

Sosyal adalet, gelir dağılımı, ayrımcılığın ve sosyal dışlanmanın önlenmesi, göçmenlerin topluma entegrasyonu gibi pek çok faktörden oluşmaktadır. Sosyal içerme ve ayrımcılığın önlenmesi, belirli grupların sosyal açıdan kutuplaşması, dışlanması ve ayrımcılığa uğramasını engellemeye yönelik trendlerin düzeyini ifade etmektedir. Bu boyut endekste normal ağırlıkta (1 birim) yer almaktadır. Gini katsayısı ile ifade edilen gelir dağılımı adaletsizliği, sosyal kutuplaşmaya yol açan bir etken olduğundan, dikkate alınmıştır. Kadın ve erkekler arasındaki gelir eşitsizliği, dikkate alınan bir diğer faktördür. Boyutun ölçümünde, sosyal politikaların sosyal dışlanmayı, cinsiyet, fiziki özellikler, sosyal statü, etnik köken, siyasi görüş ve dini inanca dayalı ayrımcılığı önleme ve göçmenlerin ülkeye adaptasyonunu destekleme yönündeki başarısı, kalitatif sorular ile ölçülmektedir.

Norveç, İsveç, Finlandiya ve Danimarka, sosyal adalet boyutunda en yüksek skorları alan ülkelerdir. Bu ülkelerde kadın-erkek arasındaki gelir adaletsizliği en alt seviyedir. Türkiye'nin performansı, ayrımcılığı önleme bakımından yetersiz görülmekte ve bu yüzden sosyal içerme sıralamasında en sona yer almaktadır.

Sağlık:

Sosyal Adalet endeksinin beşinci boyutunu, sağlık oluşturmaktadır. Sağlıklı yaşam koşulları, büyük ölçüde bireylerin sosyoekonomik arka planları ile ilişkilidir. Sağlıkla ilgili önlenebilir eşitsizlikler, büyük ölçüde bireylerin nerede doğduğu, yaşadığı, çalıştığı ve yaşlandığı ile ve hastalıklarla mücadele için devletin belirlediği

sistemler ile yakından ilişkilidir. Bir başka deyişle, bireylerin nasıl yaşadığı ve öldüğü; politik, sosyal ve ekonomik güçlere bağlı olarak değişmektedir. Sosyal ve ekonomik politikalar, bir çocuğun büyüüp, tam potansiyeline ulaşip, üretken bir yaşam sürüp süremeyeceğini belirlemektedir. Olumsuz sosyo-ekonomik koşullara sahip çocukların sağlık sorunlarını atlatamayıp potansiyellerine ulaşamamaları, sağlık sistemindeki adaletsizliklerden ileri gelmektedir.

OECD ülkelerinin sağlık sistemlerinin adil olup olmadığını belirlemek belli zorluklar barındırır da bunu ölçebilecek bazı göstergeler bulunmaktadır. Kalite, kapsayıcılık ve maliyet etkinliği kantitatif, sağlık politikasının etkinliği ise kalitatif bir gösterge ile ölçülmektedir. Özetle, adil bir sağlık politikası, “iyi kalitede” bir sağlık hizmetini, nüfusun mümkün olan en büyük oranına -ideal olarak tamamına-, mümkün olan en düşük maliyet ile sunmalıdır. Kalite ve kapsayıcılık, maliyet etkinliğine oranla daha büyük öneme sahiptir. Algılanan sağlık durumu, çocuk ölümleri ve doğuştan beklenen yaşam süresi göstergeleri, OECD, Eurostat ve Dünya Bankası gibi kurumların sağladığı ikincil veriler yolu ile elde edilmektedir. Algılanan sağlık durumu, en düşük gelir grubu ile en yüksek gelir grubunu kıyaslamaktadır. Sağlık durumu, yoksulluk, eğitim ve işgücüne katılım gibi değişkenlerden güçlü biçimde etkilendiğinden, bu boyut normal (x1) olarak ağırlıklandırılmıştır.

İzlanda, Yeni Zelanda, İsviçre, Lüksemburg ve İsveç, sağlık alanında en yüksek skorlara sahip ülkelerdir. Ülkelerin ortak özelliği, sağlık hizmetlerinin çok geniş kapsayıcılığa sahip ve yüksek kalitede olmasıdır. Meksika, Türkiye, Polonya ve Slovakya bu kategoride en düşük puana sahip ülkelerdir. Yeni Zelanda’da düşük sosyoekonomik seviyedeki bireylerin algıladıkları kişisel sağlık durumları, yüksek olanlardan sadece biraz daha düşük iken; bu fark Portekiz, Çekya, Almanya gibi ülkelerde daha belirgindir.

Kuşaklararası adalet:

Sürdürülebilir sosyal adalet, yalnızca sosyal yüklerin gençler ve yaşlılar arasında paylaşılması durumunda ve gelecek kuşaklara makul sosyal ve çevresel koşullar bırakılmasının güvence altına alınması ile mümkündür. Bu bağlamda en önemli konular, güvenilir bir gelecek ve finansal sürdürülebilirlik sağlayan aile, emeklilik ve çevre politikalarıdır.

Kuşaklararası adalet boyutu, şimdiki kuşakların istedikleri yaşamı, gelecek kuşakların da aynı yaşama kavuşma şanslarını ellerinden almadan sürmelerini şart koşmaktadır. Bu boyut üç bileşenden oluşmaktadır. Bunların ilki, genç ve yaşlı bireylere yönelik siyasal destektir. Aile politikası ve emeklilik politikası göstergeleri, kalitatif olarak, uzman görüşüne başvurularak elde edilmektedir. İkinci boyut olan çevrenin korunması, çevre politikasına yönelik kalitatif bir gösterge olan uzman görüşü ile kantitatif bir gösterge olan CO₂ salınımının gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı ile ölçülmektedir. Üçüncü boyut olan ekonomik ve finansal sürdürülebilirlik, gelecekteki refaha katkı sağlayacağı kabul edilen Kamu Ar-Ge harcamaları ile, “*gelecek kuşaklar adına yapılan bir mortgage sözleşmesi*” olarak ifade edilen, ulusal borçtur.

Bu politikalar bakımından İsveç, Norveç, Danimarka ve Finlandiya en yüksek skorlara sahip ülkelerdir. Yunanistan bu gösterge bakımından son sırada yer alırken, diğer alanlarda yüksek puanlara sahip Japonya sondan ikinci sıradadır. Bunun nedeni, gayri safi yurtiçi hasılasının iki katından fazla olan ulusal borcudur.

Tablo 15: Avrupa'da Sosyal Adalet Endeksi 6. Boyut: Kuşaklararası Adalet

Gösterge	Tanım	Ölçme Yöntemi
Aile politikası	Uzman Değerlendirmesi Kadınların ebeveynlik ile işgücüne katılımı bir arada gerçekleştirebilmesini sağlamaya yönelik politika performansı	Aile destek politikaları kadınların ebeveynlik ile işgücüne katılımı bir arada gerçekleştirebilmesini ne ölçüde sağlıyor?
Emeklilik politikası	Uzman Değerlendirmesi Yoksulluğu önleyen, kuşaklararası adaleti sağlayan ve finansal olarak sürdürülebilir bir politika performansı	Emeklilik politikası yoksulluğu önleme, kuşaklararası hakkaniyet ve finansal sürdürülebilirlik kriterlerini ne ölçüde sağlıyor?
Çevre politikası	Uzman Değerlendirmesi Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve çevrenin korunmasına ilişkin politika performansı	Çevre politikası doğal kaynakların sürdürülebilirliğini ve çevre kalitesini ne ölçüde sağlıyor?
Karbon emisyonu	Memo maddeler hariç sera gazı emisyonu, kişi başına/ton	Eurostat Online Database, OECD Statistical Database, Global Footprint Network
Yenilenebilir Enerji Kaynakları Kullanımı	Yenilenebilir Enerji Kaynakları Kullanımının Toplam Enerji Tüketiminde Oranı (%)	Eurostat Online Database, OECD Statistical Database
Toplam Ar-Ge Harcamaları	Toplam Ar-Ge Harcamaları, Tüm sektörler (GSYİH %)	Eurostat Online Database, OECD Statistical Database
Toplam Kamu Borcu	Toplam Kamu Borcunun GSYİH'ye Oranı	IMF World Economic Outlook Database
Yaşlı Bağımlılık Oranı	Çalışma çağındaki yüz kişiye düşen yaşlı sayısı	Eurostat Online Database, OECD Statistical Database

Koyu Renk: Uzman Değerlendirmesi

Açık Renk: İkincil Veri

Endeks, 21 kantitatif ve 8 kalitatif göstergedan oluşmaktadır. Kalitatif veriler, 70'ten fazla uzman tarafından belirli politika alanlarına ilişkin yaptıkları değerlendirmeleri yansıtmaktadır. Bu indikatörler, belirli politikaların başarı düzeyine ilişkin 1 ile 10 arasında verilen puanlardan oluşmaktadır. İlk üç boyut olan yoksulluğun önlenmesi, eğitime erişim ve işgücü piyasasına erişim boyutları, diğer boyutlardan daha önemli olarak değerlendirildiğinden, daha yüksek ağırlığa sahiptir.

3.1.1.3. Çalışma Yaşamında Kuşaklararası Adalet Araştırması

Tremmel ve Wegner (2010), Alman Federal Meclisi üyeleri ile çalışma yaşamında kuşaklararası adalete ilişkin bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırma kapsamında, meclis üyelerine genel olarak kuşaklararası adalet ve özel olarak çalışma yaşamında kuşaklararası adalete ilişkin sorular yöneltilmiş ve konu hakkındaki algılar ölçülmüştür.

Ankette kullanılan bazı sorular şunlardır:

- Sizce aşağıdaki adalet türleri siyasi çekişmelere/tartışmalara ne ölçüde konu olmuştur?

sosyal adalet, cinsiyet adaleti, uluslararası adalet, kuşaklararası adalet

- Kuşaklararası adaleti gözetan politikalar kapsamında aşağıdaki alanların önemini nasıl değerlendiriyorsunuz?

gençlik politikası, bütçe ve finans politikası, işgücü politikası, aile politikası, sağlık politikası, ekoloji politikası, enerji politikası, eğitim politikası, emeklilik politikası, sosyal politika, barış politikası

- Aşağıdaki cümlelere ne ölçüde katılıyorsunuz?

-Bütün olarak değerlendirildiğinde, kuşaklararası açıdan adil bir toplumda yaşıyoruz.

-Şu anki politikalar kuşaklararası adaleti gözetemeyecek kadar kısa vadeli.

-Genç neslin çıkarları siyasal alanda yeteri kadar temsil edilemiyor.

-Yaşlı neslin çıkarları siyasal alanda yeteri kadar temsil edilemiyor.

- Bugünün genç neslini bundan 30 yıl öncesinin genç nesli ile kıyasladığınızda, iş ve aile yaşamı arasındaki uyumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

-Düşük doğum oranlarının en büyük sebebi, gençlik dönemindeki iş ile aile arasındaki tercih ikilemidir.

-Uzun eğitim ve öğrenim süreleri genç bireylerin aile kurabilecekleri zamanı kısıtlamaktadır.

-Bugünkü genç nesil, bundan 30 yıl öncesinin genç nesline göre ailelerine finansal açıdan daha fazla bağımlıdır.

-Hareketlilik ve mesleki esneklik/meslek değiştirebilmek/ için gereken şartlar, son 30 yılda ağırlaşmıştır.

- Kuşaklararası adaleti sağlamak üzere aşağıdaki reformlardan hangilerini desteklersiniz?

-Anayasada gelecek nesillerin korunmasına yönelik maddelerin yer alması

-Kuşaklararası adalet alanında bir kamu denetçisi görevlendirilmesi

-Oy kullanma yaşının 16'ya düşürülmesi

-Önemli parti komitelerinde genç kadro kotalarının bulunması

-Meclisin yasama döneminin 5 yıla çıkarılması

- Aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz?

-Genç bireyler işgücü piyasasındaki fırsatların azlığı ile giderek daha fazla yüzleşiyorlar.

-Yürürlükteki iş yasaları genç ve yaşlı çalışanların haklarını dengeli bir biçimde gözetememektedir.

-Kariyerine yeni başlayanlar öncelikle birkaç staj deneyimi yaşama mecburiyetindedirler.

-Bugünün genç nesilleri, işgücü piyasasında önceki neslin gençliğinde sahip olduğu fırsatlarla eşit fırsatlara sahiptir.

-30 yıl öncesi ile kıyaslandığında günümüzde genç çalışanlar işsizlikten daha çok etkilenmektedirler.

-İşten çıkarmalarda yaş ayrımcılığı genç çalışanların aleyhindedir.

-Emeklilik yaşının artması ile tüm pozisyonlar daha uzun süre ile doldurulmakta ve bu genç neslin işsizlik oranlarını arttırmaktadır.

Alman Federal Meclisi vekillerine uygulanan anket soruları incelendiğinde, kronolojik, zamansal bir kuşak tanımından yola çıkıldığı, bir başka ifade ile, aynı

zaman diliminde yaşayan ve 30'ar yıllık aralıklarla tanımlanan kuşaklar arasındaki adalete odaklanıldığı görülmektedir. Bu çalışma, psikometrik özelliklere sahip olmamakla birlikte, kuşaklararası adalete ilişkin bir anket formu özelliği taşıması bakımından önemlidir.

3.1.1.4. Kuşaklararası Adalet Endeksi

Vanhuyse (2013) tarafından 29 OECD ülkesinin kuşaklararası adalet açısından kıyaslandığı bu çalışmada, Şili, İzlanda, Lüksemburg, Meksika ve Türkiye, veri yetersizliği nedeniyle endekse dahil edilmemiştir.

Araştırma kapsamında 4 temel alan, kuşaklararası adaletin göstergeleri olarak belirlenmiştir (Vanhuyse, 2013):

1) Ekolojik ayak izi

Ekolojik ayak izi bir ekonomide tüketilen malların üretilmesi için ve bu üretim sonucunda oluşan atıkların absorbe edilebilmesi için kullanılan toprak ve su yüzeyinin göstergesidir.

Bir ekosistemin faydalı materyalleri yenileme ve insanlar tarafından üretilen atık maddeleri absorbe etme gücüne ise **biyolojik kapasite** denmektedir. Biyolojik kapasite, ekolojik ayak izinden fazla ise, gelecek kuşaklara yaşanabilir ve sürdürülebilir bir çevre bırakılması mümkün olabilecektir.

Global hektar adı verilen birim, biyokapasitenin ölçülmesi için kullanılmaktadır. Bir global hektar ölçüsü, yıllık olarak belirli bir alan içerisinde, biyolojik olarak üretken sayılan bütün kısımları kapsamaktadır. Örnek vermek gerekirse, tarım arazileri, ormanlar ve balık avlama alanları global hektar kapsamındaki alanlardır. Çöller, buzullar ve okyanus açıkları ise, bu kapsam dışında tutulmaktadır.

"Kişi başına düşen global hektar" ifadesi, kişi başına düşen biyolojik olarak üretken olan arazilerin ve suyun gezegenimizdeki karşılığıdır.

2008 yılında Dünya'da 12 milyar hektarlık biyolojik olarak üretken kara ve su alanları varken, yıl içerisinde yaşayan 6.7 milyar insan hesaba katılarak kişi başına düşen global hektar miktarı 1.79 hektar olarak belirlenmiştir. Bu oran incelendiğinde ise insanlar kadar çok global hektar alanına ihtiyaç duyan başka bir türün bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla kişi başına düşen global hektar sürekli azalmaktadır.

(<https://data.footprintnetwork.org/-/countryTrends?cn=5001&type=BCtot,EFCtot>, Erişim: 18.01.2019)

2016 yılında ekolojik ayak izi 20.5 milyar, global hektar ise 12.1 milyardır. Kişi başına düşen global hektar 1,63'e düşmüştür.

2) Çocuk yoksulluğu: Kuşaklararası adaleti ölçme amacıyla gerçekleştirilen birçok çalışmada olduğu gibi, çocuk yoksulluğu bu çalışmada da bir veri olarak kullanılmaktadır. Çocuk yoksulluğu, gençlik ve yetişkinlikte daha düşük akademik başarı, daha kötü sağlık, daha olumsuz yaşam koşulları ve daha düşük gelire yol açmaktadır (Çocuk yoksulluğu 0-17 yaş arası çocukların yıllık vergi ve transferle sonucu oluşan medyan gelirin %50'den daha azı ile geçinen çocukların oranı olarak ifade edilmektedir.) çocuk yoksulluğunun yaşlı yoksulluğuna oranı)

3) Kamu borcunun zamana yayılması, bugün çocuk olan bireylerin gelecekte istihdama katıldıklarında bu borcu yüklenecekleri anlamına gelmektedir. Çocuk başına kamu borcu kamu borcunun 0-17 yaş aralığındaki çocuk sayısına bölünmesi ile elde edilmektedir. Dolayısıyla nüfus artış hızı fazla olan ve çocuk sayısı sürekli artan bir ülkede, borç yükü daha az olacaktır.

4) EBISS (Elderly Bias Social Spending) – Yaşlılara Yönelik Sosyal Harcamalar: OECD ülkelerinde nüfus giderek yaşlanmaktadır ve sosyal harcamalara dair politik tercihler, ağırlığı artan yaşlılar lehinde değişebilmektedir. Bu durumun tespiti için “Yaşlılara Yönelik Sosyal Harcamalar” göstergesi geliştirilmiştir.

65 yaş üstü bireylere yönelik harcamalar (emeklilik, malüllük, sağlık, evde bakım yardımları)

15 – 64 yaş arası bireylere yönelik harcamalar

(aile yardımları, aktif istihdam politikalarına harcanan tutar, işsizlik sigortası, eğitim harcamaları)

Yaşlılara yönelik harcamalar, ayni ve maddi tüm yaşlılık yardımları: emeklilik, barınma, evde bakım, engellilik yardımları, iş kazası ve meslek hastalığı yardımları, işgücü piyasası şartlarına bağlı olarak gerçekleşen erken emeklilik gibi kalemlerden oluşmaktadır. Yaşlı yönelik olmayan sosyal harcamalar ise nakdi ve ayni tüm aile yardımları (hamilelik-doğum izni, gündüz bakım, evde bakım hizmetleri), istidam hizmetleri ve yönetimi, istihdam teşvik/sübvansiyonları, engelliler için istidam önlemleri, gelirin devamlılığı/korunması için nakdi ödemeler, işsizlik tazmini, eğitim harcamaları gibi kalemlerdir.

Boyutları normalize etmek için her ülke ve her boyut için maksimum ve minimum değerler hesaplanmış, OECD içindeki en yüksek skordan (x_{max}), ülke skoru (x_i) çıkarılmıştır. Fark, OECD içindeki en yüksek (x_{max}) ve en düşük (x_{min}) arasındaki farka bölünmek suretiyle değer hesaplanmıştır. Bu sayede her ülke 0 ile 1 arasında bir değer almıştır. $x_{ni} = (x_{max} - x_i) / (x_{max} - x_{min})$.

2014 yılında verilen örneklem için kişi başına ortalama karbon ayak izi 5,24; ortalama çocuk yoksulluğu %11,1, çocuk başına ortalama borç, 184,490 dolar, Ortalama EBiSS değeri ise 4,51 olarak hesaplanmıştır.

3.1.1.5. Ekonomik Sürdürülebilirlik Göstergesi

Ederer vd.'nin (2006) geliştirdiği ekonomik sürdürülebilirlik göstergesi, toplam sermayeyi ölçmek için diğer bir yaklaşımdır. Avrupa'da kamu kurumlarına karşı azalan güven, yarının bugünden daha güzel olacağına dair inancı baltalamaktadır. Özellikle Avrupa özelinde gerçekleşmekte olan demografik değişim ile başa çıkılabileceğine dair iyimser beklentiler giderek azalmaktadır. Sağlık ve eğitim hizmetlerinin insana yakışır hale getirilmesi, emeklilik sistemleri, işgöremezlik ödenekleri gibi sosyal refah devletinin kurumları, 19. ve 20. yüzyılın sermaye birikim paradigmasının ürünleridir. Kurumlar ilk ortaya çıktıkları günden itibaren temelde çok az değişikliğe uğramıştır ve bugünün sosyal gerçekliğinden giderek uzaklaşmaktadır. Bugün en önemli sosyal riskler olarak kabul edilen yaşlılık, hastalık, işgöremezlik gibi risklerin yanına; eskimiş beceriler, yer değiştirme (seyahat engeli olmama), rekabet gücünü yitirme gibi riskler eklenmiştir. Sosyal devlet, risklere uyum sağlamakta yetersiz kalmakta, yeni riskleri eski yöntemlerle telafi etme yoluna gitmektedir. Düşük becerili ve rekabet gücünü kaybetmiş işgücü, sosyal güvenlik kurumlarından/yöntemlerinden/sistemlerinden birine kaymaktadır. Bunun sonucu, beşerî sermayenin finansal sermaye karşısında giderek zayıflaması olarak gerçekleşmektedir.

Ederer'e göre gelişmiş ekonomilerdeki finansal kalıplar sürdürülebilir değildir. Bir taraftan sık yapılan seçimler, bütçe politikasının bir genel politika aracı olarak kullanılması gibi politik süreçler, uzun vadede finansal ve ekonomik sistemi etkileyebilecek gelişmelere duyarlı olamamaktadır. Diğer taraftan pek çok gelişmiş ülkenin sosyal güvenlik sistemleri özellikle yaşlanan nüfusla birlikte büyük baskı altındadır ve bugünkü şekilleri ile sürdürülebilir değildir. Kısa vadeli finansal riskler politikacıları baskı altında tutmaktadır. Hükümetlerce uygulanan tasarruf tedbirleri, kamu tüketiminden çok, kamu yatırımlarını, özellikle beşerî sermaye yatırımlarını kısma yoluyla gerçekleşmektedir.

Gerekli reformların saptanmaması, ya da saptansa bile hızlı bir şekilde eyleme geçilememesi; yapısal bir sorun olan politik kısa vadecilikten ileri gelmektedir. Bu sorunun yapısal olmasının altında yatan 3 temel faktör algı, strateji ve ideoloji olarak ifade edilmektedir (Ederer, 2006:130):

Algı boyutu değerlendirildiğinde, gelişmiş ülkelerdeki çoğu vatandaşın refah düzeyinin yüksek olmasından dolayı, demografik değişimlerin kendi çevresinde yaratacağı olumsuz etkinin şiddetini önemsiz bulacağı söylenebilir. Sosyal güvenlik reformlarının kazançtan çok zarar getireceğine dair bir beklenti de bu algıyı etkilemektedir. Ayrıca insan, doğası gereği, orta ve uzun vadeli planlar yaparken finansal açıdan ve sosyal güvenlik açısından istikrarlı bir ortam istemektedir.

Strateji boyutuyla ise reformlar genelde oldukça radikal değişimleri çağrıştırdıklarından, şeffaf ve anlaşılır yol haritalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

İdeoloji ise reformların değerlendirilmesinde bilinçli ve eğitilmiş bireyler açısından bile önemli bir etkidir. Genellikle sosyal güvenlik reformları “özgürlük ve bireysel sorumluluk” ile “adalet ve dayanışma” ekseninde ideolojik olarak şekillendiği söylenebilir. Dolayısıyla tartışma etkinlik ve sürdürülebilirlik hakkındaki pragmatik endişelerin yerini alabilmektedir. Bu yapısal engellerin aşılması, doğru bir iletişim yönetimi gerektirmektedir. Ekonomik Sürdürülebilirlik Göstergesi uzman bilgisini politik iletişimle harmanlayarak kamuoyunu bilgilendirmeyi amaçlamaktadır.

Bir politik tercihin toplumun refahını ne ölçüde etkileyeceğine yönelik basitleştirilmiş bir bilgi, sosyal politikayı vergi politikasını, bütçe politikasını, belirlerken etkili olacaktır. Gösterge, beklenen uzun vadeli kazanımları vatandaşlara görünür kılmakta, şeffaf hale getirmekte, ekonomik sürdürülebilirlik hedefi için izlenebilecek alternatif politikaların hedeflerini karşılaştırmakta, hangi politikaların hangi tür hedeflere hizmet ettiğinin anlaşılmasını sağlamaktadır.

Ekonomik Sürdürülebilirlik Göstergesi, bugünkü kuşaklardan gelecek kuşaklara aktarılan net sermayenin, bugünkü kuşakların geçmiş kuşaklardan miras aldığı net sermayeye oranını ölçer. Bu oran %100’ün üzerinde ise, şimdiki kuşağın sermaye stokunu gelecek kuşaklar lehine arttırdığı, eğer %100’ün altında ise, tam tersinin geçerli olduğu söylenir.

Bu amaçla gösterge 5 sermaye tipi tanımlar.

1. Reel Sermaye

Bir toplumda üretimden kullanılan makinelere ve ticari olarak kullanılan gayrimenkullerin maliyetlerinden oluşur.

2. Beşerî Sermaye

İşgücünün formel (örgün eğitim, mesleki eğitimin maliyeti) ve enformel (ebeveynlerden ve çevreden alınan eğitime harcanan zamanın fırsat maliyeti) maliyetlerinden oluşur.

3. Doğal Sermaye

Üretim için kullanılan doğal kaynaklardan oluşur.

4. Yapısal Sermaye

Toplumun ekonomik sistemin daha iyi işlemesi için oluşturduğu formel ve enformel kurallar ve kurumlardan oluşur.

5. Kuşaklararası Borç

Şimdiki kuşakların gelecek kuşakların ödemesi için yarattığı borçlarda, gelecek kuşaklara miras bırakılan özel sermaye ile gerçekleşen nakit akışıdır. Bir başka ifade ile, gelecek kuşaklara bırakılan borç ya da fazladır.

Benzer bir gösterge, reel sermaye, beşerî sermaye ve devlet tarafından gerçekleştirilen kuşaklararası nakit akışına yönelik olarak oluşturulmuştur.

Ekonomik Sürdürülebilirlik Göstergesinin basit formülü aşağıda gösterilmektedir:

$$\text{Miras Kalan Net Sermaye} = \Sigma(\text{Reel Sermaye} + \text{Beşeri Sermaye} + \text{Doğal Sermaye} + \text{Yapısal Sermaye} - \text{Borç}) * \text{Yaşanan Yıl Sayısı}$$

$$\text{Miras Bırakılan Net Sermaye} = \Sigma(\text{Reel Sermaye} + \text{Beşeri Sermaye} + \text{Doğal Sermaye} + \text{Yapısal Sermaye} - \text{Borç}) * \text{Yaşanan Yıl Sayısı}$$

$$\begin{aligned} \text{Kişi Başına Yaratılan/Yok Edilen Sermaye} &= \frac{\text{Miras Bırakılan Net Sermaye}}{\text{Miras Kalan Net Sermaye}} \\ &= \text{Ekonomik Sürdürülebilirlik Endeksi (\%)} \end{aligned}$$

Uzun vadeli reel sermaye; kamu ve özel sektörün sahip olduğu tüm makine ve binalar, yıpranma payı da göz önüne alınarak hesaplanmaktadır. Verilere devletlerin istatistik kurumları aracılığı ile ulaşmak çoğu gelişmiş ülkede mümkündür. Hesaplama, tüm makinaların üretim sürecinde kullanıldığı varsayılır. Makine ve binalar yıpranmaya maruz kalır ve kullanılabilirliğini kaybetmektedir. Yıpranmanın ise, yasal amortisman oranı düzeyinde gerçekleştiği kabul edilir. Bu koşullar altında

yeniden yatırımlar sürekli olarak gerçekleşmediği takdirde, reel kapital stoku zamanla 0'a doğru yaklaşmaktadır. Reel sermaye stokunun global olarak sürekli arttığı düşünüldüğünde, ekonomilerde hem yatırımların hem de yerine koymaların sürekli olarak gerçekleştiği söylenebilir. Ancak dikkat çekilmesi gereken diğer bir nokta, yatırımların tasarruf yolu ile mi, borçlanma yolu ile mi gerçekleştiğidir. Uzun vadede bir ekonomide alınması mümkün olan borç miktarı, tasarruf miktarı ile ilişkili olduğundan, uzun vadeli yatırım miktarı da uzun vadeli ulusal tasarruf miktarına bağlıdır. Hesaplama, doğrudan yabancı yatırımlar, tasarruf-borç oranı, nüfusun tasarruf eğilimi gibi değişkenler sabit kabul edilmektedir. Böylece reel sermayenin zaman içinde artış veya azalış gösterip göstermeyeceği öngörülebilir. Aynı zamanda yabancı tasarrufların giriş-çıkışı ve borç/tasarruf oranı da gelecek kuşakların refahını doğrudan etkileyen değişkenlerdir ve bu yüzden denkleme katılmalıdırlar.

$$\begin{aligned} \text{Uzun vadeli reel sermaye stoku} &= \text{Kurulu sermayenin maliyeti-yıpranma} + \\ &\quad \text{Beklenen yeniden yatırımlar} \\ \text{Beklenen yeniden yatırımlar} &= \text{Ulusal tasarruf oranı} \times \text{Borç/fazla oranı} + \\ &\quad \text{Yabancı tasarruf giriş-çıkışı} \end{aligned}$$

Günümüzde beşerî sermayeyi ölçmek için birçok yöntem geliştirilmiştir. Geliştirilen yöntemler arasında piyasa değeri yöntemi, maliyet bazlı değerlendirme, gösterge bazlı değerlendirme, katma değer bazlı değerlendirme yatırımın geri dönüşü ile değerlendirme gibi kategoriler ön plana çıkmaktadır (Scholz, 2004'ten aktaran Ederer, 2006). ESG beşerî sermayeyi reel sermayeye benzer bir yöntemle ölçer. Yaratılan beşerî sermayenin maliyetinden, yıpranma payı ayrılır ve tekrar yatırım oranı buna eklenir. Denkleme göre

$$\begin{aligned} \text{Toplam beşeri sermaye stoku} \\ &= \text{Beşeri sermayenin maliyeti} - \text{yıpranma/eskime} \\ &\quad + \text{beşeri sermaye yeniden yatırım oranı} \end{aligned}$$

Ekonomik olarak anlam ifade eden 4 temel beşerî sermaye türünden bahsedilebilir:

- 1- Zorunlu eğitimi kapsayan okul yıllarında alınan formel eğitimin maliyeti.
- 2- Yükseköğretim yıllarında, mesleki ya da profesyonel eğitim sürecinde alınan eğitimin maliyeti (üniversitede, meslek okulunda, iş başında...)

3- Ebeveynlerden alınan enformel eğitimin maliyeti (zamanın fırsat maliyeti ile hesaplanır)

4- Yetişkinlik döneminde alınan enformel eğitimin maliyeti (zamanın fırsat maliyeti ile hesaplanır)

Ederer, (2006) beşerî sermaye stokunun yıpranmasını ise 3 şekilde ifade etmektedir:

1- Edinilen fakat zamanla unutilan eğitim

2- Edinilen fakat zamanla işe yaramaz hale gelen eğitim

3- Edinilen fakat iş yaşamına aktarılmayan eğitim (taksici olarak çalışan avukat)

Yazında niteliğe bağlı eksik istihdam olarak ifade edilen bu olgular, beşerî sermayenin yıpranmasına neden olmakla birlikte, ülke ekonomisine ve işgücü piyasasına olumsuz etkilerde bulunmaktadır (Seçer, 2013:41-44).

Beşerî sermayenin yeniden yatırım oranlarının belirlenmesinde etkili olan 4 faktör vardır:

1- Doğum oranı (kaç bireye yatırım yapılacağını belirler)

2- Eğitim oranı (her bir bireyin ne kadar eğitileceğini belirler)

3- Göç oranı (beşerî sermayenin içe ve dışa hareketliliğini belirler)

4- Sağlık harcamaları (beşerî sermayenin sağlıklı ve üretken kılınmasını sağlar)

Reel ve beşerî sermayenin yanında, toplumların iki sermaye arasındaki ilişkileri düzenlemek için kurumlara ihtiyacı vardır. Kurumlar hükümetin dolaylı ve doğrudan eylemleri ile şekillenen kanunlar, kurallar ve düzenlemelerde vücut bulur. Sosyal normlar ve kültürel alışkanlıklar yoluyla da kendini gösterir. Tüm bunlar, ekonomik etkinliğin gerçekleştiği kurumsal çerçeveyi oluşturur.

Dolayısıyla kurumlara ne kadar fazla sermaye yatırılır ise, ekonomik etkinliğin o kadar sağlıklı gerçekleşmesi beklenir. “Yeni kurumsal ekonomi” olarak ifade edilen alan, kurumsal çevrenin ekonomik çıktıya etkisini nicel olarak ölçme iddiasıyla ortaya çıkmıştır.

Uzun vadeli kurumsal sermayeyi ölçmenin bir yolu, reel sermaye ve beşerî sermaye ölçümüne benzer bir yöntem izlemektir. Ölçümde, genellikle vergilerle finanse edilen ve kurumları inşa etmek için yapılan tüm kamu yatırımlarına, özel sektör desteğinin, formel ve enformel kültürel yatırımların eklenmesi söz konusudur.

Elde edilen toplamdan, kurumların zamanla işlevini yitirmesi, birbiriyle çatışır hale gelmesi yahut zaman zaman görmezden gelinmesi gibi nedenlerle oluşan yıpranma oranı düşülür. Ancak tüm bunların nasıl hesaplanacağı konusunda genel bir uzlaşmaya varılamamış olması, kurumsal sermayenin başka yöntemlerle hesaplanması ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır.

Bu bağlamda ekonomik sürdürülebilirlik endeksi, uzun vadeli kurumsal sermayeyi dolaylı yoldan ölçmektedir. Kurumsal yapının iyi işlemediği ve ekonomik etkinliği sağlıklı biçimde düzenleyemediği bir ekonomide, beşerî ve reel sermayeye yapılan yatırımın geri dönmesi zorlaşmaktadır. Yöntem, reel ve beşerî sermayeye yapılan yatırımların geri dönememe olasılığına yönelik bir “risk faktörü” hesaplamaktadır. Risk faktörü yükseldikçe, net kurumsal sermaye düşer. Ancak kurumsal sermayenin denklemdeki etkisinin, reel ve beşerî sermayeye nazaran çok daha düşük olacağı beklenmektedir.

Bir toplum refahını sahip olduğu yenilenemeyen doğal kaynakları satarak veya kullanarak arttırabilir. Petrol üreten ülkelerin sattığı her bir varil, gelecek kuşaklara eksik bir varil bırakmaları anlamına gelmektedir. Bu etkinin ölçülebilmesi için, söz konusu doğal kaynağın fiyatının gelecek kuşaklar açısından belirlenmesi gerekir. Ancak değerin saptanması birçok metodoloji sorununu beraberinde getirmektedir. Eldeki petrolün yarısı satıldığında, kalan petrolün fiyatı iki katına yükseliyorsa, gelecek kuşaklar için bir sorun teşkil etmeyecektir ve süreç tek bir damla petrol kalana kadar sürecektir. Ancak pratikte, azalan ve fiyatı yükselen doğal kaynaklar, başka kaynaklarla ikame edilmektedir.

Tablo 16: Petrol Rezervi-Fiyat İlişkisine Dair Varsayım

Varil Fiyatı	Miktar	Rezerv Fiyatı
1	1.000.000.000	1.000.000.000
2	500.000.000	1.000.000.000
4	250.000.000	1.000.000.000
1.000	1.000.000	1.000.000.000
1.000.000	1.000	1.000.000.000
500.000.000	2	1.000.000.000
1.000.000.000	1	1.000.000.000

Kaynak: Ederer, 2006

Birçok Avrupa ülkesinde, doğal kaynakların çok daha yavaş biçimde kullanıldığı ve kullanımın ekonomik sürdürülebilirlik açısından önemli bir etkiye sahip olmadığı bilinmektedir. Ancak vurgulanması gereken önemli bir nokta, doğal kaynakların tüketiminin doğrudan ekonomik etkilerinin hesaplamaya katılması söz konusudur. Kültürel ve ahlaki etkiler ile dolaylı etkiler, ölçülemediği için ESG kapsamına alınmamaktadır.

Örneğin karbon emisyonunun ekonomik istikrar ve üretim için önemli bir girdi olarak kabul edilen iklim istikrarına olumsuz yönde etki ettiği bilinmektedir. Ancak emisyonun önemli bir miktarı, ekonomik sürdürülebilirlik açısından son derece olumlu etkilere sahip sanayi üretiminden kaynaklandığı bilinmektedir. Benzer koşullar biyolojik çeşitlilik ve su kaynakları için de geçerlidir. Dolayısıyla doğal kaynakların tüketilmesinin yarattığı etkinin ekonomik değeri hesaplanabildiği ölçüde, ESG kapsamında değerlendirilebilir. Benzer şekilde, çevre koşullarının insan sağlığına etkisi, doğal sermaye kapsamında değil, beşerî sermaye kapsamında ölçülmektedir.

Sayılan dört sermaye tipine ek olarak, gelecek kuşaklara aktarılan borçların da hesaplamaya katılması gerekmektedir. Mevcut kuşak gelecek kuşaklara artmış bir sermaye stoku bırakmış olabilir, ancak bunu yaparken gelecekte ödenmesi gereken bazı borçlar da bırakmış olabilir. Söz konusu borçlar gelişmiş ekonomilerde genellikle 3 şekilde ortaya çıkar: Devletin sağladığı emeklilik hakları, devletin sağladığı çalışma yaşamı sonrası sağlık yardımları, özel kuruluşlar tarafından sağlanan emeklilik ve sağlık yardımı hakları (hayat sigortaları veya bireysel emeklilik sözleşmeleri). Devlet tarafından sağlanan haklar Auerbach ve Kotlikoff (1987) tarafından geliştirilen kuşaklararası muhasebeleştirme yöntemi kullanılarak hesaplanabilir. Pek çok gelişmiş ülkede sağlanan haklar, demografik değişimin ve geçmişte yapılmış gereğinden fazla cömert düzenlemelerin etkisiyle, gelecek kuşaklar aleyhine değişmektedir. Benzer bir durum, kurumlar tarafından sağlanan haklar için de geçerli olabilmektedir. Şirketlerin kurdukları emekli sandıkları, geçmiş kuşaklara yaptıkları katkının üzerinde bir ödeme vaat ettiğinde, bu fazlalık karlılığın düşmesine, ürün fiyatlarının yükselmesine, dolayısıyla şimdiki ve gelecekteki kuşakların ücret düzeylerinin ve alım güçlerinin düşmesine yol açmaktadır. General Motor ve Ford'un ürettiği her bir araba için yaklaşık 1500 dolar düzeyinde emeklilik katkısı verdiği bilinmektedir. Bunun

karşılığı, bugün söz konusu üreticilerin ürettiği bir araca sahip olmak için 1500 dolar fazladan ödemek gerekmektedir. Buna göre

$$\text{Kuşaklararası Borç} = \text{Görünen Kamu Borcu} + \text{Örtük Kamu Borcu} + \text{Hayat Sigortası Aktifleri} + \text{Kuşaklararası Hayat Sigortası Taahhütleri} + \text{Kuşaklararası Finanse Edilmemiş Özel Şirket Emeklilik Gelirleri} - \text{Kuşaklararası Özel Miras ve Hediyeler}$$

ESGnin temel önermesi, toplam ekonomik çıktının reel, beşerî , kurumsal ve doğal sermayenin bir fonksiyonu olduğudur. Sermayeler ne kadar etkin kullanılırsa, ekonomik çıktı o kadar artacaktır. Eğer dört sermayenin gelecek bir tarihteki düzeyi hesaplanabilirse, sonuç o tarihteki ekonomik çıktının bir göstergesi olacaktır. Eğer gelecekteki bir tarihte bugünkünden daha düşük seviyede sermaye olacaksa, ekonomik çıktının da bugünden daha az olması; tersi durumda ise ekonomik çıktının bugünkü seviyenin üstüne çıkması beklenir.

Miras kalan sermaye miras kalan borçlardan fazla olduğu takdirde, pozitif bir değer yaratıldığı söylenebilir. Bu basit fonksiyonun kökeni, 19. Yüzyılda geliştirilen ve emek, finansal girdi ve toprak olarak belirtilen üretim fonksiyonudur. Ancak fonksiyon ekonomik büyümeyi tam olarak açıklayamamış, üretimdeki artış hızı, üretim faktörlerinin artış hızından çok daha hızlı gerçekleşmiştir. Farkı açıklayabilmek için, beşerî sermaye ve kurumsal sermaye değişkenlerini denkleme dâhil etme gereği ortaya çıkmıştır.

Genel olarak, gelecek kuşaklara doğru gerçekleşen nakit akışını tahmin edebilmek için, akışa bir “iskonto oranı” (discount rate) uygulama gereği ortaya çıkmaktadır. İskonto oranı, paranın zamansal değerini belirtmektedir ve para enflasyona göre düzeltilse bile, gelecekteki paranın, bugünkünden daha değersiz olduğunu ifade eder. Ancak ESG, iskonto oranını 4 nedenden dolayı kullanmamaktadır:

1- Ekonomik Hususlar davranışsal finans açısından paranın değeri, kişiden kişiye, paranın miktarına ve benzer pek çok değişkene göre farklılık göstermektedir. Bu nedenle objektif bir iskonto oranı saptanması olanaksızdır.

2- Yasal-politik hususlar: Kuşaklararası ekonomik akışın büyük bir bölümü kamu devlet eliyle gerçekleştirilir. Akışın devlet tarafından sağlanması da onun bir ekonomik aktör olarak ele alınmasını gerektirir. Ancak hukuken durum böyle değildir.

Zira paranın zamana bağılı değerinin korunacağı, tıpkı mal varlığının korunması gibi, anayasada yer almamaktadır.

3- Matematiksel Hususlar: İskonto oranının matematiksel olarak doğru olabilmesi için 3 koşulu sağlaması gerekmektedir.

- Tüm gelecek ödemeler, aynı tarih baz alınarak iskonto edilmelidir (bugün, gelecekte veya geçmişte bir gün).
- Tüm gelecek ödemeler aynı oranda iskonto edilmelidir.
- Tüm gelecek ödemeler birbirleriyle ikame olabilir nitelikte olmalıdır.

Her üç koşulun da aynı anda sağlandığı bir senaryo pratikte mümkün olmamaktadır.

4-Kavramsal Hususlar: ESGnin değerinin bir oran olarak ifade edilmesi söz konusudur. Benimsenen metodoloji, herhangi bir kuşanın herhangi bir yılda ne kadar sermaye miras aldığını ve ne kadar sermaye miras bıraktığı arasındaki oranı ölçmektedir. Oran, her yıl transfer edilen sermaye miktarına göre ağırlıklandırılmakta ve bir ömür-boyu orana dönüşmektedir. İskonto oranının da her bir yıl için ayrı ayrı ağırlıklara göre hesaplanması gerekmektedir, ancak bu durumda iskonto oranının etkisi son derece azalmaktadır.

Sonuç olarak ESG, farklı sermaye türlerine yönelik politikaların uzun vadeli etkilerini ölçmeye yönelik bir araçtır. Etkiyi daha şeffaf hale getirme ve politika üretme sürecine katkı sağlama amacı taşımaktadır. Gösterge, bir kuşanın miras aldığı sermayeye oranla, sonraki kuşaklara ne kadar sermaye bıraktığını ölçmektedir. Bir kuşanın değer yaratıp ekonomik etkinliğin sürdürülebilirliğine katkı mı sağladığı, yoksa değeri yok edip ekonomik etkinliği sürdürülemez hale mi getirdiğı, görülebilir hale gelebilmektedir.

3.1.1.6. İngiltere Kuşaklararası Hakkaniyet Endeksi

Leach vd. (2016) geliştirdiği endekste hem ülkelerin kıyaslamalı olarak durumu hem de zaman içerisinde kat ettikleri mesafe analiz edilmektedir.

Tablo 17: Kuşaklararası Hakkaniyet Endeksi Alanları

Alan	Tanım
Barınma maliyeti	Ortalama konut fiyatlarının gençlerin medyan gelirine oranı
Kamu borcu	Kamu borcu/ GSYİH
Emeklilik	Emekli ve yaşlılık aylığı harcamaları/ GSYİH
Eğitim	Eğitim harcamalarının/ GSYİH'ye oranı
Sağlık	34 ve altı yaştaki bireylerin herhangi bir sebeple hastanede yatarak geçirilen süreler/ 35 ve üstü yaştaki bireylerin yatarak geçirdikleri süreler
Genç işsizliği	Genç işsizliği/Ortalama işsizlik
Demokratik katılım	39 yaş ve altındaki parlamenterler/40 ve üstü yaştaki parlamenterler
Gelir	18-24 yaş arasındaki bireylerin medyan geliri/Tüm nüfusun medyan geliri
Çevresel etki	Kişi başına düşen sera gazı emisyonları
Nüfus yapısı	Yaşlı nüfus bağımlılık oranı
Yükseköğretim	25-34 yaş arasında lisans derecesine sahip olanlar/ 25-34 yaş arasındaki toplam nüfus
Ar-Ge	Ar-Ge yatırımları/ GSYİH
Yoksulluk ve sosyal dışlanma	Genç bireylerin yoksulluk ve sosyal dışlanma riski/Toplum geneli yoksulluk ve sosyal dışlanma riski

Kaynak: (Leach ve Hanton, 2012)

Üç gösterge hariç tüm göstergelerdeki artış, kuşaklararası adaletin gelecek kuşaklar aleyhine bozulduğunu göstermektedir: Eğitim harcamaları, Ar-Ge harcamaları ve yükseköğrenime katılım oranı. 13 gösterge Avrupa ülkelerinin 10 yıllık periyotta nasıl bir gelişme gösterdiğini izlemek amacıyla hesaplanmıştır.

Barınma, genç bireylerin medyan gelirleri ile, bir konut satın alıp/kiralayıp, o konutta temel giderleri karşılayabilmek için gerekli maliyetlerin kıyaslanmasını içermektedir. Kamu borcu boyutu, kamu borcunun GSYİH'ye oranı olarak hesaplanmaktadır. Emeklilik boyutu, emekli ve yaşlılık aylığı harcamalarının GSYİH'ye oranı olarak hesaplanmaktadır. Eğitim boyutu, eğitim harcamalarının GSYİH'ye oranı olarak hesaplanmaktadır. Sağlık boyutu, 60 yaş üstü bireylerin herhangi bir nedenle yatarak tedavi edildiği gün sayısını; genç işsizliği boyutu, doğrudan genç işsizlik oranı göstergesini kullanmaktadır.

Çevresel etki boyutu, kişi başına düşen sera gazı emisyonları ile ölçülmektedir. Nüfus yapısı, yaşlı nüfus bağımlılık oranını kullanarak (65 yaş üzeri bireylerin aktif işgücüne oranı) ölçülmektedir. Yükseköğretim boyutu, 25-34 yaş arasında lisans derecesine sahip olanların toplam nüfusa oranı ile ölçülmektedir. Ar-Ge harcamaları boyutu, Ar-Ge yatırımlarının GSYİH'ye oranı ile ölçülmektedir. Ar-Ge, bir toplumun gelecekteki rekabet edebilirliğini ve verimliliğini etkilemektedir. AB hedefi oranın %3'ün üzerine çıkarmasıdır. Yoksulluk ve sosyal dışlanma göstergesi, genç bireylerin yoksulluk ve sosyal dışlanma riskini, toplum geneli ile kıyaslamaktadır.

Yoksulluk veya sosyal dışlanma, ulusal medyan gelirin %60'ının aşağısında olmak şeklinde tanımlanmaktadır. Söz konusu göstergeler ilk olarak İngiltere'nin kuşaklararası adalet açısından durumunu tespit etmek ve boylamsal olarak izlemek için oluşturulmuş, daha sonra farklı ülkeleri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Leach, vd., 2016).

Endekste en üst sırada yer alan ülkeler sırasıyla Slovenya, Estonya, Litvanya, Avusturya ve Çekya iken, en düşük sırada yer alan ülkeler sırasıyla Yunanistan, İtalya, Güney Kıbrıs, İspanya ve Portekiz'dir. Avrupa düzeyinde 2005 yılından itibaren hesaplanan endeks ise (Avrupa Ortalaması 2005=100) 2014 yılında 105.5 puana yükselmiştir. Bir başka ifade ile, Avrupa düzeyinde kuşaklararası hakkaniyet alanında endekse göre olumsuz gelişmeler yaşanmıştır.

3.1.1.7. Sürdürülebilirlikte Sermaye ve İyilik Hali Yaklaşımı

Bir toplum, şimdiki kuşağın ihtiyaçlarını, gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılama imkânını ellerinden almadan karşılayabiliyor ise, kuşaklararası açıdan adil bir toplum olarak nitelendirilebilir.

Bu konuda iki soru sorulabilir. İhtiyaçların karşılanması varılması amaçlanan ana hedef midir? İhtiyaçların karşılanması için dağıtılan kaynakların adil dağıtılmış olması, şimdiki kuşakların gelecek uşaklarla aynı ölçüde ihtiyaçlarını karşılaması anlamına mı gelmektedir? Esasen, bir sosyal yapı oluşturulurken, ulaşılmak istenen toplumsal amaç nedir sorusuna cevap aranmaktadır. Ulaşılmak istenen hedef, sermaye bazlı yaklaşım ve iyilik hali yaklaşımı olarak iki temel yaklaşım ile ortaya konulabilir.

Kuşaklararası bağlamda toplumsal amaç, genellikle farklı türdeki sermayelerin toplamı olarak ifade edilmektedir. Gosseries (2008), bir kuşaktan diğerine aktarılan bir sepetin içinde, fiziksel, teknolojik, kültürel, ilişkisel, politik ve daha pek çok farklı türlerde sermayenin bulunduğunu ifade etmektedir.

Tremmel'e göre (2009), bu noktada doğal ve yapay sermaye ayırımına gidilmesi gerekmektedir. Doğal sermaye, insanoğlunun kullanabileceği her türlü doğal kaynağı ifade etmekte kullanılmaktadır. Yapay sermaye ise mal ve hizmetleri, üretim yöntemlerini, danışmanlık hizmetlerini, fabrikaları, finansal varlıkları ifade etmektedir. Hukuk sistemi, kurumlar, yargı, siyasal temsil sistemleri, yönetim sistemleri, ekonomik ve sosyal prensipler, yapay sermayenin içerisinde. İlişkilerin niceliksel ve niteliksel ifadesi olan sosyal sermaye de yapay sermaye olarak değerlendirilmektedir.

Sermaye temelli yaklaşıma göre, sayısal olarak ölçülebilir nitelikteki tüm sermaye türleri, kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Eğer aktarılan sermaye, alınan sermayeden yüksek ise, tasarruf oranı pozitifdir. Elbette bu ölçümü yapabilmenin önünde büyük zorluklar bulunmaktadır.

Hangi değişkenin hangi sermaye türü çatısı altında değerlendirileceği konusunda farklı görüşler vardır. Bazı düşünürler entelektüel sermayeyi beşerî sermayenin altında değerlendirmekte, bazıları ise ayrı bir sermaye türü olarak ele almaktadır. Doğal sermayenin yetiştirme yolu ile elde edilen kaynakları (kültür balıkları, tarım, çiftlik hayvanları, ağaçlandırılmış park ve bahçeler, hayvanat bahçeleri) kapsayıp kapsamayacağı, bir başka tartışmalı alandır (Brand, 2009:605).

Beşerî sermaye açısından bireylerin sadece eğitiminin mi dikkate alınacağı, yoksa sağlık durumunun da bir değişken olarak ele alınacağı, benimsenen yaklaşıma göre farklılık göstermektedir.

Sermaye temelli yaklaşımda, belirli bir sermaye türünde hesaplanan değerde meydana gelen pozitif veya negatif yönlü değişimler, bütünsel olarak değerlendirilmektedir. Finansal ve kültürel sermaye türlerinde hem pozitif hem de negatif değişimler olabilir. Örneğin finansal sermaye için ilk değer alınırken, borçlar ve alacaklar ayrı ayrı hesaplanıp birbirinden çıkarılmaktadır. Kültürel sermaye için de benzer bir başlangıç durumu söz konusudur. Örneğin köklü bir demokraside kültürel sermaye pozitif bir değer alabilirken, diktatörlük ile yönetilen bir ülkede negatif değer alabilir. Geçmiş kuşakların eseri olan siyasal, yasal ve ekonomik sistemler, her zaman pozitif nitelikte olmayabilir.

Doğal sermaye, reel sermaye ve sosyal sermayenin sadece pozitif değerler alabilen sermaye türleri olarak değerlendirilmesi mümkünse de bunların içinde de bazı negatif öğeler bulunabileceğini belirtmek gerekir.

Örneğin reel sermaye hesabında üretilmiş olan tüm mal ve hizmetler hesaba katılırken, uyuşturucu, sigara, mayın gibi malların da bu değere dahil edildiğini unutmamak gerekir.

Doğal sermaye ele alınacak olursa, salgın hastalıklara yol açan mikropların da aslında ekolojik çeşitliliğin bir parçası olduğu bilinmekle birlikte, mikropların ortadan kaldırılmasına yönelik önlemlerin doğal sermayeye olumsuz etki yaptığını ve kuşaklararası adaleti olumsuz etkilediğini söylemek güçtür.

Zayıf sürdürülebilirlik yaklaşımında, sermaye türlerinin birinin azalması, bir başkasının artması ile ikame ediliyorsa, makul bir kuşaklararası miras aktarımı gerçekleşmiş demektir (Gutés, 1996:147). İnsanoğlu için mevcut sermaye zaman içinde aynı kalıyor veya artıyor ise, bunun hangi sermaye türlerinden oluştuğuna bakılmaksızın, kuşaklararası adalet bakımından adil bir durum gerçekleşmektedir (Pearce ve Atkinson, 1993:103; Hartwick, 1977:972)

Güçlü sürdürülebilirlik kavramı ise, doğal ve yapay sermaye türlerine odaklanarak, yapay sermayenin kendi içinde değişebilir olduğunu ancak doğal sermayenin hiçbir sermaye türü ile ikame edilemeyeceğini vurgulamaktadır (Hediger, 1999:1120; Hendlin, 2014; Solow, 1973)

İnsanoğlu için mevcut sermaye zaman içinde aynı kalsa da artsa veya azalsa da, doğal sermaye korunduğu veya arttığı takdirde, kuşaklararası adalet bakımından adil bir durum gerçekleşmektedir.

Örneğin insanoğlu ilk çağlardan bu yana güçlü sürdürülebilirlik yaklaşımını benimsemiş olsaydı, günümüzde hala avcı-toplayıcı seviyesinde olması büyük bir olasılıktır. Hatta avcılığın, çıplak ellerle yapılması gerekirdi. Çünkü ilkel bir mızrak yapmak için dahi, doğal sermayenin bir parçası olan ağaçların tahrip edilmesi gerekirdi.

Güçlü sürdürülebilirlik, yenilenemez olan doğal kaynakların etkin kullanımını ifade edecek şekilde tanımlanmalıdır. Kaynakların kullanımının tamamen durdurulması söz konusu olamaz, çünkü böyle bir yaklaşım hem şimdiki kuşakların hem de gelecek kuşakların refahını olumsuz etkileyecektir (Neumayer, 2003). Dolayısıyla, kaynakların belli bir miktarının kullanılması gerekmektedir. Ancak miktarın nasıl belirleneceği asıl cevap aranması gereken sorudur.

Kuşaklararası muhasebe kavramı, tüm sermaye türlerini kapsamı gerekirken, sadece ulusal borcu kapsayacak şekilde kullanılmaktadır. Net ödemeler, bireyin devlete yapacağı ödemeler ile devletten alacağı transferler arasındaki farkı ifade etmektedir. Ortalama bir bireyin yaşamının sonuna kadar devlete mevcut düzenlemelere göre ödeyeceği vergiler, sosyal güvenlik primleri, harçlar, net ödemeleri oluşturur. Aynı şekilde ortalama birey, beklenen yaşam süresinin sonuna dek sağlık yardımları, emekli aylığı, çocuk yardımı, kamusal eğitim hizmetleri, sosyal yardımlar gibi transferler alır.

Bugün yeni doğmuş bir çocuk ile gelecekteki “t” anında doğacak bir çocuğun alacağı net transfer ödemeleri karşılaştırılarak, maliye politikasının kuşaklararası adalet açısından uygunluğu değerlendirilebilmektedir. Ancak kuşaklararası adaletle ilişkin muhasebeleştirmenin sadece net ödemeler üzerinde yapılması, eksik bir yaklaşımdır. Gelecekteki ekonomik gelişme, faiz oranları, krizler, yaşam beklentisi, işgücüne katılım oranları gibi değişkenlere ilişkin yapılan projeksiyonlardan sapmalar, kuşaklararası muhasebeleştirme sonuçlarını değiştirmektedir (Auerbach vd., 1994:73).

Hauser sermayeyi ölçme yaklaşımında, genel olarak reel ve finansal sermayeye odaklanılmakla birlikte, diğer sermaye türlerine de değinmektedir. Hauser öncelikle 30'ar yıl aralıklarla doğan, beraber yaşayan kuşaklardan yola çıkmaktadır. Modelde

ortada yer alan kuşak, devlete ve sosyal güvenliğe en büyük katkıyı sağlamaktadır. Genç ve yaşlı kuşak ise hem orta kuşaktan hem de devlet ile sosyal güvenlik sisteminden faydalanmaktadır. Orta kuşak ise yaşlı kuşağın ömrünü tamamlamasının ardından, mirastan faydalanmaktadır. Hauser bu sonuçlara ulaşırken, sadece varsayımlardan yola çıkmış ve sadece yuvarlak rakamlar üzerinden tahminlerde ve kestirmelerde bulunmuştur. (Hauser 2007'den aktaran Tremmel, 2009: 91)

Hauser'in yaptığı hesaplama göre Almanya'nın toplam sermayesi artarken, Ederer vd.nin yaptığı hesaba göre ise azalmaktadır. Her iki yaklaşımın da doğal sermayedeki azalmayı dikkate almadığı söylenebilir. Ayrıca her iki yaklaşım da kültürel ve sosyal sermayeyi hesaba katmamıştır.

Sanat eserleri, mimari, edebiyat kapsamında değerlendirilen somut nesneler, kültürel sermayenin bir türüdür. Bourdieu'ya göre (1986), iyi huylu ve iyi eğitilmiş biri, kültürlü biridir. Bireylerin edindiği eğitim, öğrendiği kültür, somutlaştırılmış kültürel sermayedir. Kurumsallaşmış kültürel sermaye ise bireyin genellikle akademik seviyesi ve yetkinliklerinin kurumsal olarak tanınmasıdır. Üçlü kültürel sermaye ayrımı, diğer sermaye türleri ile iç içe geçmektedir. Örneğin, eğitim, aynı zamanda beşerî sermayenin bir bileşeni olarak değerlendirilmektedir. Kitaplar, müzik aletleri veya paha biçilebilen eşyalar ise, reel sermaye kapsamına girmektedir (Tremmel, 2009:80). Bu yüzden kültürel sermayeyi tanımlarken, John Rawls'ın "kurumlar" tanımından yola çıkmayı daha doğru bulmaktadır.

Bu kurumlar politik, hukuki ve ekonomik sistemleri ifade etmektedir. Bunlar da kendi içinde formel kurumlar ve enformel kurumlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Ancak kültürel sermaye kurumlarla sınırlı tutularak tanımlansa da ölçülebilmesi için objektif bir kriter bulunmamaktadır. Hukuk sistemindeki iyileşme, sayılarla ifade edilemez.

Kültürel sermaye, kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır ancak sermayenin bir kısmı, kaçınılmaz olarak yok edilmektedir. Yeni kuşaklar çağın gereklerine uygun yeni anayasalar oluşturmak, yeni kültürel normlar belirlemek, yeni kurumlar yaratmak durumundadırlar. Her yeni kuşak, önceki kuşaklardan miras aldığı bilgilerden hangilerinin muhafaza edilip, hangilerinin ihmal edilebileceğine karar verecektir.

Bir ülkenin vatandaşları, her zaman anayasayı inceleme, eleştirme ve değiştirme yönünde girişimde bulunma hakkına sahiptir. Hiçbir jenerasyon, izleyen jenerasyonların mevcut jenerasyonun koyduğu kurallara uymasını dayatamaz.

Sosyal sermaye ise, bireyler ve grupların sahip olduğu ilişkilerin ve ağların değeridir (Stone ve Hughes, 2002; Coleman, 1988). Aktör odaklı sosyal sermaye tanımına göre kazan-kaybet durumu söz konusudur. İşgücü piyasasında, telefon rehberinde daha fazla kayıt bulunan bireyler, iş bulma konusunda daha şanslıdır. Ancak açık işlerin sayısı eşit olduğu müddetçe, diğer bireylerin (daha az kişi kaydına sahip olan) şansı azalmaktadır. Sistem odaklı tanıma göre ise, sosyal sermaye bir toplumun birlik olmasını ve gelişmesini sağlayan-kolaylaştıran kurumsal mekanizmaların tümüdür.

Tremmel'e göre sermaye yaklaşımı, gelecekteki bireyler için neyin önemli ve neyin arzu edilir olduğunu göstermede yetersizdir. Bunu 3 nedeni vardır: Tremmel, 2009:90):

1. Hangi sermaye türlerinin kuşaklararası muhasebede hesaba katılacağı konusu net değildir. Sermaye türlerinin net olarak ayırt edilebilir olması ve tanımlanabilir olması gerekmektedir.

2. Dünyayı makul bir biçimde sermaye türlerine bölebilsek de bunların doğru biçimde ölçülüp sayısallaştırılması önemli bir sorundur. Doğal sermaye, kültürel sermaye ve sosyal sermaye, takasa konu olamayacağından, sermaye türlerine maddi bir değer biçmek mümkün değildir. Sadece reel sermayenin takasa konu olması mümkündür. Reel sermaye içinde bulunan silahların, sigaraların, kara mayınlarının, kuşaklararası muhasebeleştirmede hesaplamaya katılıp katılmayacağı sorunu ise önemli kısıtlardan sadece biridir.

Sayısallaştırma sorunu çözülsün bile, bir sermaye türünün (örneğin doğal sermaye), diğer bir sermaye türü ile (entelektüel sermaye) ikame edilip edilmeyeceği belirlenmelidir. Kuşaklararası muhasebede, alacak kısmının önceki döneme göre artması, kuşaklararası adaletin gelecek kuşaklar lehine tahsis edildiği anlamına gelip gelmeyeceği, cevaplanması gereken bir başka sorudur.

Tablo 18'de farklı sermaye türlerinin kuşaklararası aktarımına yönelik hesaplama yöntemleri gösterilmektedir.

Tablo 18: Sermaye Türleri ve Kuşaklararası Aktarım Yolları

Sermaye Türü	Tanım	Hesaplama Yöntemi	Örnek Hesaplama (Cari Yıl)	Örnek Hesaplama (Önceki Yıl)
Doğal Sermaye	Biyolojik çeşitlilik, yenilenebilir ve yenilenemez kaynaklar, yutaklar, atmosfer, ozon tabakası	İlk değer -kayıp ve tüketim +yeni yaratılan doğal sermaye	$24-3+1=22$	$27-4+1=24$
Reel Sermaye	Tüketim malları, yatırım malları, altyapı	İlk değer- yıpranma+yatırımlar	$15-1+2=16$	$14-1=15$
Finansal Sermaye	Yabancı devletlerle karşılıklı borç ve alacaklar	Konsolide değerlerdeki değişim +/-	Varlıklar: $7+2-1=8$ Borçlar: $3+2-1=4$ Konsolide Finansal Sermaye: $8-4=4$	Varlıklar: $6+2-1=7$ Borçlar: $2+2-1=3$ Konsolide Finansal Sermaye: $7-3=4$
Sosyal Sermaye	Sosyal ilişkilerin nicelik ve niteliği	İlk değerdeki değişim +/-	$6-2+1=5$	$7-2+1=6$
Beşerî Sermaye	Bilgi, beceri ve yetkinlikler, sağlık durumu	İlk değerdeki değişim +/-	$14-1+5=18$	$11-1+4=14$
Kültürel Sermaye	Kurumlar (siyasal sistem, ekonomik sistem, yasal sistem)	Konsolide değerlerdeki değişim +/-	Pozitif kültürel miras: $11-2+1=10$ Negatif Kültürel Miras: $7+1-1=7$ Konsolide kültürel miras= $10-7=3$	Pozitif kültürel miras: $12-2+1=11$ Negatif Kültürel Miras: $7+1-1=7$ Konsolide kültürel miras= $11-7=4$
Entelektüel Sermaye	Kişiyeye bağlı olmayan bilgi	İlk değerdeki değişim +/-	$23-1+5=27$	$20-1+4=23$
Toplam			95	90

Kaynak: Tremmel, 2009:67

Kuşaklararası adaleti ölçmenin bir diğer yolu, objektif iyilik halinin ölçülmesidir. Tremmel tarafından Almanya'daki öğrenciler ile gerçekleştirilen bir araştırmada, öğrencilere geçmişte ya da gelecekte hangi tarihte doğmuş olmayı/doğmayı tercih edeceklerini sormuştur. Uzak gelecek ya da geçmişi tercih edenlerin sayısı az olmakla birlikte, çoğunluk, yakın gelecekte doğmayı tercih etmiştir. Uzak geleceği tercih edenler ise %15 dolayındadır. Geçmişte doğmak istenmemesinin nedeni olarak, tıp ve teknoloji alanında geride olunması, daha az fırsat olması, daha fazla savaş, batıl inanç ve eğitimsizlik olmasını gerekçe göstermişlerdir. Gelecekte refahın giderek artacağına, sağlık koşullarının iyileşeceğine ve yaşamın daha fazla fırsat getireceğine inandıklarını ifade etmişlerdir (Tremmel, 2009). 1895'ten önce doğmuş olmayı isteyen ise bulunmamaktadır.

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa, Almanya özelinde, önceki kuşaklara dahil olmak, istenen bir durum değildir. Elbette araştırmanın kültüre ve ülkenin tarihine göre farklı sonuçlar vereceğini dikkate almak gerekir. Almanya'nın geçtiğimiz yüzyılda son derece zorlu bir tarihsel süreçten geçerek, dünyanın en önemli gelişmiş ülkelerinden biri haline gelmesi, böylesi bir eğilime yol açmış olabilir.

20. yüzyılın ortalarından bu yana çeşitli araştırmalarda insanlara ne kadar mutlu oldukları (sübjektif iyilik halleri) sorulduğunda, genellikle kendilerini aynı kuşaktaki bireyler ile kıyaslama eğilimi gösterdikleri bilinmektedir. Ancak hangi yılda doğmak istedikleri sorulduğunda, iyilik hallerinin yıllar içerisinde olumlu artış gösterdiği görülmektedir (Tremmel, 2009:118).

Soruların soruluş sırası ve akla getirdikleri, sorular arasındaki korelasyonu önemli ölçüde etkilemektedir. Dolayısıyla görüşmelerde belli bir alana odaklanılmaması için, genelden öze doğru inilmiştir. Belli bir konu hakkında ön bilgi alıp cevaplar veren birey, söz konusu bilgiyi almadan verdiği cevaplara göre çok farklı cevaplar verecektir. İnsanlar olumlu şeyler hissettiklerinde beynin sol ön, olumsuz şeyler hissettiklerinde sağ ön kısmı daha aktif hale gelmektedir. Bu ölçüm MRI (manyetik rezonans görüntüleme) ve PET (pozitron emisyon tomografisi) yöntemleri ile izlenebilse de günlük hayatta ve uzun süreler ile aynı ölçümü sürdürmek imkansızdır. Görüntüleme yöntemleri geliştikçe ve günlük yaşantı esnasında ölçümler alınabilir hale geldikçe, mutluluk konusunda daha objektif sonuçlara varılabilecektir (Davidson, 2000). Böylece “Mutluluk tek bir boyuttan oluşan ve düşük-yüksek olarak

ifade edilebilen bir kavram mıdır yoksa farklı boyutları mı vardır? Hangi aktiviteler ve deneyimler mutluluğu arttırır?” sorularına daha kolay yanıt aranabilecektir.

Parfit'e göre ise mutluluk ister susuzluk ve açlığı gidermek ister müzik dinlemek ister bir problemi çözmek ister bir trajediyi okumak ister çocuğunun mutlu olduğunu bilmek ile elde edilsin, bunların verdiği haz ayırt edilemez (Parfit, 1984:493). Tartışmanın çözümü, ekonomik ya da sosyolojik yöntemlerle değil beyin dalgalarının ölçümü ile mümkün olabilir. Bunların ölçümü, kültürlerarası, ülkeler arası ve kişilerarası karşılaştırmaları çok daha objektif hale getirecektir. Özetle, iyilik halini ölçmenin 3 temel yolu, ölçekler, sosyal göstergeler ve beyin dalgalarıdır.

Beyin dalgaları ile ölçüm günümüz koşullarında yeterli veri sağlayacak düzeye erişmemiştir. Ölçeklerin de kültürlerarası ve zamanlararası karşılaştırma yapmada yarattığı zorluklar vardır. Bu nedenle günümüzde kuşakların iyilik halini belirlemede kullanılabilecek temel yöntem, sosyal göstergelerdir ve sermaye yaklaşımı ile benzerlikler taşımaktadır.

Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Endeksi iyilik halini objektif olarak ölçebilen göstergelerden biridir. İyilik halini objektif göstergeler yolu ile ölçme taraftarı olan araştırmacılar, bilimsel standartlara göre ölçülebilen, gözlemlenebilir yaşam koşullarına odaklanmaktadır. Yaklaşımına göre toplum, üyelerinin iyilik hallerini etkileyebilir veya önceki kuşaklar sonrakilerin iyilik hallerini etkileyebilir. Etkinin hesaplanması için, toplumun zaman içerisinde kaydettiği ilerlemeyi ölçecek araçlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu anlamda kullanılan üç önemli gösterge, İnsani Gelişmişlik Endeksi (Anand ve Sen, 1994), İnsani İyilik Hali Endeksi (Prescott-Allen, 2001) ve Ağırlıklandırılmış Sosyal Gelişim Endeksi (Estes,1984; Stern vd., 2014)'dir.

İnsani İyilik Hali Endeksi, Prescott-Allen tarafından geliştirilmiştir. Endekste benimsenen yaklaşıma göre iyilik hali bir toplumdaki tüm üyelerin kendi ihtiyaçlarını belirleyip bunları karşılayabildiği, kendi potansiyellerine ulaşabilmek için birçok seçenek ve fırsata sahip olduğu bir durumdur. Endeks 5 ana ve 10 alt boyuttan oluşmaktadır. Sağlık ve nüfus (aynı ada sahip 2 alt boyut), zenginlik (hane haklı zenginliği ve ulusal zenginlik), bilgi ve kültür (aynı ada sahip 2 alt boyut), toplum (özgürlük ve yönetişim, barış ve düzen), eşitlik (hanehalkı eşitliği ve cinsiyet eşitliği) ana boyutlarından oluşmaktadır.

Sosyal Gelişme Endeksi, *Temel İnsani İhtiyaçlar* (Beslenme ve Temel Tıbbi Bakım, Su ve Temizlik, Barınma, Kişisel Güvenlik) *Refahın Tesisi* (Temel Bilgiye Erişim, Bilgi ve İletişime Erişim, Sağlık ve Sağlıklı Yaşam, Ekosistem Sürdürülebilirliği) ve *Fırsatlar* (Bireysel Haklar, Yüksek Öğretime Erişim, Bireysel Özgürlük ve Seçim Hakkı, Hoşgörü ve İçerme) ana başlıklarından oluşmaktadır.

İnsani Gelişmişlik Endeksi ise üç temel boyut olan uzun ve sağlıklı yaşam, bilgiye erişim ve insana yakışır bir yaşam standardı olarak 3 temel gösterge ile analiz yapmaktadır. Uzun ve sağlıklı yaşam boyutu, beklenen ortalama yaşam süresiyle ölçülüyor. Bilgi birikim düzeyi yetişkin nüfustaki ortalama öğrenim süresiyle, öğrenme ve bilgiye erişim ise, okula başlama yaşındaki çocuklar için beklenen öğrenim süresiyle ölçülmektedir. İnsana yakışır yaşam standardı ise, kişi başına Gayrisafi Milli Hasıla ile ölçülmektedir.

İnsani Gelişme Endeksi'ne göre Türkiye, Şili'den daha yüksek kişi başına gayrisafi milli hasılaya sahip olmasına rağmen, Şili'de beklenen yaşam süresinin 4 yıl daha fazla ve ortalama öğrenim süresi 2,3 yıl daha fazla olduğundan, İnsani gelişmişlik düzeyi daha yüksektir. Kişi başına GSMH'nin alabileceği en yüksek değer 75000 Amerikan Doları olarak belirlenmiştir. Bunun sebebi, servetin insani gelişme açısından marjinal faydasının bu gelir düzeyinde önemsenemeyecek seviyeye inmesidir. En düşük değer ise 100 Amerikan Doları olarak kabul edilmiştir. Bunun sebebi, tarih boyunca hiçbir ülkede belirlenen seviyenin altında bir kişi başına GSMH gerçekleşmemiş olmasıdır. İnsani gelişme endeksinde tüm göstergeler için maksimum ve minimum oranları belirlenmiştir (UNDP Human Development Report Office, 2015).

$$\text{Boyut Endeksi} = \frac{\text{gerçek değer} - \text{minimum değer}}{\text{maximum değer} - \text{minimum değer}}$$

Tablo 19: İnsani Gelişme Endeksi İçin Belirlenmiş Minimum ve Maksimum Değerler

Boyut	Gösterge	Minimum	Maksimum
Sağlık	Yaşam Beklentisi(Yıl)	20	85
Eğitim	Beklenen öğrenim süresi	0	18
	Ortalama öğrenim süresi	0	15
Yaşam Standardı	Kişi başına GSMH (2011 PPP \$)	100	75000

İGE 3 boyutun aldığı değerlerin geometrik ortalamasıdır.

$$\text{İGE} = (E_{\text{Sağlık}} \times E_{\text{Eğitim}} \times E_{\text{Gelir}})^{1/3}$$

Örneğin yaşam beklentisi 20 yılın altında olan bir ülkenin varlığını sürdürmesi olanaksız kabul edilmiş ve rakamın altında yaşam beklentisine sahip olan ülkeler endekse dahil edilmemiştir. Endeks için belirlenmiş minimum ve maksimum değerler Tablo 19’da gösterilmektedir.

Tablo 20: Örnek İnsani Gelişme Endeks Puanı Hesaplaması - Mısır

Boyut	Gösterge	Değer
Sağlık	Yaşam Beklentisi(Yıl)	71,7
Eğitim	Beklenen öğrenim süresi	13,1
	Ortalama öğrenim süresi	7,2
Yaşam Standardı	Kişi başına GSMH (2011 PPP \$)	10,355

$$\text{Sağlık endeksi: } \frac{71,661 - 20}{85 - 20} = 0.7948$$

$$\text{Beklenen öğrenim süresi: } \frac{13,0898 - 0}{18 - 0} = 0.7272$$

$$\text{Ortalama öğrenim süresi: } \frac{7,218 - 0}{15 - 0} = 0.4812$$

$$\text{Eğitim endeksi: } \frac{0.7272 + 0.4812}{2} = 0.6042$$

$$\text{Gelir endeksi : } \frac{10355 - 100}{75000 - 100} = 0.7009$$

$$\text{Mısır İnsani Gelişim Endeksi Puanı : } (0.7948 \times 0.6042 \times 0.7009)^{1/3} = 0.6956$$

Tablo 20’de ise Mısır için endeks değerleri verilmekte ve aşağısında Mısır için İnsani Gelişme Endeksi’nin hesaplanması gösterilmektedir.

Kuşaklararası adaleti ölçemin bir yolu olarak ifade edilen göstergelerin yıllar içindeki değişimlerini takip etmek, iyilik hali yaklaşımı olarak adlandırılmaktadır. Göstergelerden yüksek skor alan ve skorlarını yükselten ülkelerin, kuşaklararası adalet açısından iyi durumda olduğu/iyi yönde mesafe katettiği kabul edilmektedir (Tremmel, 2009).

3.1.1.8. Kuşaklararası Muhasebe Yaklaşımı

Kotlikoff (2017), kuşaklararası adaleti ele alırken iki temel teoriden hareket edilmektedir. Bunlardan ilki, Barro (1974) tarafından geliştirilen kuşaklararası özgecilik (altruizm) modelidir. Modelde bir kuşağın refahı, çocuklarının refahını da

kapsar. Diğer bir model olan Fischer'in (1930) yalın yaşam döngüsü modeli ise, her bir kuşağın refahını kendi içinde değerlendirir.

Kuşaklararası adaleti ölçmek, onu sağlamanın ilk adımıdır. Birçok ülke mali, çevresel hatta varoluşsal anlamda büyük riskler taşıyan politikalar izlemiştir ve izlemektedir. Kuşaklararası adaletin ölçümüne ilişkin çabalar artan bir hızda devam etmektedir. Önceki bölümde de bahsedilen kuşaklararası muhasebeleştirme, esasen mevcut yasalar altında şimdiki ve gelecek kuşakların ödemesi gereken net vergilerin hesaplanmasıdır (Piachaud vd. 2009).

ABD ekonomisini ele alan Kotlikoff'a göre kuşaklararası adaleti doğrudan ölçmenin en yaygın yolu, şimdiki kuşaklar ile gelecek kuşaklara mali yaklaşımı ele almaktır ve mali açık (fiscal gap) ile nesilsel hesaplama (generational accounting) yöntemleri ile gerçekleştirilmektedir. Mali açık yöntemi, hükümetin zamanlar arası bütçe kısıtına odaklanır ve hükümetin mevcut harcamaları ile gelirlerini karşılaştırır; harcamaların vergileri ne kadar aştığını ölçer (Kotlikoff, 2017). ABD'nin 200 trilyon dolar bütçe açığı olduğu ve Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın ise 20 trilyon dolar olduğu varsayıldığında, şu anki bütçe açığı 10 yıllık gayri safi yurtiçi hasılaya karşılık gelmekte veya sonsuza kadar gayri safi yurtiçi hasılanın %10,5'ini kapsamaktadır. Açığın karşılanabilmesi için, vergilerin kalıcı olarak %53 oranında arttırılması ya da kamu harcamalarının kalıcı olarak %33 oranında düşürülmesi gerekmektedir. Söz konusu oranlar, müdahale edilmediği müddetçe; her geçen gün, ay ve yıl artmaya devam etmektedir. Geçen her gün, gelecek kuşakların ödemesi gereken borcun miktarını arttırmakta, şimdiki kuşakların ise refahlarına müdahale etmemektedir.

Nesilsel hesaplama yöntemi, mali açık yönteminin bir uzantısıdır. Bu yöntem şimdiki kuşakların bütçe açığını kapatmada hiçbir katkısının olmayacağı varsayımından yola çıkar. Buna göre, mevcut mali politikanın sürdürülmesi ve kanunların yürürlükte kalması durumunda, gelecek kuşakların hayat boyu kazanç/vergi oranları, şimdiki genç kuşaklara oranla %70 daha fazla olacaktır (Kotlikoff, 2017). Mevcut bütçe açığının gelecek kuşaklar üzerinde böylesi bir yük oluşturması, demografik değişim, 2. Dünya savaşı sonrası yaşlılara sağlanan emeklilik ve sağlık alanındaki iyileştirmeler, buna paralel olarak gerçekleşen vergi indirimleri, buna karşın azalmayan savunma harcamaları ve hükümet harcamaları ile ilişkilendirilmektedir.

Kuşaklararası Finansal Yükümlülükler Reformu Tasarısı (The Intergenerational Financial Obligations Reform Act, 2013) uluslararası düzeyde pek çok ekonomistten destek görmektedir. Tasarıda ABD’de maliye ile ilgili 3 büyük kamu kurumunun düzenli olarak bütçe açığı hesaplaması ve nesilsel hesaplama yapması talep edilmektedir. Tasarı mecliste fazla destek görmemiştir (Bkz: <https://www.theinformact.org/>).

Ancak Norveç’in petrol kaynaklarını tüketimini ölçen Petrol Fonu, Avrupa Birliği’nin üç yılda bir üye ülkelerin bütçe açıklarına yönelik önlemler üretmesi, değerlendirmek için araçlar geliştirmesi, Avrupa Komisyonunun bütçe açığı gayri safi milli hasılasının %3’ünü geçen ülkeleri raporlaması gibi uygulamalar, kuşaklararası mali adaleti sağlamak üzerine olumlu örnekler olarak gösterilmektedir. %3’lük oranın dahi yüksek bir mali dengesizliğe işaret etmekte olduğu ve önlem alınmayan her günün, bugünün genç kuşaklarına ve gelecek kuşaklara bırakılacak yükü arttıracığı ifade edilmektedir.

Kotlikoff (2017) devlet borcunun kuşaklararası adaletin mali yönünü ölçmede kullanılan bir araç olarak görüldüğünü ancak bu aracın ekonomi teorisinde bir kökeninin olmadığını ifade etmektedir. Devlet borcu, hükümetlerin harcamaları ve tahsilâtları hangi kategori altında adlandırıldığına göre değişebilmekte ve bir kategoriye göre alacak gibi görünen bir kalem, bir başka kategoriye göre borç olabilmektedir. Devlet borcu farklı etiketleme tercihlerine göre farklı sonuçlar verebildiğinden, borcun kuşaklararası adalet için bir gösterge olması mümkün değildir. Örneğin vergiler, iç borçlanma, transfer harcamaları, borç çevirme gibi adlandırmalar, dolaylı olarak hükümetlerin tercihlerine göre şekillenmektedir. Kuşaklararası adalet tartışmalarında bir asır önce dünyanın en yüksek kişi başına gayri safi yurtiçi hasıla (KBGSYH) oranlarından birine sahip olan Arjantin örneği sıklıkla dile getirilmektedir. Bugün ABD’nin dörtte biri KBGSYH’ye sahip olan Arjantin’in durumu, sadece verimlilik şoklarına, doğal afetlere ve ticarete yaşanan değişime bağlanamaz. Oluşan tablo; politikacıları, gücü elinde bulunduran grupları ve şimdiki kuşakları, uzun dönemdeki ekonomik büyüme ve gelecek kuşakların refahı pahasına zengin eden kötü yönetimi yansıtmaktadır. Arjantin’in geçmişteki mali politikası, para politikası ve diğer politikaları incelendiğinde, durumun tipik bir kuşaklararası adaletsizlik olduğu görülebilir.

Kotikoff'a (2017) göre gelecekte kuşaklararası adaletin ölçümünün mali açık ve nesnel hesaplama yöntemi ile değil, büyük ölçekli Monte Carlo simülasyonları, detaylı yaşam döngüsü modelleri, iklim değişimi ve nükleer yayılmanın hesaba katıldığı denklemler ile gerçekleşmesi olasıdır. Kuşaklararası adaleti ölçmek, etkileşim içindeki tüm faktörleri dikkate alan ve giderek daha stokastik, dinamik modellemelere dayanır hale gelmektedir.

3.1.1.9. Kuşaksal Bölünme Modeli

Monti (2017), kuşaklararası adaleti “kuşaksal bölünme” kavramı ile açıklamaktadır. Yaptığı çalışmada, ülkeleri birbiri ile kıyaslamaktansa, ele aldığı İtalya'nın yıllar içerisinde kuşaksal bölünme açısından hangi yönde ilerlediğini gösterme, genç bireylerin sağlıklı gelişimini ve ülkedeki kuşaksal ayrımcılığı etkileyen maddi ve maddi olmayan unsurları tespit etme amacı taşımaktadır.

Veri seti, ilgili istatistiksel verilerin geçmişten bugüne elde edilebilir olması koşuluyla endekse dahil edilmiştir.

Monti'ye göre kuşaksal bölünme yaşanan alanlar şunlardır:

- İşsizlik
- Barınma
- Emeklilik
- Ulusal Borç
- Demokratik Katılım
- Sağlık
- Gelir ve Servet
- Çevre
- Kredi
- Dijital Bölünme ve Hareketlilik
- Yasallık-Şeffaflık

İşsizlik boyutu, İtalya'da 15-24 yaş arasındaki bireylerin işsizlik oranının, genel işsizlik oranı ile kıyaslanması yoluyla hesaplanmaktadır. Orandaki artış, kuşaksal bölünmeyi arttırmaktadır.

Barınma boyutu, konut satın alınabilirliği, barınma maliyeti ve konut inşası göstergelerinden oluşmaktadır. Konut satın alınabilirliği, medyan gelire sahip genç

bireylerin ev satın alabilme olanaklarına odaklanmakta, 16-24 yaş arası medyan gelir ile ortalama konut fiyatlarını karşılaştırmaktadır. İkinci gösterge, barınma maliyetinin (kira, aidat, faturalar, bakım, onarım vb.) 18-24 yaş arası bireylerin yıllık medyan gelire oranıdır. Oranın yükselmesi, diğer alanlarda harcanabilir gelirin oranının azalmasına yol açmaktadır. Barınma ile ilgili üçüncü gösterge, yeni inşa edilen konutların, konut ihtiyacına oranıdır.

Emeklilik boyutu, çalışan her bir birey başına düşen emeklilik katkılarını ve kişi başına düşen özel sektör emeklilik katkılarını ifade etmektedir. Göstergedeki artış, kuşaksal bölünmeyi arttırmaktadır. Kamu borcu boyutu, kamu borcunun toplam çalışan sayısına bölünmesi ile elde edilir. Bu miktardaki artış da kuşaksal bölünmeyi arttırmaktadır.

Demokratik katılım boyutu, siyasal güven, oy verme ve parlamenterlerin yaşı göstergelerinden oluşmaktadır. Siyasal güven göstergesi, 15-34 yaş arasındaki bireylerin siyasal partilere olan güvenini, ülke ortalamasıyla kıyaslamaktadır. İkinci gösterge olan oy kullanımı, 18-24 yaş arasında oy kullanmış olan bireylerin, sandığa gitmemiş olanlara oranıdır. Son gösterge olan parlamenterlerin yaşı; 39 yaş ve altındaki parlamenterlerin, 40 ve üstü yaştaki parlamenterlere oranı olarak hesaplanmaktadır.

Sağlık boyutu, genç bireylerin algıladıkları sağlıklılık hali ve 34 yaş altındaki bireylerin hastanede geçirdikleri süreler üzerinden hesaplanmaktadır. İlk gösterge, 16-29 yaş aralığında kendi sağlıklarını kötü veya çok kötü olarak nitelendiren bireylerin kohorttaki toplam bireylere oranı ile ölçülmektedir. İkinci gösterge ise 34 ve altı yaştaki bireylerin herhangi bir sebeple hastanede yatarak geçirilen sürelerinin, 35 ve üstü yaştaki bireylerin yatarak geçirdikleri süreleri oranı olarak hesaplanmaktadır.

Gelir boyutu, 18-24 yaş arasındaki bireylerin medyan gelirinin, tüm nüfusun medyan gelirine oranı ile ölçülmektedir. Çevre boyutu, İtalya'nın enerji tüketiminin çevresel etkisini ve CO₂ emisyonlarını baz alarak hesaplanmaktadır. Eğitim boyutu eğitim harcamalarının GSYİH'ye oranı ile 18-24 yaş arasında olup yükseköğretim görmemiş, eğitim hayatında devam etmeyen bireylerin AB28 ortalaması ile kıyaslanması yolu ile hesaplanmaktadır.

Kredi boyutu, İtalya hanehalkı kredi borcunun AB hanehalkı borcuna oranı ile hesaplanmaktadır. Hanehalkı borcu, geleceğe yönelik bir tehdit oluşturmakta ve

hanehalkının genç üyelerinin elde edeceği fırsatları kısıtlamaktadır. Ayrıca, bankalardan 35 yaş üstü bireyler tarafından alınan borçların, 35 yaş altı bireyler tarafından alınan borçlara oranı, ele alınan diğer bir istatistiktir. Bu orandaki artış, bankaların genç bireylere kredi verme konusunda daha temkinli hale geldiğini ifade etmekte ve kuşaksal bölünmeyi arttırmaktadır.

Dijital Bölünme ve Hareketlilik boyutunda dijital bölünme 3 alt boyuttan, hareketlilik ise 2 alt boyuttan oluşmaktadır. Okula hareketlilik, okula ulaşımında 30 dakikadan daha fazla süre harcayan 20-24 yaş arasındaki bireylerin, yine 30 dakikadan fazla süre harcayan 35 yaş altı bireylere oranını; işe hareketlilik ise işe ulaşımında 30 dakikadan daha fazla süre harcayan 25-35 yaş arasındaki bireylerin, yine 30 dakikadan fazla süre harcayan nüfusun kalanına oranını ifade etmektedir. Hareketlilik boyutunun zamanın fırsat maliyetine odaklanan bir yaklaşım olduğu görülmektedir. Yıllar içerisinde göstergede meydana gelecek değişimler kuşaklararası adalet açısından bir veri olarak anlam taşısa da kuşaklararası adaleti bugünün verileri ile analiz etme açısından uygun bir gösterge olarak değerlendirilmemiştir.

Dijital Bölünme ise, ekonomik büyüme ve e-yönetim arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Dijital altyapı, e-devlet hizmetleri, geniş bant internet aboneliği ve LTE kapsama alanı gibi göstergeler, dijital bölünmeyi ölçmek için kullanılmaktadır. Yasallık-Şeffaflık boyutunda, dünya çapında kullanılan *Yolsuzluk Algısı Endeksi* kullanılmaktadır.

Bu alanlar ülkelerarası karşılaştırma yapmak için değil, İtalya'da ilgili değişkenlerin zaman içerisindeki seyrini analiz etmek için kullanmıştır. Avrupa yolsuzluk algısı skoru (0 en düşük - 100 en yüksek yolsuzluk algısı), İtalya yolsuzluk algısı skoruna bölünerek hesaplanan orandaki artış, durumun kötüye gittiği anlamına gelmektedir.

Tablo 21'de, bu bölümde değerlendirilen kuşaklararası adalet alanlarını ölçmede kullanılan göstergelerin kullanım sıklıkları ele alınmaktadır. Göstergeler borç, yoksulluk, demografik etki, çevre etkisi, eğitim ve teknolojik ilerleme kapasitesi, uzun ve kaliteli yaşam, politikalar ve temsil temaları altında toplanmaktadır. Ele alınan göstergeler içerisinde ulusal borç, karbon ayak izi ve çocuk yoksulluğunun, en sık kullanılan göstergeler olduğu görülmektedir.

Tablo 21: Kuşaklararası Adaleti Ölçme Araçlarının Kullanım Sıklıkları

Temalar	Ölçüt	Ölçme Yaklaşımları	Frekans
Borç	Ulusal Borç	Ulusal borcun GSYİH'ye oranı Toplam kamu borcunun GSYİH'ye oranı Kuşaklararası borç = (Görünen Kamu Borcu + Örtük Kamu Borcu + Hayat Sigortası Aktifleri + Kuşaklararası Hayat Sigortası Taahhütleri + Kuşaklararası Finanse Edilmemiş Özel Şirket Emeklilik Gelirleri - Kuşaklararası Miras Aktarımı)	5
Yoksulluk	Genç İşsizliği	Genç işsizliği oranı Genç işsizliği oranı /İşsizlik oranı	4
	Çocuk ve Genç Yoksulluğu Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Riski	Yoksulluk riski altında bulunan çocukların oranı (%) Çocuk yoksulluğu (%) Genç bireylerin yoksulluk ve sosyal dışlanma riski/Toplum geneli yoksulluk ve sosyal dışlanma riski 18-24 yaş arasındaki bireylerin medyan geliri/Tüm nüfusun medyan geliri Bankalardan 35 yaş üstü bireyler tarafından alınan borçların, 35 yaş altı bireyler tarafından alınan borçlara oranı	5
	Barınma Maliyeti	16-24 yaş arası medyan gelir ile ortalama konut fiyatlarının oranı Barınma maliyetinin (kira, aidat, faturalar, bakım, onarım vb.) 18-24 yaş arası bireylerin yıllık medyan gelirine oranı Yeni inşa edilen konutların, konut ihtiyacına oranı	2
Demografik Etki	Demografik Değişim – Sosyal Güvenlik	Yaşlı nüfus bağımlılık oranı (%) Çalışma çağındaki yüz bireye düşen yaşlı sayısı Çalışan her bir birey başına düşen emeklilik katkıları Emekli ve yaşlılık aylığı harcamaları/GSYİH	5
Çevre Etkisi	Karbon Ayak İzi	Kişi başına sera gazı emisyonu (ton CO ₂). Sera gazı emisyonu, kişi başına/ton Ekolojik ayak izi Enerji tüketiminin çevresel etkisi CO ₂ emisyonu	6
	Biyolojik Çeşitlilik	Biyolojik çeşitlilik (Koruma altına bulunan karasal biyomların ulusal biyomlara oranı)	1
	Yenilenebilir Enerji	Yenilenebilir enerji kaynaklarının toplam nihai enerji tüketimindeki payı (%) Yenilenebilir enerji kaynakları kullanımının toplam enerji tüketiminde oranı (%)	2

Tablo 21 (Devamı): Kuşaklararası Adaleti Ölçme Araçlarının Kullanım Sıklıkları

Temalar	Ölçüt	Ölçme Yaklaşımları	Frekans
Eğitim ve Teknolojik İlerleme Kapasitesi	Eğitim Harcamaları Eğitim Süresi Eğitime Katılım	Eğitim harcamaları/ GSYİH 25-34 yaş arasında lisans derecesine sahip olanlar/ 25-34 yaş arasındaki toplam nüfus Eğitim harcamalarının GSYİH'ye oranı 18-24 yaş arasında olup yükseköğretim görmemiş, eğitim hayatında devam etmeyen bireylerin AB28 ortalamasına oranı Beklenen öğrenim süresi Ortalama öğrenim süresi	4
	Ar-Ge	Ar-Ge yatırımları (GSYİH %)	3
Uzun ve Kaliteli Yaşam	Sağlık Algısı Yatarak Tedavi Süresi Yaşam Beklentisi	34 ve altı yaştaki bireylerin herhangi bir sebeple hastanede yatarak geçirilen süreler/ 35 ve üstü yaştaki bireylerin yatarak geçirdikleri süreler 16-29 yaş aralığında kendi sağlıklarını kötü veya çok kötü olarak nitelendiren bireylerin kohorttaki toplam bireylere oranı 34 ve altı yaştaki bireylerin herhangi bir sebeple hastanede yatarak geçirilen sürelerinin, 35 ve üstü yaştaki bireylerin yatarak geçirdikleri süreleri oranı olarak Yaşam Beklentisi (yıl) Doğuşta yaşam beklentisi (yıl)	3
Politikalar ve Temsil	Gençlerin Temsili	39 yaş ve altındaki parlamenterler/40 ve üstü yaştaki parlamenterler Siyasal güven göstergesi 18-24 yaş arasında oy kullanmış olan bireylerin, sandığa gitmemiş olanlara oranı 39 yaş ve altındaki parlamenterlerin, 40 ve üstü yaştaki parlamenterlere oranı	2
	Politikalar	Yolsuzluk Algısı Endeksi EBISS: 65 yaş üstü bireylere yönelik harcamalar (emeklilik, malüullük, sağlık, evde bakım yardımları) / 15-64 yaş arası bireylere yönelik harcamalar(aile yardımları, aktif istihdam politikalarına harcanan tutar, işsizlik sigortası, eğitim harcamaları)	2

3.1.2. Derinlemesine Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Derinlemesine görüşmeler 38 katılımcı ile, toplamda 5 aşamada gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların yaş grupları, cinsiyetleri, uzmanlık alanlarına ilişkin bilgiler, aşağıdaki tabloda gösterilmektedir. Katılımcıların belirlenmesine yönelik gerekçeler “1.4.2.2. Katılımcıların Belirlenmesi” bölümünde aktarılmaktadır.

Tablo 22: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı	Alan	Görüşme yılı	Görüşme anındaki yaş	Cinsiyet
1	Siyaset Bilimi	2015	21-30	Erkek
2	Çevre, Sürdürülebilirlik	2015	51-60	Erkek
3	Gelecek Araştırmaları	2015	21-30	Kadın
4	Sosyoloji	2015	21-30	Erkek
5	Psikoloji	2016	31-40	Erkek
6	İktisat	2016	31-40	Erkek
7	Felsefe	2016	31-40	Erkek
8	Sosyal Güvenlik	2017	31-40	Kadın
9	Maliye	2017	21-30	Erkek
10	Psikoloji	2017	21-30	Kadın
11	Hukuk	2017	51-60	Erkek
12	Maliye	2017	21-30	Erkek
13	Hukuk	2017	61-70	Erkek
14	Eğitim Politikası	2017	61-70	Kadın
15	Sosyal Güvenlik	2017	41-50	Erkek
16	Sosyoloji	2017	31-40	Erkek
17	İktisat	2017	61-70	Kadın
18	Eğitim Yönetimi	2017	61-70	Kadın
19	Siyaset Bilimi	2017	21-30	Erkek
20	Hukuk	2017	41-50	Erkek
21	Enerji-Çevre- Sürdürülebilirlik	2017	41-50	Erkek
22	Psikoloji	2017	41-50	Erkek
23	Çevre	2017	41-50	Erkek
24	Çevre	2017	31-40	Kadın
25	Enerji	2017	21-30	Kadın
26	Öğretmen	2017	61-70	Erkek
27	Psikoloji	2017	21-30	Kadın
28	Hukuk	2017	31-40	Kadın
29	İktisat	2017	21-30	Kadın
30	Psikoloji	2017	31-40	Erkek
31	Sosyal Hizmet	2017	31-40	Erkek
32	Siyaset Bilimi	2017	31-40	Kadın
33	Siyaset Bilimi, Katılım, Hukuk	2017	41-50	Erkek
34	Felsefe	2017	21-30	Erkek
35	Siyaset Bilimi	2017	41-50	Kadın
36	İşletme	2018	41-50	Erkek
37	Felsefe	2018	41-50	Erkek
38	İktisat	2018	31-40	Erkek

Tablo 23: Katılımcıların Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı

<i>Yaş aralığı</i>	<i>Frekans</i>
21-30	11
31-40	11
41-50	9
51 ve üstü	7
<i>Cinsiyet</i>	<i>Frekans</i>
Erkek	25
Kadın	13

Katılımcıların yaş dağılımlarının homojene yakın olduğu söylenebilse de, cinsiyet bakımından erkeklerin ağırlığı daha fazladır. Bu durum, kısıtlar bölümünde söz edilen örneklem seçiminde uzmanlık alanı kriterinin öncelikli kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır.

Kuşaklar ve kuşaklararası adaletin farklı disiplinler tarafından nasıl tanımlandığını belirlemek üzere sorulan soruya (*Kuşaklararası adalet kavramı size ne ifade etmektedir?*) ilişkin kodlamalar, Tablo 24’te gösterilmektedir. Bu aşamada fark edilen en önemli bulgu, kuşakların ağırlıklı olarak birlikte yaşayan, ardışık kuşaklar olarak algılanmasıdır.

Kuşaklararası adalete ilişkin yazında ağırlıklı olarak “doğmamış bireyler” olarak ifade edilen gelecek kuşaklar tanımına (Weston, 2012; Thompson, 2009; Westra, 2012; Tremmel, 2006) ters düşen bulgu, önemli olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla, bu soru arkasından gelen soruların, doğmamış bireylerden ziyade, yaşayan genç bireyler referans alınarak cevaplandığı söylenebilir.

Tablo 24: Kuşaklararası Adalet Kavramına Yönelik Tanımlamalar

Yaklaşım	Frekans	Kullanılan kavramlar	Frekans
Doğmamış Kuşaklar Yaklaşımı	8	Miras	2
		Sürdürülebilirlik	6
		Fedakârlık	3
		Diğerkamlık	2
		Yetecek kadar tüketmek	4
		Doğal kaynaklar	5
		İnsanoğlu	4
		Ödünç alma	4
		Çevre	5
		Gelecek kuşak	4
Birlikte Yaşayan Kuşaklar Yaklaşımı	23	X-Y-Z kuşakları	12
		Eşit muamele	3
		Çevre	6
		Ekonomi	5
		İhtiyaçlar	5
		Haklar	3
		Tüketim	7
		Yaşam kalitesi	5
		Mutluluk	2
		İyilik hali	3
		Fırsat eşitliği	2
Belirsiz	9	Haklar	2
		Ekonomi	2
		Doğal kaynaklar	3
		Tüketim	3

Kuşaklararası adaleti tanımlarken doğmamış kuşaklar yaklaşımını belirleyen katılımcılar, sürdürülebilirlik, doğal kaynaklar ve çevre temalarına ilişkin ifadeleri kullanırken, birlikte yaşayan kuşaklar yaklaşımını benimseyenler ise X-Y-X kuşağı ayrımı, tüketim, çevre, ekonomi, ihtiyaçlar, yaşam kalitesi temaları etrafında tanımlamalar yapmışlardır.

Kuşaklararası adaletin hangi bileşenlerden oluştuğuna yönelik görüşleri almak üzere katılımcılara “*Sizce kuşaklararası adalet açısından ele alınması gereken en önemli konular nelerdir?*” sorusu yöneltilmiştir. Yapılan analizde, en çok ifade edilen konuların sürdürülebilir kalkınma, karbon ayak izi, nüfus artışı problemi, iklim değişikliği ile mücadele yöntemleri ve yenilenebilir enerji kullanımı olduğu görülmüştür. Kodlamalar sonucunda oluşan temalar, Tablo 25’te verilmektedir.

Tablo 25: Kuşaklararası Adalet Açısından Önemli Görülen Konular

Tema	Frekans
Sürdürülebilir kalkınma	19
Karbon ayak izi	18
Nüfus artışı	17
İklim değişikliği ile mücadele	16
Yenilenebilir enerji kullanımı	15
Küresel iklim değişikliği	14
Doğuşta beklenen yaşam süresi	14
Demokrasi	14
Sosyal güvenlik ile ilgili düzenlemeler	14
Fosil yakıtlar	13
Yozlaşma	13
Ar-Ge ve eğitim harcamaları	12
Çocuk yoksulluğu	12
Bakım hizmetleri	12
Sosyal adalet	12
Yaşlıların nüfusa oranı	11
Uzun süreli borçlanma	11
Nükleer enerji	11
Kaynakların adil paylaşımı	11
Sosyal güvenlik yükünün gençlere yüklenmesi	11

Kuşaklararası adaletin boyutlarının nasıl sınıflandırılması gerektiğine ilişkin olarak katılımcılara yöneltilen soruya verilen yanıtlar, Tablo 27’de ifade edilen temalara indirgenerek kodlanmıştır. Sınıflandırmada öne çıkan üst başlıklar, ekonomik boyut, çevresel boyut ve sosyal boyuttur. Bunları takip eden sınıflandırma önerisi ise, yükler-güçler ve ortam sınıflandırmasıdır.

Tablo 26: Kuşaklararası Adalet Sınıflandırmaları

Tema	Frekans
Ekonomik	26
Çevresel	24
Sosyal	20
Yükler-Güçler-Ortam	15
Siyasal	11
Sosyal Güvenlik Temelli	8
Ekolojik Temelli	7
Fırsat Eşitliği Temelli	7
Davranışsal	6
Evrensel (Tüm dünyayı kapsayan)	3
Bütünleşik (Hayvanları kapsayan)	3

Tablo 27’de, endekse dahil edilen göstergelerin önerilen sınıflandırmalara göre tasnifi gösterilmektedir. Kamu Borcu, Çocuk Yoksulluğu, Genç İşsizliği ve Ar-Ge Yatırımları ekonomik boyut altında değerlendirilirken, Yaşlı Bağımlılık Oranı, Yükseköğretime Katılım, Eğitim Yatırımları, Gençlerin Temsili, Sağlık Harcamaları, Doğuşta Yaşam Beklentisi, Yolsuzluk sosyal boyutta, Yenilenebilir Enerji Kullanımı ve Karbon Emisyonu çevresel boyutta değerlendirilmiştir.

Tablo 27: Endekse Dahil Edilen Göstergelerin Sınıflandırılması

Etki	Boyut	Tema	Ölçüm Birimi
Yükler	Ekonomik	Ulusal Borç	Kamu Borcu
Yükler	Ekonomik	Yoksulluk	Çocuk Yoksulluğu
Yükler	Ekonomik	İşsizlik	Genç İşsizliği
Yükler	Sosyal	Demografi	Yaşlı Bağımlılık Oranı
Güçler	Ekonomik	Ar-Ge	Ar-Ge Yatırımları
Güçler	Sosyal	Eğitim	Yükseköğretime Katılım
Güçler	Sosyal	Eğitim	Eğitim Yatırımları
Güçler	Sosyal	Katılım ve Temsil	Gençlerin Temsili
Güçler	Sosyal	Sağlık	Sağlık Harcamaları
Güçler	Sosyal	Sağlık	Doğuşta Yaşam Beklentisi
Ortam	Sosyal	Politikalar	Yolsuzluk
Ortam	Çevresel	Çevre	Yenilenebilir Enerji Kullanımı
Ortam	Çevresel	Çevre	Karbon Emisyonu

Katılımcılara, kuşaklararası adalet açısından önemli görülen politika alanlarını tespit etmek amacıyla “*Kuşaklararası adaleti gözeten politikalar kapsamında aşağıdaki alanların önemini nasıl değerlendiriyorsunuz? (0 en düşük, 10 en yüksek)*” sorusu yöneltilmiştir. Alınan cevapların ortalama ve standart sapmaları Tablo 28’de verilmektedir.

Tablo 28: Politika Alanları

Politika Alanı	Ortalama	Standart sapma
Gençlik politikası	7.7	1.6
Bütçe ve finans politikası	8.3	1.2
İşgücü politikası	6.2	2.2
Aile politikası	5.2	2.3
Sağlık politikası	6	1.4
Çevre politikası	8.4	0.8
Enerji politikası	8.3	0.9
Eğitim politikası	7.9	1.1
Emeklilik politikası	7.8	1.2
Sosyal politika	5.4	2.6
Barış politikası (Dış Politika)	7.1	1.3

Üçüncü görüşme döngüsünden önce kuşaklararası adalet endeksinde ilişkin ilk taslak oluşturulmuş, dolayısıyla ilk aşamalarda sorulan sorulara ek olarak, katılımcılara aşağıdaki sorular yöneltilmiş, dilerlerse cevapları ilerleyen bir tarihte aktarabilecekleri bilgisi verilmiştir:

Aşağıdaki sorulardan yalnızca katılımcının uzmanlık alanı ile ilgili olanlar yöneltilmiştir.

- *Sizce gelecek kuşaklara aktarılan ulusal borç hangi yöntemle hesaplanabilir?*
- *Sizce bir ülkedeki çocuk ve gençlerin mevcut ve gelecekteki ekonomik olanakları yoksulluğu hangi yöntemle hesaplanabilir?*
- *Sizce bir ülkede kuşaklararası çevre etkisi hangi yöntemle hesaplanabilir?*
- *Sizce bir ülkede kuşaklararası adalete etki eden demografik değişim hangi yöntemle hesaplanabilir?*
- *Sizce bir ülkede sosyal güvenlik sisteminin gelecek kuşaklara etkisi hangi yöntemle hesaplanabilir?*
- *Sizce bir ülkede uzun ve kaliteli bir yaşam sürme ihtimali nasıl hesaplanabilir?*
- *Sizce, bir ülkenin teknolojik ilerleme kapasitesi nasıl hesaplanabilir?*

- *Sizce bir ülkede gelecek kuşaklara aktarılan çevre kalitesi hangi yöntemle hesaplanabilir?*
- *Sizce bir ülkede gelecek kuşakların refahına etki eden demografik göstergeler neler olabilir?*
- *Sizce, gençlerin ve gelecek kuşakların çıkarlarının karar alma mekanizmalarında ne ölçüde temsil edildiği nasıl hesaplanabilir?*

Kuşaklararası adaletin bileşenlerinin ortaya konulması ve olası ölçme yöntemlerinin belirlenmesi için gerçekleştirilen nitel araştırmaya ilişkin yol haritası, yöntem bölümünde detayları ile aktarılmıştır. Tablo 29 ve 30 ve 31’de araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelere paralel olarak gerçekleştirilen ilk kodlama, odak kodlama ve teorik kodlama aşamalarında ortaya çıkan kod ve temalar aktarılmaktadır.

Tablo 29: İlk Kodlama Sonucu İfadelerin Frekans Dağılımları

Kodlar	Frekans	Kodlar	Frekan
Sürdürülebilir kalkınma	19	Yaşa dayalı ayrımcılık	8
Karbon ayak izi	18	Petrol	8
Nüfus artışı problemi	17	Hukukun üstünlüğü	8
İklim değişikliği ile mücadele yöntemleri	16	Mali disiplin	8
Yenilenebilir enerji kullanımı	15	Geri dönüşüm	7
Küresel iklim değişikliği	14	Enerji verimliliği	7
Doğuştan beklenen yaşam süresi	14	Yaşam beklentisinin artması	7
Demokrasi	14	Eğitimde geçen yılların artması	7
Sosyal güvenlik ile ilgili düzenlemeler	14	Genç İşsizliği	7
Fosil yakıtlar	13	Fosil yakıtları ve karbon	7
Yozlaşma	13	Emeklilik şartlarının sürekli değişmesi ve zorlaşması	7
Ar-Ge ve eğitim harcamaları	12	Sürdürülebilir arazi kullanımı	7
Çocuk yoksulluğu	12	Karbonla mücadele	7
Bakım hizmetleri	12	Atık depolama	6
Sosyal adalet	12	Gıdaların karbon ayak izi	6
Yaşlıların oranı	11	Hava kirliliği	6
Uzun süreli borçlanma	11	Çocuk hakları	6
Nükleer	11	Çevre dostu işletmeler	6
Kaynakların adil paylaşımı	11	Otomasyonun istihdam üzerindeki etkisi	6
Sosyal güvenlik yükünün gençlere yüklenmesi	11	Gençlik örgütleri	6
Tarım alanlarının yok olması	9	Geçlerin siyasete katılımı	6
Yaşlı bağımlılık oranı	9	Pozitif ayrımcılık	6
İç ve dış borçlanma	9	Diğerkamlık	6
Fedakârlık	9	Emeklilik yaşı	6
Adaptasyon	8	Sürdürülebilir gıda arzı	6
Yenilenebilir enerjinin oranı	8	Alternatif enerji kaynakları	6
Dünya nüfus artışı	8	Büyük aktörler	5
Eğitime erişim	8	Çevreye duyarlılık	5
İşsizlik	8	Güvenli tarım	5

Tablo 29 (Devamı): İlk Kodlama Sonucu İfadelerin Frekans Dağılımları

Kodlar	Frekans	Kodlar	Frekans	Kodlar	Frekans
Çocuk çalıştırılması	5	Apolitik duruşun terk edilmesi	4	Biyokapasite	3
Çocukların oranı	5	Savaşlar	4	Finans yönetimi	3
Ortalama yaşın artması	5	Doğal afetlere karşı korunmasız olunması	4	Şeffaflık	3
Yaşlı nüfusun genç nüfusa oranı	5	Tıptaki ilerleme ve demografik sorunlar	4	Bilimsel bilginin artış hızı	3
Çalışma koşullarının kötüleşmesi	5	Azınlıklar	4	Tutsakların ikilemi (İklim Değişikliği)	2
Resler	5	Biyoçeşitliliğin korunması	3	Dünyayı karbondan arındırmak mümkün	2
Doğal afet bütçesi	5	Gıda israfı	3	Topraktaki azot dengesi	2
Negatif karşılıklılık	5	Ağaçları koruma önlemleri	3	Operasyonlarda enerji verimliliği	2
Basın özgürlüğü	5	Tarım arazilerinin yok olması	3	Şehir hastaneleri	2
Emeklilikte yaşa takılanlar	5	Yeni eklenen enerji kaynaklarının yeşil olması	3	Basit işlerde bile lisans mezuniyeti aranması	2
Global hektar	5	Yenilenebilir enerji devrimi	3	Stajların ucuz işgücü kaynağı olarak kullanılması	2
Enerji verimliliğinde artış	5	Çocuk cinayetleri	3	Tecrübe kazanma zorluğu	2
Ağaçlandırma iklim değişikliğini geri döndürebilir	4	Çocukların geleceğin meslekleri için yetiştirilmesi	3	Plütonyum	2
Radyoaktif atıkların bertarafı	4	Nüfus azalışı problemi	3	Bugünkü adaletsizliğin, gelecek kuşaklara miras bırakılması	2
Gıdaların karbon ayak izi	4	Nüfus artış trendinin sonuna gelinmesi	3	Neoliberal politikaların sosyal harcamaları azaltma hedefi	2
Deniz seviyesindeki artış	4	Nüfusun hem yaşlanması ve yaşamın uzaması	3	Brexit	2
İklim değişikliği ve ekonomik büyüme	4	Okur yazarlık	3	Dünyanın sonu	2
Mühendislerin rolü	4	Devlet -özel sektör ortaklığı	3	Geleceğin belirsizliği	2
Doğru tarımsal uygulamaları	4	İşletmelerin toprak su ve havaya bağımlılığı	3	İşçi sağlığı ve iş güvenliği	2
Tarımsal Ar-Ge	4	Verimlilik- çevre dengesi	3	Mülteciler	2
Temiz ve yenilenebilir enerji oranının artması	4	Krizlerin genç işsizliğine etkisi	3	Neoliberal politikalar	2
Yenilenebilir enerjide öncü ülkeler	4	Ulusal borcun yetersiz bir gösterge oluşu	3	Yeni yaşam alanları	2
Toplumsal yaşlanma	4	Dünya genelinde yoksulluğun azalması	3	Çocuklara veli yoluyla oy hakkı	1
Yaşlı nüfusun artması	4	İyiliğe karşı iyilik	3	Hindistan'ın yükselişi	1
Düşük ücretle çalışma	4	Meclisteki gençler	3	Çalışma yaşamına heves kırıcı deneyimlerle başlama	1
Güvencesiz çalışma	4	Tutsakların ikilemi (Karşılıklılık)	3	Yetersiz beslenme	1
Hayata geç atılma	4	Karşılıklılık İlkesi	3	Toplumlar kendi kendilerini yok etmeye programlı olması	1
İstihdam edilmenin güçleşmesi	4	Üretkenlik çabası	3	Geleceği ilgilendiren konularda gençlere çift o hakkı verilmesi	1
Solar paneller	4	Süper emeklilik	3		

Tablo 30: Odak Kodlama Sonrası Belirlenen Alt Temalar ve Ağırlıkları

Alt Tema	Frekans	Kodlar	Frekans
Ağaçlandırma	4	Ağaçlandırma iklim değişikliğini geri döndürebilir	4
Atık yönetimi	17	Atık depolama	6
		Geri dönüşüm	7
		Radioaktif atıkların bertarafı	4
Biyçeşitlilik	3	Biyçeşitliliğin korunması	3
Gıda	13	Gıda israfı	3
		Gıdaların karbon ayak izi	4
		Gıdaların karbon ayak izi	6
İklim değişikliği	52	Adaptasyon	8
		Deniz seviyesindeki artış	4
		İklim değişikliği ile mücadele yöntemleri	16
		İklim değişikliği ve ekonomik büyüme	4
		Küresel iklim değişikliği	14
		Mühendislerin rolü	4
		Tutsakların ikilemi	2
Karbon emisyonu	31	Dünyayı karbondan arındırmak mümkün	2
		Büyük aktörler	5
		Hava kirliliği	6
		Karbon ayak izi	18
Ormanlar	3	Ağaçları koruma önlemleri	3
Sosyo-Psikolojik faktörler	5	Çevreye duyarlılık	5
Tarım	32	Doğru tarımsal uygulamaları	4
		Güvenli tarım	5
		Tarım alanlarının yok olması	9
		Tarım arazilerinin yok olması	3
		Tarımsal Ar-Ge	4
		Topraktaki azot dengesi	2
Yenilenebilir enerji	31	Enerji verimliliği	7
		Operasyonlarda enerji verimliliği	2
		Temiz ve yenilenebilir enerji oranının artması	4
		Yeni eklenen enerji kaynaklarının yeşil olması	3
		Yenilenebilir enerji devrimi	3
		Yenilenebilir enerjide öncü ülkeler	4
		Yenilenebilir enerjinin oranı	8
Çocuk çalıştırılması	5	Çocuk çalıştırılması	5
Çocuk hakları	6	Çocuk hakları	6
Çocukların korunması	3	Çocuk cinayetleri	3
Çocukların temsili	1	Çocuklara veli yoluyla oy hakkı	1
Çocukların yetiştirilmesi	3	Çocukların geleceğin meslekleri için yetiştirilmesi	3

Alt Tema	Frekans	Kodlar	Frekans
Demografik tehditler	20	Nüfus artışı problemi	17
		Nüfus azalışı problemi	3
Nüfus artışı	11	Dünya nüfus artışı	8
		Nüfus artış trendinin sonuna gelinmesi	3
Nüfus yapısı	40	Çocukların oranı	5
		Doğuştan beklenen yaşam süresi	14
		Nüfusun hem yaşlanması ve yaşamın uzaması	3
		Yaşam beklentisinin artması	7
		Yaşlıların oranı	11
Ortalama yaş	5	Ortalama yaşın artması	5
Ülke örnekleri	1	Hindistan'ın yükselişi	1
Yaşlılık	22	Toplumsal yaşlanma	4
		Yaşlı bağımlılık oranı	9
		Yaşlı nüfusun artması	4
		Yaşlı nüfusun genç nüfusa oranı	5
Eğitim düzeyi	10	Eğitimde geçen yılların artması	7
		Okur yazarlık	3
Eğitim yatırımları	12	Ar-Ge ve eğitim harcamaları	12
Fırsat eşitliği	8	Eğitime erişim	8
Bütçe politikası	13	Şehir hastaneleri	2
		Uzun süreli borçlanma	11
İşgücü piyasası	51	Basit işlerde bile lisans mezuniyeti aranması	2
		Çalışma koşullarının kötüleşmesi	5
		Çalışma yaşamına heves kırıcı deneyimlerle başlama	1
		Düşük ücretle çalışma	4
		Genç işsizliği	7
		Güvencesiz çalışma	4
		Hayata geç atılma	4
		İşsizlik	8
		İstihdam edilmenin güçleşmesi	4
		Stajların ucuz işgücü kaynağı olarak kullanılması	2
		Tecrübe kazanma zorluğu	2
		Yaşa dayalı ayrımcılık	8
İşletmeler	25	Çevre dostu işletmeler	6
		Devlet -özel sektör ortaklığı	3
		İşletmelerin toprak su ve havaya bağımlılığı	3
		Otomasyonun istihdam üzerindeki etkisi	6
		Toplumsal itibar	4
		Verimlilik- çevre dengesi	3

Tablo 30 (Devamı): Odak Kodlama Sonrası Belirlenen Alt Temalar ve Ağırlıkları

Alt Tema	Frekans	Kodlar	Frekans
Krizler	3	Krizlerin genç işsizliğine etkisi	3
Ulusal borç	12	İç ve dış borçlanma	9
		Ulusal borcun yetersiz bir gösterge oluşu	3
Yoksulluk	15	Çocuk yoksulluğu	12
		Dünya genelinde yoksulluğun azalması	3
		Yetersiz beslenme	1
Kirli enerji	41	Fosil yakıtlar	13
		Fosil yakıtları ve karbon	7
		Nükleer	11
		Petrol	8
		Plütonyum	2
Temiz enerji	9	Resler	5
		Solar paneller	4
Adil kurumlar	2	Bugünkü adaletsizliğin, gelecek kuşaklara miras bırakılması	2
Entropi	1	Toplumlar kendi kendilerini yok etmeye programlı olması	1
Kuşaklararası erdemler	18	Aile ve gruba yardım etme	4
		İyiliğe karşı iyilik	3
		Kaynakların adil paylaşımı	11
Neoliberal politikalar	2	Neoliberal politikaların sosyal harcamaları azaltma hedefi	2
Politik kısa vadecilik	4	Siyasal miyopluk	4
Siyasal aktivizm	6	Gençlik örgütleri	6
Çocuk ve gençlerin oy hakkı	3	Brexit	2
		Geleceği ilgilendiren konularda gençlere çift o hakkı verilmesi	1
Siyasete katılım	10	Apolitik düşünün terk edilmesi	4
		Geçlerin siyasete katılımı	6
Siyasi temsil	3	Meclisteki gençler	3
Aile politikası	12	Bakım hizmetleri	12
Barış politikası	4	Savaşlar	4
Bütçe politikası	5	Doğal afet bütçesi	5
Çevre politikası	4	Doğal afetlere karşı korunmasız olunması	4
Enerji politikası	15	Yenilenebilir enerji kullanımı	15
İstihdam politikası	6	Pozitif ayrımcılık	6
Belirsizlik	2	Dünyanın sonu	2
		Geleceğin belirsizliği	2
Karşılıklılık	8	Negatif karşılıklılık	5
		Tutsakların ikilemi	3
Karşılıklılık	3	Karşılıklılık İlkesi	3

Alt Tema	Frekans	Kodlar	Frekans
Kuşaklararası adil davranış	18	Diğerkamlık	6
		Fedakârlık	9
		Üretkenlik çabası	3
Sağlık beklentisi	3	Doğuşta beklenen yaşam süresi	14
Sağlık harcamaları	6	İşçi sağlığı ve iş güvenliği	2
		Tıptaki ilerleme ve demografik sorunlar	4
Ayrımcılık	6	Azınlıklar	4
		Mülteciler	2
Dünya görüşü	2	Neoliberal politikalar	2
Özgürlükler	39	Basın özgürlüğü	5
		Demokrasi	14
		Hukukun üstünlüğü	8
		Sosyal adalet	12
Siyasi güç	13	Yozlaşma	13
Emeklilik	14	Emeklilik yaşı	6
		Emeklilikte yaşa takılanlar	5
		Süper emeklilik	3
Sosyal güvenlik yükü	11	Sosyal güvenlik yükünün gençlere yüklenmesi	11
Yasalar	21	Sosyal güvenlik ile ilgili düzenlemeler	14
		Emeklilik şartlarının sürekli değişmesi ve zorlaşması	7
Çevresel sürdürülebilirlik	8	Biyokapasite	3
		Global hektar	5
Ekonomik sürdürülebilirlik	33	Finans yönetimi	3
		Mali disiplin	8
		Şeffaflık	3
		Sürdürülebilir kalkınma	19
Sürdürülebilir tarım	13	Sürdürülebilir arazi kullanımı	7
		Sürdürülebilir gıda arzı	6
Fırsatlar	10	Bilimsel bilginin artış hızı	3
		Enerji verimliliğinde artış	5
		Yeni yaşam alanları	2
Teknolojik ilerleme	13	Alternatif enerji kaynakları	6
		Karbonla mücadele	7

Tablo 31: Teorik Kodlama Sonrası Belirlenen Ana Temalar ve Ağırlıkları

Ana Tema	Frekans	Alt Tema	Frekans	Kodlar	Frekans
Çevre	191	Ağaçlandırma	4	Ağaçlandırma ve iklim değişikliği	4
		Atık yönetimi	17	Atık depolama	6
				Geri dönüşüm	7
				Radyoaktif atıkların bertarafı	4
				Biyoçeşitlilik	3
		Gıda	13	Biyoçeşitliliğin korunması	3
				Gıda israfı	3
				Vegan Beslenme	4
				Gıdaların karbon ayak izi	6
		İklim değişikliği	52	Adaptasyon	8
				Deniz seviyesinin yükselmesi	4
				İklim değişikliği ile mücadele yöntemleri	16
				İklim değişikliği ve ekonomik büyüme	4
				Küresel iklim değişikliği	14
				Mühendislerin iklim değişimdeki rolü	4
				Tutsakların ikilemi ve iklim değişikliği	2
		Karbon emisyonu	31	Dünyayı karbondan arındırmak	2
				Büyük aktörlerin karbon emisyonu	5
				Hava kirliliği	6
				Karbon ayak izi	18
		Ormanlar	3	Ormanları koruma önlemleri	3
		Sosyo-Psikolojik faktörler	5	Çevreye duyarlılık	5
		Tarım	32	Doğru tarımsal uygulamalar	4
				Güvenli tarım	5
				Tarım alanlarının yok olması	9
				Verimli arazilerin yok olması	3
				Tarımsal Ar-Ge	4
				Azot dengesi	2
		Yenilenebilir enerji	31	Enerji verimliliği	7
				Operasyonlarda enerji verimliliği	2
				Temiz ve yenilenebilir enerji oranının artması	4
				Yeni eklenen enerji kaynaklarının yeşil olması	3
				Yenilenebilir enerji devrimi	3
				Yenilenebilir enerjide öncü ülkeler	4
				Yenilenebilir enerjinin oranı	8

Tablo 31 (Devamı): Teorik Kodlama Sonrası Belirlenen Ana Temalar ve Ağırlıkları

Ana Tema	Frekans	Alt Tema	Frekans	Kodlar	Frekans
Çocuklar	18	Çocuk çalıştırılması	5	Çocuk çalıştırılması	5
		Çocuk hakları	6	Çocuk hakları	6
		Çocukların korunması	3	Çocuk cinayetleri	3
		Çocukların temsili	1	Çocuklara veli yoluyla oy hakkı	1
		Çocukların yetiştirilmesi	3	Çocukların geleceğin meslekleri için yetiştirilmesi	3
Demografi	99	Demografik tehditler	20	Nüfus artışı problemi	17
				Nüfus azalışı problemi	3
		Nüfus artışı	11	Dünya nüfus artışı	8
				Nüfus artış trendinin sonuna gelinmesi	3
		Nüfus yapısı	40	Çocukların toplam nüfusa oranı	5
				Doğuşta beklenen yaşam süresi	14
				Nüfusun yaşlanması ve yaşamın uzaması	3
				Yaşam beklentisinin artması	7
				Yaşlıların toplam nüfusa oranı	11
		Ortalama yaş	5	Ortalama yaşın artması	5
		Ülke örnekleri	1	Hindistan'ın yükselişi	1
		Yaşlılık	22	Toplumsal yaşlanma	4
				Yaşlı bağımlılık oranı	9
				Yaşlı nüfusun artması	4
				Yaşlı nüfusun genç nüfusa oranı	5

Tablo 31 (Devamı): Teorik Kodlama Sonrası Belirlenen Ana Temalar ve Ağırlıkları

Ana Tema	Frekans	Alt Tema	Frekans	Kodlar	Frekans
Eğitim	30	Eğitim düzeyi	10	Eğitimde geçen yılların artması	7
				Okur yazarlık	3
		Eğitim yatırımları	12	Ar-Ge ve eğitim harcamaları	12
		Fırsat eşitliği	8	Eğitime erişim	8
Ekonomi	119	Bütçe politikası	13	Şehir hastaneleri	2
				Uzun süreli borçlanma	11
		İşgücü piyasası	51	Vasıfsız işlerde bile lisans mezuniyeti aranması	2
				Çalışma koşullarının kötüleşmesi	5
				Çalışma yaşamına heves kırıcı deneyimlerle başlama	1
				Düşük ücretle çalışma	4
				Genç işsizliği	7
				Güvencesiz çalışma	4
				Hayata geç atılma	4
				İşsizlik	8
				İstihdam edilmenin güçleşmesi	4
				Stajların ucuz işgücü kaynağı olarak kullanılması	2
				Tecrübe kazanma zorluğu	2
				Yaşa dayalı ayrımcılık	8
		İşletmeler	25	Çevre dostu işletmeler	6
				Devlet - özel sektör ortaklığı	3
				İşletmelerin toprak, su ve havaya bağımlılığı	3
				Endüstri 4.0	6
				Toplumsal itibar	4
				Verimlilik - çevre dengesi	3
		Krizler	3	Krizlerin genç işsizliğine etkisi	3
		Ulusal borç	12	İç ve dış borçlanma	9
				Ulusal borcun aldatıcı bir gösterge oluşu	3
		Yoksulluk	15	Çocuk yoksulluğu	12
				Dünya genelinde yoksulluğun azalması	3
				Yetersiz beslenme	1

Tablo 31 (Devamı): Teorik Kodlama Sonrası Belirlenen Ana Temalar ve Ağırlıkları

Ana Tema	Frekans	Alt Tema	Frekans	Kodlar	Frekans
Enerji	50	Kirli enerji	41	Fosil yakıtlar	13
				Yakıtlar ve karbon	7
				Nükleer	11
				Petrol	8
				Plütonyum	2
		Temiz enerji	9	Rüzgâr enerjisi	5
Söylemler	33			Solar paneller	4
		Adil kurumlar	2	Bugünkü adaletsizliğin, gelecek kuşaklara miras bırakılması	2
		Entropi	1	Toplumların kendi kendilerini yok etmeye programlı olması	1
		Kuşaklararası erdemler	18	Aile ve gruba yardım etme	4
				İyiliğe karşı iyilik	3
				Kaynakların adil paylaşımı	11
		Neoliberal politikalar	2	Neoliberal politikaların sosyal harcamaları azaltma hedefi	2
		Politik kısa vadecilik	4	Siyasal miyopluk	4
		Sivil toplum	6	Gençlik örgütleri	4
				Siyasal aktivizm	2
Katılım ve temsil	16	Çocuk ve gençlerin oy hakkı	3	Brexit ve genç kuşaklar	2
				Geleceği ilgilendiren konularda gençlere çift o hakkı verilmesi	1
		Siyasete katılım	10	Apolitik duruşun terk edilmesi	4
				Geçlerin siyasete katılımı	6
		Siyasi temsil	3	Meclisteki gençler	3
Politik tercihler	46	Aile politikası	12	Bakım hizmetleri	12
		Barış politikası	4	Savaşlar	4
		Bütçe politikası	5	Doğal afet bütçesi	5
		Çevre politikası	4	Doğal afetlere karşı korunmasız olunması	4
		Enerji politikası	15	Yenilenebilir enerji kullanımı	15
		İstihdam politikası	6	Pozitif ayrımcılık	6

Tablo 31 (Devamı): Teorik Kodlama Sonrası Belirlenen Ana Temalar ve Ağırlıkları

Ana Tema	Frekans	Alt Tema	Frekans	Kodlar	Frekans
Psikoloji	33	Belirsizlik	2	Dünyanın sonu	2
			2	Geleceğin belirsizliği	2
		Karşılıklılık	11	Negatif karşılıklılık	5
				Tutsakların ikilemi	3
		Kuşaklararası adil davranış	18	Karşılıklılık İlkesi	3
				Diğerkamlık	6
				Fedakârlık	9
Sağlık	9	Sağlık beklentisi	3	Üretkenlik çabası	3
				Doğuşta beklenen yaşam süresi	3
				İşçi sağlığı ve iş güvenliği	2
				Tıptaki ilerleme ve demografik sorunlar	4
Siyaset	60	Ayrımcılık	6	Azınlıklar	4
				Mülteciler	2
		Dünya görüşü	2	Neoliberal politikalar	2
		Özgürlükler	39	Basın özgürlüğü	5
				Demokrasi	14
				Hukukun üstünlüğü	8
				Sosyal adalet	12
		Yozlaşma	13	Yolsuzluk	13

Tablo 31 (Devamı): Teorik Kodlama Sonrası Belirlenen Ana Temalar ve Ağırlıkları

Ana Tema	Frekans	Alt Tema	Frekans	Kodlar	Frekans
Sosyal güvenlik	46	Emeklilik	14	Emeklilik yaşı	6
				Emeklilikte yaşa takılanlar	5
				Süper emeklilik	3
		Sosyal güvenlik yükü	11	Sosyal güvenlik yükünün gençlere yüklenmesi	11
		Yasalar	21	Sosyal güvenlik ile ilgili düzenlemeler	14
				Emeklilik şartları	7
Sürdürülebilirlik	54	Çevresel sürdürülebilirlik	8	Biyokapasite	3
				Global hektar	5
		Ekonomik sürdürülebilirlik	33	Finans yönetimi	3
				Mali disiplin	8
				Şeffaflık	3
				Sürdürülebilir kalkınma	19
		Sürdürülebilir tarım	13	Sürdürülebilir arazi kullanımı	7
				Sürdürülebilir gıda arzı	6
Teknoloji ve Ar-Ge	23	Fırsatlar	10	Bilimsel bilginin artış hızı	3
				Enerji verimliliğinde artış	5
				Yeni yaşam alanları	2
		Teknolojik ilerleme	13	Alternatif enerji kaynakları	6
				Karbonla mücadele	7

Tabakalı amaçsal örnekleme yöntemi ile seçilen 14 katılımcı ile gerçekleştirilen ilk aşama görüşmelerinde, kuşaklararası adalet temaları ile ilgili 148 adet kod belirlenmiştir. Teorik kodlamada ise kuşaklararası adalet temaları belirlenmiştir. 2. tur görüşmelerden sonra ortaya çıkan temalarla ilgili ölçme yöntemleri sonraki 3 turda katılımcılarla tartışılmıştır. Bir kez görüşülen katılımcı ile ikinci bir görüşme gerçekleştirilmemiştir. Görüşmeler sonucunda önerilen ölçme yöntemleri aşağıdaki tabloda özetlenmektedir.

Tablo 32: Katılımcılar Tarafından Önerilen Göstergeler

Ulusal Borç	Ulusal borcun GSYİH'ye oranı
	Büyüme oranı/işgücüne katılım oranı
	Çocuk başına düşen ulusal borç/Çocuk başına GSYİH
	Tüketici güven endeksi
Yoksulluk	Yoksulluk oranının altında gelire sahip 0-17 yaş arası bireylerin oranı
	Çocuk yoksulluk oranı/yoksulluk oranı
	Gençlerin medyan geliri/Tüm nüfusun medyan geliri
	Satın alma gücündeki değişim oranı
İşsizlik	Genç işsizliği oranındaki değişim
	Genç işsizliği oranı /İşsizlik oranındaki değişim
	İstihdam politikalarına ayrılan bütçenin, yaşlılara yönelik sosyal harcamalara oranı
	İstihdam oranındaki değişim
Demografi	Yaşlı nüfus bağımlılık oranı
	Çalışan her bir birey başına düşen emeklilik katkıları
	Emekli ve yaşlılık aylığı harcamaları/GSYİH
	Nüfus artış hızı*metrekareye düşen insan sayısı
	Kürtaj oranları
Teknolojik İlerleme Kapasitesi	Ar-Ge Harcamaları/GSYİH
	Tescil edilen patent sayısının çalışma çağındaki nüfusa oranı
	Tescil edilen faydalı sayısının çalışma çağındaki nüfusa oranı
	Ar-Ge personelinin çalışma çağındaki nüfusa oranı
Eğitim	Okullaşma oranı
	Eğitim harcamalarının GSYİH'ye oranı
	Ortalama öğrenim süresi
	Çocuk başına düşen öğretmen sayısı
	Yükseköğretim mezunlarının oranı
	Eğitim yatırımları

Tablo 32 (Devamı): Katılımcılar Tarafından Önerilen Göstergeler

Katılım ve Temsil	Parlamentoda 40 yaş altı milletvekillerinin oranı
	Siyasal güven göstergesi
	Gençlerin sandığa gitme oranı
	Siyasal güven göstergesi
Sağlık	Sağlık harcamaları/GSYİH
	Doğuşta yaşam beklentisi
	Kişi başına düşen sağlık personeli sayısı
Politikalar	Yozlaşma Endeksi
	Yolsuzluk Algısı
Çevre	Toplam enerji kullanımında yenilenebilir enerjinin payı
	Sera gazı emisyonu, kişi başına/ton
	Ekolojik ayak izi
	CO ₂ emisyonu
	Biyolojik çeşitlilik
	Biyolojik çeşitlilikteki değişim oranı
	Karbon ayak izi
	Geri dönüştürülen atıkların toplam atık miktarına oranı

3.2. KUŞAKLARARASI ADALET ENDEKSİ ÖNERİSİ İLE TÜRKİYE VE SEÇİLMİŞ ÜLKELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Önceki bölümlerde açıklanan yöntemlerle belirlenen ve çalışma kapsamında önerilen Kuşaklararası Adalet Endeksine dahil edilen göstergeler şu kriterleri sağlamaktadır:

- Türkiye özelinde, en az 10 yıldan beri yayınlanıyor ve güncelleniyor olması,
- Uluslararası karşılaştırma yapmaya olanak sağlaması,
- Nitel araştırma sonucunda uzmanlar tarafından kabul görmüş olması.

Söz konusu kriterleri sağlayan göstergeler, Tablo 34’te gösterilmektedir. Önceki bölümlerde aktarılan literatür taraması, mevcut endekslerin taranması ve derinlemesine görüşmeler sonucunda, ulusal borç, yoksulluk, işsizlik, demografi, teknolojik ilerleme kapasitesi, eğitim, katılım ve temsil, sağlık, politikalar ve çevre boyutlarından oluşan *Kuşaklararası Adalet Endeksi* oluşturulmuştur.

Oluşturulan endeks bakımından kuşaklararası adalet, bir topluluktaki genç bireylerin ve henüz doğmamış kuşakların refahını olumlu ya da olumsuz etkileme şansına sahip alanlarda, ülkenin kıyaslandığı ülke grubuna göre konumunu ifade etmektedir. Bu alanlar ulusal borç, yoksulluk, işsizlik, demografi, teknolojik ilerleme kapasitesi, eğitim, katılım ve temsil, sağlık, politikalar, çevre olarak belirlenmiştir.

Tablo 33: Kuşaklararası Adalet Göstergelerinin Genç ve Doğmamış Kuşaklara Olası Etki Düzeyleri

Tema	Alt Alan	Gösterge	Genç Kuşaklara Etki Düzeyi	Doğmamış Kuşaklara Etki Düzeyi
Ulusal Borç	Kamu Borcu	Kamu Borcu (GSYİH %), 2018	XXX	XX
Yoksulluk	Çocuk Yoksulluğu	Yoksulluk oranının altında gelire sahip 0-17 yaş arası bireylerin oranı (2018)	XXX	X
İşsizlik	Genç İşsizliği	(Genç İşsizliği Oranı/Genel İşsizlik Oranı*Genç İşsizliği Oranı)	XXX	X
Demografi	Yaşlı Bağımlılık Oranı	Yaşlı Nüfus Bağımlılık Oranı	XXX	XX
Teknolojik İlerleme Kapasitesi	Ar-Ge	Ar-Ge Harcamaları (GSYİH %) 2018	XXX	XXX
Eğitim	Yükseköğretime Katılım	25-34 Yaş Arası Yükseköğretim Mezunlarının Oranı	XXX	XX
Eğitim	Eğitim Yatırımları	Eğitim Yatırımları (GSYİH %) 2018	XXX	XX
Katılım ve Temsil	Parlamentoda Gençlerin Temsili	Parlamentoda 40 yaş altı milletvekillerinin oranı	XXX	X
Sağlık	Sağlık Harcamaları	Sağlık Harcamaları (GSYİH %), 2018	XXX	XX
Sağlık	Doğuşta Yaşam Beklentisi	Doğuşta Yaşam Beklentisi	XXX	XX
Politikalar	Yozlaşma	Yozlaşma Endeksi (2018)	XXX	XX
Çevre	Yenilenebilir Enerji Kullanımı	Toplam Enerji Kullanımında Yenilenebilir Enerjinin Payı %	X	XXX
Çevre	Karbon Emisyonu	Karbon dioksit Emisyonu, Ton/kişi, 2018	X	XXX

Ulusal borcun fazla olması, yapılacak yatırımların kısılmasına, yaratılan ve yaratılacak milli gelirini önemli bir kısmının borç faizi için ayrılmasına ve çoğu zaman söz konusu borcun gelecek kuşaklara aktarılmasına yol açmaktadır. Çocuk yoksulluğu, çocuğun kapasitesine ulaşmasının önünde önemli bir engeldir. Bu kapasiteye ulaşamadığında, kuşaklararası aktarım yoluyla bu çocukların çocukları da yoksulluk riski ile karşılaşacaklardır. Genç işsizliğinin genel işsizliğe oranındaki artış, işgücü piyasası dinamiklerinin gençler aleyhine işlediğini göstermektedir. Yaşlı nüfus başına düşen çalışan nüfus oranının azalması, nüfusun yaşlandığının bir göstergesidir. Yaşlanan nüfusun sosyal güvenlik harcamalarını karşılayabilmek için, genç nüfusun daha çok çalışması ve giderek daha yüksek prim ödemesi gerekmektedir. Giderek artan yaşlı oranı, sosyal güvenlik mevzuatında değişiklik ihtiyacını beraberinde getirmekte, yapılan değişiklikler ise genellikle gelecek kuşakların yaşlılık döneminde sosyal güvenliğe ilişkin haklarının azalması ile sonuçlanmaktadır.

Yoksulluk ve ulusal borç ile birlikte eğitime erişim, bireylerin gelecekteki potansiyellerine ulaşabilme ihtimallerini belirlemektedir. Demografi nüfus yapısının sürdürülebilirliğini ifade eden yaşlı nüfus bağımlılık oranı ile bağlantılı olarak tanımlanmıştır. Ar-Ge yatırımları ile ölçülen teknolojik ilerleme kapasitesi, toplumun gelecekteki refahını arttıracakı önkabulü ile endekse dahil edilmiştir. Gençlerin ve doğmamış kuşakların karar alma mekanizmalarında yeterli düzeyde temsil edilebilmesi, geleceğe dönük menfaatlerinin daha fazla korunması anlamına geleceğinden, parlamentolarda genç bireylerin ağırlığı, bu temsilin ilk koşulu olarak ortaya konmaktadır. Sağlıklı bir çevrede yaşamayı ifade eden çevre boyutu, etkileri gecikmeli olarak ortaya çıkan görece kirli enerji kaynaklarının kullanım yoğunluğu ile bağlantılı olduğundan, karbon emisyonu ve yenilenebilir enerji kullanım oranı, çevre boyutunu temsil etmektedir.

Genç bireylerin istihdam edilebilmesinin ve kabul edilebilir bir gelir seviyesine ulaşmasının ön koşulu, nitelikli eğitime erişebilir kılınmalarıdır. Bunun ön koşulları olarak eğitim yatırımları ve göstergesi olarak yükseköğretime katılım oranı göstergeleri hesaplanmaktadır. Sonuçları olarak ortaya çıkan gösterge ise, genç işsizliğidir. Genç işsizliği tek başına önemli bir gösterge olmakla birlikte, genç işsizliğinin genel işsizliğe oranı kuşaklararası adalet açısından önemli bulunmuş, endekse her iki göstergenin çarpımı şeklinde yansıtılmıştır.

OECD ülkeleri, söz konusu verilere erişme olanağının bulunması, genel olarak gelişmiş ülkelerin büyük çoğunluğunu kapsamaması, Türkiye'nin de bu ülke grubuna dahil olması sebeplerinden ötürü, uluslararası kıyaslamalar yapmaya uygun olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 35'te ise ulusal borç, yoksulluk, işsizlik, demografi, teknolojik ilerleme kapasitesi, eğitim, katılım ve temsil, sağlık, politikalar ve çevre olarak belirlenen temalar için kriterleri sağlayan göstergeler ile yapılan analiz sonucunda, OECD ülkelerinin kuşaklararası adaletle ilişkin göstergelerde aldıkları ham değerler belirlenmiştir. Kıyaslanan ülkelerin OECD ülkeleri olması dolayısıyla, OECD veri tabanı, Dünya Bankası veri tabanı, EUROSTAT veri tabanı, Transparency International, EDGAR küresel karbon emisyonu veri tabanı, Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden faydalanılmıştır. İkincil verilerin elde edilmesinde, mümkün olan en güncel veriye ulaşma prensibi ile hareket edilmiştir. Belirtilen veri tabanlarında aynı gösterge için farklı veriler olması durumunda, en güncel veriyi sunan kuruluş tercih edilmiştir.

Tablo 34: Seçilmiş Kuşaklararası Adalet Göstergeleri

Etki	Tema	Alt Alan	Gösterge	Kaynak
(-)	Ulusal Borç	Kamu Borcu	Kamu Borcu (GSYİH %), 2018	OECD (2019), Gross domestic spending on R&D (indicator). doi: 10.1787/d8b068b4-en
(-)	Yoksulluk	Çocuk Yoksulluğu	Yoksulluk oranının altında gelire sahip 0-17 yaş arası bireylerin oranı (2018)	OECD (2019), Poverty rate (indicator). doi: 10.1787/0fe1315d-en https://ec.europa.eu/eurostat/product?code=ILC_PEPS01&mode=view
(-)	İşsizlik	Genç İşsizliği	(Genç İşsizliği Oranı/Genel İşsizlik Oranı*Genç İşsizliği Oranı)	OECD (2019), Unemployment rate (indicator). doi: 10.1787/997c8750-en OECD (2019), Youth unemployment rate (indicator). doi: 10.1787/c3634df7-en
(-)	Demografi	Yaşlı Bağımlılık Oranı	Yaşlı Nüfus Bağımlılık Oranı	World Bank (2019): https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.DPND.OL https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00198/default/table?lang=en
(+)	Teknolojik İlerleme Kapasitesi	Ar-Ge	Ar-Ge Harcamaları (GSYİH %) 2018	World Bank (2019): https://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS?view=chart OECD (2019), Gross domestic spending on R&D (indicator). doi: 10.1787/d8b068b4-en
(+)	Eğitim	Yükseköğretime Katılım	25-34 Yaş Arası Yükseköğretim Mezunlarının Oranı	OECD (2019), Population with tertiary education (indicator). doi: 10.1787/0b8f90e9-en
(+)	Eğitim	Eğitim Yatırımları	Eğitim Yatırımları (GSYİH %) 2018	OECD (2019), Public spending on education (indicator). doi: 10.1787/f99b45d0-en
(+)	Katılım ve Temsil	Parlamentoda Gençlerin Temsili	Parlamentoda 40 yaş altı milletvekillerinin oranı	Krook, M. L. (2016). Youth Participation in National Parliaments, 2016. Inter-Parliamentary Union. TÜİK(http://rapory.tuik.gov.tr/06-08-2019-03:31:39-910008657593839638611315494.html?)
(+)	Sağlık	Sağlık Harcamaları	Sağlık Harcamaları (GSYİH %), 2018	OECD (2019), Health spending (indicator). doi: 10.1787/8643de7e-en
(+)	Sağlık	Doğuşta Yaşam Beklentisi	Doğuşta Yaşam Beklentisi	World Bank (2019) https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN?view=chart
(-)	Politikalar	Yozlaşma	Yozlaşma Endeksi (2018)	Transparency International (2019) https://www.transparency.org/files/content/pages/2018_CPI_FullResults.zip
(+)	Çevre	Yenilenebilir Enerji Kullanımı	Toplam Enerji Kullanımında Yenilenebilir Enerjinin Payı %	OECD (2019), Renewable energy (indicator). doi: 10.1787/aac7c3f1-en
(-)	Çevre	Karbon Emisyonu	Karbon dioksit Emisyonu, Ton/kişi, 2018	Emission Database for Global Atmospheric Research (2019) (EDGAR), EDGARv4.2 FT2012: edgar.jrc.ec.europa.eu

Tablo 35: OECD Ülkelerinin Kuşaklararası Adalete İlişkin Göstergelerde Aldıkları Değerler

	Kamu Borcu	Çocuk Yoksulluğu	Genç İşsizliği	Yaşlı Bağımlılık Oranı	Ar-Ge Harcamaları	Yükseköğretime Katılım	Eğitim Yatırımları	Parlamentoda Gençlerin Temsili	Sağlık Harcamaları	Doğuşta Yaşam Beklentisi	Yozlaşma	Yenilenebilir Enerji Kullanımı	Karbon Emisyonu
Avustralya	66.30	0.13	27.57	24.18	1.88	51.99	3.18	13.30	6.41	82.60	77.00	6.71	16.00
Avusturya	94.91	0.12	18.81	29.14	3.16	40.32	2.98	19.10	7.72	81.70	76.00	29.70	7.20
Belçika	120.08	0.12	45.27	29.29	2.70	45.73	4.13	28.70	8.02	81.60	75.00	7.43	8.10
Kanada	108.26	0.14	22.15	26.16	1.55	60.92	3.17	14.10	7.48	82.00	81.00	17.26	14.90
Şili	32.55	0.21	45.24	16.73	0.36	29.87	3.03	26.70	5.20	80.20	67.00	26.45	4.70
Çekya	43.82	0.09	23.06	29.97	1.79	33.82	2.42	17.00	6.15	79.10	59.00	10.34	9.60
Danimarka	48.87	0.03	17.13	31.14	3.05	46.57	4.67	41.30	8.84	81.20	88.00	34.91	5.80
Estonya	12.55	0.10	31.44	30.99	1.29	43.04	2.75	23.80	4.85	78.20	73.00	16.89	12.40
Finlandiya	68.93	0.04	42.29	34.91	2.76	41.25	3.97	37.90	6.84	81.70	85.00	32.58	8.30
Fransa	124.25	0.12	49.64	32.38	2.19	44.34	3.40	7.60	9.34	82.60	72.00	9.75	4.40
Almanya	71.52	0.12	11.98	33.20	3.04	31.31	2.61	18.50	9.48	81.10	80.00	13.45	8.90
Yunanistan	188.73	0.18	87.24	31.54	1.13	42.48	2.66	12.00	4.73	81.40	45.00	11.17	5.90
Macaristan	87.84	0.12	30.41	28.78	1.35	30.16	2.67	29.40	4.64	75.90	46.00	10.86	4.50
İzlanda	73.20	0.06	13.03	22.70	2.10	47.42	4.38	20.60	6.85	82.70	76.00	88.45	6.20
İrlanda	77.24	0.11	37.89	22.24	1.16	53.47	2.51	18.30	5.17	82.20	73.00	9.43	7.90
İsrail	71.00	0.24	12.62	19.92	4.55	48.03	4.03	17.40	4.76	82.60	61.00	2.40	7.50
İtalya	152.40	0.17	99.55	36.86	1.35	26.82	2.78	32.80	6.54	83.00	52.00	17.03	5.40
Japonya	234.30	0.14	5.51	46.03	3.21	60.43	2.48	12.70	9.18	84.20	73.00	5.47	9.00
Kore	40.40	0.15	27.34	19.97	4.55	69.75	3.47	2.30	4.84	82.70	57.00	2.01	11.50
Letonya	47.35	0.13	21.83	31.01	0.51	41.61	3.25	19.00	3.37	74.80	58.00	40.38	3.50
Litvanya	47.82	0.18	20.50	29.11	0.90	55.63	2.32	12.10	4.53	75.60	59.00	20.19	3.70
Lüksemburg	30.52	0.13	36.65	20.98	1.26	51.40	2.79	11.70	4.54	82.20	81.00	6.93	14.50
Meksika	53.06	0.20	13.67	10.62	0.49	22.56	3.20	19.00	2.81	75.00	28.00	8.57	3.60
Hollanda	69.83	0.11	14.64	29.67	1.99	46.59	3.18	12.00	8.16	81.80	82.00	5.41	9.20
Yeni Zelanda	42.40	0.14	31.38	24.20	1.37	44.16	3.78	17.40	7.40	81.90	87.00	39.48	6.50
Norveç	45.48	0.08	25.67	26.09	2.09	48.34	4.61	27.20	8.70	82.70	84.00	52.82	6.80
Polonya	66.09	0.09	37.08	25.58	1.03	43.53	2.93	14.20	4.51	77.90	60.00	7.99	7.60
Portekiz	140.62	0.16	63.83	33.83	1.37	34.03	3.39	23.00	6.05	81.50	64.00	20.54	4.60
Slovak	58.24	0.14	38.82	22.65	0.88	35.07	2.55	16.70	5.39	77.30	50.00	9.46	5.60
Slovenya	88.82	0.07	17.72	30.12	1.86	44.57	2.96	25.60	5.80	81.10	60.00	15.63	6.60
İspanya	113.47	0.22	83.78	30.00	1.21	42.64	2.66	14.00	6.24	83.40	58.00	13.04	5.10
İsveç	57.22	0.09	43.31	32.27	3.34	47.39	3.65	34.10	9.26	82.50	85.00	39.01	3.80
İsviçre	42.87	0.10	13.40	28.04	3.37	50.14	3.23	15.20	7.76	83.60	85.00	22.39	4.50
Türkiye	35.17	0.25	30.27	12.47	0.96	31.59	2.53	13.00	3.26	78.10	41.00	12.18	4.30
Birleşik Krallık	112.92	0.12	34.28	29.36	1.66	51.62	3.78	20.00	7.53	81.30	80.00	9.64	5.70
A.B.D.	138.33	0.21	20.36	24.16	2.79	47.76	3.21	6.70	14.32	78.60	71.00	7.68	14.90
En Düşük	12.55	0.03	5.51	10.62	0.36	22.56	2.32	2.30	2.81	74.80	28.00	2.01	3.50
En Yüksek	234.30	0.25	99.55	46.03	4.55	69.75	4.67	41.30	14.32	84.20	88.00	88.45	16.00
Ortalama	80.76	0.13	33.20	27.40	1.95	44.07	3.20	19.29	6.57	80.72	68.03	18.99	7.46

Endeks oluşturulurken, İnsani Gelişmişlik Endeksi metodolojisine benzer bir yöntem kullanılmış, karşılaştırılan ülke gruplarının ilgili alanlarda aldığı minimum ve maksimum değerler, 0-1 arasında bir katsayı oluşturacak şekilde formüle edilmiştir.

$$\text{Gösterge Endeksi} = \frac{\text{gerçek değer} - \text{minimum değer}}{\text{maximum değer} - \text{minimum değer}}$$

Boyut	Gösterge	Minimum	Maksimum
Katılım ve Temsil	Parlamentoda 40 yaş altı milletvekillerinin oranı (İsveç; 34,1)	2,3	41,3

$$\text{İsveç İçin Katılım ve Temsil Göstergesi} = \frac{34,1 - 2,3}{41,3 - 2,3} = 0,82$$

olarak hesaplanmaktadır. İlgili hesap tüm göstergeler için yapıldıktan sonra, bu değerlerin geometrik ortalaması alınarak, her bir ülke için kuşaklararası adalet katsayısı oluşmaktadır.

KAE tüm boyutların aldığı değerlerin geometrik ortalamasıdır.

$$KAE = (E1_{SKT} \times E2_{Kamu\ Borcu} \times E3_{Yenilenebilir\ Enerji} \times \dots \dots En)^{1/n}$$

Tablo 36’da **yukarıda açıklanan yönteme göre hesaplanmış olan**, OECD ülkelerinin kuşaklararası adalet puanlarına göre sıralaması verilmektedir.

Tablo 36: OECD Ülkelerinin Kuşaklararası Adalet Puanlarına Göre Sıralanması

	Kuşaklararası Adalet	Kamu Borcu	Çocuk Yoksulluğu	Genç İşsizliği	Yaşlı Bağlılık Oranı	Ar-Ge Harcamaları	Yükseköğretime Katılım	Eğitim Yatırımları	Parlamentoda Gençlerin Temsili	Sağlık Harcamaları	Doğuşta Yaşam Beklentisi	Yozlaşma	Yenilenebilir Enerji Kullanımı	Karbon Emisyonu
1. Danimarka	0.71	0.84	1.00	0.88	0.42	0.64	0.51	1.00	1.00	0.52	0.68	1.00	0.38	0.82
2. Norveç	0.68	0.85	0.77	0.79	0.56	0.41	0.55	0.97	0.64	0.51	0.84	0.93	0.59	0.74
3. İzlanda	0.68	0.73	0.87	0.92	0.66	0.42	0.53	0.87	0.47	0.35	0.84	0.80	1.00	0.78
4. İsveç	0.66	0.80	0.71	0.60	0.39	0.71	0.53	0.56	0.82	0.56	0.82	0.95	0.43	0.98
5. İsviçre	0.60	0.86	0.71	0.92	0.51	0.72	0.58	0.39	0.33	0.43	0.94	0.95	0.24	0.92
6. Finlandiya	0.59	0.75	0.97	0.61	0.31	0.57	0.40	0.70	0.91	0.35	0.73	0.95	0.35	0.62
7. Yeni Zelanda	0.56	0.87	0.50	0.72	0.62	0.24	0.46	0.62	0.39	0.40	0.76	0.98	0.43	0.76
8. Avusturya	0.53	0.63	0.62	0.86	0.48	0.67	0.38	0.28	0.43	0.43	0.73	0.80	0.32	0.70
9. Belçika	0.50	0.52	0.58	0.58	0.47	0.56	0.49	0.77	0.68	0.45	0.72	0.78	0.06	0.63
10. Birleşik Krallık	0.49	0.55	0.60	0.69	0.47	0.31	0.62	0.62	0.45	0.41	0.69	0.87	0.09	0.82
OECD Ortalaması	0.48	0.69	0.54	0.71	0.53	0.38	0.46	0.38	0.44	0.33	0.63	0.67	0.20	0.68
11. Slovenya	0.47	0.66	0.81	0.87	0.45	0.36	0.47	0.27	0.60	0.26	0.67	0.53	0.16	0.75
12. Hollanda	0.44	0.74	0.64	0.90	0.46	0.39	0.51	0.36	0.25	0.47	0.74	0.90	0.04	0.54
13. Fransa	0.44	0.50	0.62	0.53	0.39	0.44	0.46	0.46	0.14	0.57	0.83	0.73	0.09	0.93
14. Almanya	0.44	0.73	0.58	0.93	0.36	0.64	0.19	0.12	0.42	0.58	0.67	0.87	0.13	0.57
15. Kanada	0.42	0.57	0.50	0.82	0.56	0.29	0.81	0.36	0.30	0.41	0.77	0.88	0.18	0.09
16. Portekiz	0.41	0.42	0.44	0.38	0.34	0.24	0.24	0.46	0.53	0.28	0.71	0.60	0.21	0.91
17. İrlanda	0.40	0.71	0.65	0.66	0.67	0.19	0.66	0.08	0.41	0.21	0.79	0.75	0.09	0.65
18. Estonya	0.39	1.00	0.70	0.72	0.42	0.22	0.43	0.18	0.55	0.18	0.36	0.75	0.17	0.29
19. Polonya	0.36	0.76	0.71	0.66	0.58	0.16	0.44	0.26	0.31	0.15	0.33	0.53	0.07	0.67
20. İsrail	0.35	0.74	0.07	0.92	0.74	1.00	0.54	0.73	0.39	0.17	0.83	0.55	0.00	0.68
21. Çekya	0.35	0.86	0.75	0.81	0.45	0.34	0.24	0.05	0.38	0.29	0.46	0.52	0.10	0.51
22. Lüksemburg	0.35	0.92	0.55	0.67	0.71	0.21	0.61	0.20	0.24	0.15	0.79	0.88	0.06	0.12
23. A.B.D.	0.34	0.43	0.20	0.84	0.62	0.58	0.53	0.38	0.11	1.00	0.40	0.72	0.07	0.09
24. Avustralya	0.33	0.76	0.57	0.77	0.62	0.36	0.62	0.37	0.28	0.31	0.83	0.82	0.05	0.01
25. Şili	0.33	0.91	0.19	0.58	0.83	0.01	0.15	0.30	0.63	0.21	0.57	0.65	0.28	0.90
26. İspanya	0.32	0.54	0.15	0.17	0.45	0.20	0.43	0.14	0.30	0.30	0.91	0.50	0.13	0.87
27. Slovakya	0.32	0.79	0.50	0.65	0.66	0.13	0.27	0.10	0.37	0.22	0.27	0.37	0.09	0.83
28. Macaristan	0.32	0.66	0.60	0.74	0.49	0.24	0.16	0.15	0.69	0.16	0.12	0.30	0.10	0.92
29. Kore	0.32	0.87	0.48	0.77	0.74	1.00	1.00	0.49	0.01	0.18	0.84	0.48	0.01	0.36
30. Letonya	0.27	0.84	0.54	0.83	0.42	0.04	0.40	0.40	0.43	0.05	0.01	0.50	0.44	1.00
31. Litvanya	0.27	0.84	0.34	0.84	0.48	0.13	0.70	0.01	0.25	0.15	0.09	0.52	0.21	0.98
32. Yunanistan	0.26	0.21	0.34	0.13	0.41	0.18	0.42	0.15	0.25	0.17	0.70	0.28	0.11	0.81
33. İtalya	0.25	0.37	0.36	0.01	0.26	0.24	0.09	0.20	0.78	0.32	0.87	0.40	0.17	0.85
34. Japonya	0.23	0.01	0.51	1.00	0.01	0.68	0.80	0.07	0.27	0.55	1.00	0.75	0.04	0.56
35. Türkiye	0.21	0.90	0.01	0.74	0.95	0.14	0.19	0.09	0.27	0.04	0.35	0.22	0.12	0.94
36. Meksika	0.12	0.82	0.25	0.91	1.00	0.03	0.01	0.38	0.43	0.01	0.02	0.01	0.08	0.99

Endekste her bir alan için en iyi durumdaki ülke 1.00 puan, en kötü durumdaki ülke ise 0 puan almaktadır. Kuşaklararası adalet endeksi puanı hesaplanırken geometrik ortalamaaya ihtiyaç duyulduğundan, “0” olan puanlar, “0.01” olarak

güncellenmiştir. Danimarka, İzlanda, Norveç, İsveç ve İsviçre, endekste en üst sıralarda yer alan ülkelerdir. Tablo 36 incelendiğinde, genel olarak refah düzeyi yüksek olan ülkelerin üst sıralarda yer aldığı görülmekle birlikte, Japonya bu durumun istisnasını oluşturmaktadır. Seçilmiş ülkelerin radar grafiği yardımıyla performanslarının gösterildiği şekil aşağıda yer almaktadır. Radar grafiği yöntemi, ülkelerin kuşaklararası adalet endeksine göre farklı boyutlardan aldıkları 0 ile 1 arasındaki puanların izdüşümleri arasındaki noktaları birleştirmekte, böylelikle sayede ülkelerin bütüncül konumlarını değerlendirme konusunda kolaylık sağlamaktadır.

Endekste ilk 23 sıradaki ülkelerin, hiçbir göstergede en alt sıraya düşmediği görülmektedir.

Endekse dahil olan ülkeler içerisinde, BM İnsani Gelişmişlik Endeksi sınıflandırmasında en üst grupta yer almayan iki ülkeden biri olan Türkiye; oluşturulan endekste özellikle çocuk yoksulluğunda en alt sıralarda yer alırken, Ar-Ge harcamaları, eğitim yatırımları, sağlık harcamaları gibi GSYİH'ye oranlanarak hesaplanan alanlarında düşük puanlar almıştır. Bir başka ifade ile, milli gelirden bu alanlara ayrılan pay, diğer OECD ülkelerine göre oldukça düşüktür. Endeks incelendiğinde, Türkiye'nin kuşaklararası adalet göstergeleri açısından 35. sırada yer aldığı görülmektedir.

Endekste yer alan göstergeler bakımından en tutarsız ülke olarak göze çarpan Japonya; genç işsizliği ve doğuştan yaşam beklentisi alanlarında en yüksek puanları almış, ancak yaşlı bağımlılık oranı ve kamu borcu göstergeler bakımından en kötü durumdaki ülkedir. Yenilenebilir enerji kullanımı ve eğitim yatırımlarına GSYİH'den ayrılan payda da son sıralardadır.

Genç işsizliği, yaşlı bağımlılık oranı ve karbon emisyonu bakımından en iyi durumdaki ülkelerden olan Meksika ise, yozlaşma, sağlık harcamaları ve yükseköğretime katılım konularında en düşük puanlara sahiptir. Doğuştan yaşam beklentisi ve Ar-Ge harcamaları alanında ise en son sıralarda yer almaktadır. Bu nedenle Meksika, endekste son sırada yer almaktadır.

Bir başka ilginç örnek olan Kore, Ar-Ge harcamaları ve yükseköğretime katılımında en iyi durumdaki ülke iken, parlamentoda gençlerin temsili ve karbon emisyonu göstergelerinde son sırada yer almaktadır.

Görüldüğü gibi, bazı göstergelerin kapsam dışı bırakılması durumunda endekste üst sıralara tırmanabilecek ülkeler bulunmaktadır. Dolayısıyla endekse dahil edilen göstergelerin bütüncül bir yaklaşımla kuşaklararası adaletin olası tüm boyutlarını ele alması, endeksin geçerliliği için son derece önemlidir.

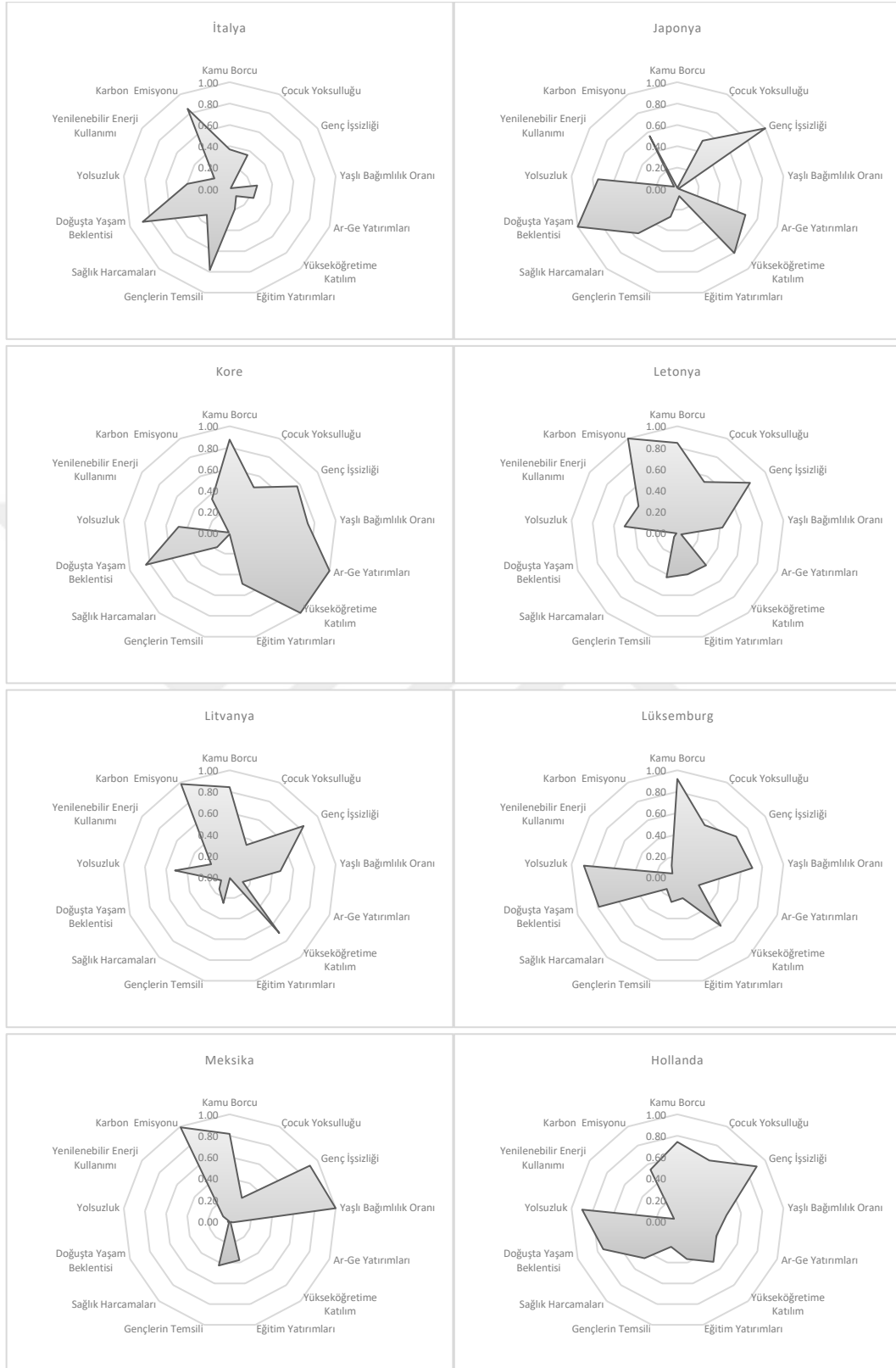
Şekil 12: OECD Ülkelerinin Kuşaklararası Adalet Performanslarının Radar Grafiği Yöntemi ile Gösterimi

Şekil 12 (Devamı): OECD Ülkelerinin Kuşaklararası Adalet Performanslarının Radar Grafiği Yöntemi ile Gösterimi

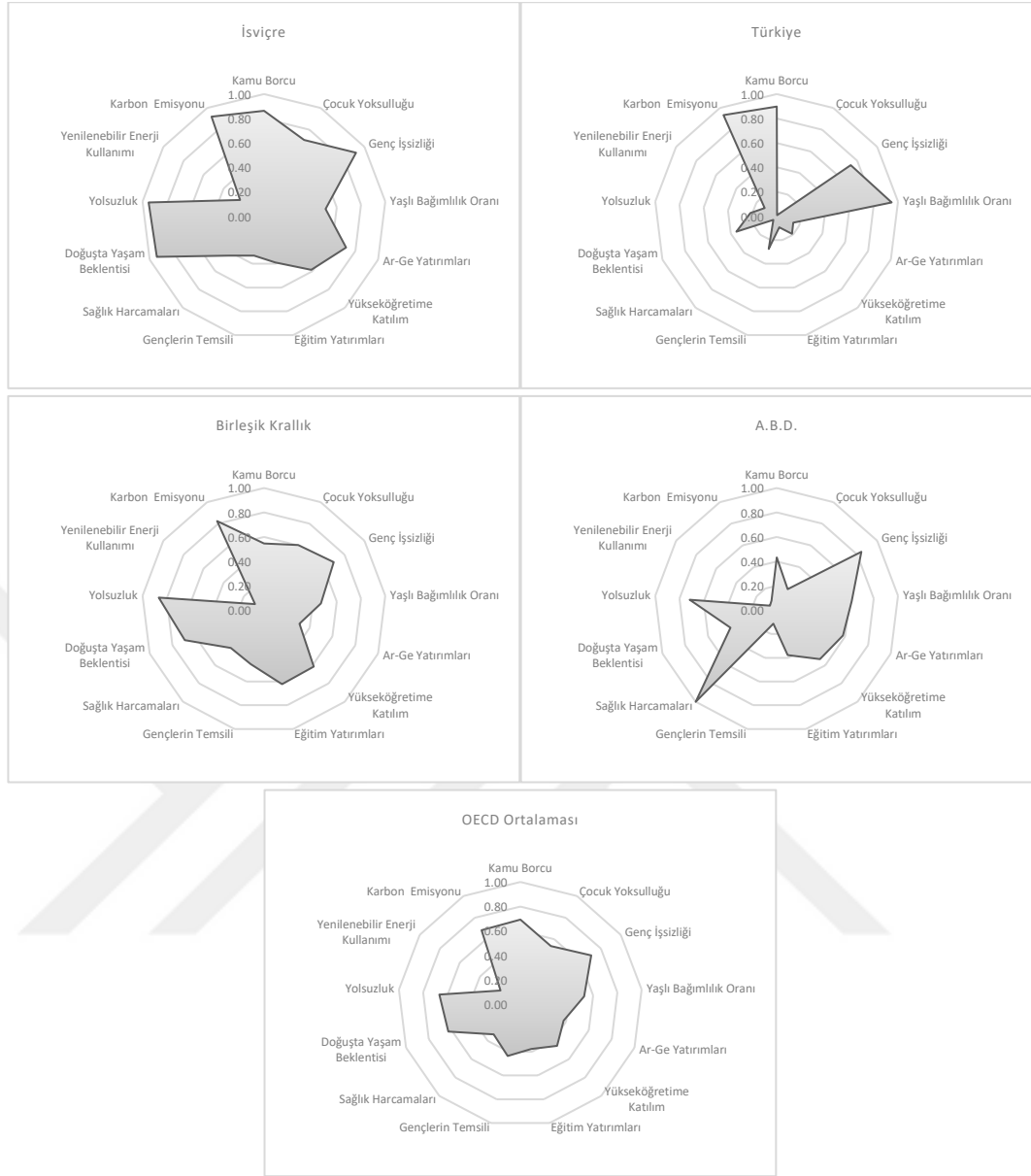
Şekil 12 (Devamı): OECD Ülkelerinin Kuşaklararası Adalet Performanslarının Radar Grafiği Yöntemi ile Gösterimi

Şekil 12 (Devamı): OECD Ülkelerinin Kuşaklararası Adalet Performanslarının Radar Grafiği Yöntemi ile Gösterimi

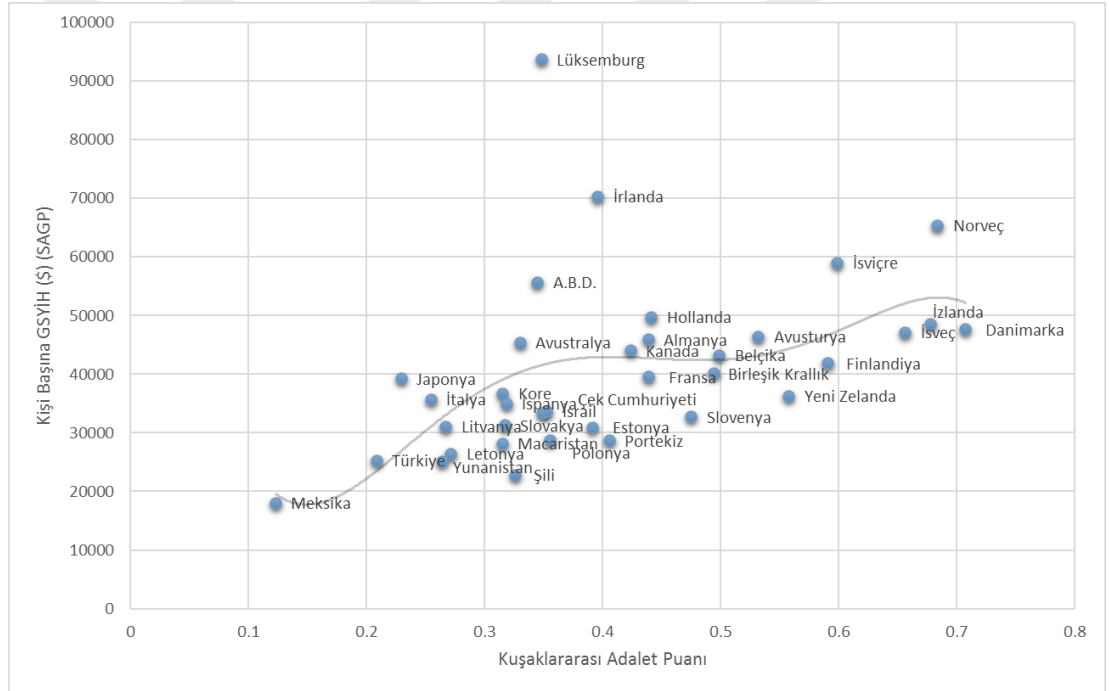

Şekil 12 (Devamı): OECD Ülkelerinin Kuşaklararası Adalet Performanslarının Radar Grafiği Yöntemi ile Gösterimi

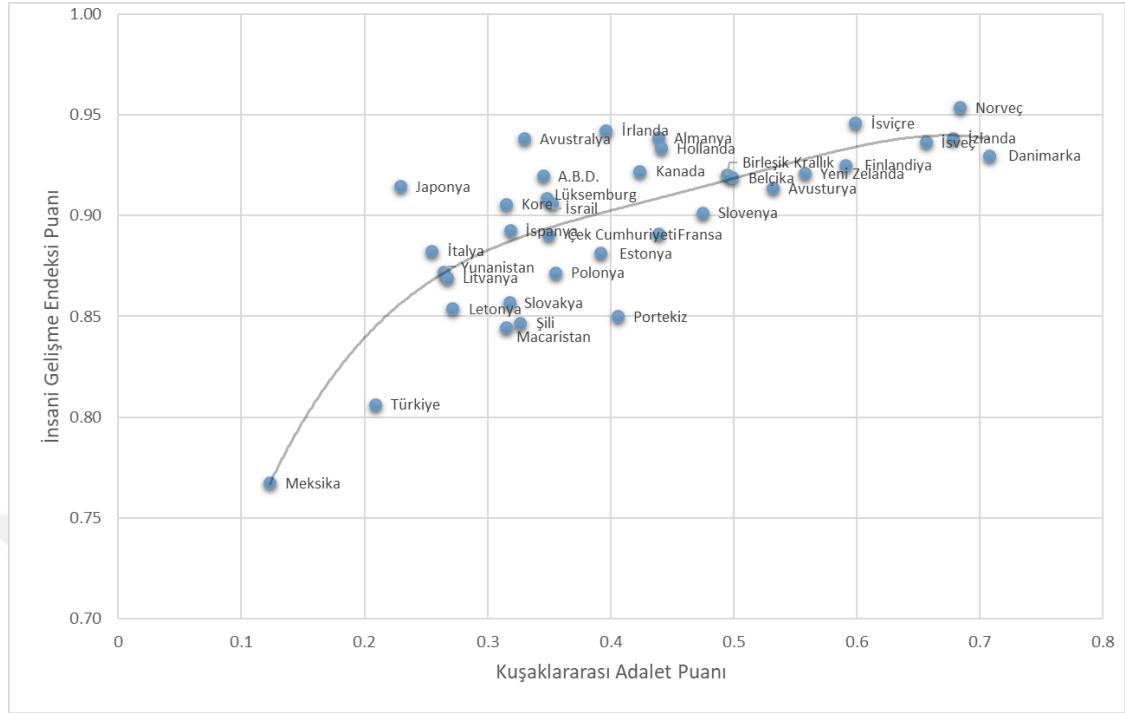

Kuşak içi adalet sağlanmadan ve yoksulluk içerisinde yaşayan ülke vatandaşlarını makul bir refah seviyesine çekmeden, gelecek kuşaklar için hareket etmek, rasyonel bir yaklaşım olmayacaktır. Bu ön kabulden hareketle, bir ülkenin refah düzeyinin önemli göstergelerinden biri olan satın alma gücü paritesine göre düzenlenmiş kişi başına düşen milli gelir ve insani gelişme endeksi verileri, kuşaklararası adalet puanları ile kıyaslanarak, gelişmiş ülkelerin gelecek kuşaklara daha fazla önem atfedip atfetmediğine yönelik bir durum tespiti yapılmaya çalışılmıştır. Şekil 13 incelendiğinde, refah düzeyindeki artışın kısmen kuşaklararası adalet skoruna olumlu yansıdığı söylenebilir.

Şekil 13: Kuşaklararası Adalet Puanı - Kişi Başına GSYİH (\$) (2019) (Satın Alma Gücü Paritesine Göre)

Şekil 14: Kuşaklararası Adalet Puanı - İnsani Gelişme Endeksi Puanı (2019)

Bunun istisnasını Lüksemburg, İrlanda ve kısmen A.B.D., İsviçre ve İsveç oluşturmaktadır. İnsani Gelişme Endeksinde (Şekil 14) ise daha yakın bir ilişki gözlemlenmekle birlikte, insani gelişme puanı bakımından Japonya'nın oldukça gerisinde bulunan Türkiye'nin, Kuşaklararası Adalet endeksinde neredeyse aynı puana sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla ne insani gelişme düzeyi ne de kişi başına düşen milli gelir, bir ülkenin kuşaklararası adalet politikasına ilişkin kesin bir öngöründe bulunmayı sağlayamamaktadır.

3.3. TARTIŞMA

Kuşaklararası adaletin bileşenlerine ilişkin olarak en çok üzerinde durulan kavramların sürdürülebilir kalkınma, karbon ayak izi, nüfus artışı problemi, iklim değişikliği ve yenilenebilir enerji kullanımı olduğu tespit edilmiştir. Üç aşamalı kodlama sonrasında ise en çok üzerinde durulan ana temaların çevre, çocuklar, demografi, eğitim, ekonomi, enerji, gelecek kuşaklar ile ilgili söylemler, katılım ve temsil, politik tercihler, psikoloji, sağlık, siyaset, sosyal güvenlik, sürdürülebilirlik, teknoloji ve Ar-Ge olduğu belirlenmiştir. Çevre teması en çok vurgulanan tema olup, bu temayı ekonomi, demografi, sürdürülebilirlik, siyaset, enerji temaları takip etmektedir. Elde edilen temalar, 3. ve 4. tur görüşmelerde katılımcılara sorulacak yeni sorulara zemin hazırlamış, kuşaklararası adaletle ilişkin ölçme yöntemleri, temalar dikkate alınarak tartışılmıştır.

Dünyanın mevcut üretim ve tüketim kalıpları ile çevre kalitesini koruyamayacağı gerçeği, günümüzde neredeyse tartışılmaz bir gerçeklik olarak kabul edilmektedir. Araştırma sonuçları bağlamında da çevre, kuşaklararası adalet açısından en önemli alan olarak değerlendirilmektedir. Karbon döngüsü olarak bilinen biyokimyasal süreç, günümüzdeki politikalar sonucunda tersine dönmüştür (Reijnders, 2009:15). Bu nedenle kuşaklararası adalet ve sürdürülebilirlik ile ilgili yazında, çevre konusunun genellikle karbon ayak izi ile bağdaştırıldığı görülmektedir (Vanhuyse, 2013, Bertelsmann Stiftung, 2009; 2016). İnsanoğlu varlığını sürdürebilmek için çevreye bağımlıdır. Gerçekleşen tüm eylemler çevreyi kullanmayı gerektirir. Çevre etkisi kaynakları tüketerek ya da eylemler sonucu atıklar bırakarak gerçekleşir. Bu süreç, nükleer atıklar, su kirliliği, biyolojik çeşitliliğin azalması, iklim değişikliği gibi şekillerde kendini gösterir. Bu sonuçlara neden olduğu bilinen en önemli değişkenler ise, karbon emisyonu ve enerji üretilirken ortaya çıkan atıklardır. Dolayısıyla yenilenebilir enerji kullanımı, gelecekteki kalkınmanın çevreye olan etkisinin azaltılmasının önemli bir aracıdır (Jenkins vd. 2016). Adalet prensiplerini enerji politikasına uyarlayan enerji adaleti konusundaki yazında da kuşaklararası adaletle sıklıkla atıf yapılmaktadır (Sovacool ve Dworkin, 2015; Jenkins vd., 2018). Dolayısıyla çevre boyutunun ölçümü için kullanılan göstergeler, yenilenebilir enerji kullanımının toplam enerji kullanımındaki payı ve karbon emisyonu olarak seçilmiştir.

Doğmamış ve yaşayan çocuklar olarak iki farklı biçimde ele alınan çocuklar, kuşaklararası adalet açısından bir aktör olarak kabul edilmektedir. Çocuk başına kamu borcu, çocuk yoksulluğu, çocukların temsili ve oy hakkı gibi konular, kuşaklararası adaleti ölçmeye yönelik yaklaşımlarda ön plana çıkmaktadır (Vanhuysse, 2013). Hatta anne rahmindeki fetüslerin tıbbi ve sosyolojik gerekçelerle yok edilmesi konusu dahi, doğmamış çocukların hakları çerçevesinde değerlendirilmektedir (Doyal ve McLean, 2005). Günümüzde çocukların diledikleri gibi bir gelecek inşa edebilmelerinin önündeki en önemli etkenlerden biri, yoksulluktur. Yoksul çocuğun temel ihtiyaçlarından bazılarını karşılayamayacak olması, eğitime katılımını, psikolojik iyilik halini olumsuz etkileyecek ve uzun vadede topluma olumsuz yansıyacaktır. Gelir ve statünün kuşaklararası aktarım yolu ile devamlılık gösterdiği bilinmektedir (Hérault ve Kalb, 2016; Onuzo vd., 2013). Yoksul ailelerin yoksul çocukları, yakın gelecekte yoksul ve işsiz gençler haline gelme, yoksul ebeveynler olma ve bu yoksulluğu kendi çocuklarına aktarma riskini taşımaktadır. Buna bağlı olarak çocuk yoksulluğu ve genç işsizliği göstergeleri endekse dahil edilmiştir. Salt genç işsizliği yerine, genç işsizliğinin genel işsizliğe oranı, istihdam politikalarının ve ekonomik yapının hangi yaş gruplarının lehine işlediğinin ortaya konması amacıyla değerlendirilmektedir. Genç işsizliği kuşaklararası bağlamda anlamlı bir veri sağlamadığından, genel işsizlik ile birlikte değerlendirilmiştir. Bunun sebebi, bir ülkede yüksek seyreden işsizlik durumunda, genç işsizliğinin de buna paralel olarak artma eğiliminde olduğu ön kabulüdür (Tanveer vd., 2012). İşsizlik açısından genç kuşaklar aleyhine bir durum olduğu, genç işsizliğinin genel işsizliğe oranlanması ile tespit edilebilmektedir. Bu şekilde yapılan hesaplamada, genel işsizlik oranı %10, genç işsizliği oranı %20 olan A ülkesi, genel işsizlik oranı %5, genç işsizliği oranı %15 olan B ülkesine nazaran kuşaklararası adalet bakımından daha iyi konumda kabul edilmektedir ($2 \times 20 < 3 \times 15$).

Üzerinde en çok durulan diğer bir tema olan eğitim; hem toplumsal ilerleme ve teknolojik gelişmeye zemin hazırlaması yönünden, hem de eğitime erişim hakkı yönünden ele alınmaktadır. Eğitim seviyesi yüksek bireylerden oluşan toplumların, gelecek kuşaklara daha iyi işleyen kurumlar ve daha kaliteli bir yaşam seviyesi aktarma olasılığı, eğitim seviyesi düşük bireylerden oluşan toplumlara nazaran daha yüksektir. Gelişmiş ve gelişmekte olan toplumları birbirinden ayıran en önemli faktörlerden biri olan eğitim, toplumlar arasındaki gelişmişlik farkının, çarpan etkisi

ile açılmasına yol açmaktadır (Wiek, vd., 2012). Bu nedenle lisans eğitiminin tamamlanması beklenen 25 yaş ile 34 yaş arasındaki yükseköğretim mezunu bireylerin bu yaş grubundaki toplam nüfusa oranı ile ülkenin eğitim yatırımlarının GSYİH'ye oranı, eğitim göstergesinin ölçümünde kullanılmıştır.

Ekonomi oldukça geniş kapsamlı değerlendirilebilmekle birlikte, kuşaklararası adalet bakımından ele alınan temel ekonomik değişkenlerin, ulusal borç yükü ve bireylerin işgücü piyasasındaki konumunun yıllar içerisindeki değişimi olduğu görülmektedir (Kotlikoff, 2017; Vanhuysse, 2013). Ulusal borç, bugün hem şimdiki hem de gelecek kuşaklar için yapılan yatırımlar sonucunda oluşmakta, ancak büyük ölçüde gelecekte ödenmektedir (Süssmuth ve von Weizsäcker, 2006). Dolayısıyla ulusal borcun GSYİH'ye oranı, kuşaklararası adalet açısından belirleyici bir gösterge olarak değerlendirilerek endekse dahil edilmiştir.

Çocukların ve gençlerin kendilerini ilgilendiren konularda oy ve söz hakkına sahip olmaları, siyasete katılmaları ve parlamentolarda yeterli düzeyde temsil edilmeleri hem şimdiki genç kuşakların hem de doğmamış kuşakların güç asimetrisinden dolayı refah kaybı yaşamalarını önleyebilecek faktörler olarak değerlendirilmekte, bu nedenle parlamentolardaki yaş dağılımının önemli olduğu vurgulanmaktadır (Tremmel, vd., 2015; Bidadanure, 2015b).

İktidarların kısa sürelerde yaşlıların ağırlığının giderek arttığı toplumları memnun edebilmek adına kısa vadede sonuç doğuracak eylemlere odaklandıkları ve bu nedenle sonuçları kendi iktidarlarında alınamayacak eylemlerden kaçındıkları bilinmektedir. Dolayısıyla oy hakkı olmayan genç yahut doğmamış bireyleri gözetken politikalar, genellikle ikinci plana itilmektedir. Politik kısa vadecilik olarak adlandırılan olgu, kuşaklararası adaletle ilişkin tartışmalarda ön plana çıkmaktadır. Bundan dolayı karar alma mekanizmalarında yer alan genç bireylerin veya temsilcilerinin oranları önem arz etmektedir ve temsilin gerçekleştiği başlıca yer parlamentolardır. Bu bağlamda parlamentolarda 40 yaş altı milletvekillerinin oranının fazla olması, geleceğe ilişkin kararlarda görece genç bireylerin daha fazla söz sahibi olması anlamına gelmektedir.

Sağlık teması, literatür taramasında birincil tema olarak değerlendirilmemiş ancak yapılan görüşmeler neticesinde önem atfedildiği görülmüş bir temadır. Sağlık, iyi bir yaşam sürmenin ve potansiyele ulaşabilmenin bir ön koşuludur. Bir ülkede

sağlık hakkında bilgi verebilecek uygun göstergelerin, ortalama yaşam süresi ve sağlık harcamaları olduğu değerlendirilmiştir.

Çoğu zaman siyaset ve politika aynı anlamda kullanılabilirle birlikte, uluslararası literatürde siyaset ile politikalar (*politics-policies*) farklı anlama gelmektedir. Dolayısıyla siyaset kurumunun güvenilirliği ve aldığı kararların ve uygulanan stratejilerin etik ilkelere ve ahlaki değerlere uygunluğu, siyaset başlığında ayrı bir tema olarak değerlendirilmektedir. Siyaset bilimi, mutlak biçimde şimdiki kuşakların çıkarlarının ön planda tutulduğuna dair bulgular sunmaktadır (Stazyk vd., 2016). Bu durumun gelecek kuşakların çıkarlarını gözeterek biçimde değiştirilmesi için, gençlerin siyasete katılımlarının doğrudan veya temsilciler yolu ile sağlanması önem arz etmektedir.

Sosyal güvenlik sistemlerinin yaşamakta olduğu ve yaşaması beklenen krizler, uzun yıllardır tartışma konusudur. Tartışmalar temelde kuşaklararası adalet ekseninde değerlendirilmese de sosyal güvenlik politikalarında yapılacak her değişikliğin, genç ve gelecek kuşakları doğrudan veya dolaylı olarak etkilemesi söz konusudur (Tremmel ve Wegner, 2010). Dünya genelinde nüfusun yaşlandığı göz önünde bulundurulduğunda, etkinin olumsuz yönde olması kaçınılmazdır (Kotlikoff, 2017). Bu anlamda yaşlı nüfus bağımlılık oranı, demografi ve sosyal güvenlik açısından önemli bir veri olarak kabul edilmiştir.

Ar-Ge ve buna bağlı gerçekleşen teknolojik ilerleme, toplumların aynı kaynaklarla daha fazla çıktı üretebilmesine, üyelerinin toplam refahının artmasına zemin hazırlayan faktörlerdir. Bir toplumun gelecekte hangi konumda olacağı, büyük ölçüde teknolojik ilerlemesi ile bağlantılıdır. Bu nedenle Ar-Ge yatırımları, kısa vadede etkileri hissedilse de esasen gelecek kuşaklar lehine önemli bir kaynak aktarımıdır. Dolayısıyla bir ülkenin milli gelirden Ar-Ge harcamaları için ayırdığı pay, bir bakıma o ülkenin gelecek perspektifini ifade etmektedir.

Bireylerin hangi psikolojik faktörlerin etkisi ile kendi faydasından vazgeçip, genç ve doğmamış bireylerin faydası için fedakarlıkta bulundukları veya bugün karar alıcı konumdaki aktörlerin, kuşaklararası konularda kararlar alırken hangi psikolojik faktörlerin etkili olduğu psikoloji teması altında incelenmektedir. Psikoloji teması ikincil veriler ile hesaplamaya uygun bulunmadığından, oluşturulan endekse dahil edilmemiştir.

Kuşaklararası adaletin boyutlarının sınıflandırılmasına ilişkin yöneltilen soruya verilen yanıtlara göre; katılımcıların kuşaklararası adaleti sınıflandırırken en çok kullandıkları üst başlıklar, *Ekonomik, Çevresel, Sosyal, Siyasal, Sosyal Güvenlik Temelli, Ekolojik Temelli, Fırsat Eşitliği Temelli, Davranışsal, Evrensel ve Bütünleşik* sınıflandırmadır. Kuşaklararası adaletle ilişkin en önemli görülen politika alanları ise, çevre politikası, enerji politikası, bütçe ve finans politikasıdır. Bu sınıflandırmada en fazla ifade edilen alanlar ekonomik, çevresel ve sosyal sınıflandırmadır. Gerçekten, önerilen kuşaklararası adalet endeksini oluşturan ölçme alanları, üç başlık çerçevesinde değerlendirilebilmektedir. Ekonomi boyutunda kamu borcu, çocuk yoksulluğu, Ar-Ge yatırımları, genç işsizliği; sosyal boyutta yaşlı bağımlılık oranı, yükseköğretime katılım, eğitim yatırımları, gençlerin temsili, sağlık harcamaları, doğuştan yaşam beklentisi; çevre boyutunda yenilenebilir enerji kullanımı ve karbon emisyonu göstergeleri yer almaktadır.

Endeks oluşturulurken, Kuşaklararası Muhasebe (Auerbach vd., 1994), Sürdürülebilir Yönetişim Göstergeleri (Schraad-Tischler, 2011), Sosyal Adalet Endeksi (Schraad-Tischler ve Schiller, 2016), Alman Federal Meclisi Kuşaklararası Adalet Araştırması (Tremmel ve Wegner, 2010), Kuşaklararası Adalet Endeksi (Vanhuysse, 2013), Ekonomik Sürdürülebilirlik Göstergesi (Ederer vd., 2006), Kuşaklararası Adalet Endeksi – İngiltere (Leach vd., 2016), İnsani Gelişmişlik Endeksi (Anand ve Sen, 1994), İnsani İyilik Hali Endeksi (Prescott-Allen, 2001) ve Ağırlıklandırılmış Sosyal Gelişim Endeksinden (Estes, 1984; Stern vd., 2014) faydalanılmış, bazı göstergelerde ve ölçme yöntemlerinde değişiklikler yapılarak Kuşaklararası Adalet Endeksine adapte edilmiştir. Oluşturulan endeks, sistematik biçimde uzman görüşüne başvurulmuş ilk endeks olma özelliği taşımaktadır.

Katılımcılardan endekse dahil edilebilecek göstergelere ilişkin alınan yanıtlar, mevcut ölçme yöntemlerini önemli ölçüde karşılamıştır. Ulusal borç, çocuk yoksulluğu, çevre etkisi, demografik değişim, sosyal güvenlik sistemi, uzun ve kaliteli yaşam, eğitim ve teknolojik ilerleme, gençlerin temsili konularının ölçülmesi için belirlenen alternatif ölçme araçlarının kullanılabilirliği tartışılmış ve sonuç olarak *ulusal borç* boyutu için kamu borcunun GSYİH'ye oranı, *yoksulluk* boyutu için 0-17 yaş arası bireylerin göreceli yoksulluk oranı, *işsizlik* boyutu için [(genç işsizliği/genel işsizlik oranı) x genç işsizliği], *demografi* boyutu için yaşlı bağımlılık oranı, *teknolojik*

ilerleme kapasitesi boyutu için Ar-Ge harcamalarının GSYİH'ye oranı, *eğitim* boyutu için 25-34 yaş arası yükseköğretim mezunlarının oranı ve eğitim yatırımlarının GSYİH'ye oranı, *katılım ve temsil* boyutu için parlamentoda 40 yaş altı milletvekillerinin oranı, *sağlık* boyutu için sağlık harcamalarının GSYİH'ye oranı ve doğuştan yaşam beklentisi, *politikalar* boyutu için yozlaşma endeksi, *çevre* boyutu için toplam enerji kullanımında yenilenebilir enerjinin payı ve kişi başına düşen karbondioksit emisyonu göstergeleri belirlenmiştir.

Endeks verileri ile yapılan hesaplama sonucunda endekste en üst sıralarda yer alan ülkeler, Danimarka, Norveç, İzlanda, İsveç, İsviçre şeklinde sıralanmaktadır. En alt sıralarda ise Yunanistan, İtalya, Japonya, Türkiye ve Meksika yer almaktadır.

Bu sıralama, çalışmada ele alınan diğer endeksler ile benzer özellikler göstermekle birlikte, bir takım önemli farklılıklar göze çarpmaktadır. Sürdürülebilir Yönetişim Göstergeleri endeksinde politika performansı açısından 41 ülke içerisinde 23. sırada yer alan Japonya, bu endekste alt sıralarda yer almaktadır. Özellikle ulusal borç, yaşlı bağımlılık oranı ve genç işsizliğinin genel işsizliğe oranı gibi göstergelerdeki düşük performansı, sıralamada geride kalmasına yol açmıştır. Aynı endekste politika performansı açısından, İsveç, Norveç, Danimarka, İsviçre, Finlandiya ilk beş sırayı alırken, Güney Kıbrıs, A.B.D., Meksika, Türkiye ve Meksika son 5 sırayı almışlardır.

Vanhyusse tarafından geliştirilen ve Şili, İzlanda, Luxemburg, Meksika ve Türkiye'nin veri yetersizliği nedeni ile yer almadığı Kuşaklararası Hakkaniyet Endeksinde son beş sırayı İtalya, Yunanistan, Polonya, ABD ve Japonya paylaşmaktadır. İlk sıralarda ise Estonya, Güney Kore, Yeni Zelanda, Norveç ve İsrail bulunmaktadır.

Avrupa Sosyal Adalet Endeksinin kuşaklararası adalet boyutunda ise ilk sıraları İsveç, Finlandiya, Danimarka, Estonya ve Litvanya alırken, son sıralarda Macaristan, Malta, Güney Kıbrıs, İtalya ve Yunanistan bulunmaktadır. Estonya ve Litvanya, kuşaklararası adalet endeksinde orta-alt sıralarda yer almakta iken, sosyal adalet endeksinde üst sıralarda yer almaktadır. Bunun nedeni Estonya açısından Ar-Ge harcamaları ve yenilenebilir enerji kullanımında kötü performansa sahip olması, Litvanya açısından ise Ar-Ge, eğitim, sağlık harcamalarının düşük düzeyde

gerçekleşmesi ve ortalama yaşam süresinde son sıralarda olması şeklinde yorumlanabilir.

İnsani Gelişme Endeksinde en üst sıraları Norveç, İsviçre, Avusturalya, İrlanda, Almanya alırken; Avusturalya ve Almanya'nın Kuşaklararası Adalet Endeksinde orta-alt sıralarda yer alması dikkat çekicidir. Bunun nedeni olarak, söz konusu ülkelerin refahı arttırırken gelecek kuşaklara dair birtakım ödünler vermesi olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye, Birleşmiş Milletler yaklaşımına göre 2018 yılına kadar yüksek insani gelişmişlik seviyesinde bulunmakla birlikte, OECD ülkeleri arasında Meksika ile birlikte en üst insani gelişmişlik seviyesinde bulunmayan 2 ülkeden biri iken, 2019'da en yüksek insani gelişmişlik seviyesine yükselmiştir. Norveç, yer aldığı tüm endekslerde üst sıralarda yer almaktadır. Estonya ise diğer endekslerde üst sıralarda yer almasına rağmen, Ar-Ge, eğitim ve sağlık için GSYİH'den ayırdığı payın düşük olması, yenilenebilir enerji oranının az olması sebebiyle Kuşaklararası Adalet Endeksinde alt sıralarda yer almıştır.

SONUÇ

Bu çalışmanın amacı, kuşaklararası adalet kavramının analizi, bileşenlerinin ortaya konması ve bu bileşenleri ölçmeye yönelik bir endeksin oluşturularak, bir ölçme denemesi gerçekleştirilmesidir. Çalışmanın ele aldığı temel kavram olan kuşaklararası adalet, tüm yönleri ile ele alınmaya çalışılmış ve kavramın kökenleri, kavrama ilişkin farklı bakış açıları ve kavramın yaptığı çağrışımlar, nitel ve nicel yöntemler bir arada kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırma, iç içe geçmiş ve birbirine paralel olarak ilerleyen süreçlerden oluşmaktadır. Kuşaklararası adalet kavramının farklı disiplinler tarafından nasıl algılandığı, ilgili alanlardaki görüşmeler ve literatür taraması ile ortaya koyulmuş, bu algı neticesinde kavramın bileşenleri belirlenmiş, bileşenler için olası ölçme yöntemleri saptanmış ve ölçme yöntemleri bir endeks çatısı altında bir araya getirerek, bir ölçüm gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın dört temel çıktısı vardır. Bunlardan ilki, kuşaklararası adaletin olası tanımlarının ortaya konmasıdır. İkincisi, kuşaklararası adaletin boyutlarının belirlenmesidir. Üçüncüsü, belirlenen boyutlara ilişkin ölçüm araçlarının belirlenmesi, dördüncüsü ise ölçüm araçlarıyla bir ölçüm denemesi gerçekleştirilmesi ve ülkelerin kıyaslanmasıdır.

Bu sürecin yönetilmesinde en uygun araç olarak, literatür araştırması ile veri toplamanın paralel olarak yürütüldüğü ve iki sürecin birbirini beslediği bir yaklaşım olan, gömülü teori yönteminin konstrüktivist uyarlaması tercih edilmiştir. Gömülü teori yaklaşımının döngüsel niteliği, tanımlaması zor olan ve muğlak kavramların açıklanmasında etkili bir araç olmasını sağlamaktadır. Özellikle eşitsizlikleri konu edinen sosyal adalet araştırmalarında gömülü teori kullanımı sağlıklı sonuç verebilmektedir.

Literatür taraması sonucunda, kuşaklararası adaletle ilişkin en önemli alanların politikalar, siyasete katılım, temsil ve çocuk hakları, demografik değişim, sosyal güvenlik, ekonomi, çevre ve kuşaklararası adil davranış olduğu tespit edilmiştir. Bu alanlara ilişkin literatür taraması, görüşme sorularını ve katılımcıların seçimini de şekillendirmiştir.

Araştırma kapsamında; derinlemesine görüşmeler, doküman incelemesi ve ikincil veriler olmak üzere üç yolla veri elde edilmiştir. Bu kapsamda, toplam 845

dakika süren 38 görüşme, beş aşamada gerçekleştirilmiş, her bir aşamada veriler kodlanmış ve elde edilen bulgular, literatür taramasının genişletilmesi ve yeni görüşmelerin gerçekleştirilmesine dayanak oluşturulmuştur. Son görüşme döngüsünde alınan cevaplar sonucunda, yeni bir döngüye ihtiyaç duyulmadığına karar verilmiştir.

Katılımcılarla yapılan görüşmeler ile öncelikle kuşakların ve kuşaklararası adaletin, farklı disiplinler tarafından nasıl tanımlandığı sorusuna cevap aranmıştır. Bu soru, tezin odak noktası olan kuşaklararası adaletin bileşenlerinin belirlenmesi bakımından önemlidir. Zira kuşaklararası adalet bir yana, kuşak ve adalet kavramlarının da çok farklı anlamlarda kullanıldığı görülmektedir.

Elde edilen veriler, Türkiye genelinde kuşak kavramının uluslararası literatürden farklı olarak algılandığına işaret etmektedir. Kuşaklar, çoğunlukla ardışık/çakışık/birlikte yaşayan kuşaklar olarak ifade edilmektedir. Görece nadir olarak, kuşak kavramı doğmamış bireyleri ifade edecek şekilde ele alınmış ve değerlendirmeler yapılmıştır. Çevre, felsefe ve psikoloji alanından katılımcıların, diğer alanlardan belirgin biçimde farklı olarak, doğmamış bireyleri de kuşak tanımına dahil etme eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir. Ancak bu yaklaşımdaki katılımcıların azınlıkta olduğu tespit edilmiştir.

Özellikle son yıllarda önemli araştırma alanlarında biri haline gelmiş olan X-Y-Z kuşakları gibi tipolojilerin, bu algının oluşmasında etkisi olduğu düşünülmektedir. Söz konusu kuşak sınıflandırmalarının farklı disiplinlerden araştırmacıları da etkilediği ve aynı anda yaşayan/örtüşük/çakışık kuşaklar “overlapping generations” tanımının daha yaygın olarak kullanılmasına sebep olduğu değerlendirilmektedir. Ancak kuşaklararası adaletle ilişkin oluşmakta olan uluslararası yazında, kuşakların hem yaşayan hem de henüz doğmamış bireyleri ele alacak şekilde tanımlanma eğilimi gözlemlenmektedir. Dolayısıyla, çalışmada ele alınan kavramlar, yaşayan ve yaşayacak olan kuşaklara etkileri dikkate alınarak irdelenmektedir. Gelecekte kuşaklar ve özellikle kuşaklararası adalet/hakkaniyet/eşitlik konulu araştırmalarda, kuşak tanımının net olarak yapılması uygun olacaktır. Sonuç olarak kullanılabilecek iki farklı kuşak tanımlaması üretilmiştir.

-Kuşaklar, geçmişte yaşamış, bugün yaşayan ve gelecekte yaşayacak bireyleri ifade eder. Bu kuşaklar belirli bir anda birbirleri ile temas edemezler.

-Kuşaklar, belirli bir tarih aralığında doğmuş bireylerin sıralamasını ifade eder. Zaman katmanları kuşakları belirlemekte kullanılır ve bazı kuşaklar aynı anda hayatta olabilir.

Kuşaklararası adalet açısından ise iki farklı tanım üretilmiştir. Siyaset felsefesi kökenli ve ölçüm kaygısı güdülmeden yapılabilecek tanımlama ile kuşaklararası adalet, *geçmiş kuşakların eylemlerinin de gözetilerek, faydanın bugün yaşayan kuşaklar arasında ve bugün yaşayan kuşaklar ile gelecek kuşaklar arasında rasyonel dağılımına yönelik ilkelerin gözetilme derecesi* olarak tanımlanmıştır.

Ölçülebilir ve kıyaslanabilir veriler elde etmeye yönelik olarak oluşturulan endekse göre kuşaklararası adalet puanı, *bir topluluktaki genç bireylerin ve henüz doğmamış kuşakların refahını olumlu ya da olumsuz etkileme potansiyeline sahip alanlarda, topluluğun kıyaslandığı grup içindeki göreceli konumunu* ifade etmektedir. Bu alanlar ulusal borç, yoksulluk, işsizlik, demografi, teknolojik ilerleme kapasitesi, eğitim, eğitim, katılım ve temsil, sağlık, politikalar, çevre olarak belirlenmiştir.

Endeks kullanılarak yapılan kıyaslama sonucunda, ülkelerin gelişmişlik ve refah seviyelerini ortaya koyan bazı göstergelerin yanına, geleceğe ve kuşaklararası adaletle ilişkin göstergeler eklendiğinde, en yüksek refah seviyesine sahip bazı ülkelerin, aşağı sıralara indiği gözlemlenmiştir. Üst sıralardaki yerlerini istikrarlı olarak koruyan ülkelerin ise, refahın bölüşümün daha adil olduğu ülkeler olması dikkat çekicidir. Kuşak içi adaleti gözetken ülkelerin, kuşaklararası adalet göstergeleri açısından da iyi durumda olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışmada değinilen sosyal adalet endeksinin bir boyutunu oluşturan kuşaklararası adalet, aynı anda yaşayan kuşaklar değil (kronolojik-zamansal), gelecek kuşaklar-şimdiki kuşaklar ayrımı yapmakta (kronolojik-zamanlararası) ve diğer sosyal adalet boyutlarından ayrılmaktadır. Önceki boyutların tamamı, aynı anda yaşayan bireyleri dağıtımsal ve süreçsel adalet bakımından kıyaslamaya tabi tutarken, bu gösterge gelecekteki bireyler ile şimdiki bireyler arasında kıyaslama yapmaktadır. Ancak gelecekte yaşayacak bireylerin ne sayısının ne de refah seviyesinin bilinemez oluşu önemli bir sorundur. Özellikle gelecek kuşaklar tanımı sonsuza kadar devam eden bir zamanı kapsadığında, belirsizlik daha da artmaktadır. Bundan sonra insanoğlunun 100000 yıl daha yeryüzünde varlığını sürdüreceği varsayılacak olursa, petrol rezervlerini şimdiki ve gelecek kuşaklar arasında bölüşümü, “herkese birer

damla” şeklinde olacaktır. Bu yüzden kuşaklararası adaletin, yakın gelecekteki kuşaklara odaklı olarak değerlendirilmesi daha uygun bir yaklaşımdır.

Derinlemesine görüşmeler ve literatür taraması sonucunda ortaya çıkan ve kuşaklararası adaletin psikolojik öncüllerine ilişkin bir tema olan “kuşaklararası adil davranış”, ulaşılabilir veri yetersizliğinden ötürü endekse dahil edilmemiştir. Gelecekte, bir toplumun gelecek kuşakları gözetme derecesini ölçen bir araç geliştirilmesi ve ülkeyi temsil edecek bir örnekleme uygulanması durumunda, endekse kuşaklararası adil davranış boyutu eklenmesi mümkün olabilecektir.

Bu yaklaşımların benimsenebilmesi için siyasal kuruluşlarda ve sistemlerde reformlar yapılması gerekmektedir. Demokrasilerde kısa seçim döngüleri, karar alıcıları yeniden seçim kazanma saikiyle kısa vadeli hedeflere odaklanmaya itmektedir. Bunun engellenmesi için alınan kararları gelecek kuşaklar bakımından denetleyecek bir mekanizmanın kurulması, yeni yasalar üretilirken zorunlu olarak yasanın geleceğe olası etkilerinin analiz edildiği maddeler içermesi şart koşulabilir. Bu konuların gündeme gelmesi bile, gelecek kuşaklara karşı yükümlülüklerin hatırlanmasını sağlayacak ve alınan kararlarda gelecek kuşakların daha fazla dikkate alınmasını sağlayabilecektir.

Günümüzde Finlandiya, Macaristan, İsrail, Letonya, Birleşik Krallık gibi bazı ülkeler, gelecek kuşakların menfaatlerini korumaya yönelik mekanizmaları hayata geçirme çabası içine girmişler ve bu menfaatleri gözetecek kurumları yasalara bağlamışlardır. Kuşaklararası adaleti gözetmek adına somut adımlar atmış ülke örnekleri değerlendirilerek, politikaların gelecek etkisini denetleyecek ombudsmanlık kurumu, gelecek kuşakların çıkarlarını değerlendirecek komisyonlar, uluslararası düzeyde denetleme yetkisine sahip kuruluşların hayata geçirilmesi önerilmektedir.

Gelecek kuşaklara karşı ne borçlu olduğuna ve yükümlülüklerle nasıl karar verileceği ve kurumların gelecek kuşakları gözetecek biçimde nasıl bir reforma tabi tutulabileceği, cevaplanması gereken bir sorudur. Bu soruya Brundtland Komisyonu da bir yanıt aramış ve gelecek kuşakların temel ihtiyaçlarını karşılayabileceğini garanti altına alacak biçimde kaynakların tüketilmesini meşru kılan bir karar almıştır. Bu görüşe katılmayan bazı düşünürler ise gelecek kuşaklara en az bugünkü kadar, mümkünse daha da iyi bir dünya bırakmak gerektiğini savunmaktadır. Ancak bu da beraberinde “hangi açıdan daha iyi bir dünya” sorusunu getirmektedir. Böylesi bir

kıyaslamanın servet ve gelir gibi finansal ölçütlere göre mi, yoksa mutluluk ve iyilik hali gibi sübjektif ölçütlere göre mi yapılacağı kararı verilmelidir. Verilecek karar, ekonomik büyümeden sağlığa, emeklilik sistemlerinden tarıma kadar pek çok politikayı etkileyecektir. Eğer iyilik hali yaklaşımı benimsenirse, ekonomik büyüme ikinci planda değerlendirilebilecektir. John Stuart Mill'in politik ekonominin ilkelerini tartışırken, mutluluğun hedeflenmesi gerektiğine vurgu yapması, John Maynard Keynes'in ise belli bir yaşam standardı eşiğine ulaştıktan sonra, iyi yaşama odaklanılması gerektiğini savunması, iyilik hali temelli yaklaşıma önemli örneklerdir. Ancak gelecekteki olası iyilik halini ölçmek, teorik ve metodolojik sorunları bünyesinde barındırmaktadır. Bu yüzden geleceğe yönelik iyilik halini, bireylerin gelecekte istediklerini yapabilmekte özgür oldukları koşullara sahip kılınması yoluyla temin etmek en uygun yaklaşım olarak görülmüştür. Oluşturulan endeks, bu koşulları kapsama amacı gütmektedir.

Bugün var olan ulus devletlerin ve birliklerin, gelecekte var olup olmayacağı ve sınırların nasıl oluşacağı bilinmemektedir. Bu yüzden kuşaklararası adalet, tüm dünyayı kapsayacak şekilde irdelenmesi gereken bir kavramdır. Dolayısıyla kuşaklararası adaleti ülkelere indirgeyerek değerlendirmek, eksik bir yaklaşımdır. Bugün için küresel düzeyde söz konusu verilere ulaşma yolunda engeller bulunsa da gelişmekte olan ülkelere ilişkin verilerin elde edilmesi ile birlikte küresel düzeyde endeksin uygulanması ve yıllar boyunca küresel kuşaklararası adalet puanının takip edilmesi mümkün olabilecektir. Kuşaklararası adaletin sağlanması ne bireysel düzeyde ne de devletler düzeyinde tek başına mümkün değildir. Bu hedefe ulaşmak için topyekûn bir farkındalık, bilinçlenme ve altruistik bir anlayış gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Adler, M. D. ve Treich, N. (2017). Utilitarianism, prioritarianism, and intergenerational equity: A cake eating model. *Mathematical Social Sciences*. 87: 94-102.

Agerström, J., Björklund, F., Carlsson, R. (2012). Emotions in time: Moral emotions appear more intense with temporal distance. *Social cognition*. 30(2): 181-198.

Agius, E. (2006). Intergenerational justice. *Handbook of Intergenerational Justice*, Ed. Tremmel, J. C., 317-332.

Agius, E. (2009). Intergenerational justice. *Institutional Issues Involving Ethics and Justice, Volume I*, Ed. Elliot, R. C., 313-328.

Aksu, L. (2011). Dünya'da ve Türkiye'de Nüfus Analizleri. *Istanbul Journal of Sociological Studies*. 25: 219-311.

Anand, S. ve Sen, A. (1994). Human Development Index: Methodology and Measurement.

Archard, D. (2014). *Children: Rights and childhood*. Routledge.

Asheim, G. B. ve Nesje, F. (2016). Destructive intergenerational altruism. *Journal of the Association of Environmental and Resource Economists*. 3(4): 957-984.

Auerbach, A. J. ve Kotlikoff, L. J. (1987). *Dynamic fiscal policy*. Cambridge University Press.

Auerbach, A. J., Gokhale, J. ve Kotlikoff, L. J. (1994). Generational accounting: a meaningful way to evaluate fiscal policy. *Journal of Economic Perspectives*. 8(1): 73-94.

Avtonomov, V. (2006). Balancing state, market and social justice: Russian experiences and lessons to learn. *Journal of Business Ethics*. 66(1): 3-9.

Baker, C., Wuest, J. ve Stern, P. N. (1992). Method slurring: the grounded theory/phenomenology example. *Journal of advanced nursing*. 17(11): 1355-1360.

Barnes, K. ve Lord, B. (2017). Intergenerational Equity: Treatment of Infrastructure in New Zealand Local Government Financial Planning. *Financial Accountability and Management*. 33(2): 127-145.

Barro, R. J. (1974). Are Government Bonds Net Wealth? *Journal of Political Economy*. 82(6): 1095-1118.

Barry, B. (1978). Circumstances of justice and future generations. *Obligations to Future Generations*. Ed. R. I. Sikora ve B. Barry, Philadelphia, PA: Temple University Press.

Barry, B. (1997). Sustainability and intergenerational justice. *Theoria*. 44(89): 43-64.

Bayer, S. (1998). *Intergenerational discounting: a new approach (No. 145)*. Tübinger Diskussionsbeiträge.

Beckerman, W. (2006). The impossibility of a theory of intergenerational justice. *Handbook of Intergenerational Justice*, Ed. Tremmel, J. C. 53–71.

Beckerman, W. (2009). Technical progress, finite resources and intergenerational justice. *Principles of Environmental Sciences*. Dordrecht: Springer, 473-482

Bénabou, R. ve Tirole, J. (2006). Incentives and prosocial behavior. *American economic review*. 96(5): 1652-1678.

Bergami, M. ve Bagozzi, R. P. (2000). Self-categorization, affective commitment and group self-esteem as distinct aspects of social identity in the organization. *British Journal of Social Psychology*. 39(4): 555-577.

Berry, Craig (2012): The Rise of Gerontocracy? Addressing the Intergenerational Democratic Deficit. . Intergenerational Foundation.

Bertelsmann Stiftung (2011). *Sustainable Governance Indicators 2011*. Gütersloh: Bertelsmann.

Bertelsmann Stiftung (2010). *Sustainable Governance Indicators 2009: Policy performance and executive capacity in the OECD*. Verlag Bertelsmann Stiftung.

Bidadanure, J. (2015a). Better Procedures for Fairer Outcomes: Youth Quotas in Parliaments. *Intergenerational Justice Review*. 7(2): 40-46.

Bidadanure, J. (2015b). Better Procedures for Fairer Outcomes: Can Youth Quotas Increase Our Chances of Meeting the Demands of Intergenerational Justice?. *Youth Quotas and other Efficient Forms of Youth Participation in Ageing Societies*, Springer, Cham, 37-55.

Birnbacher, D. (2009a). Responsibility for Future Generations—Scope and Limits. *Studia Ecologiae et Bioethicae*. (1): 75-106.

Birnbacher, D. (2009b). What motivates us to care for the (distant) future. (Ed: Gosseries, A. and Meyer, LH), *Intergenerational Justice*. Oxford University Press, Oxford, 273-300.

Bode, P. (2017). Identity and Non-identity. Intergenerational Justice as a Topic of an Ethics of Epigenetics. In *Epigenetics*. Wiesbaden: Springer Fachmedien. 55-67

Boersema, J. J. (2009). Environmental sciences, sustainability, and quality. *Principles of Environmental Sciences*. Dordrecht: Springer. 3-14.

Bohman, J. (2011). Children and the rights of citizens: nondomination and intergenerational justice. *The ANNALS of the American academy of political and social science*. 633(1): 128-140.

Brand, F. (2009). Critical natural capital revisited: Ecological resilience and sustainable development. *Ecological economics*. 68(3): 605-612.

Branscombe, N. R., Schmitt, M. T. ve Harvey, R. D. (1999). Perceiving pervasive discrimination among African Americans: Implications for group identification and well-being. *Journal of personality and social psychology*. 77(1): 135-149.

Branton, R. P. (2003). Examining individual-level voting behavior on state ballot propositions. *Political Research Quarterly*, 56(3): 367-377.

Brätland, J. (2006). Toward a calculational theory and policy of intergenerational sustainability. *Quarterly Journal of Austrian Economics*, 9(2): 13-45.

Bretschger, L. ve Smulders, S. (2012). Sustainability and substitution of exhaustible natural resources: How structural change affects long-term R&D-investments. *Journal of Economic Dynamics and Control*. 36(4): 536-549.

Brewer, M. B., Manzi, J. M. ve Shaw, J. S. (1993). In-group identification as a function of depersonalization, distinctiveness, and status. *Psychological Science*. 4(2): 88-92.

Broome, J. (1992). *Counting the Cost of Global Warming, Isle of Harris*. UK: White Horse Press.

Burke, B. L., Martens, A. ve Faucher, E. H. (2010). Two decades of terror management theory: A meta-analysis of mortality salience research. *Personality and Social Psychology Review*. 14(2): 155-195.

Burke, E. (1790). *Reflections on the Revolution in France: And on the Proceedings in Certain Societies in London Relative to that Event.: In a Letter Intended to Have Been Sent to a Gentleman in Paris*. J. Dodsley.

Carstensen, B. (2007). Age-period-cohort models for the Lexis diagram. *Statistics in medicine*. 26(15): 3018-3045.

Charmaz, K. (2005). Grounded theory in the 21st century: A qualitative method for advancing social justice research. *Handbook of qualitative research*. 507-535.

Charmaz, K. (2011). Grounded theory methods in social justice research. *The Sage handbook of qualitative research*. 4(1): 359-380.

Castano, E., Yzerbyt, V., Bourguignon, D. ve Seron, E. (2002). Who may enter? The impact of in-group identification on in-group/out-group categorization. *Journal of experimental social psychology*, 38(3): 315-322.

Chaudhuri, A. (2011). Sustaining cooperation in laboratory public goods experiments: a selective survey of the literature. *Experimental Economics*. 14(1): 47-83.

Chauvel, L. (2008). Social generations, life chances and welfare regime sustainability. *Changing France*. London: Palgrave Macmillan. 150-175.

Childs, S. (2008). *Women and British party politics: Descriptive, substantive and symbolic representation*. Routledge.

Chroust, A. H. ve Osborn, D. L. (1941). Aristotle's Conception of Justice. *Notre Dame Law*. 17: 129-143.

Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American journal of sociology*. 94: 95-120.

Collard, D. (2006). Research on well-being: Some advice from Jeremy Bentham. *Philosophy of the Social Sciences*. 36(3): 330-354.

Commoner, B. (1972). A bulletin dialogue on the 'The Closing Circle': Response. *Bulletin of Atomic Scientist*. 28(5): 42-56.

Commoner, B. (1996). *The Closing Circle: Nature, Man, and Technology*. Knopf.

Coote, A., (2015). *Intergenerational equity briefing: Review of social determinants of health and the health divide in the WHO European Region*, Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.

Corbin, J. ve Strauss, A. (1990). Grounded theory research: Procedures, canons and evaluative criteria. *Zeitschrift für Soziologie*. 19(6):418-427.

Cowen, T. (2001). What is the Correct Intergenerational Discount Rate? (*Yayınlanmamış Taslak*), George Mason University.

Creswell, J. W. ve Poth, C. N. (2017). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Sage publications.

Çakır, Ö. (2011). Emekliliğin Psiko-Sosyal Boyutu. Türkiye Emekliler Derneği. Ankara.

Daniels, N. (1988). *Am I my Parents' Keeper? An Essay on Justice between the Young and the Old*. New York/Oxford: Oxford University Press.

Dasgupta, P. (2001). *Human well-being and the natural environment*. Oxford: Oxford University Press.

Davidson, R. J. (2000). Affective style, psychopathology, and resilience: brain mechanisms and plasticity. *American Psychologist*, 55(11): 1196.

de St Aubin, E. E., McAdams, D. P. ve Kim, T. C. E. (2004). *The generative society: Caring for future generations*.

DeGeorge, R. T. (1979). The environment, rights and future generations. *Ethics and Problems of the 21st Century*. Ed. Kenneth M. Sayre and Kenneth E. Goodpaster. University of Notre Dame Press. 93-105.

Demirbilek, T. ve Özgür, A. Ö. (2017). Gümüş Ekonomi ve Aktif Yaşlanma Bağlamında Yaşlı İstihdamı. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 10(1): 14-28.

Demirci, M. (2013). İklim Etiği ve Özdeşsizlik Sorunu. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 32(2): 225-248.

Deutsch, M. (1975). Equity, equality, and need: What determines which value will be used as the basis of distributive justice? *Journal of Social Issues*. 31(3): 137-149.

Devicienti, F. ve Poggi, A. (2011). Poverty and social exclusion: two sides of the same coin or dynamically interrelated processes? *Applied Economics*, 43(25): 3549-3571.

Diekmann, K. A. (1997). "Implicit justifications" and self-serving group allocations. *Journal of Organizational Behavior*. 18: 3-16.

Dierksmeier, C. (2006). John Rawls on the rights of future generations. *Handbook of Intergenerational Justice*, Ed. Tremmel, J. C. 72-85.

Douzinas, C. ve Gearey, A. (2005). *Critical jurisprudence: The political philosophy of justice*. Hart Publishing.

Doyal, L. ve McLean, S. (2005). Choosing children: intergenerational justice?. *Reproductive BioMedicine Online*. (10): 119-124.

Driver, Julia, "The History of Utilitarianism", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2014 Edition), Ed. Edward N. Zalta, Erişim: <https://plato.stanford.edu/archives/win2014/entries/utilitarianism-history>

Dworkin, R. (1977). *Taking Rights Seriously*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Dworkin, R. (1981). What is equality? Part 2: Equality of resources. *Philosophy & public affairs*, 10(4): 283-345.

Dworkin, R. (1990). Equality, democracy, and constitution: we the people in court. *Alberta Law Review*. 28(2): 324-346.

Ederer, P., Schuller, P. ve Willms, S. (2006). The economic sustainability indicator. *Handbook of Intergenerational Justice*, Ed. Tremmel, J. C. 129-147.

Ehrlich, P. R. (1968). *The population bomb*. New York: Ballantine.

Eisen, J., Mykitiuk, R. ve Scott, D. N. (2018). Constituting Bodies into the Future: Toward a Relational Theory of Intergenerational Justice. *UBCL Rev.* 51: 1.

Ellemers, N., Van Knippenberg, A., De Vries, N. ve Wilke, H. (1988). Social identification and permeability of group boundaries. *European Journal of Social Psychology.* 18(6): 497-513.

English, V. (2004). Medical Ethics Today The BMA's handbook of ethics and law. BMJ Publishing Group.

Environmental Equity Workgroup. (1992). *Environmental Equity: Reducing Risk for All Communities*. US Environmental Protection Agency, Policy, Planning and Evaluation.

Erikson, E. H. (1993). *Childhood and society*. WW Norton & Company.

Erikson, E. H., Erikson, J. M. (1998). *The life cycle completed (extended version)*. WW Norton & Company.

Ersel, H. (2004). Rekabetçi Denge ve İktisadi Adalet. *İktisat İşletme ve Finans.* 19(214): 92-114.

Estes, R. J. (1984). *The social progress of nations*. New York: Praeger.

Evans, M. (1998). Behind the rhetoric: the institutional basis of social exclusion and poverty. *Ids Bulletin*, 29(1): 42-49.

Falk, A. ve Fischbacher, U. (2006). A theory of reciprocity. *Games and economic behavior.* 54(2): 293-315.

Farsides, T. (2007). The psychology of altruism. *Psychologist-Leicester*. 20(8): 474-477.

Fischer, I. (1930). *A Theory of Interest*. New York: The Mac-Millan Company.

Fisher, B. J. (1995). Successful aging, life satisfaction, and generativity in later life. *The International Journal of Aging and Human Development*. 41(3): 239-250.

Furlong, A. ve Cartmel, F. (2011). Social change and political engagement among young people: generation and the 2009/2010 British Election Survey. *Parliamentary affairs*. 65(1): 13-28.

Gaertner, S. L. ve Dovidio, J. F. (2005). Understanding and addressing contemporary racism: From aversive racism to the common ingroup identity model. *Journal of Social issues*. 61(3): 615-639.

Galperti, S. ve Strulovici, B. (2017). A theory of intergenerational altruism. *Econometrica*. 85(4): 1175-1218.

Gardiner, S. M. (2006a). A perfect moral storm: Climate change, intergenerational ethics and the problem of moral corruption. *Environmental values*. 15(3): 397-413.

Gardiner, S. M. (2006b). Protecting future generations: intergenerational buck-passing, theoretical ineptitude and a brief for a global core precautionary principle. *Handbook of Intergenerational Justice*, Ed. Tremmel, J. C. 148-169.

Gardner, R., Ostrom, E. ve Walker, J. M. (1990). The nature of common-pool resource problems. *Rationality and society*. 2(3): 335-358.

Garri, I. (2010). Political short-termism: a possible explanation. *Public Choice*. 145(1-2): 197-211.

Genel, F. (2012). Adalet Tariminin Tekâmülü ve Kazandığı Anlamlar. *KADER Kelam Araştırmaları Dergisi*. 10(2): 121-128.

Gilleard, C. (2004). Cohorts and generations in the study of social change. *Social Theory & Health*. 2(1): 106-119.

Gilleard, C. ve Higgs, P. (2008). The third age and the baby boomers: Two approaches to the social structuring of later life. *International journal of ageing and later life*. 2(2): 13-30.

Glaser, B., ve Strauss, A. (1967). Grounded theory: The discovery of grounded theory. *Sociology the journal of the British sociological association*, 12(1): 27-49.

Glasman, L. R. ve Albarracin, D. (2006). Forming attitudes that predict future behavior: A meta-analysis of the attitude-behavior relation. *Psychological bulletin*. 132(5): 778-822.

Glenn, N. D. ve Grimes, M. (1968). Aging, voting, and political interest. *American sociological review*. 33(4): 563-575.

González-Ricoy, I. ve Gosseries, A. (Ed.). (2017). *Institutions for Future Generations*. Oxford University Press.

Goodman, L. A. (1961). Snowball sampling. *The annals of mathematical statistics*. 148-170.

Gosseries, A. (2008). Theories of intergenerational justice: a synopsis. *SAPI EN. S. Surveys and Perspectives Integrating Environment and Society*.

Gosseries, A. ve Hungerbühler, M. (2006). Rule change and intergenerational justice. *Handbook of Intergenerational Justice*, Ed. Tremmel, J. C. 106-128.

Gökbayrak, Ş. (2011). İşgücü piyasaları ve sosyal güvenlikte dönüşüm ekseninde kadınların emeklilik güvencesi. *Çalışma ve Toplum*, 2(29): 165-190.

Göpel, M. (2011). Ombudspersons for Future Generations as Sustainability Implementation Units. *Stakeholder Forum*. 1-15.

Green, L., Myerson, J. ve McFadden, E. (1997). Rate of temporal discounting decreases with amount of reward. *Memory & cognition*. 25(5): 715-723.

Gutés, M. C. (1996). The concept of weak sustainability. *Ecological economics*. 17(3): 147-156.

Hafen, B. C. ve Hafen, J. O. (1996). Abandoning children to their autonomy: The United Nations Convention on the Rights of the Child. *Harvard International Law Journal*, 37(2): 449-491.

Hardin, G. (1968). The tragedy of the commons. *Science*, 162: 1243-1248.

Hartwick, J. M. (1977). Intergenerational equity and the investing of rents from exhaustible resources. *The American Economic Review*. 67(5): 972-974.

Hauser, O. P., Rand, D. G., Peysakhovich, A. ve Nowak, M. A. (2014). Cooperating with the future. *Nature*. 511(7508): 220.

Heal, G. (1998). *Valuing the future: Economic theory and sustainability*. New York,

Heath, J. (1997). Intergenerational cooperation and distributive justice. *Canadian Journal of Philosophy*. 27(3): 361-376.

Hediger, W. (1999). Reconciling. *International Journal of Social Economics*. 26(7-8): 1120-1144.

Hellweg, S., Hofstetter, T. B. ve Hungerbuhler, K. (2003). Discounting and the environment should current impacts be weighted differently than impacts harming future generations? *The International Journal of Life Cycle Assessment*. 8(1): 8.

Henderson, M. D. (2009). Psychological distance and group judgments: The effect of physical distance on beliefs about common goals. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 35(10): 1330-1341.

Hendlin, Y. H. (2014). The Threshold Problem in Intergenerational Justice. *Ethics & the Environment*. 19(2): 1-38.

Hérault, N. ve Kalb, G. (2016). Intergenerational correlation of labor market outcomes. *Review of Economics of the Household*. 14(1): 231-249.

Hernandez, M. (2012). Toward an understanding of the psychology of stewardship. *Academy of Management Review*. 37(2): 172-193.

Hernandez, M., Chen, Y. R. ve Wade-Benzoni, K. A. (2006). Toward an understanding of psychological distance reduction between generations: A cross-cultural perspective. *National culture and groups*. Emerald Group Publishing Limited. 3-20.

Hirschberger, G., Ein-Dor, T. ve Almakias, S. (2008). The self-protective altruist: Terror management and the ambivalent nature of prosocial behavior. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 34(5): 666-678.

Hobolt, S. B. (2016). The Brexit vote: a divided nation, a divided continent. *Journal of European Public Policy*. 23(9): 1259-1277.

Hogg, M. A., Sherman, D. K., Dierselhuis, J., Maitner, A. T. ve Moffitt, G. (2007). Uncertainty, entitativity, and group identification. *Journal of experimental social psychology*. 43(1): 135-142.

Howe, N. ve Jackson, R. (2011). Global Aging and the Crisis of the 2020s. *Global Trends*. 20-25.

Human Fertilisation and Embryology Authority (HFEA) (2003). *Sex Selection: Options for Regulation*. London: HFEA.

Hunter, E. G. ve Rowles, G. D. (2005). Leaving a legacy: Toward a typology. *Journal of aging studies*. 19(3): 327-347.

Hüther, M. (2008). Intergenerational Justice and Economic Growth. A Challenge for Economic Policy. *Demographic Change and Intergenerational Justice* Springer, Berlin, Heidelberg. 31-52.

Jacquet, J., Hagel, K., Hauert, C., Marotzke, J., Röhl, T. ve Milinski, M. (2013). Intra- and intergenerational discounting in the climate game. *Nature Climate Change*. 3(12): 1025-1028.

Jávor, B. (2006). Institutional protection of succeeding generations—Ombudsman for Future Generations in Hungary. *Handbook of Intergenerational Justice*, Ed. Tremmel, J. C. 282-298.

Jenkins, K., Sovacool, B. K. ve McCauley, D. (2018). Humanizing sociotechnical transitions through energy justice: An ethical framework for global transformative change. *Energy Policy*. 117: 66-74.

Jenkins, K., McCauley, D., Heffron, R., Stephan, H. ve Rehner, R. (2016). Energy justice: a conceptual review. *Energy Research & Social Science*, 11: 174-182.

Jonas, E., Greenberg, J. ve Frey, D. (2003). Connecting terror management and dissonance theory: Evidence that mortality salience increases the preference for supporting information after decisions. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 29(9): 1181-1189.

Jurkevich, G. (1992). Abulia, Nineteenth-Century Psychology and the Generation of 1898. *Hispanic Review*. 60(2): 181-194.

Kazemi, A. ve Eek, D. (2007). Effects of group goal and resource valence on allocation preferences in public good dilemmas. *Social Behavior and Personality: an international journal*. 35(6): 803-818.

Kazemi, A. ve Törnblom, K. (2008). Social psychology of justice: Origins, central issues, recent developments, and future directions. *Nordic Psychology*. 60(3): 209-234.

Kendig, H., O'loughlin, K., Hussain, R. ve Cannon, L. (2017). Attitudes towards intergenerational equity: Preliminary Australian evidence. *Australasian journal on ageing*. 36(2): 107-111.

Kerr, N. L. (1983). Motivation losses in small groups: A social dilemma analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*. 45(4): 819.

Kessler, D. (1989). *But why is there social security?* Manchester University Press, Manchester.

Kingman, David, How does Intergenerational Justice relate to Social Justice? Erişim: <http://www.if.org.uk/2011/10/16/how-does-intergenerational-justice-relate-to-social-justice/>

Kipo, D. D. (2014). Agency-structure relation in social sciences: Reflections on policy implementation. *Asian Social Science*. 10(2): 18-26.

Kite, M. E., Deaux, K. ve Miele, M. (1991). Stereotypes of Young and Old: Does Age Outweigh Gender? *Psychology and Aging*. 6(1): 19-27.

Kortenkamp, K. V. ve Moore, C. F. (2006). Time, uncertainty, and individual differences in decisions to cooperate in resource dilemmas. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 32(5): 603-615.

Kotlikoff, L. J. (2017). Measuring Intergenerational Justice. *Intergenerational Justice Review*. 11(2): 56-63.

Kramer, R. M. ve Brewer, M. B. (1986). Social group identity and the emergence of cooperation in resource conservation dilemmas. *Experimental social dilemmas*. Ed.

Henk A.M. Wilke, Dave M. Messick and Christel G. Rutte. Frankfurt am Main, Germany: Verlag Peter Lang. 177-203.

Lauridsen, E. I. ve Higginbottom, G. (2014). The roots and development of constructivist grounded theory. *Nurse Researcher*. 21(5):8-13.

Lawford, H., Pratt, M. W., Hunsberger, B. ve Mark Pancer, S. (2005). Adolescent generativity: A longitudinal study of two possible contexts for learning concern for future generations. *Journal of Research on Adolescence*. 15(3): 261-273.

Lawless, J. L. (2004). Politics of presence? Congresswomen and symbolic representation. *Political research quarterly*. 57(1): 81-99.

Leach, J. ve Hanton, A. (2012). *Intergenerational Fairness Index: Measuring Changes in Intergenerational Fairness in the United Kingdom*. London: The Intergenerational Foundation.

Leach, J., Broeks, M., Ostensvik, K. ve Kingman, D. (2016). *European Intergenerational Fairness Index: A crisis for the young*. London: Intergenerational Foundation.

Lecce, S. (2009). Should democracy grow up? Children and voting rights. *Intergenerational Justice Review*. (4):133-139.

Lewin-Epstein, N., Kaplan, A. ve Levanon, A. (2003). Distributive justice and attitudes toward the welfare state. *Social Justice Research*. 16(1): 1-27.

Liberman, N., Sagristano, M. D. ve Trope, Y. (2002). The effect of temporal distance on level of mental construal. *Journal of experimental social psychology*. 38(6): 523-534.

Lorenz, E. U. (1972). Predictability: does the flap of a butterfly's wings in Brazil set off a tornado in Texas? *Resonance*, 20(03).

Lumer, C. (2006). Principles of generational justice. *Handbook of Intergenerational Justice*, Ed. Tremmel, J. C. 39-52.

Mannix, E. A. (1991). Resource dilemmas and discount rates in decision making groups. *Journal of Experimental Social Psychology*. 27(4): 379-391.

Mansbridge, Jane (1999): Should Blacks Represent Blacks and Women Represent Women? A Contingent “Yes”. *The Journal of Politics*, vol. 61 (3): 628-657.

Markowitz, E. M. ve Shariff, A. F. (2012). Climate change and moral judgement. *Nature Climate Change*. 2(4): 243.

Marshall, C. ve Rossman, G. B. (2014). *Designing qualitative research*. Sage publications.

McCann, T. V. ve Clark, E. (2004). Grounded theory in nursing research: part 1—methodology. *Nurse researcher*. 11(2): 7-18.

McCrindle, M. ve Wolfinger, E. (2009). The ABC of XYZ: Understanding the global generations.

McFarlin, D. B. ve Sweeney, P. D. (1992). Distributive and procedural justice as predictors of satisfaction with personal and organizational outcomes. *Academy of management Journal*. 35(3): 626-637.

Meeker, B. F. ve Elliott, G. C. (1987). Counting the costs: Equity and the allocation of negative group products. *Social Psychology Quarterly*, 50(1): 7-15.

Merriam, S. B. ve Tisdell, E. J. (2015). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. John Wiley & Sons.

Messick, D. M., Wilke, H., Brewer, M. B., Kramer, R. M., Zemke, P. E. ve Lui, L. (1983). Individual adaptations and structural change as solutions to social dilemmas. *Journal of personality and social psychology*, 44(2): 294-309.

Meyer, L. H. (Ed.). (2017). *Intergenerational justice*. Routledge.

Milkman, K. L., Akinola, M. ve Chugh, D. (2012). Temporal distance and discrimination: An audit study in academia. *Psychological Science*. 23(7): 710-717.

Milne, M. J., Kearins, K. ve Walton, S. (2006). Creating adventures in wonderland: The journey metaphor and environmental sustainability. *Organization*. 13(6): 801-839.

Monti, L., Visentini, F. B., ve Rome, I. (2017). Generational Divide: A New Model to Measure and Prevent Youth Social and Economic Discrimination. *Review of European Studies*. 9(3): 151-175.

Morrow, V. (2005). Social capital, community cohesion and participation in England: A space for children and young people. *Journal of Social Science*. 9: 57-69.

Mulligan, C. B., ve Sala-i-Martin, X. (1999). Gerontocracy, retirement, and social security (Working Paper: 7117). National Bureau of Economic Research.

Norgaard, R. (1991). Sustainability as intergenerational equity. *Asia Regional Series, Report IDP-97*. Washington, DC: World Bank.

Neumayer, E. (2003). *Weak versus strong sustainability: exploring the limits of two opposing paradigms*. Edward Elgar Publishing.

Nowak, M. A. ve Sigmund, K. (1998). The dynamics of indirect reciprocity. *Journal of theoretical Biology*. 194(4): 561-574.

Nowak, M. A. ve Sigmund, K. (2005). Evolution of indirect reciprocity. *Nature*. 437(7063): 1291-1298.

Nozick, R. (2000). *Anarşi, Devlet ve Ütopya*. Çev. Alişan Oktay. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Nussbaum, M. (2003). Capabilities as fundamental entitlements: Sen and social justice. *Feminist economics*, 9(2-3): 33-59.

O'Neill, B. (2007). *Indifferent or just different?: The political and civic engagement of young people in Canada*. Ottawa, ON: Canadian Policy Research Network.

Onuzo, U., Garcia, A., Hernandez, A., Peng, Y. ve Lecoq, T. (2013). Intergenerational Equity. Understanding the Linkages between Parents and Children: A Systematic Review. *UNICEF and The London School of Economics*.

Ostrom, E. (1990). *Governing the commons: The evolution of institutions for collective action*. Cambridge university press.

Paden, R. (1997). Rawls's just savings principle and the sense of justice. *Social Theory and Practice*. 23(1): 27-51.

Padilla, E. (2002). Intergenerational equity and sustainability. *Ecological Economics*.

Page, E. A. (2007). Intergenerational justice of what: Welfare, resources or capabilities?. *Environmental politics*. 16(3): 453-469.

Page, T. (1982). Intergenerational Justice as Opportunity (No. 389). California Institute of Technology, Division of the Humanities and Social Sciences.

Panchanathan, K. ve Boyd, R. (2004). Indirect reciprocity can stabilize cooperation without the second-order free rider problem. *Nature*. 432 (7016): 499-502.

Parada, M. P., Asveld, L., Osseweijer, P. ve Posada, J. A. (2018). Setting the design space of biorefineries through sustainability values, a practical approach. *Biofuels, Bioproducts and Biorefining*. 12(1): 29-44.

Parfit, D. (1984). *Reasons and persons*. United States: Oxford University Press Oxford.

Pearce, D. W. ve Atkinson, G. D. (1993). Capital theory and the measurement of sustainable development: an indicator of “weak” sustainability. *Ecological economics*. 8(2): 103-108.

Pensions Commission. (2005). *A New Pension Settlement for the Twenty-first Century: The Second Report of the Pensions Commission [main Report] (Vol. 2)*. The Stationery Office.

Phelps, E. S. ve Riley, J. G. (1978). Rawlsian growth: dynamic programming of capital and wealth for intergeneration" maximin" justice. *The Review of Economic Studies*. 45(1): 103-120.

Philips, Anne (1995): *The Politics of Presence*. Oxford: Clarendon Press.

Piachaud, D., Macnicol, J. ve Lewis, J. (2009). *A think piece on intergenerational equity*. Equality and Human Rights Commission, Age Concern and Help the Aged.

Platon, D. (2001). *Devlet*. Çev. Sabahattin Eyüboğlu-M. Ali Cımcöz, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ponting, C. (2009). Human Environmental History Since the Origin of Agriculture. *Principles of Environmental Sciences*. Dordrecht: Springer. 33-47.

Pozza Jr, C. L., Cox, T. R. ve Morad, R. J. (2009). A review of recent investor issues in the madoff, standford and forte ponzi scheme cases. *Journal of Business and Securities Law*, 10: 113-116.

Prescott-Allen, R. (2001). *The Wellbeing of Nations, A Country-by-Country Index of Quality of Life and the Environment*. Island Press.

Puaschunder, J. M. (2015). On the social representations of intergenerational equity. *Oxford Journal of Finance and Risk Perspectives*. 4(4): 78-99.

Punch, K. F. ve Etöz, Z. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş: Nicel ve nitel yaklaşımlar*. Siyasal Kitabevi.

Putnam, R. D. (1988). Diplomacy and domestic politics: the logic of two-level games. *International organization*. 42(3): 427-460.

Rapoport, H. ve Vidal, J. P. (2007). Economic growth and endogenous intergenerational altruism. *Journal of Public Economics*. 91(7): 1231-1246.

Rawls, J. (1999). *A Theory of Justice*. Oxford University Press.

Rawls, J. (2005). *Political Liberalism*. Columbia University Press.

Rawls, J. (2014). *Adalet Teorisi ve Temel Kavramlar*. Çev. Mehmet Kocaoğlu. Ankara: İmaj Yayınevi.

Reijnders, L. (2009). Biogeochemical cycles. *Principles of Environmental Sciences* (pp. 15-17). Dordrecht: Springer.

Robinson, O. C. (2014). Sampling in interview-based qualitative research: A theoretical and practical guide. *Qualitative research in psychology*. 11(1): 25-41.

Roch, S. G. ve Samuelson, C. D. (1997). Effects of environmental uncertainty and social value orientation in resource dilemmas. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. 70(3): 221-235.

Rogner, H-H. (1997) An assessment of world hydrocarbon resources. *Annual Review of Energy and the Environment*. 22: 217–262.

Rosen, C. (1998). *The romantic generation* (Vol. 46). Harvard University Press.

Roser, M., Ortiz-Ospina, E. ve Ritchie, H. (2013). *Life expectancy*. Our World in Data. Erişim: <https://ourworldindata.org/life-expectancy>

Russell, L. B. (1982). *The baby boom generation and the economy*. Washington, DC: Brookings Institution.

Rybicki, W. (2012). Discounting and Ideas of Intergenerational Equity and Sustainability. *Operations Research and Decisions*. 22(1): 63-84.

Sanklecha, P. (2017a). Our obligations to future generations: the limits of intergenerational justice and the necessity of the ethics of metaphysics. *Canadian Journal of Philosophy*. 47(2-3): 229-245.

Sanklecha, P. (2017b). Should there be future people? A fundamental question for climate change and intergenerational justice. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*. 8(3):1-11.

Scanlon, T. (1986). The significance of choice. The tanner lectures on human values 7. 149-216 Erişim: <http://nrs.harvard.edu/urn-3:HUL.InstRepos:3200667>

Schelling, T. C. (1995). Intergenerational discounting. *Energy policy*. 23(4-5): 395-401.

Schilling, M. S., Mulford, M. A. ve Geiger, I. R. (2006). Collective bargaining as a two-level game: Direct learner-expert interactions. *Simulation & Gaming*. 37(3): 326-338.

Schraad-Tischler, D. (2011). *Social Justice in the OECD: How Do the Member States Compare?: Sustainable Governance Indicators 2011*. Bertelsmann Stiftung.

Schraad-Tischler, D. ve Schiller, C. (2016). *Social Justice in the EU-Index Report 2016: Social Inclusion Monitor Europe*. Bertelsmann-Stiftung.

Schram, A. ve Sonnemans, J. (1996). Why people vote: Experimental evidence. *Journal of Economic Psychology*. 17(4): 417-442.

Schwarze, R., Deutsch, M., Krysiak, D., Stewart, L. (2003). *Intergenerational Justice and Sustainability – Economic Theory and Measurement*. Background paper, DIW Berlin.

Seçer, B. (2013). *Eksik istihdam: Öncülleri, sonuçları ve nitel bir araştırma*. İzmir: Altın Nokta Yayınevi.

Sezer, O., Gino, F. ve Bazerman, M. H. (2015). Ethical blind spots: Explaining unintentional unethical behavior. *Current Opinion in Psychology*. 6: 77-81.

Shelley, M. K. (1994). Gain/loss asymmetry in risky intertemporal choice. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. 59(1): 124-159.

Shoham, S. ve Lamay, N. (2006). Commission for Future Generations in the Knesset: lessons learnt. *Handbook of Intergenerational Justice*, Ed. Tremmel, J. C. 244-281.

Skitka, L. J. ve Crosby, F. J. (2003). Trends in the social psychological study of justice. *Personality and social Psychology review*. 7(4): 282-285.

Skobelev, P. O. ve Borovik, S. Y. (2017). On the way from Industry 4.0 to Industry 5.0: from digital manufacturing to digital society. *Industry 4.0*, 2(6): 307-311.

Solomon, S., Greenberg, J. ve Pyszczynski, T. (1991). A terror management theory of social behavior: The psychological functions of self-esteem and cultural worldviews. *Advances in experimental social psychology* (Vol. 24) Academic Press. 93-159.

Solow, R. M. (1974). Intergenerational equity and exhaustible resources. *The review of economic studies*. 41: 29-45.

Sommerfeld, E. (2010). The subjective experience of generosity. *Prosocial motives, emotions, and behavior: The better angels of our nature*. 303-323.

Sovacool, B. K. ve Dworkin, M. H. (2015). Energy justice: Conceptual insights and practical applications. *Applied Energy*, 142: 435-444.

Spitzer, A. B. (1973). The historical problem of generations. *The American Historical Review*. 78(5): 1353-1385.

Starks, H. ve Brown Trinidad, S. (2007). Choose your method: A comparison of phenomenology, discourse analysis, and grounded theory. *Qualitative health research*. 17(10): 1372-1380.

Stazyk, E. C., Moldavanova, A. ve Frederickson, H. G. (2016). Sustainability, intergenerational social equity, and the socially responsible organization. *Administration & Society*. 48(6): 655-682.

Stern, S., Wares, A., ve Orzell, S. (2014). Social progress index 2014. Methodological Report. Washington: Social Progress Imperative.

Stone, W. ve Hughes, J. (2002). *Measuring social capital: towards a standardized approach*. Australasian Evaluation Society International Conference, Wollongong, Australia.

Strauss, A. ve Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research techniques*. Thousand Oaks, CA: Sage publications.

Sumaila, U. R. ve Walters, C. (2005). Intergenerational discounting: a new intuitive approach. *Ecological Economics*. 52(2): 135-142.

Summers, J. K. ve Smith, L. M. (2014). The role of social and intergenerational equity in making changes in human well-being sustainable. *Ambio*. 43(6): 718-728.

Özer, P. S., Eriş, E. D. ve Özmen, Ö. N. T. (2013). Kuşakların farklılaşan iş değerlerine ilişkin emik bir araştırma. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 38(1): 123-142.

Süssmuth, B. ve von Weizsäcker, R. K. (2006). Institutional determinants of public debt: a political economy perspective. *Handbook of Intergenerational Justice*, Ed. Tremmel, J. C. 23: 170-184.

Şahin, Ü. (2004). Truva Atı Olarak Sürdürülebilir Kalkınma. *Üç Ekoloji*. 1(2): 9-30.

Tajfel, H. (1982). Social psychology of intergroup relations. *Annual review of psychology*. 33(1): 1-39.

Tang, T. L. P. ve Sarsfield-Baldwin, L. J. (1996). Distributive and Procedural Justice as Related to Satisfaction and Commitment. *SAM Advanced Management Journal*. 61(3): 25-32.

Tanveer Choudhry, M., Marelli, E. ve Signorelli, M. (2012). Youth unemployment rate and impact of financial crises. *International journal of manpower*, 33(1): 76-95.

Tay, L. ve Diener, E. (2011). Needs and subjective well-being around the world. *Journal of personality and social psychology*, 101(2): 354-365.

Teddlie, C. ve Yu, F. (2007). Mixed methods sampling: A typology with examples. *Journal of mixed methods research*. 1(1): 77-100.

Tetlock, P. ve Mitchell, G. (2008). Liberal and conservative approaches to justice: Conflicting psychological portraits. *Psychological perspectives on justice: Theory and applications*.

Thompson, J. (2009). *Intergenerational justice: Rights and responsibilities in an intergenerational polity*. Routledge.

Thompson, L. ve Loewenstein, G. (1992). Egocentric interpretations of fairness and interpersonal conflict. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. 51(2): 176-197.

Törnblom, K. Y. ve Jonsson, D. R. (1987). Distribution vs. retribution: The perceived justice of the contribution and equality principles for cooperative and competitive relationships. *Acta Sociologica*, 30(1): 25-52.

Törnblom, K. Y. ve Vermunt, R. (1999). An integrative perspective on social justice: Distributive and procedural fairness evaluations of positive and negative outcome allocations. *Social Justice Research*. 12(1): 39-64.

Tremmel, J. C. (Ed.). (2010). *A Young Generation Under Pressure?: The Financial Situation and the "Rush Hour" of the Cohorts 1970-1985 in a Generational Comparison*. Springer Science & Business Media.

Tremmel, J. C. (2006). Establishing intergenerational justice in national constitutions. *Handbook of Intergenerational Justice*, Ed. Tremmel, J. C. 187-214.

Tremmel, J. C. (2009). *A theory of intergenerational justice*. Earthscan.

Tremmel, J. C., Mason, A., Godli, P. H. ve Dimitrijoski, I. (Ed.). (2015). Youth quotas and other efficient forms of youth participation in ageing societies. Springer.

Tremmel, J. C. ve Wegner, P. (2010). German Bundestag Survey on Intergenerational Justice in the Labour Market. *A Young Generation Under Pressure?* Berlin Heidelberg: Springer. 77-105.

Trivers, R. L. (1971). The evolution of reciprocal altruism. *The Quarterly review of biology*. 46(1): 35-57.

Uğur, S. (2002). Sosyal Güvenliğimizdeki Son Gelişmelerin Değerlendirilmesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 4(2): 131-146.

United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2019). World Population Prospects 2019: Highlights (ST/ESA/SER. A/423).

UNDP Human Development Report Office (2015). Training Material for Producing National Human Development Reports. Erişim: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdi_training.pdf

Van den Bos, K. ve Lind, E. A. (2002). Uncertainty management by means of fairness judgments. *Advances in experimental social psychology*. 34: 1-60.

Van den Bos, K. Vermunt, R. ve Wilke, H. A. (1997). Procedural and distributive justice: What is fair depends more on what comes first than on what comes next. *Journal of Personality and Social Psychology*. 72(1): 95-104.

Van Der Meijden, G. ve Smulders, S. (2014). Resource extraction, backstop technologies, and growth. *Monte Verità Conference on Sustainable Resource Use and Economic Dynamics*.

Van Lange, P. A., Balliet, D. P., Parks, C. D. ve Van Vugt, M. (2014). *Social dilemmas: Understanding human cooperation*. Oxford University Press.

Van Lange, P. A., De Cremer, D., Van Dijk, E. ve Van Vugt, M. (2007). Self-interest and beyond. *Social psychology: Handbook of basic principles*. 540-561.

Van Lange, P. A., Joireman, J., Parks, C. D. ve Van Dijk, E. (2013). The psychology of social dilemmas: A review. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. 120(2): 125-141.

Van Marrewijk, M. (2003). Concepts and definitions of CSR and corporate sustainability: Between agency and communion. *Journal of business ethics*, 44(2-3): 95-105.

Vanhuyse, P. (2013). *Intergenerational Justice in Aging Societies: A Cross-national Comparison of 29 OECD Countries*. Bertelsmann Stiftung, Gütersloh.

Varian, H. R. (1975). Distributive justice, welfare economics, and the theory of fairness. *Philosophy & Public Affairs*. 4 (3): 223-247.

Vasconcellos Oliveira, R. (2018). Back to the Future: The Potential of Intergenerational Justice for the Achievement of the Sustainable Development Goals. *Sustainability*. 10(2): 1-16.

Vincent, A., (2012). United Nations Chronicle • No. 1 - 2 • 2012 Ombudspersons for Future Generations: Bringing Intergenerational Justice into the Heart of Policymaking, Erişim: <https://unchronicle.un.org/article/ombudspersons-future-generations-bringing-intergenerational-justice-heart-policymaking>)

Vincent, J. A. (2005). Understanding generations: Political economy and culture in an ageing society. *The British journal of sociology*. 56(4): 579-599.

Von Leyden, W. (1985). *Aristotle on equality and justice: His political argument*. Springer.

Wackernagel, M. ve Rees, W. (1998). Our ecological footprint: reducing human impact on the earth (Vol. 9). New Society Publishers.

Wade-Benzoni, K. A. (2002). A golden rule over time: Reciprocity in intergenerational allocation decisions. *Academy of Management Journal*. 45(5): 1011-1028.

Wade-Benzoni, K. A. (2003). Intergenerational identification and cooperation in organizations and society. *In Identity Issues in Groups* Emerald Group Publishing Limited. 257-277.

Wade-Benzoni, K. A. (2008). Maple trees and weeping willows: The role of time, uncertainty, and affinity in intergenerational decisions. *Negotiation and Conflict Management Research*. 1(3): 220-245.

Wade-Benzoni, K. A., Hernandez, M., Medvec, V. ve Messick, D. (2008). In fairness to future generations: The role of egocentrism, uncertainty, power, and stewardship in judgments of intergenerational allocations. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44(2): 233-245.

Wade-Benzoni, K. A. ve Tost, L. P. (2009). The egoism and altruism of intergenerational behavior. *Personality and Social Psychology Review*. 13(3): 165-193.

Wagstaff, G. F. (1994). Equity, equality, and need: Three principles of justice or one? An analysis of "equity as desert". *Current psychology*. 13(2): 138-152.

Wallack, M. (2006). Justice between generations: the limits of procedural justice. *Handbook of Intergenerational Justice*, Ed. Tremmel, J. C. 86-105.

Wang, S. ve Mastracci, S. (2014). Gauging social justice: A survey of indices for public management. *Public Administration Quarterly*. 488-520

Wardrope, A. (2018). Intergenerational and social justice: There is more to environmental justice than accountability for reasonableness. *The American Journal of Bioethics*. 18(3): 51-53.

Weber, J. M., Kopelman, S. ve Messick, D. M. (2004). A conceptual review of decision making in social dilemmas: Applying a logic of appropriateness. *Personality and Social Psychology Review*. 8(3): 281-307.

Weiss, E. B. (1992). Intergenerational equity: a legal framework for global environmental change. United Nations University Press, Hong Kong.

Weitzman, M. L. (1998). Why the far-distant future should be discounted at its lowest possible rate. *Journal of environmental economics and management*. 36(3): 201-208.

Weston, B. H. (2012). The Theoretical Foundations of Intergenerational Ecological Justice: An Overview. *Human Rights Quarterly*, 34(1): 251-266.

Westra, L. (2012). *Environmental Justice and the Rights of Unborn and Future Generations: Law, Environmental Harm and the Right to Health*. Routledge.

White, J. (2013). Thinking generations. *The British Journal of Sociology*. 64(2): 216-247.

Winter, J. M. (1977). Britain's 'Lost Generation' of the First World War. *Population Studies*. 31(3): 449-466.

World Health Organization. (2015a). Review of social determinants and the health divide in the WHO European Region. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.

World Health Organization. (2015b). *World report on ageing and health*. Geneva

Wiek, A., Farioli, F., Fukushi, K. ve Yarime, M. (2012). Sustainability science: bridging the gap between science and society. *Sustainability Science*, 7(1): 1-4.

EKLER

EK 1: Görüşme Formu

Aşağıda yer alan soru formu, konusunda uzman bir birey ile yürütülen yarı yapılandırılmış görüşmeyi yansıtmaktadır. Görüşmeler esnasında sorulan destekleyici sorular, bu formda yer almamaktadır.

“Kuşaklararası adalet kavramı size ne ifade etmektedir?”

“Sizce kuşaklararası adalet açısından ele alınması gereken en önemli konular nelerdir?”

“Kuşaklararası adaleti gözetken politikalar kapsamında aşağıdaki alanların önemini nasıl değerlendiriyorsunuz? (0 en düşük, 10 en yüksek)”

Politika Alanı	Önem (1-10)
Gençlik politikası	()
Bütçe ve finans politikası	()
İşgücü politikası	()
Aile politikası	()
Sağlık politikası	()
Çevre politikası	()
Enerji politikası	()
Eğitim politikası	()
Emeklilik politikası	()
Sosyal politika	()
Barış politikası (Dış Politika)	()

“Sizce kuşaklararası adalet ölçülebilir mi? Hangi yöntemlerle?”

**Aşağıdaki sorulardan yalnızca katılımcının uzmanlık alanı ile ilgili olanlar yöneltmiştir.*

- Sizce gelecek kuşaklara aktarılan ulusal borç hangi yöntemle hesaplanabilir?*
 - Sizce bir ülkedeki çocuk ve gençlerin mevcut ve gelecekteki ekonomik olanakları yoksulluğu hangi yöntemle hesaplanabilir?*
- Sizce bir ülkede kuşaklararası çevre etkisi hangi yöntemle hesaplanabilir?*
- Sizce bir ülkede kuşaklararası adalete etki eden demografik değişim hangi yöntemle hesaplanabilir?*

- Sizce bir ÷lkede sosyal g÷venlik sisteminin gelecek kuşaklara etkisi hangi yöntemle hesaplanabilir?
 - Sizce bir ÷lkede uzun ve kaliteli bir yaşam sürme ihtimali nasıl hesaplanabilir?
 - Sizce, bir ÷lkenin teknolojik ilerleme kapasitesi nasıl hesaplanabilir?
- Sizce bir ÷lkede gelecek kuşaklara aktarılan çevre kalitesi hangi yöntemle hesaplanabilir?
- Sizce bir ÷lkede gelecek kuşakların refahına etki eden demografik göstergeler neler olabilir?
 - Sizce, gençlerin ve gelecek kuşakların çıkarlarının karar alma mekanizmalarında ne ölçüde temsil edildiğı nasıl hesaplanabilir?